

ÖN SÖZ

ekin-sanat-edebiyat

İnsanlığın kurtuluşunu hedefleyen sosyalizm büyük bir eserdir bu da onun önsözüdür

onsozdergisi@gmail.com

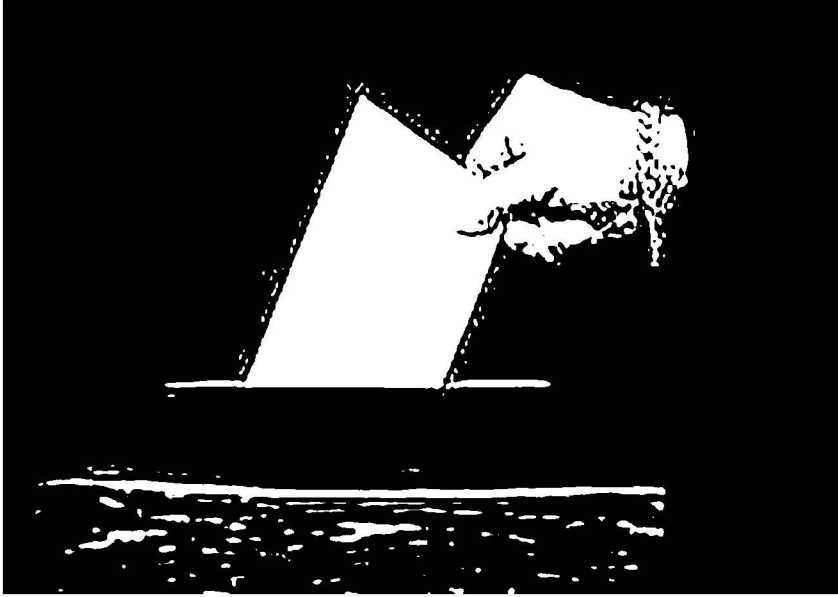
filozoflar dünyayı yalnızca çeşitli biçimlerde yorumlamışlardır; oysa aslolan onu değiştirmektir. filozoflar çeşitli biçimlerde yorumlamışlardır; oysa aslolan onu değiştirmektir.

değişim

filozoflar dünyayı yalnızca çeşitli biçimlerde yorumlamışlardır; oysa aslolan onu değiştirmektir.

Ayışığı'nda Cumartesi Söyleşileri

**30 Haziran
2 Temmuz Katliamı Üzerine
14 Temmuz
Seçimler Üzerine
4 Ağustos
Seçim Sonuçları Üzerine
25 Ağustos
Medyanın İnsana Saldırısına
Nasıl Karşı Koyabiliriz**

bu suça ortak olma

**AYIŞIĞI
SANAT
MERKEZİ**

VIII

KİTAP DİZİSİ

kültür / sanat / edebiyat

Genel Yayın Yönetmeni
Songül Yücel

Yazı Kurulu
Songül Yücel
Ülkü Şeyda
Fatma Yıldırım

Ofset Hazırlık
Kapak tasarımı
tux ajans
tuxajans@gmail.com
0212 653 44 23
Baskı: Ser Matbaası
Mücellit: Ser Mücellit
0212 565 17 74

İstanbul

İstiklal Cad. Rumeli Han
88/11 Kat: 6 Tel: 0212 249 44 43

İzmir

1337. Sk.No:18
Tel: 0232 489 63 16 Çankaya

Adana

Tepebağ Mah. Cemal Gürsel Cad.
Ali Hikmet İşhanı. Kat: 4 No.401
Seyhan/Adana
Tel: 0322 363 70 62

Antep

Atatürk Bulvarı Bey Mahallesi
No:6/7 Kat:3 Şahinbey Tel: 0 342
230 38 74

istanbulayisigi@gmail.com
onsozdergisi@gmail.com

CİNGİ

Haziran'ın sarı-sıcak günlerinden tüm dostlara merhaba...

Biz bıraktığımız gibiyiz, yalnız ustalaştık taşı kırmakta, dostu düşmandan ayırmakta...

Baharın devinimi kirazların çiçek açtığı ayda, Mayıs'ta Taksim Meydanında isyana durdu... Binler 30 yılın özlemi, 30 yılın birikimi ve öfkesiyle Taksim'deydi... 1 Mayıs alanındaydı... Bir yıl boyunca inatla sürdürdüğümüz "77 1 Mayıs'ının 30. yılında Taksim'e" kampanyamız sonuçlarını verdi ve binlerle Taksim'de buluştuk.

Zincir kırılmıştı bir kez... Ne mümkündü önünde durmak... Duramadılar da... İstanbul'un her yanı bir işkencehaneye dönüştürülse de başaramadılar bu köpürmüş gelen akışı engellemeyi... Her yan Taksim'e akıyordu 1 Mayıs sabahı...

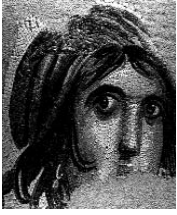
Kampanyamızla birlikte başlattığımız "İşçi emeğiyle eylemiyle değiştirir" dörtlememizin sonuncusu olan değişim konusunu dosya bölümünde bulacaksınız. Herkesin değişimden bahsettiği bir dönemde Marx'ın 11. Tez'ini hatırlatmayı zorunlu gördük. Evet değişim... ama nasıl bir değişim... Önümüzdeki günler seçim günleri... Kimileri değişimi bu seçim sonuçlarına bağlamış durumda... Oysa biz biliyoruz ki sandıktan yalnızca ismi başka olsa da burjuva sınıfın bir başka partisi çıkacaktır. Sandıktan çıkacak sonuç yalnızca burjuvazinin işine yarayacak değişimdir. işçi ve emekçilerin biriken değişim isteği sandıkta tüketilmemeli ve sınıf tavrımızı koyarak sandığa gitmemeliyiz. Bugün boykot değişim isteğinin adıdır. Burjuvazinin korkusu da zaten bu değil mi? Tüm kampanyalar, "kimi seçersen seç ama mutlaka sandığa git" şeklinde değil mi? Öyleyse biz de diyoruz ki, "sandığa gitme, seçimleri boykot et"

Bu yıl yapılacak Konferansımızın tarihini 12-15 Temmuz olarak belirlemiş ve duyurmuştuk. Seçim tarihinin 22 Temmuz olması ve gündemin bu anlamda değişmesi nedeniyle, konferans tarihimizi 16-19 Ağustos olarak değiştirdik. Konferansımız bu yıl önüne sosyalizm projeleri oluşturma hedefini koymuştu. Bu hedef doğrultusunda bir araya geleceğiz. Benimde bir projem var, diyorsanız sizleri de bekliyoruz... Gelin birlikte üretelim... Gelin birlikte paylaşalım...

Kış sayımızda, dosya konumuzu "Devrim ve Sanat" olarak belirledik. Devrimlerle sanat arasındaki ilişkiye bakacak, devrimlerin sanata kattıklarını, sanatın devrime kattıklarını irdeleyecek ve bunları sizlerle paylaşacağız. Çalışmalarınız ve araştırmalarınızla dosyamızı zenginleştirmenizi ısrarla belirtiriz.

Birlikte çoğalmak, birlikte gelişmek için...

Bir daha ki sayıda görüşmek üzere...

Estetik

Sıla Erciyes

9-12

Yabancılaşmaya karşı...

Güven

Temade ÇINAR 18-26

Bilim

Başlangıçta Sıfır Vardı

Ufuk BULUT 27-28

İnceleme

Sanata Dair Notlar

D. DAĞLI 13-17

İnceleme

Türkiyede Nazi Heykelciliği

Orhan TAYLAN 22-26

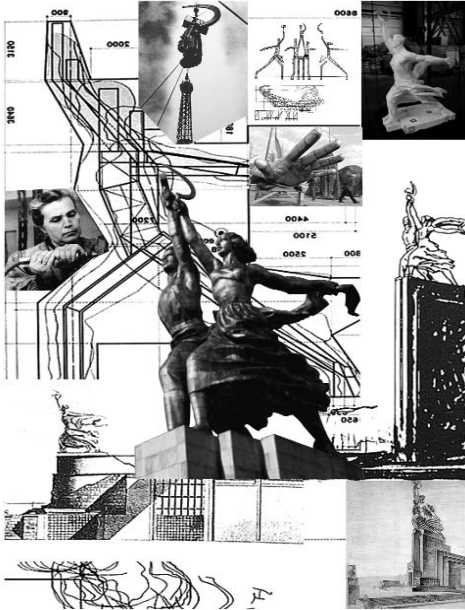

Destan

Ametheia

Yaşar Kenan 29-32

Dosya: Değişim

11. tez

35-36

üretici ve dönüştürücü güç olarak...

37-42

işçi sınıfı çağımızın devrimci.....

43-51

değişimin rayındaki sinema

52-56

değişim ve gelişim

57

Bir işçinin Günlüğü 3

58-62

Ropörtaj

Bilgesu Erenus

66-67

Ropörtaj

Orhan Taylan

68-69

Ropörtaj

Orhan İyiler

70

anı

77'den Kalanlar

71-72

Bekleyeceğim

Temade Çınar

73-75

Zindan Türkü Söylüyor

76-80

Mektup

102-105

Araştırma
Trajik ölümden doğan imge
Atilla Oğuz

81-83

Ahmed Arif

106

Araştırma
Gürcistan şiirine genel bakış
Eşref Yılmaz

84-86

Öykü
Elif

Cihan ŞAN

107-108

Okuma Tiyatrosu
Binbir Nakışlı Ezgi
Ayışığı Şiir Atölyesi

87-90

Denizler İçin Bende Birşeyler
Söylemek İstiyorum

109

Markalı yazarlar
Ergül ÇİÇEKLER

91-93

Orhan Kemal

110

Şiir
Gidersen
Kazım Demir

93

Şiir

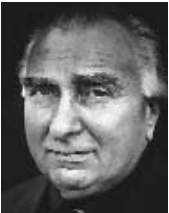
Bahri Hazer
Nazım Akarsu

Anlatı
Gelincik

94-97

111

Hasan İzzettin Dinamo
Atilla OĞUZ

98-101

Antep Ayışığı

Alternatif Etkinlik

Antep Ayışığı Sanat Merkezi, 18 Şubat Pazar günü Hacı Bektaş-ı Veli Derneği'nin düzenlediği "Türkülerle Buluşuyoruz" etkinliğinden tüm desteğini ve katılımını geri çekti.

Hacı Bektaş-ı Veli Derneği tarafından düzenlenen "Türkülerle Buluşuyoruz" etkinliğinin çalışmalarına 2 hafta öncesinden başlandı. Bu süre içerisinde şehir merkezinde ve mahallelerde broşürler dağıtıldı, afişler yapıldı, bilet standları kuruldu. Yapılan bütün çalışmalara Ayışığı Sanat Merkezi emekçileri olarak destek ve yardımlarda bulunduk. Etkinlikte Sanat Merkezimizin müzik grubu Denize Ezgi ve Cevdet Bağca sahne alacaktı.

Etkinliğin yapılacağı 18 Şubat gününe kadar iki kurumun birlikte emek harcandığı ve gençlerinin kaynaştığı bir çalışma yürütüldü. Etkinlik öncesinde alınan kararlarda iki kurumun da ortaklaştığı noktalar belirlendi. Buna rağmen etkinlik günü Hacı Bektaş-ı Veli Derneği yönetimi, Ayışığı Sanat Merkezi emekçilerinden bir görüşme talebinde bulundular. Yapılan görüşmede dernek başkanı ve dernek yönetiminden birkaç kişi şovenist bir tutum takınarak etkinliği sabote ettiler. Önceden alınmış kararları ve verilen sözleri hiçe sayan yöneticiler, organizasyonu milliyetçi bir gösteriye dönüştürmeye çalıştılar ve yaklaşık 1 saati aşkın süren görüşmede bir takım dayatmalarda bulunmaya çalıştılar. Sanat Merkezi Emekçilerinin dayatmayı kabul etmemesi ve kavrayıcı yaklaşımları ile, öne sürülen gerekçeleri çürütmelerine rağmen yine de dayatmalarında ısrarcı olan dernek yöneticileri tamamen tutarsızca ve inatla fikirlerini değiştirmemekte direndiler.

Bizler de düşüncelerimizden ve devrimci sanat anlayışımızdan taviz vermeyeceğimizi belirterek etkinlikten tüm desteğimizi çektiğimizi söyledik. Etkinliğin başlamasına 3 - 4 saat kala yaşanan bu durum Hacı Bektaş-ı Veli Derneği gençliğini çok etkiledi. Kendi yönetimlerinin yaptığı tutarsızlık ve bizim devrimci duruşumuz karşısında Ayışığı Sanat Merkezi'nden yana tavir aldılar.

Yaşanan bu ani olumsuz gelişme sonrasında bizler de hemen sanat merkezimizde bir etkinlik yapmak için kolları sıvadık ve aynı gün saat 17:00'de etkinlik yapma kararı aldık. Yaklaşık 2 saatlik bir sürede hazırlanan ve duyurusu yapılan etkinliğe buna rağmen 70 kişi katıldı.

Yaptığımız bu etkinlik ve aldığımız karar ile bir kez daha toplumcu - gerçekçi sanat anlayışımız, "Umudumuz Kavgada, Kavgamız Sanatımızla" şiarı ile işçi ve emekçilerin kültürünü yansıtmaktan vazgeçmeyeceğimizi göstermiş olduk.

Grup DENİZE EZGİ Newroz'da Ceyhan'daydı

Demirci Kawa'nın hıncı ile günümüzün Dehaq'larına karşı emekçilerin haykırımlarını yükselttikleri, baharın heyecanını içlerinde hissettikleri gün olan Newroz'un coşkusu Adana Ceyhan'da Grup Denize Ezgi ile yaşandı.

Grup, dinletisine tüm halkların emekçilerini mücadeleye çağıran "Haydi Gel" parçası ile başladı. Kürtçe ve Türkçe ezgilerden oluşan repertuarıyla kitleyi coşkulandıran Denize Ezgi Helin, Hernepeş, Newroz parçalarının yanı sıra "Tarihe leninistçe ad koyarak yürüyoruz" dedikleri "Vurulup Düşmüşsün" parçasını ve kendi üretimleri olan Kürtçe Taksim Marşı'nı da Ceyhan Halkına sunarak tüm emekçileri 1977 Katliamının 30. yılında Taksim Meydanına çağırdı. Çav Bella'nın coşkusu çekilen halaylarla doruğa ulaştı.

Film Gösterimi

Antep Ayışığı Sanat Merkezi'nde 25 Mart Pazar günü bir film gösterimi düzenlendi. Film gösteriminin öncesinde Ayışığı Sinema Atölyesi tarafından hazırlanmış olan 1 Mayıs Taksim belgeseli, sunuldu. 1977 1 Mayıs'ında Taksim Meydanı'nda yaşanan katliamın 30. yılı dolayısıyla hazırlanmış olan belgesel, 1886 yılında ABD'nin Chicago kentinde 4 işçinin asılması sonrası 1 Mayıs'ın nasıl işçi sınıfının mücadelesi günü olduğunu anlatarak başlıyor.

76 ve 77 1 Mayıs görüntülerinin yer aldığı belgesel, Taksim'de ısrarın anlamı ve 77 katliamının 30. yılında Taksim'de olmanın önemi üzerine vurgusuyla sonlanıyor.

Sinema atölyesinin bu üretiminin ardından, Yeşim Ustaoglu'nun yönettiği Newroz Baz, Mızgin Kapazan ve Nazmi Kırık'ın başrollerinde oynadığı 1999 yapımı "Güneşe Yolculuk" adlı film izleyicilere sunuldu. Filmde İstanbul'a yeni gelmiş olan Mehmet isimli bir gencin burada tanıştığı Berzan ile birlikte yaşadıkları ve Berzan'ın ölümünden sonra onun son isteğini yerine getirmek için çıktığı yolculuk anlatılıyor. Kürt kimliklerinden dolayı insanların fişlenmelerini, yaşadıkları sıkıntıları ve işkenceleri de anlatan filmde, 1996 yılında cezaevlerinde yaşanan ve zaferle sonuçlanan ölüm oruçlarına da değinilerek devrimci tutsaklar da gündeme taşınmış. Amatör oyunculuğuna rağmen işleyişteki akıcılık ile seyirciyi sıkmadan konunun işlendiği film, Ayışığı'nın konuklarının da beğenisini kazandı.

Grup DENİZE EZGİ'den TÜMTİS İşçilerine destek

Antep'te sendikaya üye oldukları için işten atılan Türkiye Motorlu Taşıtlı İşçileri Sendikası'na (TÜMTİS) bağlı işçiler Balıklı Parkı'nda açtıkları "İşçi Kıyımına Son, Yasa Dışı Çalışmaya Hayır" pankartının önünde direnişi sürdürüyorlar. Denize Ezgi Müzik Grubu da işçilerin sesine ses katmak için 27 Nisan Cuma günü saat 13:00'te Balıklı Parkı'na, işçilerin yanına giderek türkülerini ve halaylarını onlarla paylaştı. Yaklaşık 1 saat süren dinleti sırasında işçilerin dışında parkta ve park çevresinde bulunan insanların ilgisi görülmeye değerdi.

Çeşitli halk türkülerinin ve marşların söylendiği dinleti sırasında işçilerden birinin isteği üzerine Nurhak Türküsü hep birlikte söylendi. İşçi sınıfının ölümsüz önderleri olan Sinan'ları, Taylan'ları, Deniz'leri unutmadıklarını gösterdiler.

Antep Ayışığı

BAHARA MERHABA PİKNIĞI

Ayışığı Sanat Merkezi ve Genç Emekçiler Birliği olarak birlikte hazırladığımız ve 15 Nisan Pazar günü gerçekleştirdiğimiz “Bahara Merhaba” pikniğine yaklaşık 100 kişi katıldı. Ezgiler ve şiirlerle yaklaşık 25 dakika süren yolculuktan sonra daha önceden belirlenen piknik alanına gelindi. Elbirliği ile araçlardan eşyalar indirilip kahvaltı hazırlıklarına başlandı. Şimdi hünnerli eller iş başına. Evde hazırlanmış çörekler, poğaçalar, börekler, peynir, zeytin bile süslenmişti sofrada yerini almak için. Tabii ki. Bir de en önemlisi, kendini tavşan kanı sıcaklığıyla beğendiren çay, odun ateşiyle pişince her firt yeniden doğmak gibi gelir insana. Kimimizin her gün sofrasında bulunan yiyecekler bugün daha bir lezzetliydi. Çünkü kolektif emeğin tadı vardı. Bir de tatlı sohbet, gülyüz sofranın tadı, tuzuydu. Böyle güzel bir ortamın tadını çıkarmamak olur mu? Gençler hemen boş bulunan bir alanı voleybol sahasına çevirdiler Ayışığı Sanat Merkezi ve Genç Emekçiler Birliği pankartları asıldı. Ses sistemi kuruldu. Program, Ayışığı Şiir Atölyesi’nin hazırladığı şiir dinletisi ile başladı. Küçük Ceren Berfin, Nazım Hikmet’in kız çocuğu adlı şiirini yüz mimikleriyle bütünleştirerek yürekleri dağarcasına okudu. “Çocuklar öldürülmesin, / Şeker de yiyebilsinler.” Ardından Hasret sahneyi aldı: “Çocuklar ölebilir yarın. / Sakallı askerler gibi...” Dünya çocuklarının acısını bizimle paylaşarak... Umuda, ezgi kıvamını veren arkadaşımız, Sibel Sürücü’nün dizelerini gökyüzüne papatyalar gibi savurdu. Bırak! Bırak yüzün şiirle örtülsün. Ve bir Ahmed Arif şiiri:

Karanfil kokuyor cigaram.

Dağlarına bahar gelmiş memleketimin.

Ardından serbest kürsü... Dileyen ,dilediği gibi konuşuyor. İsteyen şarkı söyler, isteyen şiir okur, isteyen yüreğini bize açar, içinde biriktiklerini anlatır.

İşten atılan TÜM-TİS işçileri de piknikte bizlerle birlikteydi. Onlar da söz alarak “bizler 52 arkadaşımızın işten çıkarılmasından dolayı şu anda direniş içerisindeyiz. Balıklı parkında pankartımızı açarak oturma eylemi gerçekleştiriyoruz. Direnişimizin başından bu yana bizleri yalnız bırakmayan Genç Emekçiler Birliği Derneği’ne teşekkür ederiz. Sizlerin de bizlere destek sunmanızı dilerim. Ve ayrıca bizi bu etkinliğe davet eden Genç Emekçiler Birliği’ne ve Ayışığı Sanat Merkezi’ne teşekkür ederiz.”

Bu arada fabrikada çalışan bir bayan işçi sömürü düzenini en güzel şekilde ifade etti. Bir çoğumuz ağlamaklı olduk: “Benim babam iş bulamıyor. Ben çalışıyorum. Babama maaşımı verdiğimde başını önüne eğiyor. Ama bizi açlığa mahkum edenler lüks içinde yaşıyor. Ben iş bulabiliyorum çünkü kadın emeği ucuz alınıyor. Sigortasız çalıştırılıyor. Artık yeter! Ben de karnı tok, mutlu yaşama hakkımı istiyorum.”

Artık vakit gelmişti, gitmek zorundaydık. Hava karar-maya başlamıştı. Aramızda sabaha kadar çalışacak olan işçi arkadaşlarımız da vardı. Bunu göz önüne alarak pikniğimize burada nokta koyduk. Otobüslere doluşup dönüş yolunda türkülerimiz, şiirlerimiz ve marşlarımızla evlerimize dağıldık. Bir çok arkadaşımız yeniden piknik talebinde bulundular ama önümüzdeki aylarda bayağı yoğun olacaktık. 1 MAYIS, 6 MAYIS ve Haziran etkinliklerimiz var. Yine de uygun bir zamanda buluşmak üzere...

Haziran’da Ölmek Zor

Kültürel yozlaşmanın sermaye sınıfı tarafından hayatın her alanında dayatıldığı bir ortamda toplumcu – gerçekçi sanat anlayışını hayatına yansıtabilmiş gerçek sanatçıların yetişmesinin oldukça zorlaştığı günümüzde bu özelliklere sahip iki edebiyat ustası ve onların üretimleri Antep’li emekçilerin hafızasında bir kez daha tazelik ve hayat buldu. İlk olarak sözü alan Ayışığı emekçisi Memik Kılınç, Sanat Merkezi’nin 4 yıldır Antep’te faaliyette olduğunu ve bu süre içerisinde daima işçi ve emekçilerin kültür - sanatını üretmeye ve üretilmiş eserleri onlara ulaştırmaya çalıştığını anlatarak Ahmed Arif ve Nazım Hikmet’in de bu kültürün bir parçası olduğunu ve onların üretimlerinin emekçilere ulaştırılması gerektiğinden bahsetti. Kılınç, birkaç ay önce alınan bir mahkeme kararıyla Nazım Hikmet’in şiirlerinin gazete, dergi ve internet sitelerinde yayımlanmasının da ancak Yapı Kredi Yayınlarına para ödenmesi karşılığında yapılabilir bir hale getirildiğini hatırlatarak, bu yolla devrimci sanatçının şiirlerine sermaye sınıfı tarafından el konulmak ve işçilerden uzaklaştırılmak istendiğini belirtti. Antep Ayışığı sinema atölyesinin hazırladığı sinevizyon gösterisi izleyenlere iki sanatçının hayat hikayelerini anlatarak şiirlerinden ve onlar için yazılan müzik eserlerinden oluşan zevkli bir belgesel sundu. Daha sonra söz alan emekli bir işçi tarihteki bir çok ileri insan gibi Ahmed Arif ve Nazım Hikmet’i de etkileyen en önemli olayın Ekim Devrimi olduğunu söyleyerek başladı ve bireyin kendi üzerindeki egemenliğini kurmasının tek yolunun kolektif mülkiyet olduğunu anlattıktan sonra “Seçim adı altında bir oyun oynanıyor. Emekçi insanları kandırıp alacakları oylarla onları soyacaklar. 19 Aralık katliamını yapanlar, emekçilerin haklarını gasp edenler yine bizlerden oy istiyorlar. Onlara verilecek en iyi cevap sandığa gitmemek ve bu suça ortak olmamaktır.” dedi. Daha sonra sahneyi Ayışığı şiir grubu aldı. İlk olarak çocuk şiir grubu Nazım Hikmet’in “Kız Çocuğu” şiirini teatral bir gösteri ile sundu ve etkinliğin en ilgi çekici bölümünü sergiledi. Ardından Ahmed Arif ve Nazım Hikmet’in şiirlerinden oluşan dinleti ile Ayışığı şiir grubu sahnede yer aldı. İki devrimci sanatçının emek, emekçi ve onların kurtuluş yollarını anlatan şiirleri izleyicilere sunulurken dinleti, İşçi Şair Kazım Demir’in her iki şair için yazmış olduğu şiirlerini okuması ile son buldu. Son olarak grup Denize Ezgi Devrimci şairlerin bestelenmiş şiirlerini taşıdı Antep emekçilerine. Sanatçıların üretimlerinin yanı sıra yine emekçi bir sanatçı olan Sabahattin Ali’nin ve grubun kendi üretimlerinin de yer aldığı müzik dinletisi çekilen halaylarla son buldu.

Mart İşçi Kültür Merkezi 13 Mart Anması

İzmir Kemalpaşa Mart İşçi Kültür Merkezi olarak 18 Mart'ta 13 Mart Savaşçıları'nı anmak, kavgalarını işçi ve emekçilere taşımak için bir etkinlik düzenledik. 13 Mart'ta idam edilen üç yoldaşlarımızın yaşamlarını ve mücadelelerini anlatan açılış konuşmasının ardından 13 Mart savaşçıları şahsında devrim mücadelesinde ölümsüzleşen tüm devrim ve komünizm savaşçıları için saygı duruşuyla başlayan etkinliğimiz, 13 Mart Savaşçıları'nın idam edilişlerini anlatan sinevizyon gösterimiyle devam etti.

Şiir dinletisinden sonra sahneyi alan müzik grubumuz Grup Güneşe Akın Seslendirdiği parçalardan sonra "Umudumuz Kavgada Kavgamız Sanatımızla" diyerek müzik dinletisini sonlandırdı. Okunan şiirlerin ve konuşmaların ardından etkinliğimiz sonlandı.

İZMİR AYIŞIĞI PİKNIĞI

22 Nisan 2007 günü tüm hazırlıklarımızı yapıp sabah 08.00'de sanat merkezimizde toplanmaya başladık. Piknik için tuttuğumuz otobüs gelip sanat merkezimizin önüne park edince herkesi bir heyecan kapladı. Piknik etkinliğimiz için son eksikliklerimizi tamamlayıp hareket saati geldiğinde otobüse binip, Kemalpaşa-Yiğitler köyüne doğru harekete geçtik. Yol boyunca şarkılar türküler söyledik.

Piknik alanına geldiğimizde herkes evde hazırladığı yiyeceklerden çıkarıp komün sofrasına koydu ve hep beraber sofranın hazırlanması çayın demlenmesi işlerine koyulduk.

22 Nisan'da aramızdan ayrılan Sibel Sürücü'yü anmadan geçemezdik. '77 1 Mayıs'ını yaşamış bir Anamızın okuduğu şiir herkesi coşkulandırdı. Şiir dinletisinden sonra bir bilgi yarışması yapıldı. Ardından bir arkadaşımız 1 Mayıs ve 6 Mayıs'la ilgili konuşmasını yaparak pikniğe katılanları 1 Mayıs'ta Taksim'e, 6 Mayıs'ta da Denizleri Anma Mitingi için İstanbul'a çağırdı.

Konuşmaların ardından Grup Sıra Neferi bir müzik dinletisi gerçekleştirdi. Dinletin son bölümünde çalınan halay şarkılarıyla etkinliğe katılanlar halaylarla coştular.

Söylenen şarkıların eşliğinde pikniğimizi bitirip geri dönüş yolunu tuttuk.

Gazi Ayışığı

Gazi'de Panel

12 Mart Gazi Ayaklanması'nın bu sene 12. yılı. Bu sene de Gazi ayaklanması çeşitli eylem ve etkinliklerle anılacak. Bu etkinliklerden bir tanesi Gazi Ayışığı Ekin Sanat Merkezi'nde panel olarak gerçekleştirildi. 11 Mart'ta gerçekleştirilen "12 Mart'ın 12. Yılında Görev ve Sorumluluklarımız" adlı panelimiz, saat 13:30'da gençlerin yoğun katılımıyla gerçekleşti.

Panelde genel olarak Gazi Ayaklanması, bu ayaklanmayı doğuran sebepler, çıkarılan dersler ve ne yapılmalı konuları üzerinde tartışılırken panele Mücadele Birliği Platformu adına katılan Vefa Serdar'ın konuşması karşılıklı sorularla ve paylaşımlarla zenginleşti. Panele katılan Gazili bir kişi de şunları söyledi: "Devlet Gazi'yi gözden çıkarmıştır, halkı cezalandırıyor. Kaç gündür mahalle abluka altında. Bunu bilerek yapıyorlar, burada bir ayaklanma çıksa başka bir yere sığmasın diye, bunları önlemek ve gözdağı vermek için. Otobüsleri içeri bırakmıyor, gece gündüz kafamızda helikopter dolaşiyor." Bunun üzerine söz alan Yılmaz Ekşi, Zaman Gazetesi'nde yayınlanmış olan bir habere dikkat çekti. Bu habere göre "Sivas Platformu" adı altında bir araya gelen AKP, CHP ve MHP'lilerin halka 12 Mart Anması'na katılmaları çağrısı yaptığı söyleniyordu. Burjuvazinin her cepheden saldırılarını yoğunlaştırdığını söyleyen Ekşi, devletin alevi-sünni Kürt-Türk çatışması yaratmak istediğini böylece sınıf hareketini bölmeye çalıştığını vurguladı. Buna karşı devrimcilerin birlikte hareket etmesi gerektiğinin altını çizen Ekşi devletin aba altından sopa göstermesine karşı tüm Gazi halkının eyleme katılmasını ve gereken cevabı birlikte vermesi gerektiğini belirtti.

4. YIL ŞENLİĞİ COŞKULU GEÇTİ

Gazi Ayışığı Ekin Sanat Merkezi'nin açılışının 4. yıl etkinliği, 1 Nisan günü, Gazi Okul Parkı'nda büyük bir coşkuyla kutlandı. Kutlamanın diğer anlamı Akmercan Temizlik işçilerinin iş mahkemesini kazanmalarıydı. Açılış etkinliğinden önce hummalı bir çalışma vardı. Herkes elinden geldiğince etkinlik hazırlıklarına yardım etti. Parkın çeşitli yerlerine "Umudumuz Kavgada Kavgamız Sanatımızla / Ayışığı Ekin Sanat Merkezi" pankartları asılırken sahne arkasına "Haklıyız Kazanacağız / Akmercan İşçileri" yazılı bir pankart asıldı.

Saat 15:00'da başlayan etkinlikte Ayışığı Sanat Merkezi müzik grubu Grup Emeğe Ezgi, Tuncay Çakan, Mahsuni Seçer Müzik Evi öğrencileri, Grup Berf sahne alırken, grevleri zaferle sonuçlanan Akmercan işçileri ve etkinliğe katılan şair dostumuz Ruhan Mavruk da birer konuşma yaptılar.

Emeğe Ezgi söylediği marş ve şarkılarla etkinliğe katılan tüm Gazililere coştururdu dinletilerinin sonunda tüm Gazili işçi ve emekçileri 1 Mayıs'ta 1 Mayıs Alanı Taksim'e çağırdı. Hemen ardından sanatçı dostumuz Tuncay Çakan sahne aldı. Çakan, Gazili işçi ve emekçilere "burada olmaktan ve sanata sizlerle paylaşmaktan gurur duyuyorum" dedi ve seslendirdiği şarkılarla etkinliğe katılan işçi ve emekçilere çok neşeli anlar yaşattı. Tuncay Çakan'ın sahne almasının hemen ardından şair dostumuz Ruhan Mavruk söz aldı. Mavruk, gönlünün 1 Mayıs'ta Taksim'den yana olduğunu belirterek, tüm Gazililere seslendi; genç kızlarımızın fuhuş, gençlerimizin uyuşturucu batağına girmesine göz yumacak mıyız? Parktaki herkes tek bir sesle "hayır" diye bağırdı. Mavruk, bu şekilde sorularını halka sorup cevabını alırken son olarak şunları sordu: Yeni insanı yaratacak mıyız? 1 Mayıs'ta Taksim'de miyiz?" Gazi işçi ve emekçileri hep bir ağızdan cevapladı: "EVET"

Akmercan işçilerinin konuşmasının hemen ardından Mahsuni Seçer Müzik Evi öğrencileri ve Grup Berf sahne aldı. Daha sonra etkinlik 1 Mayıs'ta Taksim çağrısıyla sona erdi.

Taksim Ayışığı

ŞİİR ATÖLYESİ/AZINLIK ŞİİRİ

Haklarında çok az şey bildiğimiz ama çok şey söylediklerimiz, saklı komşularımız, arkadaşlarımız, birlikte aynı ortamları paylaşıp farklarına varamadıklarımız onlar... Henüz düzeltmemişlerse (!), belki aksanlarından, belki kültürlerine dair bir ipucundan tanırız onları. Hangi kültürden geldiklerini söylemelerinden rahatsız oluruz. Rahatsız olmanın adı değil, saklamayıp söylemenin adıdır “ayırıcılık”...

Şiir atölyemiz, dünya şiirlerini incelemeye yaşadığımız yerden başladı. Önce az tanıdığımız Kürt şiirini sonra da azınlıkların şiirlerini incelemeye çalıştık.

Nisan ayında şair Atilla Oğuz öncülüğünde “Azınlık Şiiri”ni araştırdık. Nisan sonunda da şiir mizansen gösterimiz “Binbir Nakışlı Ezgi” ile sunumumuzu yaptık. “Binbir Nakışlı Ezgi” yi ilerleyen sayfalarımızda bulabilirsiniz.

Programımıza Gürcü şiirini tanıtmak üzere Şair Eşref Yılmaz, Ermeni şiirini tanıtmak üzere Maryam Panos katıldılar. “Tiyatro Simurg” dan Aynur Diz, Sabahattin Ali’nin 100. doğum yılı için oyunlaştırarak hazırladığı “Değirmen” öyküsünü sahneledi.

Şair Atilla Oğuz, her bölüm arasında, bize, birlikte yaşadığımız halkların tarihleri ve şiirleri hakkında önbilgiler vererek köprüler kurdu. İsterseniz seyri içinde Şair Atilla Oğuz’un köprülerinden parçalarla anlatmaya devam edelim.

“Ermeni halkı, dünyanın en eski halklarından. Ermenilerin eski komşularından bazıları halen yaşamakta, ana dilleriyle konuşup yazmakta ve yeni kültür değerleri yaratmaktadır. Bunlar, Gürcüler, Yunanlılar ve Perslerdir. Ermenilerin en eski kitapları 4. ve 5. yüzyıllarda yaşamış olan Agatangelos ve Pavstos Buzannt’dır.

Çağdaş Ermeni şiirini temsil edenlerden Zahrad, asıl adıyla Zareh Yaldızçıyan, 10 Mayıs 1924’de, İstanbul’da dünyaya geldi. Robert Haddecıyan’ın belirttiği gibi ‘Zahrad şiiri bütün sarsıcı güzelliğiyle karşımıza çıkmaktadır, derinliği içerisinde sade, sadeliği içerisinde derin.’

Ermeni şairlerin şiirlerinde çok fazla ortak yön gördüm: gurbet, özlem, yurt sevgisi... şiir adına çok zengin ve özgüven dolu dizeler. Ermeni söylencelerinin zenginliğini tam olarak bulamadımsa da şiirlerin zenginliği, güçlü ve zengin tarihinden besleniyor. Her şairin kendi coğrafyasından ve tarihi kültüründen beslendiği gibi... Ermeni şairlerin duruşları sağlam. Baskıya, zulme karşı sınıftan yana tavır koymaları şu günlerde yaralanan ve karalanan yüreğime yeniden umudu ekti ve aydınlattı. Ermeni şiirlerini okuduğumda dünyayı sınırsız düşünüyorum nedense.”

Maryam Panos bize Zahrat’ı anlattı ve şiirlerinden örnekler verdi. “Odasına girdiğinizde klasik müzikle karşılanırsınız. Zahrat Gigo karakteriyle ünlüdür. Onunla yamalı elbise, yoksul bir kişiyi anlatır.” Maryam Panos bize ana dilinden şiirler okudu ve çevirilerini yaptı. Ne söylediklerini anlamıyorduk ama hissediyorduk. İmgelerin gücü, yokluğun ve özlemin etkisi Ermeni şiirinde tüm yoğunluğuyla hissediliyordu. “Hayat, Mezar taşındaki doğumla ölüm tarihlerinin arasındaki o kısacık çizgidir.” diyen “Ama ben ellerin kadar sıcak bir mısra bile yazamadım” diye yakınan şairler, bizlere

ne kadar yakındılar.

Şair Atilla Oğuz, bizlere Lazların, Pontus Rumların ve Çingeneleşimin tarihlerini ve şiirlerini örneklerle anlattı.

“Laz Ya da Tçani kavminin tarihi eski Kolheti kavmi ile yakından alakalıdır. Kolheti krallığının nüfusunun büyük bir kesimi Gürcü boylarından oluşmaktaydı, bunlar Laz-Tçanlar ve Manral Megneller’di. Ortak dili, Zanca idi. Tçanlar Gürcü soyundan olup zamanla Tçani adı Laz olarak değişti ve günümüze kadar varlığını sürdürdü. Lazların türkülerinde ve şiirlerinde sevdâ imgeleri yüküldür ve geçim sıkıntıları, gurbetten kaynaklanan eşe, dosta, memlekete hasret imgeleri ağırlıktadır.”

“İ.Ö. 676’da Kafkasya’dan gelen Kimmerler, Anadolu’yu işgal etti ve Frig krallığını egemenlikleri altına alıp, İ.Ö 546’ya kadar Orta Anadolu ve Pontus’u kapsayan bölgelere yerleştiler. Karadeniz’deki Rumların varlığı kesin olarak tarihlenememekle birlikte yazılı kaynaklar İ.Ö 8.yüzyıl ortalarını kaydetmektedir. Pontus tarihi, çok renklilik, çok seslilikle birlikte sürüp, günümüze kadar geldi. Bu renk ve seslerin bazıları bugün de hayata tutunmaya çalışmaktalar.”

“İncelediğim Çingene Şair Nedjo Osman’ın Çingenelerin hayatlarını ve hayatın acı gerçeklerini yalın bir dille anlattığını gördüm. Nedjo şiirinde “kara” önemli bir imge. Küçük ayrıntıları büyük bir ustalıkla örüyor. Çingenelere karşı önyargıları, sevinçlerini, atlarını, şaraplarını herşeyi ilmek ilmek örüyor. Yurtsuz ama dünyanın sahipleri Çingeneleri...”

Şair Eşref Yılmaz’ın Gürcü şiiri ve kültürünün zenginliklerini anlatmasındaki coşku söyleşimize renk kattı. Şairin bu konudaki çalışmasını da ilerleyen sayfalarımızda bulabilirsiniz.

Grup Emeğe Ezgi Gazi Mahallesinde

Gazi Mahallesi’nin her yıl düzenlediği Gazi Halk Şöleni’ne katıldık. 10 Haziran Pazar günü Baraj üstünde düzenlenen halk şöleni bir çok sanatçıyı ve müzik gruplarını konuk etti. Müzik gruplarından biri de tabii ki Grup Emeğe Ezgi’ydi. Gazi Ayışığı Ekin Sanat Merkezi’nin desteğiyle yer aldık orada. Sıramız geldiğinde hepimizi büyük bir heyecan kapladı ve sahnede de öyleydi. Çünkü ilk defa bizler kendi etkinlik ve konserlerimiz dışında bir konserdeydik. Repertuarımız sadece kendi bestelerimizden oluşuyordu. Gel Bahar Ol adlı parçamızla başladık ve ardından 1 Mayıs’ta Taksim’e çağrımız için bestelediğimiz 1 Mayıs Marşı’nı söyledik. kitlenin de parçaya eşlik etmesi görülmeye değerdi. Daha sonra da ölüm orucu savaşçıları için Vurulup Düşmüşsün’ü okuduk. Ardından kavalcı arkadaşımızın okuduğu Magusa türküsünden sonra Denizler için bestelediğimiz Cüretine Bin Selam marşımızı okuduk. Son olarak da Ama İnan ki Sevdiğim parçamızla kitle daha bir coşkulandı. Büyük bir heyecanla ayrıldığımız Gazi Mahallesinde halkımızın yüreğine kazındı kavganın, sevdanın, umudun ve emeğin ezgileri...

Taksim Ayışığı

Halkın Denizi Denizleşen Halkla

“Ölümler ve ağır yaralanmalarla sonuçlanan 1 Mayıs’ta, hayatı felç eden önlem ve uygulamaların müsebbibi ve sorumlusu olan İstanbul Valisi Muammer Güler’i ve Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah’ı 6 Mayıs 2007’ de yapılacak olan “ Halkın Denizi Denizleşen Halkla” adlı mitinge dair önlemleri derhal açıklamaya davet ediyoruz.

6 Mayıs 2007’de İstanbul’da hangi yolları kapatacaksınız?

6 Mayıs 2007’de vapur, otobüs, metro seferlerini iptal edecek misiniz?

6 Mayıs 2007’de trafiğe çıkan tüm araçları tek tek durdurarak, arayacak mısınız?

6 Mayıs 2007’de biber gazı stoklarını tüketene kadar tekrar kullanacak mısınız?

6 Mayıs 2007’de yasal haklarını kullanmaya gelen tüm halka yönelik terörünüzü uygulayacak mısınız?

6 Mayıs 2007’de mitingi izlemeye gelen basın emekçilerinin kameralarını ve kafalarını kıracak mısınız?”

Bu açıklama 6 Mayıs’da Kadıköy’de, “Halkın Denizi Denizleşen Halkla” mitingine izin verilmeyen Tertip Komitesince okundu. “Suçu ve Suçluyu Övmek” söz konusu olacağından mitinge “son anda” izin verilmişti. Oysa 2005’te Harbiye Açık hava’da, 2006’da Ankara’da gerçekleşen anmada böyle bir suçun “gerçekleşeceği” kaygısı duyulmamış, izin verilmişti. İddia edildiği gibi, bu TCK’nın 215. maddesinin kapsamında mı olduğu, yoksa TCK’da “duruma ve gündeme göre” diye bir maddenin de olup olmadığı “sorularıyla” 6 Mayıs günü, Kadıköy’de anmamızı yapmak için bir araya geldik.

Kadıköy İskele Meydan’ından, Grup Emeğe Ezgi ve Denize Ezgi’yi, bir anamızın duygularını, Şair Ruhan Mavruk’un coşku dolu imgelerini, yürekli seslerini, dostların sıcak ve gururlu bakışlarını, sloganlarını ve marşlarını da yüreğimize yükleyip ardımıza bakarak ayrıldık. Gazi sokaklarında yükseltmek için sesimizi...

Yılların onurunu ve acısını taşıyan bakışlar, bu defa daha fazlaydılar. Daha önceleri gençlerin arasından tek tek görebildiğimiz derin çizgiler, bu kez gençlerle kol kola olmuşlardı.

Gençlere her fırsatta “Kimse kalmadı, herkes gitti” diyenlerin, Kadıköy’de Denizleri, Cheleri, Marksları, Leninleri sahiplenenleri görebilmesi acaba bir şeyleri değiştirir miydi?

Anma etkinliği, Gazi’deki sokak konseriyle devam etti. Biz de, her geçen gün köklerine daha güçlü tutunan devrimci iradenin “denizleşen halklara” akışını bir kez daha gördük.

Tüm yabancılaştırmalara inat, 2008 6 Mayıs’ında buluşmak üzere...

HAZİRAN’DA ÖLMEK ZOR

Gece leylak ve tomurcuk kokuyor

Yaralı bir şahin olmuş yüreğim

Oy anam anam

Haziran’da ölmek zor

Haziran’da ölmek zor

Diyordu yıllar önce Hasan Hüseyin Nazım için... Biz de, 3 Haziran gününü, Haziran’da aramızdan ayrılan şair ve yazar dostlarımıza ayırdık. Yazar Güngör Gençay, İnsancıl dergisinden şair Berrin Taş, şiir atölyemizden şair Ruhan Mavruk, bizleri, araştırmaları ve anılarıyla zenginleştirdiler. Şiir atölyesinden Songül Yücel, bizleri, Gorki’den az tanıdığımız Orhan Kemal’le buluşturdu. Nazım Hikmet, Hasan İzzettin Dinamo, Orhan Kemal ve Ahmet Arif’in şiirlerini, yazılarını okuduk.

Güngör Gençay, Hasan İzzettin Dinamo’nun hayatından ve eserlerinden bahsetti. Hasan İzzettin Dinamo’nun hayatı, bize, zorlukların üretimin anası olduğunun ve bir insanın en çetin koşullarda kendisini nasıl geliştirdiğinin ve insanları aydınlatabildiğinin örneği oldu.

Ruhan Mavruk, Yapı Kredi Yayınlarının Nazım’ı tekeline almaya çalışmasını, devrimci sanata saldırısını anlattı.

Berrin Taş, bir insan olarak Nazım’ın bilmediğimiz yönleriyle, yaşamından parçalarla, onun girişken, yaratıcı, dönüştürücü ve hep insandan yana tavır alan kişiliğini canlandırdı.

Songül Yücel, Ahmet Arif’i ve Orhan Kemal’i bizlerle buluşturdu. Onları aslında ne kadar az tanıdığımızı ve kendimizi tanımanın bir koşulu olduğunu yeniden hatırlattı.

Dört saatten fazla süren söyleşinin sonunda, katılanların, hala sorularla sunum yapanları çevirmesi, bilgiye açılığımızı ve aslında en eksik olduğumuz konuların, en yakınımızdakiler olduğunu anlamamızı sağladı.

Toplumcu gerçekçiliğin ülkemizdeki temsilcilerinden Hasan İzzettin Dinamo’yu, Orhan Kemal’i ne kadar tanıyoruz ya da ne kadar okuduk o binbir zorluğun içinden geçerek, zaten çok azı bize kadar ulaşabilmiş eserlerini...

Grup Emeğe Ezgi Nazım Hikmet Parkı’nda

Haziran ayı denilince akla gelebilecek isimlerden biridir Nazım. Onu anacaklar ise sadece onun verdiği mücadeleyi devam ettiren devrimcilerdir. onu tutuklayanlar, onu vatan haini ilan edenler, onun şiirlerini yasaklayanlar değildir. 3 Haziran Pazar gün Sarıgazi Ayışığı Ekin Sanat Derneği’nin Nazım Hikmet Parkı’nda düzenlediği Nazım Hikmet Anması’nda Grup Emeğe Ezgi olarak konser verdik. Halkın ilgisinin yoğun olduğu etkinlik Ayışığı Şiir Grubu’nun Nazım’ın Tanya şiirini oyunlaştırarak sundu. Büyük bir disiplinle oynanan oyun yüreklerdeki inancı daha da bir biletti. Şiir dinletisinin ardından Nazım’ın şiirlerinden bestelenen, halkın dilinden düşmeyen türkülerini seslendirdik. Etkinlik çekilen halaylarla son buldu.

Estetik

Sıla Erciyes

Estetik

Trajik-Olan

Bahar sayımızda estetiğin kategorilerinden yüce-olan ile aşağı-olan arasındaki ilişkiyi ele almış, sanatta yüce-olan ile aşağı-olanın ne olduğunu incelemiştik. Bu sayımızda ise trajik-olan ile komik-olan arasındaki ilişkiye bakacak, trajik-olan nedir, komik-olan nedir sorularına cevap vermeye çalışacağız.

Trajik-olan ile komik-olanda estetiksel görünüşlerdendir. Tıpkı güzel-olan ile çirkin-olan, yüce-olan ile aşağı-olan gibi... Trajik-olan ile komik-olan nesnelere değil, süreçlerin değer niteliklerini belirler. Kagan'ın belirttiği gibi; "Hiçbir bitki ya da hayvan, insan ya da insanın yaratmış olduğu bir nesne (yani bizim güzel ya da yüce diyebileceğimiz hiçbir şey) ne trajik ne de komik olabilir. Ancak insan tarafından yerine getirilmiş ya da sanatta canlandırılmış bir eylem, trajik ya da komik bir özellik taşıyabilir. O yüzden yaşamda olsun, sanatta olsun, trajik-olan ile komik-olanın alanı, ilintili olduğu nesnelere dünyası ile eylem dünyası bakımından, güzel-olan ile yüce-olanın alanından daha dardır." (s.169)

Daha önce olduğu gibi, yine şu soruyu sorarak cevaplamak gerekiyor; "bir eylemin estetik kapsamını, estetik değer olarak, güzel-olan ile yüce-olandan ayıran şey nedir?" Yine Kagan'a başvurarak cevaplırsak soruyu, "uyumlu biçimde örgütlenmiş varlığın algılanışından ortaya çıkan güzel ve yüce-olandan farklı olmak üzere trajik ve komik-olanın, dünyanın ayrılaşmamış biçimde dramatik olarak algılanışından doğduğunu" söyleyebiliriz.

Trajik-olan ile komik-olan kendini en belirgin olarak tragedya ve komedyada göstermiştir. Peki nedir tragedya? Tragedya sözcüğü Yunanca tragodiadan gelir; tragos (keçi) ve oïdie (türkü) sözcüklerinin birleşmesiyle "keçilerin türküsü" anlamında kullanılır. İlk dönemlerde korodaki oyuncuların teke derilerini giyerek oyun alanına çıkması böyle adlandırılmasına neden olmuştur. Tragedya'da yüceltilmiş bir kahramanın iyi bir durumdan kötü bir duruma düşüşünü izleriz. Seyircide korku ve acıma duygusu uyandırır. Günümüzde ise, sıradan bir kişinin çevresi ile girdiği ilişkilerde toplumsal çelişkileri hissetmesiyle ortaya çıkan durumu ele alır. Yani Antik Yunan'da doğmuş, Batı'ya has başlıca bir oyun türüdür. Tragedya, özü trajik olanın sanatsal-dramatik biçimidir. Aiskhylos'un Zincire Vurulmuş Prometheus'u, Sphokles'in Kral Oidipus'u ve Euripides'in Andromakhe'si ilk tragedya örnekleridir.

Zincire Vurulmuş Prometheus'ta, Zeus karşısında, her zaman insanlardan yana olan Prometheus'un, tanrıların egemenliğine karşı çıkarak ateşi çalması anlatılır. Prometheus, tanrılardan ateşi çala-

Pavel Fedotov
“encore encore encore”

rak insanlara verir. Cezası büyük olur. Bir kayaya bağlanarak kalbi bir kuş tarafından parçalanır ve bu hergün yeniden tekrarlanır. İnsanlık adına bedel ödeyen ilk kişidir. Bundan dolayı da onun yaşamı trajik bir yaşamdır ve tragedyaya konu olmuştur.

Sophokles'in Oidipus'u ise doğuştan lanetli trajik bir kahramandır. Kehanete göre, Kral Laios'un bir oğlu olacaktır. Bu oğul Kral'ı öldürecek ve annesiyle evlenecektir. Anne İocasta, bu kehanete inanır ve oğlunun vahşi hayvanların arasında ölüme terk edilmesini ister. Ancak, çoban bunu yapmaz ve onu başka bir krallığa bırakır. Oidipus gerçeği bilmeden büyür. Günün birinde bir başka kahinden kehaneti öğrenir. Lanetten kurtulabilmek için krallığı terk eder. Oysa lanet onun peşini bırakmaz, yolda karşılaştığı ve öldürdüğü adam babası, ödül olarak evlendirildiği kraliçe ise annesi olur.

Andromakhe, antik yunan mitolojisinde Hector'un bahtsız karısıdır. Babası ve yedi kardeşi Akhilleus tarafından öldürülmüştür. Truva savaşı sırasında hem kocasını hem de oğlunu kaybetmiş, sonunda da tüm ailesini öldüren Akhilleus'un oğlu Neoptolemos'un metresi yapılmıştır. Andromakhe'nin trajik yaşamını verir bize Euripides bu tragedyasında.

Ölüm, insanın karşı koymaya çalıştığı, ama ister istemez karşısında yenik düştüğü temel doğa güçlerinden biridir. Trajik-olanın özünü ölümden bulan kuramcılar olmuştur. Oysa her insanın ölümü trajik değildir. Dünyada milyonlarca insan doğar, büyür, yaşar ve ölür. Ancak belli insanların ölümlerini biz trajik olarak algılarız. Örneğin, insanlığın kurtuluşu için mücadele vermiş, yeni bir değer yaratmış insanların aramızdan ayrılması bizde derin duyguların oluşmasına neden olur. Her ölüm erken ölümdür ama bazı insanların ölümü tüm insanlığı ilgilendiren bir olaydır. Ama bir de insanlığın genel değer yargılarıyla çelişen, insanlığın yıkımı için uğraşan kimi insanların ölümü ise tam tersine bizde mutluluk duygusu oluşturur. Tüm diktatörlerin, katliam generallerinin ölümü karşısında hissettiğimiz duygular gibi.

Trajik-olan tıpkı güzel-olan ve yüce-olanda olduğu gibi her zaman tarihsel ve sınıfsal özellik taşır. Farklı toplumsal kesimler için güzel-olan ile yüce-olan anlayışları birbirinden farklı ise trajik-olan tasarımları da birbirinden farklıdır diyen Kagan, bu düşüncüyü şu karşılaştırmalarla ortaya koyuyor: “Hıristiyanlığın egemen olduğu dönemlerde, en büyük tragedyaya özülle bakılan şey, İsa'nın acı dolu yaşamı ve ıstırap dolu ölümü ile efsanevi İncil kahramanları, yani dört havariler ile azizlerdi. Dinin yerini dünyasal düşünce almaya başlayınca, insanoğlu da gerçek tarihsel kahramanların trajik alinyazılarını estetiksel olarak görmeye, Spartaküs ile Jeanne d'Arc'ın, Giordano Bruno ile Marat'ın alinyazılarını sanatta canlandırmaya başlamıştı. Romantizm ozanlarının gözünde ise, kural olarak, fantastik kişiler (örneğin, Byron'ın Kabil'i, Wagner'in Uçan Hollandalı'sı) ile olağanüstü kişiler (söz gelişi, Hugo'nun roman ve oyunları ile Puşkin'in şiirlerindeki trajik kahramanlar), trajik kahramanlardı. Gerçekçiliğin romantizmin üstesinden gelişi, herşeyden önce sanatçıların, trajik çatışmaları, olağan günlük yaşamın içinde, toplumsal gerçeklikte yatan çelişmelerde aramaya başlamalarında görülür. Trajik alanda, Eugen Onegin ile Boris Godunov'un, Şeytanlar ile Miziyyri Petroşin'in, Kabil'in yerini Julien Sorel ve Goriot Baba'nın alışları böyle olmuştur.” (s.171)

Sınıfsal idealler arasındaki farklarda trajik insan anlayışı bakımından değişime uğramıştır. Fransız soyluları için feodalizmin yıkılışı sırasında soyluların ölümü trajik iken, burjuvazinin bayraktarlığını yaptıktan sonra, gericilik döneminde öldürülen burjuvaların ölümü trajiktir. Aynı şekilde, işçi sınıfının burjuvaziye karşı ayaklandığı dönemde, komüncülerin kurşuna dizilişi trajiktir. Her sınıf kendi ideallerine uygun kişileri ve olayları trajik olarak ele almış ve bunu sanatın konusu yapmıştır.

Trajik çatışmanın temelinde yatan şeyi, yüzyıllar boyunca insanlar farklı yerlerde aramışlardır. Trajik çatışmayı alinyazısıyla, kaderle ve buna benzer gizemsi güçlerle karşı karşıya kalmasında görmüşlerdir. Oysa biz biliyoruz ki, trajik olanın temelinde yatan şey, ideali gerçekliğe dönüştürme savaşıdır. Bu savaşım ise kendini toplumsal alanda gösterir.

“Ne biyolojik bir yasallık olarak ölüm, ne de psikolojik bir görüş olarak acı, kendinden trajik değildir. Ancak şu ya da bu biçimde, ideal’i canlandırdığı, temsil ettiği ve koruduğu sürece trajik anlam kazanabilir gerçek bir varlığın ölümü ya da acısı. Bir başka deyişle bir tragedya, idealin gerçek dünyaya göçüşü, ideal-olanın gerçek-olana yenik düşüşüdür. Bu bakımdan, içinde hiçbir ölüm, hiçbir acı, şu ya da bu ideali gerçekleştirmek için hiçbir savaşım, hiçbir kavga, hiçbir karşı karşıya çatışma, doğa güçleriyle hiçbir savaş oluşturmeyen trajik durumlar da olabilir. Yaşamın güncel olağan akışı içinde, bu arada, yaşamdaki komik anlarda bile, derinden içli bir tragedya bulabiliriz. Chaplin’in Modern Zamanlarında olduğu gibi. Orada trajik havayı veren şey, insanların çirkin ve küçük yaşam tarzlarının tüm insansal olan şeyleri ayaklar altına alarak ezmesinden, insanı insanlığından çıkararak makinanın parçası haline getirmesinde hissediriz.”

Rus resim tarihinden P. Fedotov’un “Bir daha, bir daha, bir daha” adlı tablosundan örnek veren Kagan, bu tablodaki trajik olan şeyi şu şekilde açıklıyor: “Resme daha yakından bakıp içine girince, resmin derin trajik kapsamı iyice anlaşılacaktır. Bu aptalca, anlamsız, amaçsızca vakit öldürme olarak görülen şeyde, büyük bir sanatsal yaratım sonucu, Rusya’daki bir taşra subayının boş, yapayalnız, umutsuz yaşamı canlandırılmıştır. Aşağılık, çirkin, gerçeklikle çatışan ideal insan yaşamı tasarımı burda yenilgiye uğramıştır; tragedyayı yapan şey, bu idealin yenilgiye uğrayışıdır” (s.175)

Pieter Bruegel
“körler”

Kötümser Tragedya ve İyimser Tragedya

Gerçek toplumsal yaşam ile insancıl idealler arasındaki uzlaşmaz çatışma, yalnızca idealleri olan kahramanların değil, aynı zamanda o idealin kendisinin de yenilgiye uğrayışını dile getirir; idealin yenilgiye uğrayışı burda rastlantısal, geçici değil, tam tersine, derin yasalara uygun, sarılmaz ve kesindir. İşte trajik çatışmanın bu yolda çözümüne, böyle bir dünya anlayışına, böyle bir yaşam felsefesine kötümser denir. Belli bir yaşam düzeninin, onunla da birlikte bu döneme damgasını vurmuş insanların ideallerinin çöküntüye uğradığı, bu çöküntüye uğrayışın ideal ve iyi-olanın kötü ve karanlık-olanı yenmesine artık olanak olmadığını gösteren, kesintili dönemlerdir. Rönesans'ın bunalım döneminde yer alan böyle bir dünya görüşünün çarpıcı bir sanatsal örneği, Pieter Bruegel'in Körler adlı resmidir. Uçuruma giden üç beş kör, tüm insanlığın aldığı tarihsel yolu simgelemektedir burda.

Romantiklerin dünya görüşünü Lenin "tarihsel kötümserlik" olarak adlandırır. Burjuva devrimin yarattığı sonuçlardan hayal kırıklığına uğrayan romantikler, dünyaya kötümser bakmışlardır. Burjuva toplumun çelişkilerini görmüş, ama bunların çözülemeyeceğinden hareket etmişlerdir. İşçi sınıfının değiştirici dönüştürücü gücünü göremediklerinden geleceğe kaygıyla ve korkuyla bakmışlardır. Kapitalizmin daha ileri aşamalarında, I. ve II. Dünya Savaşlarının ardından gelecek konusunda insanlığın yaşadığı kaygı daha da artmış, geleceksizlik duygusu kötümser yaklaşımları artırmıştır. Çağımızın tragedyası olarak toplumsal çürümeyi ve yozlaşmayı alabiliriz.

Kötümser tragedyanın yanında iyimser tragedya da vardır. Adını Vişnevski'nin oyunundan alır. İlk iyimser tragedya örneğine Shakespeare'de rastlanır. Romeo ve Juliet, Hamlet, Otello'nun estetik kapsamları, ideali temsil eden ya da ideal için savaşan güzel bir insanın yokoluşunun, o idealin kendisinin yokoluşu ile aynı anlama gelmemesinde kendini gösterir. Shakespeare'in tragedyalı, aklın, adaletin, güzelliğin, özgürce duyguların ve insana güvenin, her zaman için üstün geleceği inancıyla doludur.

Toplumcu sanatın özünü Kagan şu şekilde ortaya koyar: "Toplumsal gelişme üstüne iyimser bir anlayış ile toplumsal gelişmede ortaya çıkacak en sert trajik çatışmaların iyimser bir yoldan çözümü" Toplumcu yapıtlarda, kahramanın ölümü hiçbir zaman o kahramanın savaşım verdiği davanın yokoluşuyla, savunduğu idealin yokoluşuyla aynı anlamda alınmaz. Kahramanın ölümü, bedenlen yokoluşu, onun manevi zaferi, manen ölümsüzlüğü anlamına, yenilmezliğin ve bundan böyle yenin simgesi haline gelir. Kötümserlik toplumcu sanatın özüne yabancıdır.

Kötümser tragedya, insanları güçsüzleştirir, yüreksizliğe, edilgenliğe götürür. İyimser tragedya ise insanları arındırır, insanda savaşım istemini, atılım gücünü uyanık tutar. Kötülüklerle karşı savaşım ruhunu geliştirir. Kahramanlar, savaşçılar devrimciler yetiştirir. Kagan'a göre; "Toplumcu sanatta iyimser tragedyanın en önemli özelliği, idealin önünde sonunda üstün geleceği inancından değil, ama aynı zamanda bu üstünlüğün kaçınılmaz olduğunun bilinişinden de gelir. Sonunda yok olup giden kahramanlara özel bir manevi yoğunluk katan şey, bu yüksek düzeydeki tarih bilincidir işte. Sanatın, ölümü ne şekilde vermesi gerektiğine gelince, ilginç örnekler oluşturduğu bakımından denebilir ki, nasıl değişik yaşamlar varsa, değişik ölümler de vardır."

İyimser tragedya örnek, Potemkin Zırhlısı ve Mayakovski'nin Vladimir İlyiç Lenin şiiri verilebilir. Burada kahramanlarının yokoluşu onların temsil ettiği idealin yokoluşu olarak verilmemiştir. Kahramanın ölümü, onun manevi zaferi olarak gösterilir.

Trajik çatışmanın temelinde yatan şeyi, yüzyıllar boyunca insanlar farklı yerlerde aramışlardır. Trajik çatışmayı alinyazısıyla, kâderle ve buna benzer gizemli güçlerle karşı karşıya kalmasında görmüşlerdir. Oysa biz biliyoruz ki, trajik olanın temelinde yatan şey, ideali gerçekliğe dönüştürme savaşımıdır. Bu savaşım ise kendini toplumsal alanda gösterir.

İnceleme

D. Dağlı

Sanata dair notlar

PROLETARYANIN İYİMSERLİĞİ

İnsanlık tarihinde çığır açan, parlak geçen, ilerlemenin yolunu açan dönemler vardır. İnsan, sürekli olarak daha iyi bir geleceği düşlemiş, düşlemekle de kalmayarak bu uğurda şiddetli mücadelelere girişmiştir. Geçmişte ne kadar parlak dönemler yaşanmış olsa da insan, geçmişten değil, gelecekte esinlenir. Daha iyi bir gelecek olduğuna hep güven duyar. Eğer daha iyi bir geleceğe bu denli güven duymasaydı, verilen onca mücadelenin bir anlamı olmazdı. Geleceğe olan güvenle, önüne çıkan toplumsal ve doğal engelleri büyük bir azimle aşmıştır. Yeni bir toplum kurmak için giriştiği tüm kahramanca girişimlerin, eylemlerin, atılımların altında hep bu güven yatıyor.

Bireylerin gelecek üzerine düşüncesi, toplumsal konumuna göre farklılıklar gösterir. Toplumcu ütopyacılar insanın uyumlu, çelişkisiz, çatışmasız bir geleceğini tasarım yoluyla ortaya koyarlar. Modern sosyalizm ise mevcut durumdan yola çıkarak gelecek hakkında görüş ortaya koyar. Eğer geleceğin toplumunun tarihsel ön koşulları, eski toplumun çatlaklarından, gözeneklerinden az çok kendini göstermişse, yeni toplum hakkında konuşmak boş bir gevezelik olurdu. Varolan toplumun karşısına dönüşümü, bu toplumun hareket yasalarının işleme sonucu olacaktır. Ama bu, yeni toplumun, eski toplumun kabuğundan öyle kendiliğinden doğacağı anlamına hiç gelmez. Burada, geleceğin bilincine bilimsel yollarla varmış olan kitlelerin tarihi inisiyatifi ve girişimleri gerekiyor. Proletaryanın ve halk kitlelerinin gelecek üzerine iyimserliğinin ve yüreklice eyleminin altında maddi temellere dayanan bir bilinç yatmaktadır.

Burjuva devrimiyle birlikte gelecek hakkında iyimser düşünen aydınlar, burjuva egemenlik gerçekleşir gerçekleşmez tam bir hayal kırıklığı yaşadı. Vadedilen barışın yerini herkesin herkesle savaşı ve tam bir egemenlik mücadelesi aldı. Bolluk herkese refah getirmedi. Bir kutupta servet, karşı kutupta sefalet birikimi oldu. Özgürlük, büyük burjuvazi için daha küçükleri yutma özgürlüğü, küçük mülkiyetin kendisini büyük mülkiyete satma özgürlüğü oldu. Ticaret özgürlüğü, halkı soyma, mülksüzleştirme özgürlüğü oldu. Kardeşlik yerini, herkesin birbirine karşı hilesine ve rekabet yarışına bıraktı. "Aklın zaferi"ne dayanan toplum, aydın çevrelerde yerini mutsuzluğa bıraktı. Bu gelişmeler hayal kırıklığına uğrayan bazıları çökertti. İlerlemenin sürmesiyle birlikte, tüm bu "sosyal adaletsizlik"lerin ve çelişkilerin kendiliğinden ortadan kalkacağı düşüncesi aydınların bir ön yargısıydı. Çünkü burjuva toplumun ilerlemesi çelişkilidir ve doğası gereği de çelişmeli olabilir ancak. Ücretli emeğe dayanan, yani yabancı emek sömürsüyle ayakta duran bir toplumda yalnızca ilerleme yoktur, aynı zamanda bir gerilemeyi de içerir. Burjuva toplumun ilerlemesinin çelişmeli doğasını kavrayamayanlar, bu toplumun geleceği üzerine anlamsız, içi boş bir iyimserlik beslerler.

Proletaryanın iyimserliği, küçük-burjuva aydın iyimserlikten tamamen farklı temellere dayanıyor. Proletarya, gelecek hakkında iyimserdir ve geleceğe kesin bir güvenle bakar. Proletaryanın iyimserliği nedensiz ve temelsiz değildir. Burjuva toplum sınıflı ve çelişmeli toplumdur. Toplum geliştikçe, temelindeki kapitalist ekono-

Toplumcu gerçekçi sanat, insanın geleceğe olan güveninin tüm dayanaklarını bütün yönleriyle ve her noktasına kadar bütün detaylarıyla verir. Toplumcu gerçekçi sanatın hangi dalını ele alırsanız alın, ister şiir, ister roman, ister heykeltçilik, ister tiyatro, ister müzik hangi alan olursa olsun, emekçi halkın geleceğe olan güvenini ve iyimserliğini yansıtır. Bunun için burjuva düşüncesinin evrensel eleştirisini yapar. Eleştiride bilimsel ve devrimci bir dünya görüşüne dayanır. Bu mutlu geleceğin kendiliğinden gelmeyeceğini, kapitalizm altında uzun ve çetin bir mücadeleden geçmek zorunda olduğunu, bu yolda sayısız fedakarlık ve yiğitlik örneği ortaya koymak gerektiğini tüm açıklığıyla belirtir.

YOLLARDA

Gözlerinde bizim özlemlerimiz
vurur yollara
bazen bir sabah erkenden
bazen gecenin içinden
vurur yollara
bazen uykudaki şehirler karşılar
bazen ıssız sokaklar
vurur yollara
bakar yollara
bakar yıldızlara
bakar yüreğimizin içine

mi büyüdükçe, bu uzlaşmaz çelişkiler de iyice olgunlaşır ve öne çıkar. Varolan toplum karşısına dönüşmek üzere evriminin en yüksek aşamasına doğru ilerler. Sınıflı toplum karşısına dönüşmek üzere evriminin en yüksek aşamasına doğru ilerler. Sınıflı ve çelişmeli bu toplumun çözülüp dağılması kaçınılmazdır. Burjuva toplum tarihsel bir toplumdur, yani tarihin belirli bir döneminde vardır, geçicidir. Yerini yeni bir topluma, kendisinden daha yüksek bir topluma bırakmak zorundadır. Demek ki proletaryanın iyimserliği materyalist tarih anlayışına dayanıyor.

Devrimci bir sınıfa, devrimci bir sınıfın eylemine dayanmayan bir iyimserlik, ancak ahlakça bir iyimserlik olur. Proletarya devrimci bir sınıf olarak koşulları tarihsel olarak oluşmuş olan, ortaklığa dayanan toplumu kendi elleriyle kurar. Ortaklaşa toplumu kurmak için büyük bir güven ve iyimserlikle eyleme atılır. Tüm özlemleri, istemleri, gücü ve iyimserliği kendi ördüğü devrimde somutlaşır.

Toplumcu gerçekçi sanat, insanın geleceğe olan güveninin tüm dayanaklarını bütün yönleriyle ve her noktasına kadar bütün detaylarıyla verir. Toplumcu gerçekçi sanatın hangi dalını ele alırsanız alın, ister şiir, ister roman, ister heykeltirlik, ister tiyatro, ister müzik hangi alan olursa olsun, emekçi halkın geleceğe olan güvenini ve iyimserliğini yansıtır. Bunun için burjuva düşüncesinin evrensel eleştirisini yapar. Eleştiride bilimsel ve devrimci bir dünya görüşüne dayanır. Bu mutlu geleceğin kendiliğinden gelmeyeceğini, kapitalizm altında uzun ve çetin bir mücadeleden geçmek zorunda olduğunu, bu yolda sayısız fedakarlık ve yiğitlik örneği ortaya koymak gerektiğini tüm açıklığıyla belirtir.

İnsanlığın özgür ve mutlu bir geleceğe varacağına olan güveni ve iyimserliğini anlatan güçlü yapıtlar verildi. Toplumcu gerçekçi sanatın kurucusu olan Gorki, yapıtlarında, yaratıcı bir yöntem olan toplumcu gerçekçiliğe dayanarak mevcut toplumun zorunlu olarak insani bir topluma dönüşeceğini işliyor. Nazım Hikmet de "Güneşli güzel günler göreceğiz" şiirinde toplumcu gerçekçi sanatın tarihsel iyimserliğini yalın ama güçlü bir şekilde anlatıyor. B. Brecht de olduğu gibi:

**"Bir gün gelecek zaman bizim olacak, bizim
Bütün düşünürlerini okuyacağız bütün çağların
Bütün ustaların bütün tablolarını göreceğiz"**

SANATIN DEVRİMLE İLİŞKİSİ ÜZERİNE

Devrimin gündeme geldiği her yerde, sanatın devrimle karşılıklı etkileşimi, kendisini açık olarak herkese kabul ettirir. Devrimci güçler, sanatın, kitlelerin bilinçlenmesindeki, harekete geçmesindeki ve devrim sürecindeki rolünün ne denli önemli olduğunu daha iyi görürler. Bu önemli rolü nedeniyle sanat çalışmalarına özel bir ağırlık verilir. Sanatçılar da, devrimin sanat üzerinde artan etkisini ve devrimin dışında kalınamayacağını göre-

rek, devrimin sanatçısı olarak hareket ederler. Toplumu dönüştüren asıl güç devrimdir, ancak bir devrim, sanat olmadan da düşünülemez. İşçi sınıfı iktidarı ele geçirmeye giriştiğinde, sanat daima ona yoldaşlık etmiştir.

Türkiye'deki toplumcu gerçekçi sanat, daha cumhuriyetin ilk yıllarında ortaya çıkmıştır. Bunun temsilcisi ise Nazım Hikmet'tir. Türkiye'nin ilk dönemlerinde kapitalist ilişkiler henüz zayıftır; sınıf çelişkileri henüz belirgin olarak ortaya çıkmamıştır; ve dolayısıyla sınıf mücadelesi henüz seyrek; maddi koşullar proletaryayı militan bir sınıf haline getirecek kadar gelişkin değildir. Böylesi koşullarda Nazım Hikmet'in bu denli ileri bir sanatla ortaya çıkması, içerdeki koşullarla daha az ama dünyadaki sosyalizm mücadelesiyle daha fazla ilişkilidir. Sosyalizmin dünya çapındaki yükselişi etkisini her yerde gösterdi. Bu etki kendisini Türkiye'de daha açık biçimde hissettirdi. İşte bu yüzden, egemen gerici burjuvazi, sosyalistler, mücadeleci işçiler ve aydınlar üzerinde ağır bir terör, katliam, yasak ve sansür uyguladı. Nazım Hikmet, devrimci mücadelesini, şiirini bu ağır baskı altında ve 13 yılını zindanlarda geçirerek devam ettirdi. Nazım sosyalizmin sanatçısıdır, proletarya enternasyonalizminin sanatçısıdır, devrimin sanatçısıdır. Proletaryanın sınıf savaşımını en ileri düzeyde yansıtmıştır. Çağını çok iyi kavramış ve şiirlerinde, sanatında ifade etmiştir. Bu yüzden etkisi günümüzde de devam ediyor.

1940-1970 yılları arasında bir çok sosyalist ya da sosyalizmden etkilenmiş sanatçı çıktı: Orhan Kemal, Kemal Tahir, Yaşar Kemal, Aziz Nesin, Enver Gökçe, Ahmet Arif ve Hasan Hüseyin gibi... Bu dönem sosyalist hareketinin bir özelliği, burjuva ideolojisinden tamamen ayrılmamış olmasıdır. Bu nedenle tüm sosyalist içeriğine rağmen burjuvazi ideolojik etkisini hareket üzerinde gösterir. Burjuvazinin ideolojik etkisi her sanatçı üzerinde farklı farklı yansımasını bulur. Aydınlar burjuvaziyle ideolojik ve politik olarak tüm bağlarını koparamadılar. Çünkü dönemin sosyalist, komünist hareketi burjuvaziyle tüm bağlarını koparamamıştı. Bu durum, sosyalizm mücadelesinin bu dönem neden daha ileri gidemediğini de yeterince açıklıyor. Sosyalist, komünist hareket zayıftı ve anlayış olarak da pratik olarak da sınıf mücadelesine ayak uyduramadı, gerisinde kaldı. Bu yüzden aydınlar, sanatçılar daha ilerde göründüler. Her biri birer "halk kürsüsü" rolü üstlendi. Günümüze değin etkilerini sürdürmekle birlikte daha çok mücadelenin ve uyanışın ilk dönemlerini yansıtır.

1970'li yıllar: Daha çok bu dönemde öne çıkan sosyalist sanatçılar önceki dönemin sanatçılarından farklı olarak mücadelede daha ilerde değil, daha geride görünürler. Bu dönemin sanatçıları: Bekir Yıldız, Erdal Öz, Nihat Behram, Ataol Behramoğlu, Yılmaz Güney ve başkaları kendilerini devrimci sanatçı olarak nitelendirmelerine karşın, devrimci mücadelenin ulaştığı düzeyi, devrimin derinliğini kitleler üzerindeki dönüştürücü etkisini hiçbir zaman yeterince ifade edemediler. Devrimci mücadele ve kitleler bu yıllarda büyük bir atak yaparak çok ileri gitmişti. Devrimci mücadele, devrimci mücadele olarak gerçek anlamda 1970'lerde başladı. O güne kadar ki uzlaşmacı, parlamenter, pasifist, statükocu anlayışa büyük bir darbe indirildi. İlk defa olarak devrimci bir anlayış temelinde örgütlenen, harekete geçen kitleler, tarihin belirleyici, etkileyici, devindirici etkin gücünün kendileri olduklarını gördüler. İşçi sınıfı ve halk kitlelerinin devrimci kesimi bilinç bakımından, eylem ve örgütlenme düzeyi bakımından çok ileri gitmiştir. Ama halkın sanatçıları, sanatlarında halen devrimci mücadeleye ilk defa uyanan kitlelerin düzeyini yansıtabiliyorlardı. Birçok kentteki -hatta kırlardaki- devrimci halk mücadelesinin gerisinde kaldı. Devrimci sanatçılar, devrime hizmet etmek için uğraşıyorlardı, ama devrimci mücadelenin orta yerinde yer almadılar, hep kenarında bir yerlerde durdular. Devrimi, devrimcileri ve mücadeleci kitleleri anlatmaya çalıştılar, fakat bunu başaramadılar. Bu nedenle devrimci mücadele, onların sanatlarında hep eğreti kaldı. İçlerinde devrimci mücadeleyle daha sıkı ilişkisi olanlar vardı; onlar ise sanat yönünden çok zayıftılar. O devrimci öz, zayıf, beceriksiz biçim içinde kendini tam göster-

Yeni düşünceler, yeni olguların teorik ifadesinden başka bir şey değildir. "Zamanı gelmiş düşünce" yeni ortaya çıkan maddi olguların oluştuğunu anlatır. Eskinin içinde, yeni maddi ilişkiler ortaya çıkmadan, onların varlığından bağımsız olarak yeni düşüncelerden söz edilemez. Eğer "zamanı gelmiş düşünce"ler ortaya çıkmışsa, bu demektir ki, bazı düşüncelerin de zamanı geçmiştir. Yeni düşünceler eski düşüncelerin yerini alıyorsa, yeni olanın, eski olanın fikir alanında yerini alması temelinde, eskinin bağrında yeni olgular, maddi öğeler boy verdiği içindir. Yeni fikirler, gücünü, yeni maddi öğelerden alır.

ÖZGÜR KIR ÇİÇEĞİ

Gelincik özgür bir kır çiçeğidir
her yerde açar
bazen bir yol kenarında
bazen bir uçurumda

Gelincik özgür bir kır çiçeğidir
geceleri yıldızlarla arkadaşlık eder
sabahları doğan güne merhaba der
fısıldaşır tüm çiçeklerle

Gelincik özgür bir kır çiçeğidir
özgürlüğü güzelliği vurur yüreğimize
dokunabilmek için bir yaprağına
neler neler göze alınmaz ki

remedi. Bir dönemin çok yoğun, ileri, etkileyici devrimci mücadelesi, sanatsal olarak tam ifadesini bulamadı. Mücadele, sanat eserlerinde dağınık, zayıf, yetersiz yansıtıldı. Dönemin sanatçılarının tüm bu geriliklerine rağmen devrimci mücadele tarihinde olumlu yerleri olduğu da kesin.

1980 sonrası: İlerici, sosyalist ve devrimci sanatçılar faşist devlet terörünün ağır baskısı altında çalışmalarını sürdürmek zorunda kaldılar. Bu defa sayıları çok azdı, ama asıl etkisini sonraki yıllarda gösterecek yapıtlar verildi. 1990'lara doğru sanat alanında başka bir durum ortaya çıktı. Önceki dönemin küçük burjuva sosyalist hareketleri, burjuvaziye uzlaşma yolunu seçip düzene döndüler. İçlerinden bazılarıysa sanat yoluyla kendilerini anlatma yoluna gitti. "Sanat eseri" olarak ortaya çıkardıkları şeyler ne içerik olarak ne de biçim olarak bir sanat eseri özelliği taşıyor, daha çok kendilerini burjuvaziye kabul ettirmeye çalışan unsurların kendi iç dünyalarını, pişmanlıklarını ve geriye düşüşlerini yansıtıyordu. Devrimci mücadele hakkında yazdıkları ise mide bulandırıcı. Bir süre burjuva desteği ile ayakta kaldıktan, hatta öne çıktıktan sonra hiçbir iz bırakmadan sönüp gittiler. Ne gelişleri fark edildi ne de gidişleri.

Sanat alanında asıl üzerinde durulması gereken gelişme hakkındaysa hiçbir şey söylenmedi. Sanat artık devrimci mücadelenin etkisiyle kitlelerin daha geniş bir kesimine maloldu. Artık kültürlü, eğitilmiş, sanattan anlayan ve zevk alan geniş bir halk kitlesi var. Devrimci kitleler artık sanatı kendileri yapıyor. Her yerde çok sayıda sanatçı çalışmaları ve sanat ürünleri verilmeye başlandı. Bu durum bir gelişmedir, halk kitlelerinin zihinsel olarak köklü dönüşümüdür. Sanat mücadelesinin daha kitlesel bir temele oturması, yükselmekte olan devrimin halk üzerindeki güçlü etkisinden başka bir şey değildir. Sanat kitleleri içinde öylesine geniş bir zemine dayanıyor ki, öylesine güçlü bir potansiyel yaratmış ki, buradan, kesinlikle, çok daha güçlü sanat ürünleri çıkacaktır.

YENİ OLGULAR YENİ DÜŞÜNCELER

"Hiçbir şey zamanı gelmiş görüş kadar güçlü değildir". Bazıları için doğru ve çarpıcı gelen bu düşünce, görüşlere özerk bir konum biçen, toplumsal iş bölümü çerçevesinde, zihinsel üretimin maddi üretimden ayrıldığı koşullarda her türlü zihinsel üretim alanında bulunan ideolog, düşünür, yazar ve sanatçının kendi düşüncelerinin gerçek kökleri hakkında içine düştükleri yanılsamadan başka bir şey değildir. İrdeleyelim:

"Zamanı gelmiş görüş", eğer maddi ilişkilerinden bağımsız ele alınırsa, sanki tarih, eski ve yeni (zamanı gelmiş) görüş arasında ve bu çatışmanın kendi sürecinden ibaretmiş gibi anlaşılıyor. Sanki düşüncenin kendi ayrı bir tarihi, tüm sosyal

varlık nedeninden bağımsız; gerçek insanal bir faaliyet içinde karşılıklı ilişki içinde bulunan gerçek insanlardan, insanların gerçek sosyal ilişkilerinden ayrı bir zihinsel üretimin olabileceği yanılgısına düşüyor. Düşüncenin, yani her türlü zihinsel üretimin toplumun maddi ilişkilerinden ayrı bir tarihi yoktur ve olamaz. Düşünce, düşünen varlıktan ayrılamaz. Düşüncüyü sosyal varlığından ayrı bir şey gibi gösterme, idealistlerin görüşüdür. Önce eylem vardı!.. İnsanlar yaşamak, barınmak, giyinmek için birbirleriyle zorunlu ilişkilerde, gerçek ilişkilerde bulunurlar –bu, belli bir toplumsal biçim içinde yapılır- sonra bu ilişkiye denk gerçek insan ilişkileri tarafından belirlenen sanat, estetik, felsefi vb. ideolojik ilişkiler geliştirirler. Demek ki düşüncenin gelişimi, ancak insanların karşılıklı gerçek ilişkilerinin evrimiyle açıklanabilir. Oysa ki idealizm, insanın gerçek tarihini düşüncelerin tarihinde arar. Sanki insanın düşüncesini belirleyen onun sosyal varlığı değil de tersi, sosyal varlığını belirleyen düşüncesiymiş gibi hareket eder. Peki nerden çıktı bu “zamanı gelmiş düşünce”... O düşünce, bir düşünürün, sanatçının politikacının tasarımı mıdır? Peki “zamanı gelmiş düşünce”nin imalatçısı bu yeni düşüncesini daha önce neden üretmedi? Demek ki, yeni düşünceler, yeni bir düşünce ortaya atayım diye düşünen bir akli evvelin icadı değildir. Demek ki bizim düşünce üreticisinin, yeni bir düşünce üretmesinden önce, insanların karşılıklı ilişkileri içinde yeni, gerçek maddi üretimin ortaya çıkması gerekiyor. Her türlü düşüncenin gerçek kökleri üretim ilişkilerinin içinde bulunur. Sosyalizmin, komünizmin görüşlerinin kökleri de aynı şekilde üretim ilişkileri temeline dayanır. Sosyalizm, komünizm düşünceleri proletaryanın maddi yaşamından kaynaklanan, proletarya ile kapitalistler arasındaki uzlaşmaz sınıf çelişkileri ve çatışmalarının düşünce biçiminde yansımalarından başka bir şey değildir, proletaryanın verdiği devrimci sınıf savaşımının dışavurumundan başka bir şey değildir. Demek ki, düşünce, sosyal faaliyetlerden ayrı, onların karşısında özerk bir konumda değildir.

Yeni düşünceler, yeni olguların teorik ifadesinden başka bir şey değildir. “Zamanı gelmiş düşünce” yeni ortaya çıkan maddi olguların oluştuğunu anlatır. Eskinin içinde, yeni maddi ilişkiler ortaya çıkmadan, onların varlığından bağımsız olarak yeni düşüncelerden söz edilemez. Eğer “zamanı gelmiş düşünce”ler ortaya çıkmışsa, bu demektir ki, bazı düşüncelerin de zamanı geçmiştir. Yeni düşünceler eski düşüncelerin yerini alıyorsa, yeni olanın, eski olanın fikir planında yerini alması temelinde, eskinin bağrında yeni olgular, maddi öğeler boy verdiği içindir. Yeni fikirler, gücünü, yeni maddi öğelerden alır. Zihinsel üretim

maddi üretime bağlı olarak değişime uğrar. Bu temelde her dönemin egemen düşüncesi, o dönemin egemen sınıfının düşünceleridir. İnsanlar maddi ilişkilerine bağlı olarak zihinsel üretimde bulunurlar. Yeni düşünceler, gerçek insanların gerçek ilişkilerine, yeni maddi olgulara dayandırılmadan açıklanamaz.

“Hiçbir şey zamanı gelmiş düşünceden daha güçlü değildir” sözünde belirtilen, bu “güçlü” olma durumu nereden geliyor? Bir düşünce bu denli her şeyden daha güçlü olabilir mi? Bazıları düşünceye olduğundan fazla önem biçiyor. Oysaki düşüncelerin belirli sınırları vardır. Örneğin, düşünce eylemin (praksisin) yerini alamaz. Düşünceler kendi başlarına herhangi bir şey yaratamazlar. Kendi başlarına, söylendiği gibi bir güçleri yoktur. İnsanlık tarihi farklı düşüncelerin çatışmasının tarihi değildir. Düşünceler, ancak insanların gerçek tarihinin ürünleridir. Toplumsal yaşamı yaratan düşünceler değil, düşünceleri yaratan toplumsal yaşamdır. Tarihte devrim yaratan düşünceler, devrimci fikirler devrimci bir sınıfın varlığına bağlı olarak, onun devrimci mücadelesinin teorik yansımaları olarak anlaşılmalıdır. Demek ki düşüncelerin bir gücünün olması, bir şey yaratması için, bu düşünceleri yaşama geçirecek devrimci bir sınıf gerekiyor. Eski düşüncelere yönelik köklü bir eleştiri yapacak olan yeni bir takım düşünceler değil, devrimci sınıfın eylemleridir, sosyal devrimidir. Komünizm, kafalarında bunu bir düşünce olarak üretenlerin böyle bir düşünceye sahip oldukları için değil, proletaryanın eseri olacaktır. Dünyayı değiştiren düşünceler değildir. Devrimci düşüncenin etkisi, gücü, devrimci bir sınıf olan proletaryanın etkisinden, dünyayı değiştirme eyleminden ileri geliyor.

Yeni toplumun maddi öncülleri ortaya çıkar çıkmaz, bunlar ideolojik planda kendi teorik yansımalarını bulur. Bu koşullar oluşur oluşmaz devrimci sınıf, eski toplumun tüm varlığını sorgular, gözden geçirir. Gözden geçirme, eski sanatı ve edebiyatı da kapsar. Sanat alanındaki bu çatışma, yıkılıp gitmekte olanla, doğmakta ve gelişmekte olan arasındaki çatışmanın ifadesinden başka bir şey değildir. Yoksa böylesine yeni tarihsel olgular oluşmadan, bir takım ideologların, filozofların, politikacıların, sanatçıların eski olanı salt düşünce ürününe dayalı olarak gözden geçirmesi, onu yargılaması olarak algılanamaz. Yeni olan eski olanın yerini aldığı zaman onu yadsımış olur. Komünist toplum kapitalist toplumun yerini aldığı zaman onu tarihsel olarak eleştirmiş, diyalektik olarak da yadsımış olur. Bu tarihin eleştirisidir. Düşünceler belirli tarihsel dönemlerin ürünüdür. O tarihsel dönemler değiştiğinde söz konusu düşünceler de değişime uğrar.

Temade Çınar

GÜVEN

yabancılaşmaya karşı beyin egzersizleri

Hani şu bilindik dergi-gazetelerin papatya fallarını aratmayan ve değerlendirmeleriyle değme bilim adamlarına taş çıkarttıran (?) testlerinden ilham aldım, bir test de biz yapalım dedim. Ciddi güven bunalımı yaşanan/ yaşatılan tüm bu bulanıklık içinde bakalım yolumuzu bulabilecek miyiz? Beyin egzersizimizde bu defa eski bir yöntem kullanalım. Bu yöntem psikolojide 'beyin fırtınası' olarak bilinir. Olası durumlara önceden hazırlıklı olmak ve iç görü geliştirmek amacıyla yapılır. Bu kez konumuz, güven.

1- Akşam evinizde yalnızsınız. Aniden kapı çaldı. Her halinden mağdur olduğu okunan birisi ....'dan kaçtığını ve onu saklamanızı istedi, ne yaparsınız? (Noktalı yerleri kişinin kaçarken saklanması gerektiğini düşündüğünüz bir durumla doldurun.)

2- Yolda yürürken kenarda kanlar içinde yatmakta olan birini gördünüz ve kimse farkında bile değil, ne yaparsınız?

3- Uzun zamandır görmediğiniz, haber alamadığınız ve özlediğiniz bir dostunuz aniden kapınıza geldi ve on- on beş gün kadar kalacak bir yere ihtiyacı olduğunu söyledi, ancak açıklama yapmaktan kaçınıyor, ne yaparsınız?

4- Okul çıkış saati geçiyor, çocuğunuz (varsa) gelmedi. Arkadaşları onun, hiç tanımadığınız bir binadaki bir daireye gittiğini söylediler, ne yaparsınız?

5- Samimiyetinden şüphe duymadığınız ama daha önce maddi bir alış verişiniz olmamış bir dostunuz, zor durumda olduğunu anlattı ve sizden acilen, geri gelmediğinde telafi edemeyeceğiniz miktarda bir borç istedi. Üzerinizde de tam o kadar var. Ne yaparsınız?

6- Bir dostunuz size bir paket verdi ve o sırada zaten gittiğiniz yerden birisinin sizden alacağını, ancak açılmaması gerektiğini söyledi. Ancak açıklama yapmak istemiyor, ne yaparsınız?

7- İş yerinde bir arkadaşınız üstleriniz tarafından kurulmuş bir komployla karşı karşıya. İşten atılması meselesi. İşin iç yüzünü bir tek siz biliyorsunuz. Kimsenin sizin bildiğinizden haberi yok. Şahit olursanız kurtulacak. Ancak bu durumda neler olacağını biliyorsunuz, ne yaparsınız?

8- Eşiniz sizin de çok iyi tanıdığınız ve güvendiğiniz bir arkadaşınızla, (ancak bu kişi karşı cinsinden) uzun bir yolculuğa çıkması gerektiğini söyledi, ancak açıklama yapmak istemiyor, ne yaparsınız?

9- Gece geç saatte yolunuzu kaybettiniz ve çok yorulduunuz. Üzerinizde de yüklü miktarda para var. Adres sormak için girdiğiniz bir dükkanda yaşlı amca, o gün onlarda kalabileceğinizi, yarın çocuklarının sizi gideceğiniz yere bırakabileceğini söyledi, ne yaparsınız?

Sorular bitmeyecek. Beyin fırtınasından sonra düşüncelerimize işlemiş ne kadar senaryo olduğunu fark ettiniz değil mi? Nasıl işledi tüm bu senaryolar önce beyinlerimize ve sonra da yaşantımıza? Hollywood'un bizden esirgemediği, Yeşilçamın da yeni yeni el attığı şiddet ve gerilim filmleri, son on yıldır başta TV haberlerinin olmak üzere tüm renkli basın pompaladığı trajediler, kurbanlar, caniler, sapıklar ve kişisel öfke patlamaları, 'pembe' dizilerle doldurulan akşamlarımızın ihanet, entrikalar, hırsların ele geçirdiği insanlarla üzerimize üzerimize gelmesi... Tüm bunların etkisi altında, dün bize "İnsan insana güvenmeli yavrum, yoksa nasıl yaşarız" diyen büyüklerimizin, yakınlarımızın, sevdiklerimizin hemen her durumda "aman ha kimsese güvenme, kendine dikkat et" uyarıları...

Hollywood'un bizden esirgemediği, Yeşilçamın da yeni yeni el attığı şiddet ve gerilim filmleri, son on yıldır başta TV haberlerinin olmak üzere tüm renkli basının pompaladığı trajediler, kurbanlar, caniler, sapıklar ve kişisel öfke patlamaları, 'pembe' dizilerle doldurulan akşamlarımızın ihanet, entrikalar, hırsların ele geçirdiği insanlarla üzerimize üzerimize gelmesi... Tüm bunların etkisi altında, dün bize "İnsan insana güvenmeli yavrum, yoksa nasıl yaşarız" diyen büyüklerimizin, yakınlarımızın, sevdiklerimizin hemen her durumda "aman ha kimsese güvenme, kendine dikkat et" uyarıları...

İnsana güvenmeden yabancılaşmaya karşı durabilmek mümkün mü? Kapımızdan dışarı çıktığımızda hatta evimizde kendimizi güvende hissedemiyorsak, karşılaştığımız her olayın kişiliğimize, yaşamımıza tehdit olduğunu düşünüyorsak, kişisel olarak psikiyatrik, toplumsal olarak patolojik bu durumdan nasıl kurtulacağız? Yaşadığımız süreçte tedbirsiz davranmak ya da boşvermek cahillikten başka bir şey olmaz. Peki ama tedbirin sınırları ne?

Korku ve gerilim filmlerinin yazarı ve yönetmeni Stephen King bir söyleşisinde “neden korku” diye soranlara cevap veriyor: “Bir gece kötü bir kabustan ‘aman tanrım’ diyerek uyandım ve tanrıya sığınmak için dua etme ihtiyacı duydum. Eğer insanlar benim filmlerimi izledikten sonra ‘aman tanrım’ diyor ve tanrıya sığınma ihtiyacını duyuyorlarsa bu benim için başarıdır.” Anlaşılan cehennem korkusu insanlara yetmiyor. Gerilim filmlerinden sonra kapılarınızı kilitliyor, çocuklarınızı yanınıza alıyor ve karanlıkta yatamıyorsanız Sayın King için bu bir başarı!

Gelecek korkusunun yani geleceksizliğin insanı bencilileştirdiği, makyavelizmin köklerinin burada yattığı biliniyor. Eğer yarınızdaki güven duymuyorsanız, bugün ayakta kalmaktan başka umarınız yoksa yapabileceklerinizin sınırı yok. Çalabilirsiniz, en yakınlarınızı aldatabilirsiniz hatta hayatlarını tehlikeye atabilirsiniz. Başınıza gelebilecekler geleceksizliğinizden daha önemli değildir. Yani amacınıza ulaşmak için her yola başvurabilirsiniz. Sadece sizin ve ailenizin çıkarları önemlidir, bunun dışında sizi amaçlarınızdan uzaklaştıracak her durum tehdittir ve derhal uzaklaştırılmalıdır.

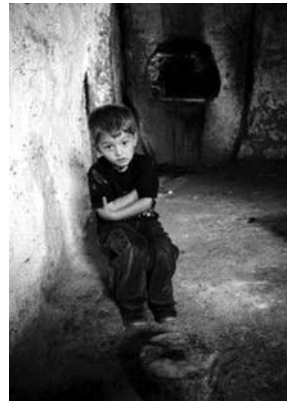
Yaşadığımız Güvensizlik Gerçek Dışı mı?

Tabi ki tüm bu yaşadıklarımızın ekonomik, politik temelleri var. Aşırı zenginleşmeyle birlikte yoksulluk yaşamda yansımalarını buluyor. Sosyal imkanların geniş kitlelerden gün geçtikçe daha da uzaklaşması ile sosyal alan daralıyor. Kitleler olarak eğitimden, sağlıktan, hukuktan, kültürel faaliyetlerden uzaklaşıyoruz. Doğal olarak bu alanlarda denetimsizlik, dışlanmışlıkla da birlikte güvensizlik gelişmesi son derece doğal.

Sağlık sistemi insanları büyücülük, çıkıkcılık gibi hilelere ya da medyatik tıbbın şarlatanlıklarına doğru kovuyor. Gazetelerde her gün bir öncekini yalanlayan sağlık köşeleri hatta sayfalarından medet umanlar hiç de az değil. Hukuktaki çıkışsızlık insanları sorunlarını kendi “yöntemleriyle” çözmeye sürüklüyor. Eğitimdeki çıkışsızlık insanları ya çocuklarını o büyük yarışın bir parçası yapmaya itiyor ya da o kadar yatırımın sonucunun hüsraniyle karşılaşmaktansa “top”a, “pop”a, medyaya malzeme yapmaya itiyor. Kısa yoldan para, kariyer, ün vb.

Otobüslerde, iş yerlerinde, hastanelerde, okul bahçelerinde her yerde politika konuşuluyor. Herkes her fırsatta gidişatı eleştiriyor, hem de tüm açıklığıyla. Ama öyle bir güvensizlik taşıyoruz ki, öyleyse gidip şunu yapalım, diyene şüpheyle bakılıyor. Öne düşenin yalnız kalacağı önbilgisi bilinçlere, “aman hoca kurtar bizi fillerden” hikayesi gibi bir dizi dini ve milli hikayelerle, sözlerle kazanmış gibi. “Yıkıcı” ve “çıkarıcı” “teröristlerin” eline düşme paranoyasını paylaşanlar bile var. Böyle bir paranoya var. Toplu intihar eden tarikat üyelerini duymuşsunuzdur. “Paylaşılmış paranoya” diyor tıp buna. Merkezdeki asıl paranoyak ortadan kalkınca diğerleri etki alanından çıkıp kendiliğinden iyileşiyor. Hollywood filmleri bu konuda merkez paranoyak olmalı. Hatta bazı kesimler, devletin “teröristlerle” savaşmak zorunda kalmasıyla bize bir türlü kaynak ayıramadığını bile savunuyor. Bu kesime göre gelir uçurumunun, işsizliğin herşeyin ama herşeyin sebebi teröristler! Toplu intihar işten bile değil. Faşizmi örgütlemek için ne güzel zemin değil mi? İyi yanı, kaynak yok olunca kendiliğinden geçiyor.

Tüm bunların yanında, aşırı sermaye biriktiren ve tekeller arası rekabetten hızını alamayan burjuvazi, devletin tüm kaynaklarına el koyarak, herhangi bir alandaki yatırıma şans tanımıyor. İlginçtir herkes tekellerin az vergi vermesinden yakını ama toplanan vergilerin devlet kredisi adında doğrudan ceplerine girmesinden pek söz edilmez. Zaten geri alacağı parayı niye versin ki? Zaten “aman halkımın yaşam kalitesi artsın” diye can atan da yok. Gayet bilinen bir dille söyleyelim “Herkes cebini

doldurmaya bakıyor” Böyle olmayan ve başkalarının da cebini doldurmayacak birisi niye aday gösterilsin ki?

Sandıkta Güvensizlik

Dolayısıyla güvensizlik, sistemle ilgili sisteme karşı bir boyut almış durumda. Böyle bir dönemde hiç kimse sandığa iç rahatlığıyla gidip oyunu atamayacak. Hiç bir konuda hakkı olmayan “vatandaşın”, hakkını kullanmayacak olmasının tedirginliği burjuva camiayı sarmış durumda. Herhangi bir konuda hakkını aramak için ortaya çıksa, havada uçan coplarla, biber gazlarıyla, gaz bombalarıyla karşılaşan “vatandaş”, bu kez de medyadan, “hak ve ödevimize” sahip çıkmamız konusundaki başka tür bir bombardımanla karşılaşılıyor. Oysa bizim oy vermeye hiç de ihtiyacımız yok! Gelecek kaygısını bitirecek, işsizlik sorununu ortadan kaldıracak, altyapı sorununa -evimizi başımıza yıkmaktan başka- radikal çözümler getirecek ve gelir uçurumunu havaya uçuracak bir formülün meclisten ve kapitalizmden gelmeyeceğini herkes biliyor.

Güvensiz ortamlarda insanların geçmiş değerlere daha fazla sarıldıkları ve bu dönemlerde oyların sağ partilere kaydığı tespit edilmiş. Ancak milliyetçi ve dinci faşizm herkesin tepesini atıracak derecede kontrolü yitirdi. Milli sermaye, sermaye grupları arasında hızla büyüyor. Yeni bir 28 Şubat ortalığı karıştırabilir. “Faşizmi örgütleyelim ama denetim bizde kalsın.” Herkes denetimi dolayısıyla sermaye denetimini kendi elinde tutmak istiyor. Derin devlet mi? Devletin ta kendisi... Sağı güçlendirmek için 12 Eylül sonrası yapılanları herhalde anlatmaya gerek yok. Son yıllarda sağ partilerin oylarını merkez sola taşımak için ordu gibi “gücüne güven” duyulan bir unsurun sık sık açıklama yapması sizce tesadüf mü? Burda devlete duyulan güven sözkonusu! yani devletin güvenliği...

Peki ama bunca güvensizlikle bizi koşa koşa oy kullanmaya götüren ne? İçimizdeki tüm kaygılarla birlikte zarfı sandığa atan suçlu ellerle, onları oraya götüren suçlu ayakların hesaplaşmasının önüne geçebiliyor muyuz?

Kimi hiç düşünmeden yapıyor işini. “Görev mi yapalım o zaman.” Bir çeşit me-mur mantığı. Bu kesim uzun uzun arasa, elese de atacak birini buluyor. Kimi, oy vermemeyi, kendisine, ailesine açıklayamadığı için gidiyor. Askere gitmek gibi... Gitmemeyi suçmuş gibi algılıyor. Ona karşı işlenen insanlık suçlarını bu kadar hoş gören ama suç işlememek adına ne söylenecek yapan bu kesimi “pasif” kabul etmek herhalde yeterli olacaktır. Kimi, birine kızıp onu çökertmek için öbürüne oy vermek için can atıyor. Tepki oyları da denilen bu oy tipini yaratmak için burjuvazinin her kesiminin hayli para harcamasının hakkını veriyorlar. Cumhuriyet mitingleri, provakatif saldırılar, suni gündemler... Başka bir tipoloji, sıkça karşılaştığımız, sonları üçüncü sayfa haberleriyle biten kesim. Hani adam ya da kadın, eşini ya da sevgilisini canından bezdirir, sonra da her seferinde resti görünce güzel bir iki lafla onu tekrar kazanır ya. O sevgili her seferinde bir güle kanar. Hafıza sorunu mu, inanmak istemek mi, çaresizlik mi, belki de hepsi. Bu kesimi affedicilikleriyle kutlamak ama sonlarındaki hüsrancı da görmek gerekir. Bu seferki yapacak, bu kez olacak diyenlerse aynı kumar makinesine tüm varlıklarını kaybettikleri halde son jetonlarını atanlardan olsa gerek. Milli piyangodan iddialara uzanan uzun bir listesi var bu ülkenin. Katılımcıları da hiç de azımsanmayacak kadar çok.

Kendimize Güvenmek

Tüm bu haklı güvensizlik ortamında önce yönümüzü görmek gerek. Geçekten de tüm izler birbirine karışmış gibi görünüyor. Aslında hepimiz tüm bu olup bitenlerin suçlusunun da mağdurunun da kim olduğunun farkında. Ama bazen mağdur olan linç ediliyor, suçlu olan alkışlanıyor. Hatta çoğu zaman doğruyu yapabilmek, söyleyebilmek adına bir dizi engelle boğuşmak zorunda kalıyoruz. Doğruyu yapanı desteklemek bile cesaret gerektiriyor. Faşizm öylesine sınırsızca destekleniyor ve örgütlenmeye çalışılıyor ki buna tepki duyanlar kendilerini onun karşıtı sandıkları bir yerde bulabiliyorlar. Cumhuriyet yürüyüşlerinde lanetlenen dinci faşizm ve gericilik değil miydi? Ya milliyetçi faşizm? Birinden kaçarken diğerine tutulmak da mümkün.

Aslında faşizm onların tutundukları son dal. Her geçen gün yükselen duvarları

ve güvenlik önlemlerinin yetmeyeceğini biliyorlar. Sokaklara yerleştirilen kameraların bizim güvenliğimiz için olduğunu düşünenlerle, felaket, filmlerinde, ABD başkanının halkı için hayatını feda ettiğine inananlar aynı kişiler olmalı. Burjuvazi de o kadar güvende değil doğrusu. Güvenliğe yatırımda hiçbir alanda olmadığı kadar bonkör. Küçük burjuvazinin desteğini de çoktan kaybetti. Krizlere verdiği kurbanlar, onbinlerce küçük işletmecinin bir günde çöküşü, onların da ayaklarının altından yeri çekti. Küçük burjuvazi artık bir burjuva olmanın değil ayakta kalmanın hayallerini kuruyor. Emekçileri ise zaten biliyoruz.

Şimdi egzersizimize devam edelim ve izleri ayırtmaya çalışalım. Günlük yaşantımızda bile önümüze çıkan sorunlarla başedebilirsek büyük bir adım atmış oluruz. Birbirimize karşı geliştirilen düşünceleri bile değiştirebiliriz. Bizim birbirimizden farkımız yok. Tüm ulusal, dinsel, cinsel ayrımlar ortak yaşadığımız ekonomik zordan daha aşılmaz değil. Üstelik bu bizim zenginliğimiz. Doğrunun cesaretle ortaya konulduğu yerde, haksız olan düşünmek zorunda kalacaktır. Hatta bu durumda konuşma cesareti bulamayan doğrular da cesaret bulacaktır. Karşıdan karşıya geçmek için bekleyen yayalar, trafiği durduracak ilk adımı beklerler. Tıpkı Hrant Dink'in cenaze töreninde toplanan yüzbinlerin bugüne kadar sindirilmiş tüm kesimlere cesaret vermesi gibi. Haksızlığa uğrayanın yanında olun, bunu ondan başka kimse bilmeseydi... Bazen kısa vadede kazancımız güçlü olanın yanında olmak olabilir. Onun karşısında olmaya cesaret edemeyebiliriz. O dönemde en azından onun yanında olmamak da cesarettir. Çünkü uzun vadede asıl güvenine ihtiyaç duyduğumuzun güvenini kaybedebiliriz. Hepimiz için güven kazanmak zor ama kaybetmek kolaydır. Bilirsiniz özellikle işyerlerinde ve ailede suç en alttakilere, övgü ise en üsttekilere biçilir. Doğruyu başaşağı çeviren bu durum, bir kişinin bir sözüyle ters yüz olabilir. Kendi aleyhimize olan durumlarda da adaleti uygulamak adil olmaktır.

Güvensiz yetiştireceğimiz çocuklarımıza kimsenin bir şey yapmasına gerek yok. Zaten biz ona en kötüsünü yaptık. Kendimize ve çocuklarımıza güveni aşılmalıyız. Sadece bazı basit önlemlerle halledebileceğimiz sorunlarla kendimizi esir ederek yaşayamayız. Karıncayı balyozla ezmek olur bu. Yaşadığımız zamanın, kendimizin ve çocuklarımızın hayatıyla ilgili endişe duyacağımız kadar barbarlaştığımız farkındayız ama kendi özgürlüğümüze karşı kuşandığımız silahları, barbarlığa karşı kuşanmalıyız. Ancak çevremizdeki güvenilir ve cesur insanlar arttıkça güvene kavuşabiliriz. O insanlardan biri de kendimiziz. O insanları hayranlıkla izlemek sonra da yalnız bırakıp tükenmelerini izlemek ve bu durumdan şikayet etmek hiç de adil değil.

Bizler, yani çıkarları ortak insanlar olarak tüm emekçiler, ortak ürettiğimiz değerlerden yoksun bırakılanlar olarak birbirimiz arasındaki her türlü ayrımcılığa ve ayrımcılık yaratan düşünceye karşı koymak zorundayız. Bize dayatılan ve empoze edilen birbirimize yönelen güvensizlikten ve bireysel öfkeden uzak durmalıyız. Sorunun bütününden ve kaynağından uzaklaştıran, bizi küçük parçalara yönlendirerek enerjimizi tüketen düşünce ve davranışlarla mücadele etmeliyiz. Hepimiz bir bütünlük. Kime yapılırsa yapılsın bir haksızlık varsa karşı çıkmalıyız. yoksa yarın bizi götürmeye geldiklerinde ses çıkaracak kimse kalmayacak. Zamanımızı iyi kullanmalı, insanlık değerlerini korumaya çalışan insanları bulmalı, onlara destek olmalı, daha fazla okuyup tartışarak kendimizi geliştirmeliyiz. Güvenimizin ne kadar değerli olduğunu biliyoruz. Kimin güvenini kazandığımızın kiminkini kaybettiğimizin bilincinde olmalıyız.

Bize neyin doğru neyin yanlış olduğunu bir ilkokul çocuğuna anlatır gibi anlatan medyanın niyetini ve kimlerin elinde olduğunu unutmamak için duyduğlarımızı bilincimizin süzgecinden geçirmeli, tartışmalıyız. Haberlerin arkasındaki yüzleri iyi tanımalıyız. Bir kez olsun onlara güvenmediğimizi göstererek, sandıklarını boş bırakabiliriz. Tıpkı onların midelerimizi boş bıraktıkları gibi...

İnceleme

Türkiye’de NAZİ HEYKELCİLİĞİ

Orhan Taylan

Bu yazı 70’li yıllarda yayınlanan Sanat Emegi Dergisi’nden alınmıştır.

Bir takım yerlerde, çoğumuzun önünden binlerce kere geçtiği, ama şöyle durup dikkatlice bakmadığı bir takım garip heykeller var. Bunların hepsi de dikkatimizden kolay kolay kaçmayacak kadar iri, aşağı yukarı iki adam boyunda ve kara renkli şeyler oldukları halde, bir kez bile yanlarına gidip, bakıp, düşünme gereğini duymamışsak, artık onları kanıksamışız demektir. Yani, artık, ilgimizi bile çekmeyecek, bizi şaşırtmayacak, irkiltmeyecek kadar gündelik yaşamımıza girmiş, kültürümüze sinmiş demektir.

Bizde heykel denince akla Atatürk, Atatürk denince de heykel gelir. Elbette, yontma taş süslemeciliğinden öte, heykelcilik geleneği olmayan bir ülkede, çok kısa sürede her köşeye bir Atatürk heykeli dikilirse bu eşleştirme doğal karşılanabilir. Ne var ki, üzerinde dikkatle durulması gereken, bu bir dizi garip heykelin Atatürk’le ya da Türklükle herhangi bir ilintisi bulunmadığıdır. Niteliği pek belirgin olmayan bir kahramanlık edası taşıdıklarından, çoğumuz bunların “bizi” temsil ettiği kanısındayızdır. Oysa bu insan şekillerinin bizlere benzer yanı da yoktur.

Üzerinde duracağımız heykelleri yapanlar da Türk değillerdir. Adları ve Türkiye’de yaptıkları heykellerin dökümü şöyle:

Heinrich Krippel, (1883-1945), Avusturyalı. Sarayburnu’ndaki Atatürk Heykeli (1925), Konya Atatürk Heykeli (1926), Ankara Ulus Meydanında Atlı Atatürk Anıtı (1927), Samsun Atlı Atatürk Heykeli (1931), Afyonkarahisar’daki Zafer Anıtı (1931), ve Ankara Sümerbank önündeki oturmuş Atatürk Heykelini (1938) yaptı.

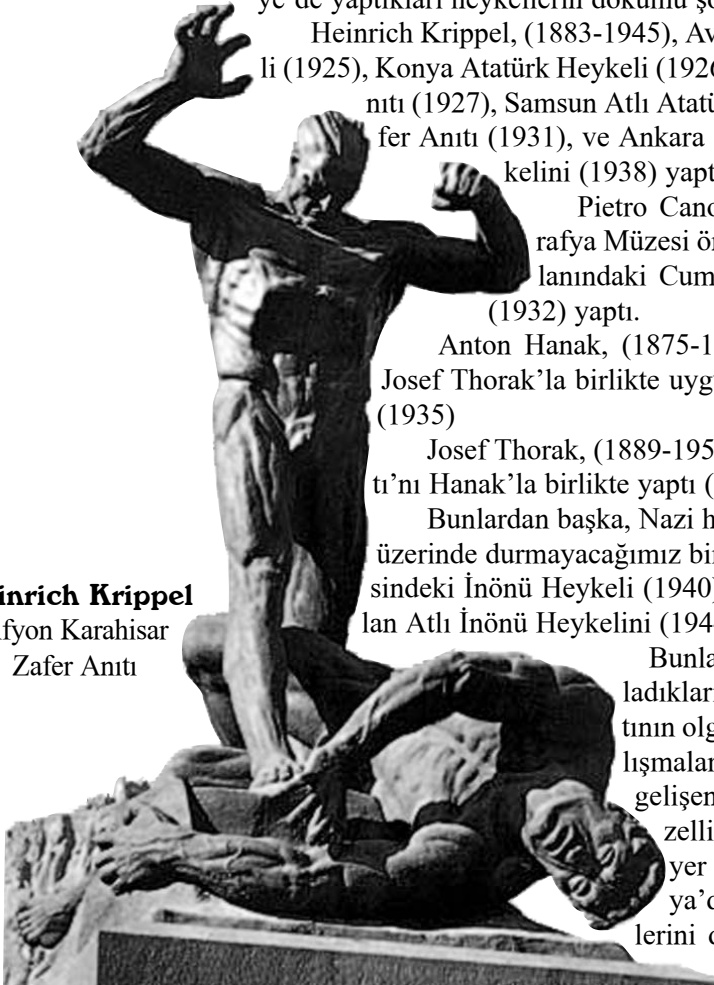
Pietro Canonica, (1869-1962), İtalyan, Ankara Etnografya Müzesi önündeki Atlı Anıt (1927), İstanbul Taksim alanındaki Cumhuriyet Anıtı (1928), İzmir’deki Atlı Anıtı (1932) yaptı.

Anton Hanak, (1875-1934), Avusturyalı, Türkiye’deki tek yapıtı, Josef Thorak’la birlikte uyguladığı Ankara Kızılay’daki Güven Anıtıdır (1935)

Josef Thorak, (1889-1952), Alman, Ankara Kızılay’daki Güven Anıtı’nı Hanak’la birlikte yaptı (1935).

Bunlardan başka, Nazi heykelciliğine angaje olmadığı için bu yazıda üzerinde durmayacağımız bir Rudolf Belling var. Ziraat Fakültesi bahçesindeki İnönü Heykeli (1940) ile Taksim Gezisine konmak üzere yaptırılan Atlı İnönü Heykelini (1944) yaptı.

Bunlardan Krippel ve Canonica, yapıtlarını uyguladıkları tarihlerden de görüleceği üzere Nazi sanatının olgunlaşma döneminden önce de ülkemizde çalışmalar yapmışlar, ama giderek kendi ülkelerinde gelişen Nazi-faşist hareketin etkisine girmiş ve özellikle son yapıtlarıyla bu genel çerçevede yer almışlardır. Zaten sürekli olarak Avusturya’da yaşayan ve Türkiye’de uygulanan heykellerini de orada yapıp bitirip burada monte ettiren Krippel’in Afyonkarahisar Zafer anıtı bu

Heinrich Krippel
Afyon Karahisar
Zafer Anıtı

sanatın en belirgin örneğidir. Canonica'nın çalışmaları genellikle daha gelenekçi ve Nazi sanatının diliyle uyuşmayan işler olduğu halde, son yaptığı İzmir Atatürk Anıtında bu hareketin etki alanına girdiği görülüyor. İtalyan heykelticinin 1928'de açılışı yapılan Taksim Cumhuriyet anıtı nedeniyle Mussolini Gazi'ye aşağıdaki telgrafi gönderiyor:

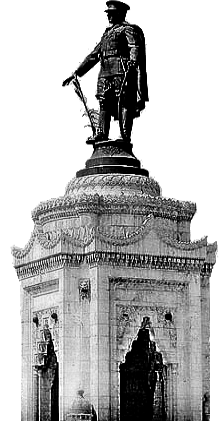
“Türkiye Reiscumhuru Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Türkiye Cumhuriyeti Abidesinin resmi küşadı İstanbul'da icra edildiği sırada zati alilerine en samimi selamlarımı göndermek, benim için büyük bir zevktir. Türk milletinin yeni hayatını tebci eden meşhur İtalyan sanatçıların eseri, İtalyan hükümeti ve milletinin ahiren iki memleket arasında aktolunan muahede ile müevvidi, dostane hissiyatına tekabül etmektedir. Mussolini”

Bu sanatın özelliklerine ve ülkemiz sanatçıları üzerinde bıraktıkları etkilere geçmeden önce, bunlardan özellikle Thorak, Hanak ve Krippel'in çalışmalarındaki övgüye değer noktalara ve “tutarlılıklarına” değinmek gerek. Çoğumuzda, sadece ilerici sanatın sanattan sayılabileceği ya da faşizmin özünde gerici ve tutucu bir ideoloji olduğu için artık günümüzde onun sanatı olamayacağı biçiminde kanılar vardır. Bu yanılgı, ilerici sanatın içine sızan sapmaları, coşkunluk adına ilerici ve insancıl sanata bulaşan ideolojik terslikleri saptamamızı engelleyegeldiği için üzerinde önemle durmak gerekiyor. Nasyonal sosyalist hareketin bir sanatı vardır ve bu sanat hiç de “başarısız” ya da “tutarsız” değildir. Tersine, özellikle bu yazıda konu edilen, Atatürk heykellerinin dışındaki sembolik figürlü heykeller gerek eski Roma sanatıyla canlı bir gelenek bağını bilinçli olarak kurmasıyla, gerek Nazi ideolojisinin çağdaş insan anlayışını açık ve kesin biçimde ifade edişiyile ve gerekse biçimlerin bu içerikle uyumuyla “tutarlı” çalışmalarıdır. Üstelik insan figürlerinin uygulandığı gelişkin ustalık ve beceri açısından da “başarılı”dırlar. Nasyonal Sosyalist ideoloji kendisini yalnız heykel alanında değil, onunla ayrılmaz bir uyum içinde bulunan mimarisi başta olmak üzere diğer sanat dallarında da aynı “tutarlılık” ve “başarı” ile ifade etme olanağı bulmuştur. Heykel ve mimarlık alanlarının başta gelmesi, bu sanatların dilinin Nazi ideolojisini ifade etmekteki elverişliliğindedir.

Nazi sanatını, özellikle Türkiye'deki Nazi heykelticiliğini, görmezlikten gelmeden, sanatsal bir olgu niteliğini inkar etmeden, onu ele almak, özündeki çirkinliği açığa vurmak ve insan düşmanı içeriğini yargılamak gerekmektedir.

Nazi ideolojisi kitlelere “üstünlük” duygusu verebilmek için büyük çaba göstermiş ve bu alanda etkili silahları olan mimarlık ve heykelticilik alanlarında, bu duyguyu verebilecek öğeler kolaylıkla seçilebilecek kadar belirginleşmiştir. Gerek bina cephelerinde, gerekse çevre elemanlarıyla heykel kaidelerinde yararlanılan “büyük taşlarla örülmüş” sert ve köşeli görünüm, bu görkemli yapıların koca koca taşları birer tüy gibi kaldırıp dizivermiş dev gibi adamlar eliyle yapıldığı izlenimini versin diredir. Resmi binaların girişleri (Ankara'da Alman mimarlara yaptırılmış bir dizi resmi binanın girişlerini hatırlayalım), uzun basamaklara yükseltilmiş dört adam boyu yükselişindeki kapılarıyla, bu kapılardan girenlerin sanki birer dev olduğunu düşündürmek içindir. Safkan Alman ırkından gelme bütün insanlara kendilerini olduklarından daha üstün ve mükemmel olduklarını düşletmek ve saldıracakları diğer halkların anasını kolayca belleyebileceklerine inandırmak için, Naziler “Yeni İnsan” anlayışlarında bu idealleştirmeye büyük önem vermişlerdir. Bu anlayışlarının daha açık ve kesin çizgilerle sergilenbildiği heykellerinde belirgin özellikler şöyle sıralanabilir: Çok abartılmış adaleli vücutları sergileme kolaylığı vermek üzere yararlanılan çıplaklık. Çıplaklığın kullanılma olanağı bulunmayan durumlarda, eski Romalı tipi tunik giysiler. İnsan duruşlarında mutlaka göğsünü şişirmiş, her an dövüşmeye hazır bir eda, sert ve ceberrut bakışlar. Ve de yarı tanrı, yarı dev duygusunu tepeden bakışıyla verebilmek üzere mutlaka insan boyunun üzerinde yükseltilmiş kaideler. Nazi sanatı, bütün çeşitliliği ve zenginliğiyle gerçek olan insanı reddederek onun yerine “idealize” edilmiş, mutlaklaştırılmış, “en” üstün insan tekini savunduğundan,

Krippel:
Konya
Atatürk Heykeli

Krippel:
İstanbul Sarayburnu
Atatürk Heykeli

giderek insan kişiliğinden soyutlanmış, tıpatıp birbirine benzeyen mükemmel insan figürlerine vardığından bu tür heykelcilikte sanatçıların kişiliğini ayırdetmek olanığı yok denecek kadar azalmıştır.

Türkiye’de uygulanmış bu tür heykellerden, ilkin Krippel’in Afyonkarahisar Zafer Anıtı üzerinde duralım. Her yönüyle bir vahşet, kin ve gaddarlık simgesi olan bu anıt, dünyanın herhangi bir ülkesinde faşistlerce benimsenerek bir kentin ortasına dikilebilir, orali faşistlerin kendi halklarının komşu bir ülke halkına karşı düşmanlık duygularını kışkırtmak üzere yararlanabilecekleri bir araç olabilirdi. Heykel, düpedüz idealize edilmiş bir insanın, yani hangi halktan olduğu belirsiz bir insanın, hangi sebeple olduğu da anlaşılmaksızın başka bir insanı parçalamakta olduğunu tasvir ediyor. Bu heykel konusunda düşüncelerini sorduğumuz Afyonkarahisarlı insanlar, parçalanmakta olanın Yunanlı, parçalayanın da “biz” olduğu kanısındalar. Yani, onlara böyle açıklanmış. Ne var ki, Afyonkarahisarlılar bu hayvansı figürü kendilerine benzetmekte de hayli tereddüt içindeler. Bir kere onlar hiçbir zaman Alman Nazileri gibi böyle hayvansı duygulara kapılmamışlar, saldırgan ve vahşi olmamışlar, dövüşmüşlerse de kendi topraklarını korumak adına dövüşmüşler. Öte yandan, Ayfon’un emekçi halkının da, mütegalibesinin de vücut yapılarıyla, bu her tarafından adale fişkırın garip vücudu bağdaştırmakta güçlük çekiliyor. Zaten bu hayvanın çıplaklığı da başlıbaşına bir sorun. Heykel yerine dikildiğinde üzerinde mevcut bulunan erkeklik organı sonradan “sünnetsiz olduğu” gerçekçesiyle, demir testeresi marifetiyle iptal edilmiş. Gene bir Afyonkarahisarlı vatandaşın heykel üzerine yaptığı yorum, yerli halkın bu tür heykele karşı direnişinin unutulmayacak bir örneği: “Efendim, bunların Türk, Rum falan olduğu hikaye. Aslında bu heykel, çıplak vaziyette hamamda bulunan iki arkadaşın, ayakları göbek taşına takılıp düştüğünü tasvir edermiş”

Josef Thorak’ın
Almanya’da bulunan
“başyapıt”larından biri.
Arkadaşlık 1937

Jozef Thorak ile Anton Hanak Alman Nazilerinin resmi sanatçısı durumunda. Nazi sanatı üzerine yapılan değerlendirmelerde Josef Thorak’ın adı, gene kendi gibi ünlü heykeltçi Arno Breker ile birlikte “Üçüncü Reich sanatının temsilcisi, büyük usta” olarak geçiyor. Almanya’da bulunan “Arkadaşlık” adlı heykeli, artık Nazi sanatının simgesi haline gelmiş, Ankara’da, Kızılay’da Hanak’la birlikte yaptığı Güven Anıtı adlı iki bronz figürlü gariplik de, bu sanatın yerini şaşırmış bir örneğinden ibaret. Kim olduğu belirsiz iki dev yapılı, bol adaleli, eski Romalı usulü saç traşlı ve dehşetli gaddar bakışlı bu iki çıplak insan, ellerinde gene eski Romalılara özgü gladyatör sopaları tutmaktalar. Üstelik de, bu bronz figürlerin üzerinde durdukları gene “büyük ve köşeli” taş örme yükseltinin altında, heykelle arasında hangi ilgi görülmüşse, “Öğün, Güven, Çalış” sözcükleri yazılmış. Mussolini’nin “İnan, Güven, Dövüş” sloganını hemen hatırlatan bu sözlerin Almancadan tercüme edildiğini düşünmek herhalde abartma olmaz.

Güven Anıtı’nın arka tarafındaki beş figürlü rölyef ise, düpedüz ulusal bir rezalet. Kafaları üstün Alman ırkı kafatası ölçülerince işlenmiş dört çıplak ve gene pek bol adaleli figürün ortasında ve önünde duran sözümona Atatürk’ü temsil ediyor. Peki Atatürk’ün üzerinde Romalı gladyatör giysisinin ne işi var? 1935’lerde ülkemizde iktidar çevrelerinde bolca bulunan Nazi hayranlarının itiraz etmeyi akıllarına getirmediikleri anlaşılın bu maskaralığı Josef Thorak’ın pek tutkun olduğu sanat anlayışı içinde bitirdikten sonra öndeki figürün başı yerine bir Atatürk büstü yerleştirerek tamamladığı açık. Bu figürün Atatürk’ü temsil ettiğini iddia etmek kadar, arkadaki dört gladyatörün de kurtuluş savaşı veren Türk köylüsü olduğunu savunmak bir cüret işi olmalı.

Alman Nazizminin iktidara gelişiyle, Almanya'da kendi ideolojisinin propagandasını yapacak, etkisini yaygınlaştıracak bir sanatın gelişip olgunlaşması anlaşılabilir bir şeydir. Hatta bu sanatın "tutarlılığı" açısından incelenmeye değerliliği de vardır. Ama Nazi sanatının ürünlerinin nasıl olup da Türkiye'de meydanların ortasına dikildiği, hele bunların Atatürk'ü ve Türk halkını ne münasebetle temsil edeceğini anlamak, bugün artık mümkün değildir.

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunu izleyen yıllarda her alanda olduğu gibi sanat ve kültür alanında da, ülkenin çağdaş uygarlık düzeyine erişmesine katkıda bulunmak üzere, çeşitli kadrolar yurtdışına eğitim görmek üzere gönderiliyordu. Sanatçı olarak gönderilen kadrolar, doğal olarak o yıllara kadar Avrupa'nın kültür merkezi olma özelliğini kesinlikle korumuş olan Fransa'ya, Paris'e gönderiliyor. Sanat ve kültür adamlarının Fransa'da yetiştirilmesini doğru bulmasına karşın, o dönem iktidarının, ülkede acilen yapılması gereken işler çerçevesine kolay kolay Fransız uzman sokmamış olması ilginçtir. Demek ki, kendi sanatçılarımız yetişinceye kadar yabancı uzmanlardan yararlanma ilkesini benimseyen iktidar, heykel ve mimarlık alanlarını somut sonuçlara hemen varmayan genel kültür hazırlıklarının dışında ele alıyor, genç Türk sanatçıları yetişmek üzere Fransa'ya gönderilirken, halk yığınları üzerinde hemen ve kesin etkiler sağlayabilecek bu iki alanda Almanlara başvurmayı yeğliyordu. Ne var ki, Nazi sanatının bütün özellikleriyle gelip Ankara'nın en belli başlı alanlarına, caddelerine birer kabus gibi çöken bu heykeller ve binalar, yalnız kendi adlarına ideolojik izler bırakmakla kalmamışlar, uzun yıllar, hatta günümüze kadar ülkemizin sanatını ve sanatçılarını etkilemeye devam etmişlerdir. 1945'de Nazizm, dünya demokratik güçlerinin yumruğuyla eziliyordu ama, onun ideolojik silahlarından birçoğu, bu arada Türkiye'deki Nazi heykelleri, insanların yüreklerine gaddarlık, düşmanlık ve kin duygularını şırınga etmeye devam edebilmek üzere gene ayakta duruyorlardı. Daha önemlisi, geçinebilmek için heykel yapmaktan başka olanağı olmayan Türkiyeli sanatçılar,

Thorak-Hanak: Ankara, Kızılay Güven Anıtı

yönetici çevrelerin pek hoşuna giden bu tür heykellerin etkisi alanına giriyor ve söz konusu yabancı heykelticilerin yaptığından çok daha fazla sayıda, aynı doğrultuda heykel, Türk heykelticilerinin eliyle yapılarak, yurdun dört köşesine yayılmaya başlıyordu.

1950'den sonra, sosyal ve politik değişmelerin de etkisi ile, ülkemizde resim ve heykel sanatı, görece liberal sanat sayılan soyutlamacılığın etki alanına girerken, tabii Nazi heykelticiliği de giderek etkisini koruyamayacak ve yerini başka eğilimlere bırakacaktı. Ama öyle olmadı. 27 Mayıs 1960'daki askeri müdahale ile iktidarın daha radikal güçlerin eline geçtiği, ortalıkta püfür püfür iyiniyetle vatan kurtarma rüzgarlarının estiği sıralarda, Milliyet gazetesi

"heykeli bulunmayan illere heykel diktirme"

kampanyası açtı. Bağışlar toplandı ve bu

"çok gerekli" uygulamaya devam edildi. Sonraları da çeşitli kurumların siparişleriyle sürdürülen bu heykeller hep Atatürk heykelleridir. Gerçi "Nazi heykelticiliği" ile, yani üstün ve sahte insan anlayışını simgeleyen sembolik figürlü heykeller ile bu Atatürk heykellerini birbirinden ayırmaktayız ama, heykelticilerimizin birçoğunun Atatürk heykellerinde Nazi heykelticiliğinin üslubunu, belirgin özelliklerini, besbelli bilinçsiz bir şekilde sürdürdükleri de bir gerçektir.

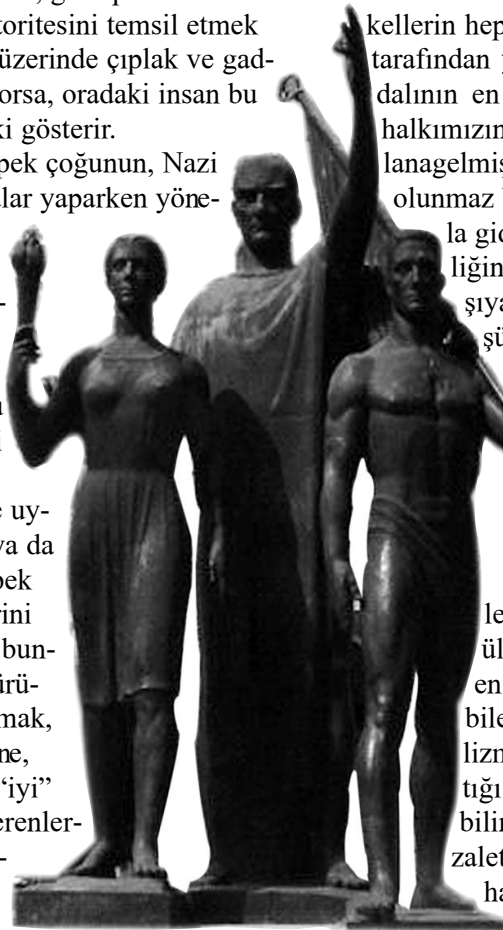
İlkin, bizim heykelticilerimiz üzerinde Nazi anlayışının hüznü verici bir örneği olan, Ratip Aşir Acudoğu'nun Menemen'deki "Şehit Kubilay Anıtı"ndan başlayarak birkaç örnek üzerinde duralım. Heykele konu olacak hadise herkesçe bilindir; Me-

Ratip Aşir Acudoğu
Menemen Şehit Kubilay Anıtı

nemen'de bir grup mürteci, Atatürk devrimlerinin savunucusu Kubilay'ı öldürmüşlerdir. Ve Menemen'e, mürtecilere Atatürkçü devrim ruhunun ölme-yeceğini hatırlatacak sembolik bir anıt dikilecektir. Gelgelelim, Menemen'e dikile dikile, bu kez Türkiye'li bir sanatçının elinden çıkma bir çıplak Romalı gladyatör heykeli daha dikilivermiştir. Kubilay'ı sembolize ettiği iddia edilen figür sıırım gibi bir Alman delikanlısının ideal vücut ölçülerinde, tabii bol adaleli ve çıplak (Allah'tan ayıp olmasın diye önüne Romalı usulü bir bez tutuşturulmuş) ve de elinde hangi sebeple olduğu belirsiz, uzun bir mızrak tutmakta. Şimdi, Menemen halkının duygularına bu kadar ters, zaten insanca olan herşeye temelinden ters bir anlayışla yapılmış bu heykeli, oralı insanlara Atatürk devrimlerinin yanında mürtecilere karşı saf tutma duygusunu verebilecek midir? Hayır, tam tersine. Çünkü bu sanat halkçı ve ilerici bir sanat değildir. Bu, halka gaddarca bakan, kendini baskı ve terörle kabul ettireceğini zanneden faşist bir anlayışın sanatıdır. Olaya, genellikle olduğu gibi, oralı emekçi halk açısından bakmakta yarar vardır. O güne kadar kasabanın okulunu, elektriğini, hastahanesini tamamlamamış, insanına iş bulamamış, insanca yaşama olanağı verememiş devlet, getirip de kasabanın orta yerine, gücünü ve otoritesini temsil etmek üzere koskoca bir taş yığını üzerinde çıplak ve gaddar bir savaşçı heykeli dikiyorsa, oradaki insan bu heykele de benzerine de tepki gösterir.

Türkiyeli heykelticilerin pek çoğunun, Nazi heykeli çizgisinde uygulamalar yaparken yönetici kadroların beğenisine ve yönlendirisine uğradıkları açıktır. Daha önce de değindiğimiz gibi, ülkemiz heykelticileri yaşayabilmek için devletin kendilerine sunduğu tek destek olan bu siparişleri uygulamak zorunda kalmışlardır. Bu nedenle ülkemizde uygulanmış, sembolik figürlü ya da Atatürk figürlü heykellerin pek çoğunda Nazi sanatının izlerini bulmak mümkündür. Ancak bunlardan bir kısmı, ulusal kültürümüzün öğelerinden yararlanmak, yeni denemeler yapmak yerine, Nazi sanatını Naziler kadar "iyi" yapabilmek üzere çaba gösterenlerdir. Bu sanatı halkımıza, ulusal kültürümüze ve onurumuza taban tabana ters çizgisi üzerinde sürdüren

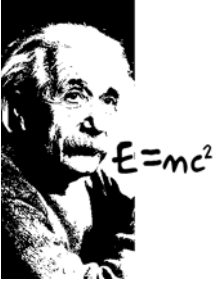

Yavuz Görey: İstanbul Üniversitesi önündeki Atatürk ve Gençlik Anıtı

uygulamalarıyla Nusret Suman, Hüseyin Özkan, Hakkı Atamulu, Sabihe Bengütaş ve Yavuz Görey'in adları sayılmalıdır. Hele Yavuz İstanbul Üniversitesi önündeki "Atatürk ve Gençlik" adlı heykeli, kepezlikte Jozef Thorak'ın "Güven Anıtı" ile ya da "Kubilay Anıtı" ile kolaylıkla yarışabilir. Bir erkek bir kız figürünün ortasında yer alan Mustafa Kemal Atatürk, yerlere kadar uzanan Romalı tünığının (siz dilerseniz buna cüppe deyin) içinden çıplak kolunu havaya kaldırmış ufku gösteriyor. İki yanındaki gençlerin bizim gençlerimizle bir benzerliğini bulana aşk olsun. Delikanlı, gene bildiğiniz çıplak ve tüysüz Alman delikanlısı ölçülerinde, genç kız aynı ölçülere uygun vücudunu gizlemeyen tül gibi bir giysi ile yoldan geçenlerin iştahını cezbedecek ilginçlikte, ve tabii diğer figürler gibi yalınayak. Bu heykelin ortasında, Atatürk'ü temsil ettiği iddia edilen figürün başını değiştirip yerine Adolf Hitler'in başını koysanız, bu heykel mutlaka daha başarılı ve tutarlı bir eser haline gelir. Bu heykel Atatürk'e olduğu kadar gençliğimize de ters ve saygısız, hem de faşistlerin bile sahip çıkamayacağı kadar saygısız bir Nazi heykelciliğinin yerli numunesidir.

Türkiye'de anıt-heykel, yani halka açık alanlara dikilen ve kalıcı olması özellikle istenen tür heykellerin hep devlet, ya da devlete bağlı kurumlar tarafından yaptırılmış olması, belki de bu sanat dalının en şanssız yanındır. Heykeller, öylesine halkımızın beğenisinin uzağında tasalarla uygulanagelmıştır ki, öylesine bir hikmetinden sual olunmaz bir devlet icraatıdır ki, insanlar onulla giderek ilgilerini kesmişler ve heykelciliğin de insan yüreğine sıcak duygular taşıyabilecek, güzel ve olumlu şeyler düşünderebilecek bir sanat dalı olabileceğini artık unutmuşlardır. Öylesine sanat-dışı bir icraata dönüşmüştür ki, emeğin bugün ülkemizde diğer bütün sanat dallarında kültür emperyalizminin yozlaştırıcı etkileri üzerinde durulup, mücadele yöntemleri geliştirilirken heykelcilik alanında, ülkemiz halkına karşı uygulanmış bu en gerici ve en çirkin saldırı, gündeme bile gelememiş. Kültür emperyalizminin ülkemizde en derin yaraları açtığı bu alanda da, ulusal kültürümüzün, bilincimizin ve onurumuzun bütün bu rezaletin üzerine bir sünger çekerek kendi haklı yerini alabilmesi adına mücadele vermek hepimizin sorumluluk alanına girmelidir.

Bilim

başlangıçta

sıfır vardı

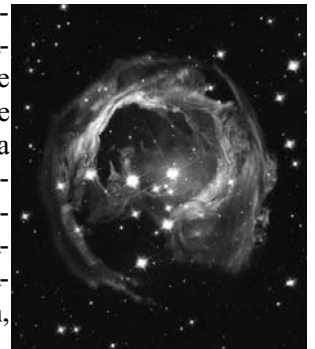
Ufuk Bulut

İçinde yaşadığımız evrenle ilgili sorgulamaların gelişim tarihi çok eskilere dayanır. Mitolojik anlamlandırmalardan teolojinin oluşmasına ve felsefenin tarih sahnesine çıkmasından günümüzdeki bilimin ulaştığı aşamaya kadar büyük bir emek ve insanın insanlaşması süreciyle iç içe geçmiştir. Ben yazımda Hegel üzerinden gitmeyi düşünüyorum. Hegel'in son seçimini idealizmden yana yapmasının nesnel sebepleri var elbette. Bilimin ulaştığı düzey materyalist bir diyalektiğin ortaya çıkması için henüz yeterli olmadığından, ve mevcut materyalist felsefe son derece yetersiz olduğundan, Hegel'in eğilimi idealizmden yana olmuştur. Ama hepsi bu değil. Engels'in deyişiyle "kafasının ardında burjuva saç örgüsü taşıdığı" için de, yani dünyaya bakış açısı bunu gerektirdiği için de idealizmi seçer Hegel. Güçlü bir beyindir. Çağının en ansiklopedik kafalarından biridir. Bu durum onu her şeyi tam ve eksiksiz tanımlayabileceği özgüveniyle sakatlamıştır. Evrenle ilgili hiçbir eksik ya da daha sonra tanımlanabilecek gelişmelere gerek duymadan kafasında her şeyi tam olarak tasarlamıştır. Ki onun sisteminin en büyük eksikliği burada yatar. Bilimsel gelişme sonsuz gelişimi içinde yoluna devam ettikçe, gerçekliğe derinlemesine nüfuz edecektir. Nitekim günümüz bilimi her gelişmesinde nicelikleri ve birbirleriyle ilişkilerini bunun sonucu oluşan nitelikleri genişleterek daha fazla tanımlayabilmektedir.

Örneğin matematikte "0" tanımlanabilmiş herhangi bir niceliği temsil etmez, ama yine de bir niceliktir. Tanımlanabilen en küçük nicelik 0,00.....1 (+ veya -) dir. Bu çoğalarak çeşitlenerek (+) ya da (-) sonsuza kadar gider. Sonsuz da tanımlanabilen bir nicelik değildir. Fakat "0"da hiçlik olmadığını tanımlanamayacak kadar en küçük ve en büyüğü içerisinde barındıran bir niceliktir. Henüz tanımlayamadığımızı belirtmemizde yarar var. Eğer "0" hiçlik olsaydı, yoktan var olma ya da varolan yok olma gibi bir durum sözkonusu olurdu ki bu da evrenin yapısına ve işleyiş yasalarına aykırı bir durum olurdu.

Hegel evrenin yapısını incelediğinde doğal olarak niceliklerin bütünlüklü bir şekilde birbirleriyle ilişkilerini çözmeye çalıştı. "Varlıkla-yokluğu", "sonlu ile sonsuzun", "+" ile "-"nin, kısacası zıtların birlikteliğinin evrenin yapısının temeli olduğunu gördü. Biri olmadan diğerinin olamayacağını ve anlamsızlığını kavradı. Evren zıtların birlikteliğinden oluşuyordu. "Evren"i de biraz açmamız gerekiyor.

Madde ve enerji (ikisi aynı şeyin birbirine dönüşebilen halidir; Einstein bunu kanıtladı $E=mc^2$) bir mekan içerisinde (Uzay) sürekli hareket halinde. Bu hareket bir zaman geçmesiyle gerçekleşiyor. Kısacası madde ve hareketi "zaman" kavramıyla ifade ederiz. Yani evrenimiz uzay ve zamandan ibaret. Newton mekaniğinde "Uzay" boş ve atıl bir mekan, madde (enerji) ise bu boş mekanın bir noktasından bir başka noktasına sürekli hareket halinde ve zamanı oluşturuyor. Yani uzay ve zamanın birbiri ile etkileşimsiz ve kopuk olduğu şekilde tanımlıyordu evrenin yapısını. Fakat daha sonra Einstein'ın madde ve hareketin uzayı burktuğu yani zamanın uzay üzerinde etki ettiğini kanıtlamasıyla evrenin yapısı hakkındaki mekanik görüş çok köklü bir dönüşüme uğrayarak diyalektik görüş egemen olmuştur. Günümüz fizik bilimi, evrenin, uzay-zamanın,

madde dışında bir yapı olmadığı konusunda net bir görüşe sahiptir. Maddenin (ve doğal olarak zamanın) olmadığı bir boş uzay tasavvurunu kesin bir dille reddeder. Uzay-zamanı oluşturan şey, madde/enerji'dir.

Şu anda evrenin oluşumu hakkındaki büyük patlama teorisi yaygın bir şekilde üniversitelerde fizik bölümlerinde öğretiliyor. Pulsar ve kuasarların kırmızıya kaydığı kanıtlanmıştır ve evrenin genişlediği anlamına gelmektedir. Ayrıca evrenin her noktasında eşit bir şekilde yayılan dalgalar yakalanmıştır vs. Tüm bunlar, en azından mevcut bilgilerimiz ışığında, "Büyük Patlama" teorisini güçlendiren gözlemlerdir. Ve teori, evrim içindedir. İlk ortaya atıldığı dönemde "tekillik" ile sakatlanmış bir teori idi. Büyük patlama öncesi evrenin durumu, hiçbir fizik yasasının işlemediği, bir "kötü sonsuzluk" durumu olarak betimleniyordu. Ve bu bakış, yine o bilinmez "tanrının eli"ne ihtiyaç duyuyordu. Sanki boş bir uzayda bir köşeye sıkışmış bir madde yığını vardı. Uzayın bizzat kendisinin bu madde olduğu, patlama ile genişlerken mevcut evreni oluşturduğu bugün net olarak ifade ediliyor. Kenarı ve sınırı olmayan bir evren modeli genel kabul görüyor.

İkinci nokta şu. Teorinin eski halindeki "kötü sonsuzluk", sanki patlama öncesinde "hiçlik" hakimmiş ve patlama hiçlikten doğmuş anlamına geliyordu. Kuantum mekaniği yardımıyla bu tekillik ve "hiçlik"ten kurtulmak mümkün oldu. (Bkz. S. Hawking, "Zamanın Kısa Tarihi") Sorun, tam da "0" rakamında olduğu gibi, "hiçlik" değil, zıtların biresimi (sentezi) olmasında yatmaktadır. Maddenin doğasında varolan çelişki, ancak diyalektik ile kavranabilir.

Yine matematik üzerinden gidersek "0" yokluğu değil, varlık ile karşı-varlığın birlikte olduğu durumu tam olarak tanımlıyor. Tıpkı madde ile anti-madde (bu, madde-olmayan değil, karşıt yönde hareket eden maddeyi tanımlar) bir araya geldiğinde gözlemlenen "yokediş" gibi, "+" ve "-" eşit nicelikler bir araya geldiğinde "0" oluşur. "Varlık ile karşı-varlığın", "sonlu ile sonsuzun", "+ ile -"nin birlikteliği, içiçe geçmiş halidir "0". Büyük patlama bu durumu gösteriyor, hiçlikten evrenin doğduğunu/oluşturduğunu değil.

"0"ın yani zıtların birlikteliğinin içerisinde zıtların çatışması ve henüz tanımlayamadığımız bu nicelikten, tanımlanabilir nicelikler evrenine geçişin işleyiş yasalarını deneysel olarak kanıtlayabilecek düzeyde bilim henüz gelişmemiştir. Fakat materyalist felsefenin bilim camiasındaki temsilcileri, (çoğunluğu Troçkistlerden oluşuyor) büyük patlamayı oluşturan olguları, idealistler yok sayarak olguyu çarpık yorumladıklarından kaynaklı büyük patlamaya itiraz ediyorlar. Plazma Evren teorisini ortaya atıyorlar. Bu teoriye göre de: Evren büyük patlamayla yoktan oluşarak, varolarak genişliyor olamaz. Onun için büyük patlama evrenin tamamını oluşturmuyor. Evrenin sadece bir bölgesinde patlama olmuştur. Yani asıl büyük evrenin geri kalan kısmının belirlenebilen niceliklerinin işleyişi sonucu bir

yoğunlaşma ve patlama gerçekleşmiş olmalı. Fakat biz henüz sadece patlamanın ve genişlemenin yaşandığı bölümünü aşamadığımız için böyle görünüyor, gösteriliyor. Bu, "çoklu evren modeli"dir. Teorik olarak mümkündür. Sorun şu ki, bu modeli kanıtlayacak veya çürütecek gözlem ve deneyler, bilimin ulaştığı mevcut aşama açısından mümkün değildir. Gelişim, bu problemi çözecektir.

"Büyük patlamaya göre, patlamadan sonra "uzay ve zaman" yani evren genişliyor ama neyin içinde genişliyor?" ya da "Plazma Evren teorisinde bizim tespit ettiğimiz bölüm daha büyük olan evrenin içindeyse eğer o evren neyin içerisinde yer alıyor?" soruları sorulur çoğu zaman. Ama evren tanımının kendisi, madde ve hareketle tümleşiktir. O madde ve hareketin kendisidir aynı zamanda. İster büyük patlama ile olsun, ister çoklu evren olsun, isterse geometrik açıdan dillendirilen farklı evren modelleri olsun, hepsinin temeli, madde ve hareketle tümleşik bir uzay-zaman evrenine dayanır. Uzay-zamanı oluşturan şey, hareket halindeki maddenin kendisidir. Uzay, verili bir boşluğun içinde genişmez. Uzay, zaten bu genişlemenin, bu hareketin kendisidir.

Bütün bu soruların tümünün ulaştığı nokta "0"ın yani "varlık ile karşı-varlık", "sonlu ile sonsuz", "(+) ile (-)"nin birlikteliği ve çatışmasının, hareketinin, değişimi ve dönüşümünün sürmesidir. Sonuçta her türlü niceliğin değişim ve dönüşümünün zıtların birlikteliği ve çatışmasından kaynaklanması evrenin yapısından kaynaklanmaktadır. Bize düşen yani bilime düşen görev "0"ın durumunu, işleyiş yasalarını deneysel olarak kanıtlayıp açıklayabilmektir. Yani şu an belirlenemeyen niceliği belirleyebilmek, işleyiş yasalarını tanımlayabilmek, daha da ilerde "0" durumunun oluşmasını sağlayan gelişmelere ulaşabilmektir. Bu serüven sonsuzla-sonlunun içinde sürüp gidecek uzun bir maceradır ve yaşam devam ediyor.

Hegel bu "0" durumunu "Tin", "Kendinde Şey" olarak kestirip atmıştır. "0"ın içerisindeki zıtların birlikteliğinin ve çatışmasının sonucu olarak "Kendinde şey"in "Tin"in dışlaştığını, doğalaştığını, toplumsallaştığını, insan zihninde geliştiğini, en son yine kendisine dönerek ama "kendisi için şey" olarak kendisinin varlığının bilincinde olarak turunu tamamlayacağını söyleyerek evrenin sarmal şeklindeki gelişimini bir daireyle sonuçlandırarak, kendi kurduğu diyalektiğe ve evrenin yapısına ters bir şekilde sonuçlandırmak zorunda kalmıştır. Eğer her şeyi kendisiyle bitirme -kendi kafasında tam olarak tanımlayarak, tamamlayarak bitirme- sabırsızlığına ve boş güvenine kapılmasaydı. Kendi bulunduğu tarih kesitin ve bilimsel gelişmelerin yeterliliğinin sınırlarını içine sindirebilme sabırlılığını gösterebilseydi diyalektiğin yaratıcı dehası anti-diyalektik idealist felsefeye kaymazdı.

Destan

Yaşar Kenan

AMETHEIA

X

Herkes biliyor artık öykümüzün devamını
Uzun uzun anlatmaya gerek var mı?
Böyle doğdu işte yürekleri kanatan
Tekmil belaların en kara belalısı
Bitimsiz soğuk geceleri yaratan kara kalkanlı
Doğdu işte tuzlu yaşlarla, susuzluğunu doyuran
Yaşayıp geldi ta bu güne kadar yüreksiz tanrı
Yaşattı seven yüreklere iç sızlatan acıları,
Kurbağalar, tutkulu sevda şarkıları söylemiş eskiden
Büyülü ezgileriyle durgun göller şenlenirmiş
Dile gelirmiş bütün mahlukat
Neşeli kurbağalara eşlik edermiş
Çok gerilerde kaldı şimdi o günler
Görmüş kurbağalar talihsiz Ametheia'nın başına gelenleri
Karayılanın Ereys'e oyununu da izlemişler
Lal olmuş ağızlarında dilleri
Çıkmaz olmuş boğazlarından artık, tutarlı sevda ezgileri
Ogün bugündür, acılı ağıtlar yakar dururlar
Dalıp çıkarlar boyuna, kara sulardan içeri
Ararlar kara çamurların arasında yüreksiz tanrının yüreğini
Bitimsiz günler ve geceler boyunca
Girdi kara kalkanlı uğursuz, sevenlerin arasına
Eritip akıttı acılı yüreklerin yağını
Akıttı oluk oluk tuzlu gözyaşlarını
Ana -babalar, kardeşler, dostlar, can yoldaşlar
Ve en çok da sevdalılarını kaçırdı uykularını
Doldurdu, tuzlu gölü, sevdiğini görmeyen gözlerden süzülen yaşlarla
Ama yetinmedi hiçbir zaman varolanla uğursuz tanrı
İçtikçe hep daha çok içmek istedi lanetli canı
Koştı yetiştirdi her yere kara çamurdan kalkanlı
En tutkulu sevdalar bile gelip ona çarptılar
Süzüldüler çamurlu gövdesinden aşağı
Yaş olup Ereys'in lanetli sofrasına aktılar
İşte böyle, tarifsiz acılar içinde hazırlandı
Eninde sonunda doğacak aydınlık günlerin mücadelesine

XI

İlkin bir yudum tuzlu yaşta taşan
Taşıp aktı yalçın dağın yamacından
Akıp süzüldü ışıklı denize doğru

Varamadı yolun sonuna,yetmedi soluğu
Ama ayıplamaz kimse onu
Ne de olsa bir yudum suydu
Kendi varamadıysa da sevgili denize
Göstermiş oldu geridekilere akışın yolunu
Gözü dönmüş Ereys akıttıkça yaşları bitesiyeye
Tuzlu yaşlar gölün yuvasına sığmaz oldu
Oradan buradan aşıldı eski sınırlar
Doruklardan aşırp dört koldan akmaya başladı taşkın suları
Artık umarsız çırpınışlar sırası Ereys'e gelmişti böylece
Korkuyla geçti taşkın suların önüne
Aşılmaz setler kurdu her yerde
Ama ne çare, durmuyordu sular ne yapsa ne etse
Kendi kurduğu setleri aşacak suları
Yine kendi besleyip taşımak zorundaydı
Daha çok, hep daha çok içmeden duramazdı
Yapamazdı kara kalkanlı
Daha doğar doğmaz, ilk yudumunu içtiğinden
Hani uğursuz sarı gözlü itmişti onu anasının gözyaşlarının içine
İşte o zaman böyle yazılmıştı lanetli yazgısı
Değiştiremezdi bir kez yazılmış bu yazgıyı
Olsa da tanrıların en belalısı
Acılardan kopup gelen oluk oluk tuzlu yaşlar
Çatlattılar lanetin kara duvarını
Oradan buradan gedikler açtılar
Şimdi kıvrım kıvrım kıvrınmakta kara yılan
..... tanrı daha beter ondan
Taştılar acılı yaşlar gürül gürül akmaktalar
.....bir..... kesmiş, birikmiş acılar
Dövüyorlar her yerinden kara duvarı
Yıkıp aşılıyorlar aşılmaz sanılanı
Yolu yok özlenen denizde kucaklaşacaklar

XII

Böyle işte öykümüz, geçmişten süzülüp geleceğe akmakta
Neler mi yaşanacak bundan sonra?
Öykümüzle birlikte süzülüp gelen acılı yaşlar
Artık akmayacak mı bir daha
Anlatacağım yolu yordamınca bunları da
Bir bir anlatacağım hepsini ne eksik ne fazla
Esin perileri fısıldayıp durur boyuna kulağıma
İlk acılı damla kavuşur kavuşmaz sabırlı denize
O saat hissedecek bunu Poseidon tanrısız teninde
Titreyecek gücü yaygın tanrı
Ak köpükler saracak her yanı
Doğacak bu titreyişten alt üst edici bir sarsıntı
Denizlerde, dağlarda oynayacak yerinden
Ve kopup çıkacak derinlerden bereketli toprağın altı
Sanmasın kimse, toprağın altı rahat uyumuştur
Yaygın toprağın üstünde bitimsiz acılar yaşanırken
Kara toprak duyarsız gözlerini yummuştur.
Böyle sanmasın hiç kimse

Tüm bu bitimsiz acılar yaşanırken toprağın yüzünde
Ne renk kaldı, bu bereketli yüzde, neşe nede
Yüzü acılarla kasılıp asılırken böyle
Yedi kendi kendini toprak eritti içini
Kor alevler birikti erişilmez göğsünde
Ve ne zaman ki titreyerek
Tanrısal sarsıntıyı başlattı Poseidon
Beşik gibi gidip gelecek denizler dağlar ne zaman
Tamam diyerek çilekeş toprak
“İşte geldi birikmiş öfkemi kusacağım an”
Korkunç bir çığlık duyuldu ilkin
Kara toprağın erişilmez derinliklerinden gelen
Hani bir dişi aslan ayrılmıştır yavrusunun yanından
Dolanmıştır av peşinde bütün gün
Yorgun argın dönmüştür hava kararmadan
Orada, yuvasının yanında görmüştür, başına gelen belayı
Görmüştür talihsiz gözleri uğursuz çakalları
O çakallar ki, beslenirler aslan avlarının artıklarıyla
Şimdi gelip saldırmışlardır korumasız yavruya
Fırsat bilip musallat olmuşlardır anasının yokluğunda
Parçalamışlardır yavruyu leş yiyen dişlerin arasında
Taze kan kokusu sarmıştır her yanı
Kendilerinden geçmiştir uğursuzlar, boğuk hırlamalarla
İşte nasıl bir kükreyiş kopup gelirse
Bu acılı ananın yüreğinden
Öyle bir çığlıktır yükselmekte olan
Kopup gelecektir kara toprağın bağrından
Ve korkunç acısı dehşetli bir öfkeye dönüşen o dişi aslan
Nasil çevik bir atlayışla atılırsa uğursuzların üzerine
Bir solukta hepsini boğmak isterse nasıl
Öyle çevik bir fişkırma ile çıkacak kor alevler
Bekleşip biriktikleri derinlerden yeryüzüne
Fıskıracaklar, karabasanlı uykularda uyuyan
O yalçın dağın doruğundan
Bir vuruşta gelecek altı üstüne her şeyin
Ne lanetli doruk, ne tuzlu sular kalacak geriye
Duramaz artık yerinde Poseidon
Coşup kabaracak hiç görülmediğince
Dillere destan bir kabarışla yürüyecek lanetli doruğun üzerine
Binecek amansız dalgalara, varacak hedefine
Yüreksiz oğlunu görecektir anlayacak işi
Anlayacak, kara yazgılı oğlunun yitip gitmiştir yüreği
Ama zor olmayacak iri tanrısal gözleri için onu bulmak
Çıkmıştır ortaya yitik yürek, alt üst olduğunda toprak
Bir adımda varacak oraya yeri sarsan tanrı
Görecektir ayaklarının altında uğursuz karayılanı
Hem yuvası, hem aşısı olan kara balçık tutuşmuş
Kıvranıp durur uğursuz, uçmuş başından çevik aklı
Yine de geçip durur karşısına tanrının, akılsız
Engellemek ister oğul yüreğine ulaşmasını
Son çırpınışlarıdır bunlar, son uğursuz çırpınışlar.
Gören çıkmadı bu zamana kadar
Böyle lanetli çırpınışların hayrını

O vakit, gücü yaygın tanrının titremeyecek eli
Gelip çatmıştır bunca zaman beklenen intikam saati
Bir çırpıda koparıp atacak iğrenç kellesini
Kapak olmazmış yılanların gözlerinde
Kapanmazmış yılan gözler uyurken bile
Bu uğursuzunkiler de öyle
Açık kalacak korkuyla büyümüş sarı cansız gözleri
Tamamen çürüyüp gidene kadar sinsice

Alacak eline Poseidon, oğlunun yitik yüreğini
Atacak onu aldığı yere, sarı gözleri büyümüş kelleyi
Kan ve irin karışımı bir pislik akacak
kopan boyundan

En sağlam mideleri bile bulandıran
Dönüp varacak yüreksiz oğlunun yanına Poseidon
Tir tir titremektedir Ereys, geçmiştir kendinden
Söküp çıkaracak lacivert yeveli tanrı çamur yüreği
Çıkarıp alacak oğlunun lanetlenmiş göğsünden
Yerleştirecek yerine tertemiz olmuş yüreği
Kara çamurların içinden kirlenip kararan yürek
Kor ateşle yanmış arınmıştır tüm pisliklerden
İşte şimdi bu tertemiz, alev alev yanan yürektir
Geçmiş karanlık oğlunun göğsüne yerleşen
Uğursuz Ereys'in yerine Ateşli Eros olacak o zaman
Tam o anda fark edecek az ötede yükselen alevleri
Görüp anlayacak ikiside, kavrulacak yürekleri
Güzel örgülü Ametheia'dır bu yanan
Tuzlu su korumuştur tanrısai etini
Kalmıştır bozulmadan bunca zaman
Şimdi tutuşmuştur işte alımlı bedeni
Alev alev yanan bir meşaledir artık o, hiç durmadan
Herkes farklı açıklayacak Ametheia'yı

Kimisi diyecek derinlerden gelen kor alevlerden
Sevdalısını gördüğünden diyecek kimisi
Baba ile oğlun kucaklaşmasına bağlayanlar olacak
Uğursuz kara yılanın sonunu görmesine de
Belki bu nedenlerin hepsi bir oldu
Sevdalı yüreği böyle tutuşturdu
Biz söyleyelim sadece, ne biliyorsak onu
Ametheia'nın dağların denizlere kavuştuğu

O gün ki, acıyla akan yaşların gelecektir sonu
Varıp gidecek Poseidon alev alev yanan
meşalenin yanına

Sımsıcak ateş aydınlatacak onu, vuracak
tanrısai alına
Secdeye duracak gücü yaygın tanrı
Bitimsiz günler ve geceler boyu göğsünde
saklamıştır aşkını

Kapanacak sönmeyen meşalenin ayaklarına
İşte orada akacak en son sevda gözyaşları:
"Ey tanrısai kadın

Ey, kara günlerimi aydınlatan
Ey, beni bitimsiz günler, geceler boyu ağlatan
Ey, göğsümde yüreğimi yakan, yakan yakan
Sayılıydı günlerin, tükendi çok çabuk
akıp geçti zaman

Yaşatamadım seni gönlümce
Bu kısacık günlerde bile
Göçüp gittin sen hemen, bıraktın geriye
Beni bıraktın bir, birde sevdama yüreğime
Yeminimdir sana akıttığım bu sıcak yaşlar
Yaşatacağım kusursuz sevdanı sonsuza kadar"
Böyle diyecek ve ağlayacak hıçkırığa hıçkırığa
Duyulan son hıçkırıklar olacak bunlar
sonsuz göğün altında

Bir kaynak fişkiracak, tanrısai gözyaşlarının
değdiği yerden
Hissedecek bal gibi tatlı suları sevinerek Ametheia
O kaynaktan çıkıp yayılacak her yana tatlı sular
Bereketli toprak yıkanacak bu tanrısai sularla
Oraya buraya serpiştirilmiş balıklı göller
Şarap rengi denizler
Çok uzaklardaki Okeanos bile dolacak
Bal gibi tatlı sularla
Toprak bir başka kalacak o zaman,
denizler bir başka

Bitimsiz göğe ağacak mis kokular
Hiçbir şey kalmayacak eski tadında
Ne meyveler, ne gülmeler
Değişip zenginleşecek her şey baştan başa
Güneşin tüm renklerini yansıtacaklar
Zeus'un üflediği kardeş bulutlar
Bal gibi tatlı sular değince
Kederle dolanan deniz analarına
Dönecek her biri birbirinden alımlı deniz kızlarına
Dansedip şarap rengi denizin serin koynunda
Tasasız sevda şarkıları söyleyecekler
O vakit eşlik edecek onlara
Bal gibi tatlı sular değince
Kederle dolanan deniz analarına
Dönecek her biri birbirinden alımlı deniz kızına
Dans edip şarap rengi denizin serin koynunda
Tasasız sevda şarkıları söyleyecekler
O vakit eşlik edecek onlara
Bal gibi tatlı göllerde beslenen kurbağalar
Onlarda artık büyümlü ezgilere kavuşacaklar
Bütün denizler Ametheia'dır artık
O ve lacivert yeveli tanrı, artık hiç ayrılmayacaklar
İşte Eros böyle bir dünyada tasasız savuracak
en güzel oklarını
Yaklaşmıştır sonu artık, sönmeyen meşalede
uğursuz kalkanın

Son

*Filozoflar
dünyayı yalnızca
çeşitli biçimlerde
yorumlamışlardır;
oysa aslolan onu
değiştirmektir
K. Marx*

Tüm bu zenginlikleri yaratan kim, dedik, işçiyi gördük... Ne kadar çok üretirse, o kadar az tüketecek olanı... Ne kadar çok değer üretirse o kadar çok değerden düşeni... Ürünü ne kadar biçimliyse, o kadar biçimsiz olanı...

Akşamın karanlığında yorgun düşen kim, dedik, emeği gördük... Zenginler için tansıklar kendisi için yoksunluk üreteni... Saraylar yaratanı ama kendisi için inler üreteni... Güzellik yaratanı ama kendi için solup sararma üreteni...

Dünyanın tüm zenginliklerini var eden kafalar ve kollar birleştğinde neler olabileceğini düşünelim dedik, eylemi gördük... Başlangıçta olanı... Değiştirip dönüştüreni... Eskimiş olanı yıkıp, yeniyi kuranı...

Tanrılardan ateşin çalınmasıyla başladı eylem... Ardından Spartaküs'ün kölelik zincirlerini kırma eylemi geldi... Komün'ü yaratmak için göğü fethetmek için Paris'li işçilerdeydi sıra...

Aslolan dünyayı değiştirmektir, dedik, işçinin değiştirici dönüştürücü gücünü gördük... Kapitalizmden sosyalizme geçiş çağını açan işçi sınıfını gördük... Dünyayı değiştirme eyleminde yeni dünyalar yaratan işçi sınıfını izledik...

Bir yılın ardından, "İşçi emeğiyle eylemiyle değiştirir" dörtlememizin sonuncusu olan değişim dosyasına gelmiş bulunuyoruz. Çeşitli başlıklar altında sorunu incelemeye çalıştık. Bir dosya kapsamında ele alınmayacak kadar zengin olan bu konuyu daha çok irdelenmek gerekecek. Herkesin değişimden bahsettiği bugün bu sorunu ele almak, tüm yönleriyle irdelenmek daha da zorunlu hale gelmiş durumda.

Evet, değişim, ama nasıl bir değişim? İnsanlığın geleceğini kurtaracak bir değişim... Kapitalizmin karanlığına son verecek bir değişim... Sömürüyü ortadan kaldıracak bir değişim... Eskimiş, köhnemiş olan ne varsa yerle bir edecek bir değişim... Filistinli çocukları özgürleştirecek bir değişim... Kara Afrika'nın kaderini değiştirecek bir değişim... Irak'ta işgali sonlandıracak bir değişim... Kürt halkını özgürleştirecek bir değişim... Yani sosyalist bir değişim... 21. yüzyıl sosyalizmini yaratacak bir değişim..

11. tez

Fransa, özellikle de Paris, sanayi devriminin eşliğinde, gelecek tüm yüzyılları derinden sarsacak eylemine giriştiğinde, sanayi İngiltere'si dışında kopkoyu bir gericilik hüküm sürmekteydi Avrupa'da. O enerji adımlarıyla Paris sokaklarında boy gösteren sans-culotte'lar, tüm cehaletleriyle Fransa'nın aydınlık beyinlerini taşıdılar tüm dünyaya. "Dünyayı sarsan on yıl", Birinci Napolyon'un imparator oluşuyla sona erdi. Napolyon Waterloo'da bozguna uğrarken, devrimin sokaklara fırlattığı taçlı kafalar, yeniden tahtlarına oturuyordu.(Restorasyon!) Viyana'da Metternich'in, St. Petersburg'da Çar'ın gerici gölgeleri bir karabasan gibi çöküyordu Avrupa siyasal arenasına. Tüm dünyaya siyasetin fransızcasını öğreten baldırı çıplaklar geri çekiliyor, burjuvazi, İngiliz öncülerinin peşinden soylular sınıfıyla uzlaşmaya giriyordu. Ama o büyük devrimin ruhlarda uyandırdığı fırtına, her şeye rağmen, bilim ve düşün alanında esmeye devam ediyordu. Karşı-devrim kazanmıştı ama, şimdi devrim, bizzat kazanan karşı-devrimin eliyle ulaşacaktı amaçlarına. Sanayi devrimiyle hızlanan büyük çarklar dünyayı yepyeni bir ufka taşımaya başlamıştı.

Kapitalizmin doğuşuyla birlikte gelişen düşünsel devrim, restorasyon sürecinde adeta yeraltına inmişti; aristokrasıyla uzlaşan burjuvazinin sözcüleri yavan gevezeliklerle dünyayı yorumlarken, kendisiyle birlikte dünyayı değiştirmeye hazırlanan proletaryanın yoksul dev gövdesi dahi kafalar taşımaya adaydı. Burjuvazinin erken dönem sözcüleri bir devdi. Bir çığır açmışlardı insanlık tarihinde. Uzlaşma dönemiyle gelenler ise geçmiş devlerin gölgelerinde yitip giden darkafalılar sürüsü! Öncüllerinin o muazzam atılımlarına öykünseler de bir yandan, adlarına konuştukları sınıf çoktan gericilikle kol kola girdiğinden, kısır döngüler içinde dönüp durmak zorundaydılar. Siyaset sahnesine geç çıkan Alman burjuvalarının sözcüleri, ulaşılan bilgi düzeyi tam da pek çok sorunu çözmek için uygunken, burjuva darkafalılığa saplanıp, en kritik noktada yerlerinde saymaktaydılar. Tek sözle, dünyayı değiştirmek ereğinden uzaklaşan burjuvaların sözcüleri de, dünyayı yorumlamak, varolanı haklı göstermek yoluna sapsmışlardı. Gerçekle onların arasına burjuva darkafalılık girmiş bulunuyordu.

Çelişkinin büyük filozofu, diyalektiğin ustası Hegel, devrimci öze sahip felsefesini, taşıdığı burjuva darkafalılık yüzünden, bu devrimcilikle çelişen bir kapalı sistemle noktaladı. İzleyicilerinin büyük kısmı, onun bu spekülative felsefesinin dehlizlerinde yollarını yitirdiler. 18. yüzyıl dahi kafalarının ellerinde bir silah olan felsefe, Hegel izleyicilerinden sağ-kanat yorumcuları için verili sistemi aklayan bir araca, sol-kanat yorumcuları içinse "gökyüzü krallığı"na düzenlenen spekülative akınlar için bir araca dönüştü. Bu duruma kesin bir darbe ile son veren, Feuerbach oldu. Onun "Hristiyanlığın Özü", genç-hegelciler arasında büyük bir coşkuyla karşılandı. Yarım asır sonra Engels, bu büyük filozofun hakkını teslim etmek için, "Bu kitap hakkında bir fikir edinmek için, onun özgür kılıcı etkisini bizzat yaşamış olmak gerekir. Coşku herkesi sardı: biz hepimiz, birdenbire 'foyerbahçı' olduk" diyecektir.

18 Mart 1871...

Paris proletaryasının göğü fethetmeye çıktığı gün... İşçi sınıfının merkezi bir rol oynadığı ve daha iyi bir dünya için toplumu değiştirmeyi amaçladığı ilk eylemidir, ilk devrimidir Paris Komünü... Artık Paris işçilerin Paris'idir, Komün'ün Paris'idir... Buna tahammül edemeyen burjuvalar, 21 Mayıs günü işçi Paris'i 130 bin askerle kuşatırlar... Komün'ü korumak için kadınlar, erkekler ve çocuklar barikatlara koşarlar... Yüce gönüllü Paris proletaryası, tarihin bu ilk işçi iktidarını korumak için elinden geleni yapar... Sekiz gün süren büyük çatışmalarının ardından işçi Paris'in sokakları komüncülerin cesetleriyle doludur... Seine nehri komüncülerin kanıyla kızışmıştır.

"İşçi Paris, Komün ile birlikte, yeni bir toplumun şanlı öncüsü olarak ebediyen yürecektir. Komüncülerin anısı, işçi sınıfının soylu yüreğinde yaşayacaktır. Cellatlarıysa tarih, daha şimdiden sonsuz bir teşhir direğine çiviledi ve rahiplerinin tüm duaları, onların günahlarını bağışlamaya yetmeyecektir." diyen Marx göğü fethetmiş komüncülerini selamlar.

17 Ekim 1917...

Bir çağ kapanıp yeni bir çağ açıldı... Kapitalizmden sosyalizme geçiş çağı... Bu çağ, artık sınıflı toplumların yerini sınıfsız bir dünyaya bırakma çağıydı... Tarih, bugün kazanabilecek olan, ama yarın çok şeyi yitirme tehlikesinde olan devrimcilerin oyalanmasını, geçikmesini başlatmayacaktır, diyen Lenin'in çağrısıyla proletarya dünyayı değiştirmek için yola çıktı. Saatler gecenin üçünü gösterdiğinde Aurora zırhlısından eski dünyaya, kışlık saraya saldırı başlamıştı... Aslanan dünyayı değiştirmek, diyen işçi sınıfı, göğü fethetmek için Paris proletaryasının ardından yeni bir dünyayı, sosyalist bir dünyayı kendi elleriyle yarattı.

Bu coşkuyu yaşayanlardan biri de genç Marx'tır. Genç-hegelciler'den koparak kendi yolunda ilerleyen genç Marx, proletaryanın rolünün bilincine gittikçe daha çok varmakta, kendi görüşlerinin sağlam temelini oluşturmaktadır. 1845 yılına gelindiğinde, artık geçmişle hesaplaşmasını yapmış, tarihsel materyalizmin temellerini, yine Engels'in deyimini kullanacak olursak, "dahiyane tohumunu" ortaya koymuştur. Henüz 27 yaşındaki bu genç adam, tüm bir dünya tarihini derinden etkileyen tarih anlayışını ana hatlarıyla oluşturur. "Feuerbach Üzerine Tezler" olarak bilinen on bir tezde, tarihsel sıçramayı gerçekleştirmiştir.

Aynı dönemde yazdıkları "Alman İdeolojisi", o dönem çubuğu tersine bükme zorunda olduklarından, determinist yönü belirgin bir eserdir. Oysa bu on bir tezde, Marx, devrimci pratik'e, toplumsal pratik'e büyük bir vur-

gu yapar. "Toplumsal ilişki" kavramına ulaşmıştır. Tez'lerde, dünyayı değiştirme ateşiyle yanan bir devrimci görülür. Tüm bir eski dünyaya meydan okuyan bir devrimci!

İnsanın soyut bir varlık olmayıp, somut, toplumsal yaşamın, maddi yaşamın ürünü olarak insan olduğunu, materyalizmin uzunca bir süredir dile getirdiği bu gerçeği yinelerken, orada durmaz Marx. Eski materyalizmi "ortamı değiştirenin insanın kendisi olduğunu ve eğiticinin kendisinin de eğitime ihtiyacı olduğunu unut"makla eleştirir (3. Tez). İnsan faaliyetinin tek yönlü, edilgen olarak kavranmasına şiddetle karşıdır burada. Nesnellik'e kölece boyun eğilmesine karşıdır. O, nesnellik'in de değiştirilmesi gerektiğini ilan eder. İnsanın değiştirici gücüne vurgudur bu. Bütün bir dünyaya meydan okumaktır! Tüm tezler boyunca pratik'e, devrimci pratik'e, toplumsal pratik'e vurgusu bundandır. Ve tezlerini o ünlü 11. tez ile şöyle noktalar: "Filozaflar dünyayı yalnızca çeşitli biçimlerde yorumlamışlardır; oysa sorun onu değiştirmektir."

Böylece hakikati kavramada devrimci bakışın, o hakikati değiştirme istek ve istencinin rolünü ortaya koyar Marx. Kendinden önceki devler, başka şeylerin yanında bu istek ve istence ulaşamadıkları için; başka bir söylemle, dünyaya bunu gerektiren konumdan, proleter konumdan bakamadıkları için, başarısız oldular.

üretici ve dönüştürücü güç olarak

BİLİM

İnsanlar, evriminin başından beri yaşamlarını sürdürebilmek için üretim yaparlar. Her üretim, doğanın, doğada var olan nesnelerin insan emeği aracılığıyla insana yararlı hale getirilmesi, kullanım değeri haline getirilmesi ve böylelikle insan tarafından mülk edinilmesidir. Ancak bu, insanlık tarihi boyunca, tarihsel olarak belirli bir toplum biçimi içinde belirlenmiş ilişkiler yoluyla yapılır.

Kapitalist toplumda daha önceki toplumlardan farklı olarak, üretimin amacı kullanım değeri elde etmek değil, değişim değeri elde etmek oldu. Değişim değeri üretimi ise, daha önceki sınıflı toplumlardan farklı olarak ücretli emeğin sömürsüne, artı-değer üretimine dayanır. Daha önceki sınıflı toplumlarda emekçi sınıfın ürünleri, kullanım değeri olarak üretilirdi ve bu ürünler sömürücü sınıf tarafından zorla ellerinden alınırdı. Ancak ihtiyaç fazlası olan kısmı ticaret metaı olarak değişilirdi. Ama kapitalist toplumda, kapitalist, daha çok değişim değerini kendi mülkiyetine geçirmek amacıyla işgününün gerekli emek zamanına denk gelen kısmını azaltıp, artı emek zamanına denk gelen kısmını sürekli olarak artırmaya çalışır. Bunu iki yoldan yapar, birisi işgününü doğal sınırlarının ötesine dek uzatmaya çalışmasıdır. Diğer yol ise gerekli emek zamanını kısaltarak, artı emek zamanını uzatma biçimindedir. Artı-emek zamanını işgününün tamamına yayma, bütün burjuvaların vazgeçemedikleri rüyaları, çabalarıdır. Sermayenin bu eğilimi, onu daha önceki toplum biçimlerinden ayırır. Sermaye için tek koşul, her seferinde başladığı çıkış noktasını aşmak, böylece üretime yeniden başladığı her seferin sonunda daha çok değişim değerine sahip olmak, sermaye olarak kendi kendisini biriktirmektir. Sermayeye dayalı üretim, bu yapısı nedeniyle daha önceki üretim biçimlerinden farklı olarak, üretimin genişlemesi için "üretim güçlerinin genişlemesine dayanmaz, ama üretici güçlerin bizzat serbest, engelsiz, ilerici ve evrensel gelişmesi, toplumun ve dolayısıyla onun yeniden üretiminin koşuludur." (K.Marks, Grundrisse Cilt 2/32)

Bütün eski üretim biçimlerinde üretici güçler belirli bir gelişkinlik düzeyine eriştiği zaman eski toplum aşıldı. Üretici güçleri feodal kabuktan soyan, onu daha ileri götüren şey, ticaretin, sanayinin gelişimi oldu ve aynı zamanda baskı makinesi gibi, barut gibi bilimsel-teknolojik gelişmeler oldu. Üretici güçlerin bu gelişimi, feodalizmin dayandığı ekonomik temeli çözdüğü gibi, bu temel üzerinde yükselen siyasal, dinsel, ideolojik, felsefi ilişkileri de çözdü, dağıttı. Yine bu üretim ilişkilerine göre şekillenmiş olan her şeyi, insanların düşünce tarzlarından karakterlerine kadar ne varsa her şeyi değiştirdi. Bu değişim, üretici güçlerin muazzam gelişiminin önünü açtı. Bilimsel gelişmeler, keşifler, buluşlar eski toplumdan kalan ne varsa sildi süpürdü; bütün üretim

Rosa ve Karl Liebknecht

4 Ocak 1919...

Spartakist ayaklanması... Karl ve Rosa, ekim devriminin açtığı yoldan dünyayı değiştirmek için Alman proletaryasını ayaklanmaya çağırır... Kazanmak için koşullar henüz hazır değildir ama teslim olmaksızın onurluca savaşmayı tercih eden Karl ve Rosa 15 Ocak 1919'da yakalanarak katledilirler... Onlar, yüreklerini, beyinlerini, iradelerini ve yaşamlarını devrimin hizmetine sundular. Onlar, sonunda zaferin sosyalizmin olacağını ve bundan başka bir gelecek olmayacağını biliyorlardı.

Ernst Thälmann

Georgi Dimitrov

9 Eylül 1944...

Bulgaristan'da Vatan Cephesi dünyayı değiştirme eylemiyle sosyalizme geçişin en önemli biçimlerinden birini yarattı... Başlarında halkın içinden gelen, halkın yetiştirdiği alçakgönüllü bir devrimci lider vardı... George Dimitrov...

18 Haziran 1882 tarihinde Bulgaristan'ın Kovaçevtçi kentinde doğdu. Öğrenimini yarıda bıraktı ve küçük yaşlarda çalışmaya başladı. Sofya'ya yerleştikten sonra 1902'de Bulgaristan Sosyal Demokrat Partisi'ne girdi. Parti bölününce 1904'te Sosyal Demokrat İşçi Partisi içinde yer aldı. 1909'da Merkez Komitesi'ne seçildi. 1913'te milletvekili oldu. Partinin Bulgaristan Komünist Partisi adıyla yeniden örgütlenmesinde büyük rol oynadı (1919). 1921'de SSCB'ye gitti. 1923'te Bulgaristan'da ayaklanmayı yönetti. Ayaklanma bastırıldıktan sonra idama mahkum edildi. 27 Şubat 1933'teki Reichstag yangınının çıkmasından sorumlu tutuldu ve başka komünistlerle birlikte yargılandı. Duruşmalarda yaptığı savunmalar sosyalizmin savunulması açısından önemliydi. 1944'te direniş hareketini yönetti. 1945'te ülkesine döndükten hemen sonra komünistlerin egemenliğindeki Vatan Cephesi hükümetinin başbakanlığına getirildi. 1946'da Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağladı. 2 Temmuz 1949'da Moskova yakınlarında öldü.

değişim değerine çevrildi, dünya bir pazar olarak bin bir yolla birbirine bağlandı.

Daha çok değişim değeri, daha çok sermaye; bunun için varolan bütün üretim meta üretimi haline geldi. Sermaye bu sınırdan durmadı; dünyanın her yeri her yönden yeniden ve yeniden araştırma konusu yapıldı (halen de öyle); eskiden varolanlar dahil her şey araştırılmalı, yeni ve daha çok değişim değeri elde etmek, daha çok sermaye biriktirmek için yeni kullanım değerleri, eski şeylerin yeni kullanım alanları bulunup çıkarılmıyordu. Sonuç doğa bilimlerinin muazzam gelişimi oldu. Bilimsel gelişmeler, insanı düşün alanında olduğu kadar pratik alanda da geliştirdi, zenginleştirdi, üretici güçlerin gelişiminin önünü açtı, hızlandırdı. Belirli düşünce kalıplarının, bilinç biçiminin aşılması, bütün bir çağın rüzgarın önündeki sis gibi dağılıp yokolmasını getirdi. Burada olan şey feodal temel üzerinde bir gelişme değil, bizzat temelin kendisinin değişimiydi. Bunun gerçekleşmesi için maddi üretici güçlerin belirli bir gelişkinliği ve aynı zamanda maddi zenginliklerin, üretici güçlerin nesnel biçimi olan servetin belirli bir gelişkinliği gerekir. Şimdi artık gelişme eski temelden değil, eriştiği yeni temelden, kapitalizmden ileriye doğrudur.

“Öyleyse sermaye üzerine kurulu üretim, bir yandan evrensel sanayiye –yani artı emeği, değer yaratan emeği- yaratırken, öte yandan aslında bilime, tüm fiziksel ve zihinsel niteliklere dayalı görünen doğal ve insanal özelliklerin genel bir sömürü sistemini, yararlılık üzerine kurulu bir sistemi yaratır” (agy. 310)

Sermaye, burada artık insanın tüm üretken güçlerini, bilim de dahil kendine mal ederek hem doğanın hem de insanın tüm özelliklerini sonuna kadar işletip kullandığı evrensel bir sistem olarak kapitalizmi yarattı. Kapitalizm, geliştirici, ilerletici bir güç olarak bilimden de tüm fiziki ve manevi değerlerden de yararlanarak toplumsal üretim ve meta dolaşımı dışında hiçbir şey bırakmadı. Böylece bütün alanlarda değişim değeri üretiminin egemenliğini, ücretli emeği ve sermayeyi yeniden ve yeniden üretmeye başladı: her genişletilmiş yeniden üretim, kapitalizmin toplumsal bir sistem olarak yeniden üretimi oldu.

Sermayeye dayalı üretimin üretici güçleri geliştirmesi ilk başta işbölümüne dayalı manüfaktür biçimindeyken, bilimin gelişmesi ve üretime uygulanması, yani bilimin doğrudan bir üretici güç olarak devreye girmesi büyük sanayiye yarattı. Bilimin üretici güç olması makine demektir; makineli üretimse sanayi. Sanayinin gelişimi sabit sermaye yatırımlarının artması anlamına gelir. Ancak burada üretici güçlerin bu müthiş gelişimi sermaye birikiminin de müthiş artışıdır. Sermaye birikimi, yeniden bilimin, teknolojinin gelişimini hızlandırdı. Bu karşılıklı etki ve itki, sermaye birikiminin belirli bir aşamasına kadar, tekeli aşamaya kadar üretici güçlerin gelişimini artırırken; tekellilik biçimini almasıyla sermaye üretici güçleri engelleyen bir köstek haline geldi.

Sermaye, üretici güçlerin evrensel gelişimini sağlarken, aynı zamanda varolan verili koşulların sürekli olarak alt üst oluşunu, kendi varlığının zorunlu koşulu haline getirir. Bu nedenle her bilimsel teknolojik gelişim üretim düzenini yıkıp yeniden kurar. Sermayenin devrimci temeli buradadır, o sürekli daha çok, daha geniş Pazar arayışı içindedir. Toplumsal üretici güçlerin, bilimin, ulaşımın, iletişimin gelişmesinin her düzeyi sermaye için aşılması gereken bir engel, bir sınır haline gelir, onları hep daha ileri gitmeye zorlar. Sermayenin birikiminin sürmesi, toplumsal emeğin, üretici güçlerin sürekli olarak kendi özel mülkiyeti altına alınmasıyla olanaklı olur. Bunu yapabilmek için sermaye, işçiyi hem kendi emeği-

ne, hem emek ürünlerine hem de toplumun zihinsel güçlerine, bilgiye, sanata, bilime karşı sürekli olarak yabancılaştırır. Bütün bunları kendine mal edinmenin koşulu, gerekli emeğin sürekli olarak alt sınırlara düşürülmesi, böylelikle artı emek zamanının artırılmasıdır. Bu nedenle sermayenin eğilimi, gerekli emeğin sifira doğru çekilmesi yönündedir. Büyük sanayide gerekli emek zamanının düşürülmesi, bilimin sürekli olarak üretime uygulanması, makineleşmenin sürekli olarak artırılması, gelişmesi yoluyla gerçekleştirilir. Burada sermaye sürekli art-

tan biçimde makineye, sabit sermayeye yatırım yapar. Kolektif emeğin bütün gücü, yeteneği büyük sanayide makinenin gücü, yeteneği olarak görünür, sermayenin gücü olarak varolur. Daha önceki bütün üretim süreçlerinde emekçinin kendisi üretimde usta olarak yer alırken, üretimdeki beceri ve güç de emeğe aittir. Şimdi artık bu ustalık makineye geçmiştir; işçinin emek sürecindeki bütün etkinliği makine tarafından belirlenip düzenlenir. "Ama tüm üretim süreci işçinin becerisi olarak değil, bilimin teknolojik uygulanması olarak bunun ardında yer alır. Bu yüzden üretime bilimsel bir karakter vermek sermayenin eğilimidir ve doğrudan emek bu sürecin salt bir ögesi" (agy. 169) durumuna getirilir. Bir otomattan başka bir şey olmayan makineyi istenen biçimde, sürede ve hızda hareket etmeye zorlayan bilim, işçiye yabancı olduğu gibi, işçinin üzerinde makinenin gücü, sermayenin gücü olarak etki eder, emeğin sermayeye bağımlılığını daha da çok artırır.

Üretim sürecinde işçinin karşısında makine olarak, sermaye olarak yer alan bilim, aslında toplumun genel bilgi birikiminin kendisidir. Bütün topluma ait olan bu güç, bedavadan sermayenin eline geçmiştir, bu nedenle toplumsal emeğin ürünü de sermayenin mülkiyetinde ve sermayenin ürünü olarak ortaya çıkar, sermaye olarak nesneleşir. Toplumsal zenginliğin esası olan kullanım değerleri, burada sermayenin elinde değişim değeri olarak varolur. İşçi sınıfı burada sürekli olarak sermaye için servet üretirken, kendisi içinse karşı kutupta sürekli olarak kendi mülkiyetsizliğini, sefaletini üretir.

Kapitalist zenginliğin temeli artı değer sömürsüdür. Sermayenin bütün çabası bunun artarak sürmesi içindir. Bilim ve teknolojideki gelişmeler, makinenin üretime daha çok girmesini, üretim sürecindeki rolünün artışını getirir ve makinenin üretimdeki yeri de sermayenin gelişim düzeyini gösterir. Ama bu, aynı zamanda sermayenin kendi içinde taşıdığı çelişkisinin de derinleşmesidir. Çünkü makinenin üretimdeki rolünün artması, artı değerın asıl kaynağı ve üreticisi olan emek gücünün üretimdeki rolünü ve etkisini azaltır. Bunun yerini bilimin üretimdeki yansımından başka bir şey olmayan makinelerin organize çalışması doldurur. Bu durum, artı değerın gerçek temelinin, giderek daha az işçi çalıştırılacağı için giderek azalması anlamına gelir. Bu nedenle sermaye, makineli üretimi bir yandan geliştirir, öte yandan buna engel olur. Onu, makineli üretimi daha çok geliştirmeye ve daha çok kullanmaya zorlayan, sermayenin temel işleyiş yasalarından biri olan rekabettir. Daha önceleri tek tek kapitalistlerle rekabet ederken, şimdi tekeller birbirleriyle rekabet edebilmek, üretimde ve pazarda daha çok etkin olmak için giderek daha büyük oranda makineli üretime yatırım yapar. Ama şurası açık, makine artı değer ü-

NO PASARAN

Proletarya Partisi
Savaşta en ön safta
Beşinci Alay'ı kurdu
Savunmak için
İspanya'yı

İspanya'nın çiçeği
En kırmızı çiçeği halkın
Omuz omuza dört taburla
Döğüşüyor Madrid sokaklarında

Anacığım anacığım
Bak şuraya şarkılarla

Yürüyor alayımız
Yürüyor savaşa doğru!
Yürüyor zafere doğru!
Yürüyor faşizme karşı!

Her ne kadar yerden bitme f hrerleri bozuyorsa da "saf ırk"ın vucut  l c lerini, onlar bir ırkı, bir uygarlığı yuceltmek istediler. İnsanlık evrensel olana, geleceğe, barış ve kardeşliğe, sömürüsüz, sınırsız ve sınıfsız bir dünyaya dolu dizgin yürürken, kanla, vahşetle, yarattıkları korku dağlarıyla durdurmak istediler bu yürüyüşü. Ondandı yüzlerini ileri değil, binlerce yıl geriye dönmeleri. Ondandı sanatlarında insanda korku ve baskı altındalık hissi uyandırmak istemeleri. Toplama kamplarında, gaz odalarında, krematoryumlarda tüketmek istediler insanlığı. Tüm dünyayı ateşe boğdular. Gamalı hağları ile onlar, üstün insandılar! Ama kazıyınca bu şatafatlı lafları biraz, iktisadın çıplak rakamları sağıldı ortaya. Kar-zarar... ve sınırları büyük bir pazar... ve sonsuz köleliği emeğin...

İşte size nazizm!

retmez. Buna rağmen sermaye daha çok, daha çok makineli üretime yatırım yapacaktır.

Kapitalist,  retimde makineyi ancak bir koşulla kullanır. Eğer makine, üretim sürecinde işçinin gerekli emek zamanını azaltıp, böylece daha uzun bir süre artı emek zamanı yaratıyor ve kapitalistin daha çok artı değer emebilmesine olanak yaratıyorsa. Bir başka söylemle, işgününün daha çok bölümünü sermaye hesabına çalıştığı sürece izin verir. Böylece, belirli bir zaman içinde üretilen toplumsal zenginlik olarak kullanım değerleri artar, ama her bir ürün için gereken toplumsal emek miktarı azalır. Yani sermaye hem gerekli emek miktarını düşürüp artı değer artırmış, ama aynı zamanda her bir ürün için gereken toplumsal emek miktarını da düşürmüştür.

Toplumsal  retim ve toplumsal ilişkilerin yarattığı gereksinimler, tarihsel sürecin bir sonucudur, bu gereksinimler arttığı oranda toplumsal zenginlik de artar. İşte sermaye burada bir yandan bilimin etkin gücüyle bu toplumsal zenginliği artırırken, bir yandan da kendi iradesine rağmen emeğin verimliliğini en üst düzeye çıkarır. Kendi yerini alacak daha üst bir toplum olan sınıfsız toplumun maddi önkoşullarını hazırlar. Emek, sermayenin boyunduruğundan kurtulduktan sonra bu temele dayanarak toplumun bütün ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde üretim yapabilecek ve böylece toplumun daha da ileri gidebilmesinin koşulları da yaratılacaktır.

Eskiden işçinin yaptığı işlerin şimdi makine tarafından yapılmasını sağlayan şey, mekanik, kimyasal süreçlerin analiz edilmesi, elektrik, elektronik ve diğer tüm bilimlerin üretim alanına uygulanması, yani bilimin doğrudan bir g c olarak üretim alanına girmesidir. Burada işçinin emek süreci boyunca yaptığı bütün etkinlik analiz edilip mekanik bir sürece indirgenir ve böylece işçinin yerini makinenin almasının olanakları sağlanır. Yine burada, büyük sanayi üretiminde kullanılan ara mallarla birlikte bu durum, büyük sanayinin ne kadar geliştiğini de gösteren bir göstergedir. Büyük sanayide kullanılan emek miktarından çok, ara malların miktarı toplumsal zenginliğin üretilmesinde artıran ya da azaltan etkili bir g c tür. İster kullanılan hammaddeler olsun, ister makineyi devindiren g c olsun bu ara malların üretim üzerindeki etkisi, bunları üretmek için kullanılan toplumsal emek miktarıyla bağlantılı değildir. Bu, genel bilimsel gelişmeye, ve bilimin teknolojik uygulanmasına bağlıdır. Burada bütün bilimlerin gelişkinlik düzeyi ile maddi üretim gelişkinlik düzeyi birbirine bağlı olarak artış gösterir. Bilimlerdeki bu gelişme yalnızca kentlerdeki sanayide değil, tarımda da aynı sonucu verir; toprağın kimyasal analizinden kullanılan gübreye, ekilecek tohum cinsinden sulama sistemlerine dek her biri birer makine gibi emeğin verimliliğini artıran bir etki yapar.

Üretim basit bir emek s reciyken, şimdi doğa g clerini insanın gereksinimlerinin karşılanması hizmetine sokan bilimsel bir süreç durumuna gelir. Bu durum, canlı emek karşısında sanki sermayenin bir özelliği gibi görünür. Oysa burada tek tek bireylerin emeği değil, ama toplumsal emek, bilim vasıtasıyla doğa g clerini kontrol altına almış, kolektif emeğin verimliliğini olağan üstü artırmıştır. Bilim ve teknoloji dahil bütün toplumsal üretici g cler sermayenin elinde tutsak haline getirildiği için, bu olağan üstü gelişme de sermayenin yarattığı bir sonuç gibi görünür, ona mal edilir. Bilimsel g c, sermayeye hiçbir ek maliyet getirmez.  nk  deneysel bilimlerin hepsi maddi olarak yaratıcıdırlar ve nesnelleştirilebilir sonuçlar üretirler. Toplumun bütün bu bilgi birikimi toplumsal hafı-

zada, toplumsal zekada varolur. Ancak bu bilimsel gücün mülkiyet altına alınması makinenin üretimde kullanılmasıyla olanaklı olur.

Bu bilimsel üretimin yarattığı gerçek zenginlik, üretimde kullanılan emek miktarı ile, bunun yarattığı yeni ürün arasındaki olağanüstü artışta kendini gösterir. Aslında burada emek, üretimin temel ögesi olmaktan giderek uzaklaşmıştır. Bilimin üretim sürecine artan biçimde daha çok girmesi, emeği üretimin temel ögesi olmaktan uzaklaştırmış, artık pek çok sanayi kolunda bir gözetmen konumuna getirmiştir. Daha önceki bütün üretim süreçlerinde emek, doğadan aldığı nesneyi işleyip üretim aracı biçimine getirmiş ve bu üretim aracı aracılığıyla yeni bir kullanım değeri üretmiştir. Yani doğal nesne ile ürün arasında, kendi eliyle dönüştürdüğü bir başka doğal nesneyi aracı olarak koyan bizzat insanın kendisidir. Şimdi ise büyük sanayi de insan, artık doğal nesnelere kendisinin arasına bilim ve teknolojinin yardımıyla inorganik maddeyi sokar. Böylelikle emek, üretim sürecinin temel aktörüyken bu rolü makineye kaptırıp, kendisi artık onun bir uzantısı, üretim sürecinin bir figüranı olur.

Marx'ın dediği gibi, doğa makine yapmaz. Makine, insan tarafından ve sanayi üretiminin bir sonucu olarak yaratılır. Makine, insanın doğayla mücadelesinde insan iradesinin, beyninin ve ellerinin uzantısı insanın doğa üzerindeki etkinliğinin araçlarıdır, "bunlar insan eli tarafından insan beyninin yarattığı organlarıdır" (agy) Yani bilimin nesnel biçime dönüşmüş gücüdür. Bunun içindir ki, büyük sanayide makine biçiminde yer alan bilim, sermayede, sabit sermayede kendi ifadesini bulur. Sabit sermayenin gelişkinliği, toplumsal bilgi birikiminin ne kadar etkin biçimde dolaşsız bir üretici güç olduğunun da açık bir göstergesidir. Yine bu, toplumsal yaşamın koşullarının ne kadar toplumun genel bilgisinin, toplumsal zekanın denetimi altına girdiğinin de göstergesidir. Bu toplumsal üretici güçlerin bilgi düzeyinde kendisini göstermesinden öte, bu bilgiyi ne dereceye kadar pratiğin konusu yapabildiğinin, maddi yaşamın organları olarak onu ne kadar üretebildiğinin göstergesidir.

İşçiyi üretim sürecinde bir gözetmen durumuna getiren bu değişimin temeli, toplumsal insanın genel üretici gücünün, doğa bilgisinin ve doğa üzerindeki egemenliğinin yine insan tarafından kontrol edilmesindedir, mülk edinilmesindedir. Burada toplumsal bireyin bu muazzam gelişimi ile sermaye olarak zenginliğin temeli olan başkasının emeğine el koyma arasındaki bu çelişki, bilim ve teknolojinin üretimdeki doğrudan etkisiyle tam bir ahmak çelişki durumuna gelmiştir. Çünkü bilim, giderek daha çok ve açık biçimde emeği değerli temel kaynağı olmaktan ve böylece

değerin ölçüsü olmaktan çıkarmaktadır. Böylelikle artıdeğer üreten artı emek, toplumsal zenginliğin koşulu olmaktan çıkacağı gibi, toplumda egemen sınıf olarak burjuvazinin -azınlığın- emek sürecinin dışında kalması da evrensel, zihinsel güçlerin gelişiminin koşulu olmaktan çıkacaktır. Artık burada, bu temeli kaybeden, değişim değeri üretiminden başka bir şey olmayan, sermayeye dayalı üretim sistemi de çökmeye başlar.

Doğrudan üretim sürecinin kendisi de karşıtlık halinde varolur.

Bireyin çok yönlü, özgür gelişimi, artı değer üretmek amacıyla, gerekli e-

rkalarında binlerce köy, yüzlerce kasaba ve şehir, ve birimsiz bir toprak bırakarak çekildiler içlere. Kuzeyde Leningrad, ortada Moskova ve güneyde Stalingrad hattına geldiklerinde... tırnaklarını geçirip toprağın bağına, tutundu faşist saldırılara karşı. Bu hattın arkası, bütün insanlıktı. Stalingrad'da, bir küçük köprü başındaydı milyarlarca insanın umudu. Çekilmişti buraya kadar Kızılordu... beraberinde insanlığın tüm umutlarıyla. Bizim sokağımıza da bayram gelecek... demişti Stalin. Bizim, bizim... büyük insanlığın! Sokak sokak, ev ev, oda oda sürdü çarpışmalar. Ve nihayet, 1942 yılının karları kaplarken ortalığı, büyük saldırı başladı. Faşistlerin kara hayallerinin karşısına çıkan "yeni insan", atıldı ileriye. Ve orada, o küçük köprü başında değiştirdi savaşın ve dünyanın kaderini. "Yeni insan" en güzel türkülerinden birini söyledi. Umut yeşerdi.

En köklü ve büyük uygarlıklardan Çin. Taşlaşmış yapıyla bin yıllık uykusundayken tüm doğu toplumları gibi, Batı kapitalizminin yıkıcı etkisiyle uyandı uykusundan. Yüz yıllık özgürlük yürüyüşü büyük acılarla geçti. Yirminci asrın ilk yarısı biterken nihayet, Mao Tse Tung'un ağzından ilan edilen "Halk Cumhuriyeti" ile kavuştu özgürlüğüne.

emek zamanının alt sınırlara çekilmesiyle değil; toplumsal olarak gerekli emeğin en asgari düzeye çekilmesi ve bu emek yükünün, toplumdaki bütün çalışabilecek insanlara pay edilmesiyle olanaklı olur. Bilimin giderek üretim sürecine daha çok uygulanması, bunun gerçekleştirilebilmesinin maddi koşullarını yaratmışken, sermaye, bunun önünde tam bir engel olarak dikilmektedir. Sermaye için emek zamanı olmayan zaman çalışılmayan zamandır, bazılarının boş zamanıdır. Sermayenin burada yaptığıysa, artı emek zamanının çoğaltılması için çabalamaktır, yoksa boş zaman yaratmak değil. Çünkü sermaye birikimi ya da servet, ancak sermayenin artı emek zamanını kendisi için kullandırması yoluyla başkasının emeğine artı değer biçiminde el koyması durumunda gerçekleşebilir. Ve tekrarlarsak, burada sermayenin amacı boş zaman değil, artı emek zamanı yaratmaktır: "Sermayenin eğilimi, her zaman, bir yandan yararlanılabilir zaman yaratmak, öte yandan da onu artı emeğe dönüştürmektir." (agy. 177)

Canlı bir çelişki olan sermaye, bir yandan daha çok artı değer elde etmek için gerekli emek zamanını en asgari düzeye doğru indirirken, bilimin, doğanın, ulaşım ve iletişimin bütün olanaklarını devreye sokar. Ama aynı zamanda bu olağanüstü gelişkin olan üretici güçler yoluyla elde edilen toplumsal emek ürünlerini, değişim değeri olarak kullanabilmek amacıyla, emek zamanıyla ölçmeye çalışır. "Ya artı emek zamanı ya da gerekli emek zamanı sifira eşit olursa, yani gerekli emek zamanı bütün zamanı soğurursa, ya da üretim hiçbir emek olmadan oluşursa, ne değer vardır, ne sermaye, ne de değer yaratımı" (agy. 31) Marx'ın bu sözleri, kapitalizm altında, bilimsel gelişmelerle emek değer çelişmesini işaret ediyordu. Bugün ise bu çelişki, bütün yönlerden çok daha fazla olgunlaşmış durumda. Çünkü artık sermaye biçimi altındaki üretici güçlerin, bilim, nüfus vb. gibi toplumsal zenginliğin bütün koşullarının ve bu zenginliğin yeniden üretiminin koşulu olan toplumsal insanın çok yönlü gelişiminin belirli bir aşamadan sonra, sermayenin kendi tarihsel gelişim sürecinin belirli bir aşamasında, üretici güçlerde yarattığı bu gelişimin artık sermayenin yeniden değerlendirilmesini gerçekleştirecek yerde onu yıkıma sürüklediği bir aşamaya gelmiş bulunuyor. Uzun bir süreden beri sermaye, üretici güçlerin gelişiminin önünde bir engel, bir ayakbağı durumunda. Daha önceki toplumsal sistemlerde olduğu gibi, şimdi de sermaye ile ücretli emek arasındaki bu son kölelik ilişkisi, üretici güçlerin gelişiminin önünde daha fazla duramayacak, yıkılıp gidecektir. Bunun bütün koşullarını bizzat sermaye kendisi hazırlamış, biriktirmiş ve patlamaya hazır hale getirmiştir. Sermayenin ve onunla birlikte ücretli emeğin yadsınması için gerekli olan bütün maddi koşullar yeterince biriktiği gibi, kapitalizmden daha ileri bir toplum olan sınıfsız toplumun kuruluşunun yolunu açacak maddi önkoşullar da burada olgunlaşmıştır. Artık "sermayenin kendi dışındaki ilişkiler tarafından değil, bizzat kendi varlığını sürdürmesinin koşulu olarak zorla tahrip edilmesi, pınlını pırtını toplayıp yerini toplumsal üretimin daha yüksek bir aşamasına" (agy) bırakmasının zamanı gelmiştir, hatta geçmektedir. Bunu gerçekleştirmek proletaryanın kendi eseri olacaktır.

İŞÇİ SINIFI ÇAĞIMIZIN DEVRİMCİ DÖNÜŞTÜRÜCÜ GÜCÜDÜR

Ekim Devrimiyle Başlayan Proleter Devrimler Çağı

Proletaryanın değiştirici gücünün, daha ileri bir dünya kurmasının ilk örneği Paris Komünü oldu. İlk kurulan örnek olarak Paris Komün'ü, 71 gün yaşayabilmiş ve burjuvazi tarafından kanla bastırılmıştı. Komün, sınıfsız sömürsüz bir dünya kurmanın ilkelerinin, yollarının daha açık görülmesini sağlamış, yol gösterici olmuştur. Komün deneyiminin derslerinden de yararlanan Lenin'in önderliğindeki Bolşevikler 1917 Büyük Ekim Sosyalist Devrimini gerçekleştirdiler.

Emperyalistlerin tam desteğini alan burjuvazi ve toprak sahiplerinin oluşturduğu beyaz ordular, Sovyet iktidarını yıkmak için iç savaş başlattılar. Çarklık döneminde, bir halklar hapishanesinde yaşayan ezilen halkların Büyük Ruslara olan güvensizliğinin, Bolşeviklere olan güvene dönüşmesi, bütün halklar içinde oluşan Bolşevik örgütlenmelerle, proletaryanın emekçilerin kurtuluşu için mücadele etmesiyle gerçekleşti. Yoksul köylülük ve tüm emekçilerin çıkarlarının, kurtuluşlarının sosyalizmde olduğunun görülmesiyle, tüm sömürücü sınıflar ezilen ulusların işbirlikçi burjuvaları ve sömürücü sınıfları yenilgiye uğratıldı. Proletarya, daha sosyalizmin ilk adımlarını atarken halkların güvenini kazandı. Üstelik yüzyıllarca çarklık tarafından ezilmiş, birbirine düşman edilmiş halkların, birbirleriyle omuz omuza yaşayacağını da gösterdi. Sovyet iktidarı iç savaş sürerken de bittiğinde de bütün ulusların kendi kaderini tayin haklarını özgürce kullanmasını sağladı. İç savaş bittiğinde, değişik halkların ve ulusların özgürce bir arada yaşadığı örnek bir sosyalist toplum oluşmaya başladı. Rusya'da gerçekleşen Ekim Devrimi, Sovyetler Birliği'nin oluşmasıyla taçlandırdı zafelerini.

Ekim Devrimiyle dünya halkları, proletaryanın, sömürücü sınıfları nasıl yokettiğini gördü. Artık sosyalizm canlı bir örnek olarak, Sovyetler Birliği olarak, tüm dünya emekçilerinin, proletaryanın gözleri önündeydi. Sömürücü sınıfların olmadığı bir yaşam vardı. Halkların birbirine düşman olmadığı, birbirini boğazlamadığı, birbirini aşağılamadığı özgür, birlikte, bir arada yaşayabildiği bir dünya vardı. Proletaryanın kurduğu bu yeni yaşam, yeni dünya tüm dünya halklarına örnek oldu.

Ekim Devrimi yeni bir çağı başlattı; proleter devrimler ve sosyalizm çağı. I. Emperyalist Paylaşım Savaşında sosyal şovenizme ve uzlaşmacılığa kayan II. Enternasyonal çizgisinde yürütenler politik olarak iflas etti. Devrimci ve uzlaşmaz mücadele yürütenler 1919'da III. Enternasyonal'i, Komünist Enternasyonal'i (Komintern) oluşturdu. Dünyanın bir çok ülkesinde Komünist partiler kuruldu ve Komintern dünya proletaryasının temsilcisi oldu. Daha önceden RSDİP-Bolşevik olan Bolşevik Parti Komünist Parti adını almış ve Komintern'in kuruluşuna öncülük etmiştir.

Ekim Devrimiyle birlikte, Avrupa ülkelerinin proletaryasının devrimler gerçekleştirmesi beklentisi vardı. Sovyet devrimine yönelik emperyalist kuşatmanın kırılması için ve sosyalizmin gelişmiş kapitalist ülkelerde kurulması için devrim beklentileri önemliydi. Avrupa ülkelerinin proleterleri emperyalistlerin Ekim Devrimi'ni yıkma girişimlerini, saldırılarını engellemek için bir çok yolla mücadele etti. Kendi ülkelerinde grevler, asker içinde çalışma, askeri sevkıyatları önleme ve değişik dayanışmalar gerçekleştirdiler. Uzun savaş ve iç savaş yıllarında büyük yıkım yaşamış, açlıkla yüz

Ülkemizdeki toplumsal ve siyasi durumdan rahatsız olan bizler basitçe onu değiştirmeye karar vermiştik, diyordu Komandante Fidel. Böylesine özlü ve net! Koşulları değiştirmek, varolanı değiştirmek, kötü olanı değiştirmek... Uzun soluklu mücadelesine böyle başladı. Kıtanın güney ucunda, Arjantin'de genç bir idealist tıp öğrencisi, Ernesto Guavera, düşmüştü yollara. Kıta halklarını daha yakından tanıdı yolculuğu boyunca. Devrimler ve darbeler gördü. Yoksul halkların acılarını ve bu acıların sebeplerini gördü. Değiştirmek gereğini kavradı. Doktor olduktan sonra yine düştü yollara. Mücadele edenlere uzaktan başarılar dilemek değil, onların kaderini paylaşmak gerektiğine inandı hep. Ve onlarla birlikte savaşlara atıldı. Savaş nidası (Che) oldu böylece. Yaşam onu Fidel ile buluşturdu. Küba devriminin önderlerinden oldu. Afrika'da savaştı. Ve Bolivya'da son saati geldiğinde, dünyanın devrimci dönüşümü mücadelesinin en unutulmaz savaşçılarından biri olmuştur.

**Hani bahar sabahları vardır,
Ahmet
çıkarsın evden
karşında mûjde gibidir
dünya
işte böyle bir dünyaydı
artık Kuzey Koreli için
her sabah
her akşam
her gece memleket
Söz hürriyetindi
Toprağı bölüşmüşütiler.
Demiryolları, altın,
gümüş, kömür,
ovada yağmur
dağda rüzgar,
deniz, bulut, güneş.
Çocuk bahçeleri,
hastaneler, okullar
ve fabrikalar milletindi.
Bahtiyardılar.
Kimi öldürmeye gidiyorsun
Ahmet?
Bu topraklarda gerçekleşen
kendî hasretini mi?**

Nazım Hikmet

yüze kalmış olan Sovyet halklarıyla dayanışma için binlerce ton gıda ve önemli miktarda para yardımları gerçekleştirdiler. Emperyalistler, kendi ülke proleterlerinin baskısı ve engellemesi ile karşılaştılar.

Avrupa ülkelerinde Ekim Devrimi'ni izleyen yıllarda ayaklanmalar ve devrimler gerçekleşse de zafere ulaşamadı. Almanya'da komünistlerin başlattığı, 1918 Kasımındaki devrim, bunların en önemlisiydi. Ayaklanma aylarca sürdükten sonra yenilgiyle sonuçlandı. Almanya proleteriyasının Hamburg ayaklanmasıyla öne çıkan, 1923 yılında gerçekleştirdiği ayaklanmada zafere ulaşamadı. 1919'da Macaristan'da ayaklanma gerçekleşti. Ancak iktidar korunamayıp yenilgi yaşandı. İtalya proleteriyasının bir çok kentte Sovyetler oluşturup yönetimi alması, bütün iktidarın alınmasına varılmadı.

Ekim devrimiyle, sömürünün olmadığı, özgürlüğe dayalı, halkların birlikte yaşadığı bir toplum kurulması sömürge, yarı-sömürge ülkelerin halkları üzerinde büyük etki yarattı. Bu ülkelerde proleterya güçsüz olsa da, proleterya ile yoksul köylülük, aydınlar ve tüm emekçiler sosyalizmden etkilendiler. Komintern sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde devrimlerin örgütlenmesi için faaliyetler yürütmeye başladı. Bir çok ülkede komünist partiler, devrimci örgütler oluştu. Çin ve Hindistan başta olmak üzere bu ülkelerde uyanış başladı, mücadele yükselmeye başladı. Komintern içinde yer alan partiler kuruldu. Sovyet örgütlenmeleri örnek alındı. Türkiye Komünist Partisi de 1920'de kuruldu. Proleteryanın yarattığı değişim tüm dünya halklarını etkiledi.

Sosyalizmin büyük zaferi ve bir çok ülkede proleteryanın güçlü devrimci örgütlenmeler oluşturması nedeniyle, burjuva sınıfın saldırıları yoğunlaştı. 1922'de faşist iktidar kuruldu. Bulgaristan'da 1923'te Çiftçi Partisi hükümeti faşist darbeye yıkılarak faşizm kuruldu. Bulgaristan'da emekçilerin faşizme karşı direnişleri ve ayaklanmaları sonuca ulaşamadı. İtalya'da ve Bulgaristan'da emekçiler üzerinde baskılar, terör yoğunlaştı. Çin'de proleteryanın 1926'daki Şanghay ayaklanması toplumu sarstı ve komünistlerin etkinliğini artırdı.

1930'lu yıllara gelindiğinde Sovyetler Birliği'nde yepyeni bir dünya tüm ihtişamıyla yükseliyordu. Emekçilerin yaratıcı gücü kendini gösteriyordu. Kapitalist ülkelerde büyük bunalım yaşanırken, Sovyetler Birliği büyük bir kalkınma gerçekleştiriyordu. Bunun tarihsel önemi büyüktü, daima olduğu gibi sermayeyi elinde bulunduranların değil, üretenlerin, emekçilerin, proleteryanın iradesiyle fabrikalar kuruluyor, dev barajlar ve elektrik santralleri açılıyor, büyük atılımlar gerçekleştiriyordu. Bunlar tüm yokluklara rağmen yapılabiliyordu. Bu, dünyanın her yanında emekçiler üzerinde sadece devrim yapmak değil, yeni bir dünya, yeni bir düzen, sistem kurmanın emekçiler tarafından başarılmasının, proleteryanın değiştirici, dönüştürücü gücünün örneği olarak büyük bir güven veriyordu. Emperyalistlerin her türlü aşağılamasına rağmen, proleterya, emperyalizmin karşısına askeri ve ekonomik olarak güçlenmiş bir ülke çıkarıyordu. Boyun eğmeyecek kadar güçlenen bu ülke, proleteryanın sempatiyle baktığı ve kendine güvenini artırdığı bir dayanaktı. Sosyalizmin yükselişi, kültür, sanat ve edebiyat alanlarında da gerçekleşiyordu.

FAŞİZM

1930'lu yıllara gelirken ve 30'lu yıllarda kapitalist ülkelerde gericilik ve faşizm güçlendirilmeye çalışılıyordu. 1930 yılında Portekiz'de Salazar'ın başında olduğu faşist diktatörlük kuruldu.

Almanya'da emperyalist tekeller, 1933 yılında, Hitler faşizmini iktidara getirdi. Faşizm bütün alanlarda bir saldırı başlattı. Alman parlamentosu olan Reistagh'a yönelik faşizmin yaptığı sabotaj ile komünist avı başlatıldı

ve devamında Bulgaristan proletaryasının komünist önderi Dimitrov, Alman faşizmi tarafından Reistagh'ı yakmakla suçlanarak tutuklandı. Dünyanın her yanından proletaryanın Dimitrov'u sahiplenmesi, dayanışması ve Dimitrov'un faşizmi yargılayan savunması sonunda serbest bırakıldı. Faşizm kitapları yaktı, kendine hizmet etmeyen sanatçılar, edebiyatçılar ve bilim adamları üzerinden yoğun baskı ve terör başlatıldı. Komünistlere yönelik baskılar yoğunlaştı. Komünistler tutuklanıp işkencelerden geçirilip, katledildi. Kamplara, zindanlara on binlerce komünist konuldu. Yahudilere yönelik baskılar arttı, zindanlara, kamplara toplanmaya başlandı. 1934'te Komünist Parti Sekreteri Thelma tutuklandı (1944'te katledildi). İşçi sınıfının ekonomik-demokratik hakları ortadan kaldırılıp, yoğun saldırı sürdürüldü. Proletarya, bu koşullarda yasadışı örgütlenmeye dayalı mücadelesini sürdürdü. Bir çok bilim adamı –Albert Einstein'de dahil- edebiyatçı, sanatçı (Brecht'de dahil) sürgünde yaşamak zorunda kaldılar.

İSPANYA İÇ SAVAŞI VE PROLETARYA ENTERNASYONALİZMİ

1930'lu yılların ikinci yarısına damgasını vuran en önemli gelişme İspanya iç savaşı oldu. 1936'da başlayan iç savaşın habercisi denilebilecek gelişme, 1934 Asturias maden işçilerinin ayaklanması oldu. 1934 güz aylarında İspanya'nın Asturias maden işçileri ayaklanıp kendi devrim komitelerini ve Sovyetlerini kurdular. Asturias ile sınırlı kalan ayaklanmanın üzerine sermaye askerlerini gönderip, faşist karşı-devrimin ilk habercisi olan şiddet ve gaddarlıkla saldırdı. Ordu güçlerinin bombardıman, tank ve top atışlarından sağ kurtulanlar, Afrika'da işkence ve katliam yapmış olan lejyonların vahşet ve işkenceleriyle katledildiler. Asturias halkına sosyalizmi kurma girişimi, üç bin ölü ve yedi bin yaralı, kırk bin esirle ödetildi. Bu vahşete rağmen İspanya proletaryası mücadelesini daha yüksek bir bilinçle büyüttü. 1936 Şubat'ında Halk Cephesi hükümeti kuruldu. Komintern'in Halk Cephesi politikasının yaşama geçmesinde proletarya ve Komünist Parti öncülük ediyordu. İspanya tekelleri, Halk Cephesi hükümetine karşı, faşist General Franko ve birliklerini harekete geçirdi. 1936 Temmuzunda Franko İspanya Cumhuriyetine savaş başlattı. Alman faşizminin ve İtalyan faşizminin asker, silah, savaş uçaklarıyla açıktan desteklediği ve yer aldığı faşist karşı-devrim, Halk Cephesinin iktidarını yıkmak için başlatıldı. Proletarya bu süreçte ileri ve güçlü bir konum elde etmişti. Proletaryanın ve komünistlerin girişimleriyle siyasi tutsaklar serbest bırakılmıştı. Bir çok sanayi işletmesi ve madende proletarya yönetimi ele almıştı. Proletarya İspanya'da bir dönüşüm gerçekleştirmeye başlıyordu. Faşist karşı-devrimin saldırılarıyla iç savaş başladı. Emperyalist ülkeler İspanya Cumhuriyeti ile olan silah satış anlaşmalarını iptal edip Cumhuriyetin yenilgisi için ambargoya başladılar. Faşistlerin Cumhuriyeti yıkmak için ilerlemesi karşısında İspanyol proletaryasına destek olmak, faşizme karşı savaşmak için Uluslararası Tugaylar oluşturulmaya başlandı. Uluslararası Tugayların oluşturulması, proletaryanın dünya çapındaki birliği ve dayanışması, dünyayı değiştirme mücadelesi açısından, o güne kadar ki mücadele tarihinde atılmış en önemli enternasyonalist adımlardan biri oldu.

Çekirdekten yetişme bir devrimci... 14 yaşında örgüt kuran bir lider... Halkın yüzlerce yıllık köleliğine son vermek arzusuyla yanan Kim İl Sung, çeyrek asırlık bir mücadelenin sonucunda zafere ulaştı. Onun önderliğinde Kore halkı, adeta küllerinden yeniden doğdu. Özgürlüğün bedeli büyüktü. Ülke baştan başa bombalarla yıkıldı. Başkentte tek bir sağlam bina kalmadı. Özgürlüğü uğruna, kendi kaderlerini ellerine almak uğruna, dünyanın devrimci dönüşümü uğruna mağaralara çekildi Kore halkı. Zorlu savaşı sonunda zaferle taçlandırdı. İnsanlığın tarih-öncesine son verme ve dünyanın devrimci dönüşümü mücadelesine Asya'nın en doğusundan bir soluk kattı.

8 Gençlik Hareketi'nin merkezinde Vietnam vardı. Dünyanın en modern ve güçlü ordusuna karşı özgürlüğü için savaştan Güney Asya'nın bu yoksul halkı, inanç ve iradesi ile zaferden zafere koşuyordu. Birinci Emperyalist Savaş sırasında gemilerde miçoluk yapan, daha sonra Paris'te fotoğrafçılık yaparak geçimini sürdüren genç bir Vietnam'lı, Ho Chi Minh, bu yoksul halkı örgütleyerek 20. yüzyılın en sarsıcı özgürlük savaşının başına geçti. Vietnam halkı sadece kendi kaderini değil, tüm dünyanın çehresini de değiştirdi. Oradan esen devrim kasırgası, 68 Hareketi olarak tüm dünyayı sarstı.

Komintern'in örgütlediği Uluslararası Tugaylar 1936 Kasım'ında İspanya'ya gitmeye başladı. Uluslararası Tugayların, İspanya'da, faşizme karşı savaşında yaşananlar, proletaryanın mücadele tarihinin en şanlı sayfalarından birini oluşturdu. Komünist Manifesto'nun "Bütün ülkelerin proleterleri birleşin" çağrısının ileri düzeyde hayata geçmesiydi yaşananlar. Değişik dillerden, ırklardan, renklerden komünistler, proleterler İspanya halkıyla birlikte faşistlere karşı savaşırken bir çoğu ölümsüzleşti, İspanya'da toprağa düştü. Omuz omuza savaşırken akan kanları birbirine karşıyordu. Uluslararası Tugayların gelmesiyle faşistlerin Madrid'i alması engellendi. Enternasyonal Marşını söyleyerek Madrid sokaklarında yürümelerinin emekçilerde yarattığı coşku ve o dönem komünist partili parlamenter ve sonradan K.P sekreteri olacak olan Doleras İbaruri'nin No Pasaran (Faşizmi Ezeceğiz) adlı romanıyla ölümsüzleşmiştir. 36 bin gönüllünün yer aldığı Uluslararası Tugaylar iki yıla yakın İspanya'da savaştılar. 1938 Eylül'ünde Milletler Cemiyetinin, Uluslararası Tugayların İspanya'dan çekilmesi kararı sonrasında İspanya'dan çekildiler. Faşist devletler Franko faşizmini iktidara getirmek için iç savaşta yermeye devam ettiler. Baştan beri Sovyetler Birliği'nin yardımını engellemek için denizden savaş gemileriyle abluka oluşturdular. İspanya halkı savaşı sürdürmesine rağmen silah yetersizliği sonucu 1939'da yenilgiye uğradı. 1948 yılına kadar devrimcilerin silahlı mücadelesi devam etti.

İspanya iç savaşı edebiyat, şiir, resim, tiyatro, müzik, sinema gibi birçok alanda ifadesini bulan eserlerin oluşmasına yol açtı. Bazı aydın, sanatçı, gazeteci İspanya iç savaşında diplomat, gazeteci ya da gönüllü savaşçı olarak yer aldı. Dünyanın her yanında aydınlar, sanatçılar İspanya iç savaşından etkilendi. Proletaryanın enternasyonalist mücadelesinin etkisiyle sayısız ölümsüz eser ortaya çıktı. Sinema, edebiyat, tiyatro, resim, şiir ve birçok alanda üretilen sanat eserlerindeki etki hala sürmekte.

EMPERYALİST PAYLAŞIM SAVAŞI FAŞİZMİN SOSYALİZME SALDIRISI

II. Emperyalist Paylaşım Savaşı, 1 Eylül 1939'da Alman faşizminin Polonya'ya saldırısıyla başladı. Daha önce Alman faşizmi Avusturya'yı ilhak edip Çekoslovakya'yı işgal ederken emperyalistler sessiz kalmıştı. Savaş başladıktan sonra faşist ordular Avrupa ülkelerini işgale başladılar. Avrupa'nın emperyalist tekelleri, Alman faşizminin Sovyetler Birliği'ni ve sosyalizmi yıkmasını istediği için kendi ülkelerinin işgaline karşı direniş göstermediler. Proletarya, komünistlerin önderliğinde bütün ülkelerde işgale karşı direnişe başladı. 21 Haziran 1941'de Avrupa'nın tamamına yakınında işgali tamamlamış olan Almanya Soyvetler Birliği'ne saldırdı. Hızla işgale başladılar. Sovyetler Birliği'nin içlerine kadar ilerlediler. Leningrad kuşatılıp Moskova önlerine kadar ilerlediler. Almanlar Moskova önlerinde, II. Dünya Savaşının başlamasından sonra ilk yenilgiyi alıyor, ilk kez geri püskürtülüyordu. 1942 sonlarında Stalingrad savaşı yaşandı. Stalingrad'da tarihte eşi görülmemiş bir direniş göstererek savaştan Kızılordu, faşist orduları yendi. Faşist orduların savaşın başından beri devam eden ilerleyişi artık sürekli bir çöküşe dönüşüyordu. Stalingrad zaferi faşizmin vahşetini yaşayan, faşizme karşı olan bütün dünya halkları ve proletaryası için, savaştan partizanlar için büyük bir moral ve faşizme karşı saldırıya geçme işareti oldu. Partizanlar ve işçiler her yerde saldırılarını artırdılar. Kızılordu Stalingrad'daki zaferle faşizmin merkezi Berlin'i ele geçirme yolunda ilerlemeye başladı. 1943 Şubat'ından 1945 Mayıs'ına kadar faşist orduları yenerek ve kovalayarak, faşist işgal altındaki halklara yeni yaşam olanakları oluşturarak, kamplardaki ve zindanlardaki tutsakları özgürleştirerek ilerledi.

DEVİRİM YILLARI 1944-1945

Emperyalist savaşın her yanı yakıp yıktığı yılların sonlarına yaklaşıırken, faşizme karşı savaşta en büyük kaybı veren ülke Sovyetler Birliği ve en çok kayıp veren işçi sınıfıydı. Faşizmi yenende Sovyetler Birliği ve işçi sınıfı oldu. Kızılordu'nun faşist işgali kırmasıyla bazı ülkelerde Kızılordu gelmeden, bazılarında Kızılordu geldiğinde, işçi sınıfının önderliğinde demokratik halk devrimleri gerçekleşti. Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya, Macaristan, Arnavutluk, Çekoslavakya, Polonya'da faşistler yenilgiye uğratarak, demokratik halk devrimleri gerçekleşti. Yahudilere uygulanan soykırım Kızılordunun faşizmi yıkmasıyla durduruldu. İnsanlık tarihinde yaşanan en büyük yıkım Sovyetler Birliği ve proletarya tarafından sona erdirildi.

Emperyalistler, faşizmin Sovyetler Birliği'ni yıkmasını, yaşayan tek sosyalist devleti ortadan kaldırmasını istiyordu. Ancak proletarya bu saldırıyı tarihsel misyonuna uygun olarak cevapladı. Artık sosyalizm tek ülkede yaşayan bir örnek olmaktan çıkıp bir sistem haline geldi. Faşizm ve işbirlikçi iktidarların yıkılmasıyla proletarya tarihsel rolüne uygun olarak, geleceği kurma, ileriye doğru büyük bir değişim ve dönüşüm gerçekleştirme yolunu açtı. Kızılordu'nun 1945 Mayıs'ında Reistagh binasına kızıl bayrağı dikmesi, proletaryanın faşizmi yıkmasının simgesi oldu. Sosyalizm bir dünya sistemi haline geldi. ABD emperyalizmi ise savaşın bitişini, teslim olmaya razı olan Japonya'nın Hiroşima ve Nagazaki kentlerine, Ağustos 1945'te atom bombası atarak ilan ediyordu.

Faşist işgale karşı, proletaryanın önderliğinde, emekçiler, tarihin en büyük direnişini gösterdiler. İşgale uğrayan ülkelerde, komünistler, direnişi ilk başlatanlar ve direnişin temel gücü oldular. İşçi sınıfı da işgal karşısında bütünlüklü olarak direnen sınıf oldu. Yoksul köylülük ve emekçiler, bu direnişte yer aldılar. Aydın ve sanatçıların çoğunluğu direnişin sesi oldular. Komünistler kırsal alanda partizan birlikleri oluşturarak, kentlerde ise direniş ve savaş birlikleri, hücreleri oluşturarak, faşizme karşı her türlü mücadeleyi -cezalandırma, sabotaj vs.- örgütlediler.

Bütün savaş yılları boyunca sürdürülen bu mücadelede komünistler büyük kayıplar verdiler. Fransız Komünist Partisi şehitler partisi diye anılmaya başlandı. İtalyan Komünistleri partizan mücadelesiyle faşizmin yıkılmasını, sonra da faşist diktatör Mussolini'nin kurşuna dizilmesini gerçekleştiriyordu. Yunanistan'da partizanların iktidarı alması İngiliz ordularının katliamıyla engelleniyordu. Savaş yıllarında, bu ülkelerde, proletarya ve komünistlerin önderliğinde direniş, faşizmi yıkan güç oldu. Ancak bu ülkelere orduları girmiş olan emperyalistler ve burjuva sınıf devrimleri engelledi.

Devrimi gerçekleştiren ülkelerden Bulgaristan'da Komünistler direnişi örgütledi. Mitka Gribçeva, kentlerde işbirlikçi faşistleri cezalandıran, kırlarda partizan olan komünist savaşçı olarak yazdığı anı-roman "Seni Halk Adına Ölüme Mahkum Ediyorum" eseriyle yaşananları bugünlere aktarmış oldu. Her genç emekçi, her devrimci genç, okuyunca yüreğinin devrim coşkusuyla çarpmasını sağlayan bu romanı okumalıdır. Bulgaristan'da kentlerde, demiryollarında, her türlü depolama, aktarma merkezinde, fabrika ve üretim alanlarında, işçi sınıfı, komünistlerin önderliğinde, bir çok yöntemle direnişi gerçekleştirdi. Kırlarda partizan birlikleri oluşturarak savaşıldı. Kızılordu'nun faşist Alman ordularını kovaladığı dönem Bulgaristan'da partizanlar, işçiler eylemleri artırdılar. Proletaryanın önderliğinde Halk Cephesi kuruldu, faşist işgallere ve işbirlikçi faşistlere karşı, faşist devlete karşı saldırılar sürekli büyüdü. 1944 Eylül'ünde, Kızılordu'nun Bulgaristan sınırına geldiği gün, Halk Cephesi ayaklanma ile devrimi gerçekleştirdi. Yıllardır faşist katliamları ve terörü yaşayan Bulgaristan halkları sokaklara dökülüp bayram ediyordu.

Değişim çağı gelip kapıya dayandığında, kendi yazgısını e-line almak için yığınlar korkusuzca ileri atılır. Köhnemiş dünyaya başkaldırır. Kitlelerin büyük değiştirme enerjisini açığa çıkaran her halk devrimi, kendini ifade edecek liderleri de yaratır. Çoğu zaman tek bir lider, koca bir devrimi ifade eder. Onda cisimleşen dünyayı değiştirme iradesi, temsil ettiği devrimin iradesidir, yığınların iradesidir!

...
Heraklit, Heraklit; ne akıştır bul.
ne akıştır ki bu, dalgalarında
dağlıdır alını en mukaddes putun
kızgın demir damgasıyla sukutun.
Gebedir her sukut bir yükselişe.
Ne mümkün karşı koymak
bu köpürmüş gelişe..
Heraklit, Heraklit!
akar suya kabil mi vurmak kilit?

...
N. Hikmet

Devrimin gerçekleştiği diğer ülkelerde de benzer gelişmeler yaşandı. Yugoslavya'da Partizan savaşı, Polonya'da kentlerdeki direniş öne çıkan örnekler oldu. İşçilerin mücadelesi bu süreçte büyük rol oynadı. Faşistler için üretim yapan fabrikalarda bozuk üretim, gerçek işlevini yerine getirmeden bozulacak üretim, makinelerin bozulmasıyla üretimin durdurulması üretimin yavaşlatılması, üretilen ürünlere depolarda sabotaj, depolarda el konulup halka ve direnişçilere ulaştırılması, nakliye sırasında el konulması ya da sabotaj yapılması, fabrikalarda direniş için gizlice üretim yapılmasına kadar sayısız mücadele yöntemi geliştirildiler. En basit mücadelenin bile ölüm cezası demek olduğu koşullarda sürekli mücadele edildi. Proletarya mücadelesiyle devrimi sürekli büyüttü. Doğu Avrupa ülkelerinde, proletaryanın önderliğinde gerçekleşen demokratik halk devrimleriyle, proletarya, sosyalizmi kurmaya başladı. Faşizmin karanlığı ve yıkımından yeni bir dünya inşa etme görevini büyük bir hızla gerçekleştirmeye başladı.

Savaşın insan, doğa, toplum, ekonomi açısından yarattığı yıkım çok büyük oldu. Savaşta 60 milyon insan yaşamını yitirdi. Sovyetler Birliği 27 milyon, Polonya 6 milyon civarı, Almanya 4,5 milyon, Japonya 2 milyon insanını kaybederken, ABD 6 bin sivil 300 bin asker, İngiltere 100 bin civarı sivil, 264 bin asker kaybı veriyordu. Bu sayılar içinde milyonlarca Yahudi'nin katledilmesi de var. Ayrıca bir çok ülkede büyük kayıplar yaşandığını da belirtelim. Büyük bir yıkım yaşayan Sovyetler Birliği, zaferi kazanarak, tüm dünya emekçilerinin güven ve sempatisini kazandı.

Savaş sonlarına baktığımızda Asya'da Kore ve Vietnam demokratik halk devrimleri gerçekleşiyordu. Asya'nın diğer ülkelerinde ise devrimci kurtuluş mücadeleleri yükseliyordu. Bazı ülkeler sömürgecilik zincirlerini kırdılar. Çin devrimi giderek büyüyor, bağımlı ve yarı-bağımlı ülkelerde demokratik halk devrimleri mücadelesi güçleniyordu. Avrupa'nın önemli bir kısmı proletarya önderliğindeki demokratik halk devrimlerini yaptığı için sosyalizme yöneliyordu.

Savaşın zaferle çıkan proletarya ve sosyalizm oldu. Bir çok ülkede devrim olmuş, bir çok ülkede de komünistler güçlü durumdaydılar. Devrimler yükseliyordu. Emperyalistlerde proletaryaya karşı, komünistlere karşı saldırıyı hemen başlattılar. Sürgündeki komünistlerin ülkelerine dönüşü engelleniyor, savaş yıllarında faşizme karşı savaşı, direniş sürdüren emekçileri silahsızlandırmaya başlıyorlardı. Savaş yıllarında faşizmle işbirliği yapan ve direnişçilerin cezalandırmasından kurtulmuş olan burjuvalar, emperyalistlerin desteğiyle eski konumlarına getiriliyordu. Emperyalistler propaganda ile, para ile ve her türlü yöntemle burjuvazinin etkinleşmesinin yolunu açıyor, komünistlere baskı uyguluyorlardı. Savaş yıllarında, komünist parti ve örgütlerin üye ve sempatizanlarının sayısı, savaş öncesine göre kat kat artmıştı.

Savaş sonrası yıllarda, emperyalizmin, sosyalizme yönelik baskıları ve saldırganlığı yoğunlaştı. Büyük yıkım yaşatan savaştan sonra tehdit tekrar büyüyordu. ABD senatosunda Sovyetler Birliği'ne atom bombası atılması, komünizmin yokedilmesi tartışmaları, 1948 yılında, Sovyetler Birliği'nin atom bombası yaptığını açıklamasıyla sona eriyordu. Emperyalist ülkeler ABD'nin önderliğinde Nato'yu kurup sosyalist ülkeleri askeri olarak abluka altına alma ve tehdit etmeye çalışırken soğuk savaşı da başlatıyorlardı. Soğuk savaşla komünistler ve sosyalist ülkeler hakkında her türlü yalan ve demagojiyle propaganda başlatılıyor, komünistlere yönelik cadı avı gerçekleştiriliyordu. Kültürel, askeri, siyasi, ekonomik, ideolojik ve her alanda sosyalizme saldırı ve abluka başlatılıyordu. Sosyalist ülkeler bu saldırılara karşı Varşova paktını kurdular.

Savaş sonrası yıllarda dünyayı etkileyen en önemli gelişme Çin devrimidir. Dünyanın en kalabalık nüfusuna sahip Çin'de Japon işgaline karşı u-

zun yıllar direniş savaşı sürdü. Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) 1920'li yıllarda başlayan mücadelesi 1930'lu yıllarda sürekli ilerledi. Japon işgaline karşı uzun yıllar direniş sürdü. Kimi dönem Japon işgaline, kimi zaman feodalizme, kimi zaman da burjuva gericiliğe karşı savaş sürdürdüler. 1945'te Japonya'nın yenilgisinden sonra burjuva ve feodal güçlere karşı savaş yükseltildi. ABD'nin işbirliği yaptığı gericiler, ÇKP'nin yükselttiği savaşa, ezildiler. 1949'da Çin devrimi gerçekleştiğinde dünya nüfusunun üçte biri sosyalizm bayrağı altında toplanmış oldu.

1951 yılında emperyalistler Kore'ye saldırdılar. Kore'de sosyalizmin kurulmasını engellemek için yapılan bu saldırı ile Kuzey Kore kentleri yıkıldı. Çin ve Sovyetler Birliği'nin Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti yanında, emperyalizme karşı savaşmasıyla emperyalizm amacına ulaşmadı. Kore, Kuzey'de Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, Güney'de Güney Kore olarak bölündü. II. Emperyalist Paylaşım savaşından sonra emperyalizm ve sosyalizm arasındaki ilk sıcak savaş yaşandı.

1952 yılında, emperyalizmin çabaları sonucu, Almanya iki ayrı devlet olarak bölündü. Doğu'da, Almanya Demokratik Halk Cumhuriyeti ile Batı'da, Federal Almanya oluştu. Almanya Demokratik Halk Cumhuriyeti sosyalizm yolunda yürüdü. 1954 yılında Vietnam'da Fransızlar Dien Bien Pu'da yenildikten sonra Vietnam'dan çekildiler. Fransızların yenilgi sonrası terk ettiği Vietnam da ABD işgal başlattı.

Küba devrimine giden mücadele 1953 Moncado kışlası baskınıyla başladı. 1952'de gerçekleşen darbe sonrası, Fidel Castro önderliğinde, Moncado kışlasının basılmasıyla yükseldi. Baskında yeralan devrimcilerin çoğu öldürülürken, Fidel ve bazı devrimciler tutsak edildi. Tutsaklık yıllarında mücadeleyi sürdüren Fidel, halkın mücadelesi ve baskısı sonucu serbest bırakılmasıyla zindandan çıktı. 1955'te serbest kalan Fidel ve bazı devrimciler Meksika'ya geçerek örgütlenme ve silahlı mücadele hazırlığına başladılar. Che, Kübalı devrimcilere bu dönemde katıldı. 1956 Aralık ayında Granma adlı gemiyle 82 devrimci Küba'ya çıkarma yaptılar. Çıkarma yapanlar kuşatıldı ve 82 kişinin büyük çoğunluğu çatışmada yaşamını yitirdi. Geriye kalan 12 kişi ile gerilla mücadelesi sürdürüldü. Bu çatışmalar sırasında Che elindeki doktor çantasıyla silahı arasında tercih yapmak zorunda kalınca silahını tercih ediyordu. Fidel'in yönetiminde biraraya gelenler gerilla çalışmalarının ilk dönemindeki zorlukları aştıkça güçlenmeye ve etkileri artmaya başladı. Şehirlerde Frank Pais önderliğinde mücadele sürdü. Moncado Kışlası baskını tarihi olan 26 Temmuz'dan adı alan 26 Temmuz Hareketi örgütlerinin ismiydi. Frank Pais işçi sınıfı içinde etkin olan bir önder olduğu için 1957 yılında katledildi. Gerilla hareketinin etkisi ve aldığı destek hem kentlerde hem kırlarda hızla yayıldı. Kırlarda gerilla mücadelesi, kentlerde işçi ve emekçilerin mücadelesi hızla güçlendi. 10 Ocak 1959 da diktatör Batista kaçtı. Ayaklanmalar başlayıp gerillalar kentlere girince devrim zafere ulaştı. İktidar Castro önderliğinde devrimciler tarafından ele geçirilerek Demokratik Halk Devrimi gerçekleştirildi. Emperyalizmin baskılarına boyun eğmeyen Küba, 1961'de ABD destekli Domuzlar Körfezi çıkarmasıyla girişilen karşı devrimi yenilgiye uğrattı ve sosyalizmi kurmaya başladı. ABD'nin sürekli saldırıları, sabotaj ve suikastları, abluka ve ambargosuna direnen Küba halkı devrimi sürdürdü.

CHE VE ENTERNASYONALİZM

Arjantinli olan Ernesto Che Cuevera Küba devriminin komutanlarından biri olarak devrimi zafere taşımış, iktidar alındıktan sonra devrimin sürdürülmesi, sosyalizmin kurulması çalışmalarında bakan olarak görev almıştır. Che, Küba'da sosyalizmin kurulması çalışmaları sırasında yeni in-

Sanat, bilim ve sporda geldiği seviye bir toplumun gelişmişlik seviyesini bize gösterir. Sosyalist ülkelerdeki sanatçılar, bilim adamları ve sporcuların başarısı dünyanın bugünkü seviyeye gelmesinin önemli adımlarını attılar. Bu bölümde sosyalist bilim adamlarının çalışmalarını ve spor alanındaki bazı başarıları konu aldık. Faşizmi uğrattığı hayal kırıklığıyla Jesse Owens hatırlanmaya değerdi.

Sovyet Cumhuriyeti yaşamının ilk yirmi yılında ikili bir görevle meşgul oldu: Bilimsel eğitimi inşa etmek ve sanayi, tarım ve tıbbın ihtiyaçları doğrultusunda bilimi uygulamaya sokmak. Ve bu başarı yalnızca Ruslar için değil, aynı zamanda Moğollar, Kazaklar, Türkmenler, Tatarlar, Gürcüler ve Ermeniler gibi eski imparatorluğun boyunduruk altına almış ulusları için de geçerliydi. Tarımın, geleneklerin ve çıkar çevrelerinin engelinden kurtarılıp bilimsel bir temele oturtulması, olağanüstü gelişmelerin yolunu açtı. Bunların arasında vernalizasyon [tohumun ilkbaharda nemlendirilerek çimlendirilmesi, ç.n.], iki yıldan fazla yaşayan buğday gibi yeni melez türlerin üretimi ve depoların iyileştirilmesi ile yapay dölleme, üzerinde durulmaya değer gelişmelerdir. Toplum sağlığı hizmetlerinin evrensel düzeyde ve rasyonel temelde geliştirilmesi, insanların bu alandaki acil ihtiyaçlarının karşılanmasına, her şeyden daha fazla katkıda bulunmuştur; ve bugün dünya çapında kullanılan, kanın nakil için depolanması yöntemi; esas olarak Sovyet inisiyatifi ile gerçekleşmiştir.

Yakov Zeldovich

Yakov Zeldovich, 21 yaşında doktor, 25 yaşında fizik-kimya alanlarında profesör

29 yaşında iken 1943 yılında Sovyet kahramanı unvanını Katyuşa denilen füzenin üretilmesinde sağladığı katkılardan aldı. Daha sonra Zeldovich, bu unvanı, atom ve hidrojen bombalarının yapımında sağladığı katkılardan dolayı tekrar aldı. Sovyetler Birliği'nde, Zeldovich gibi, üç kere Sovyet kahramanı unvanını kazanmış bilim adamı ve mühendis, sadece yedi kişi olmuştur. Bunların içinde, akademi başkanlarından, atom üzerine bütün incelemelerin başkanı fizikçi Kurchatov (Igor Vasilyevich Kurchatov) ve matematik-mekanikçi, jet uçaklarının dayanıklılığı üzerinde en büyük uzman olan Keldiş (Mstislav Vsevolodovich Keldysh), yeni tip uçaklar icat edenler, İlyuşin (Vladimir S. Ilyushin) ve Tupolev (Andrei Tupolev) gibi temel ve teknoloji bilimcileri vardı. Diğer ikisi ise Zeldovich ile atom ve hidrojen bombalarını yapan Yr. Hariton ve (Andrei Sakharov, 1950) idiler.

sanın yaratılması yönünde düşünce üretip çalışma yürüterek önemli adımlar atıyordu. Yoğun çalışmalarına tarlalarda, fabrikalarda çalışmayı da ekliyordu, emek gücü yoğun çalışmalara, emekçilerle üretim faaliyetlerine katılıyordu. 1965 yılına gelindiğinde, Che, Küba'dan ayrılıp, devrim için savaşacak gerillalarla birlikte Kongo'ya hareket ediyor. Kongo'da emperyalizme ve işbirlikçilerine karşı sürdürülen savaşa katılıyorlar. Küba'lı devrimcilerin komutanı olarak Kongo halkının devrim mücadelesini zafere ulaştırmak için savaş veriyor. Koşullar Kübalı devrimcilerin Kongo'dan ayrılmasını zorunlu kılan kadar, bir yıla yakın savaşıyorlar. Che, Kongo'dan sonra Çekoslovakya'da bir süre kalıyor, ardından tekrar Küba'ya geçip Bolivya'da gerilla mücadelesi hazırlıklarını sürdürüyor. 1966'da Bolivya'ya geçerek, gerilla savaşıyla devrim mücadelesine yeniden katılıyor. Bolivya'daki devrimciler arasında oluşan siyasal tartışmalar nedeniyle verilen sözler tutulmayınca, Che ve gerillaların destekleri azalıyor, kitlelerle ilişkileri zayıflıyordu. Desteğin engellenmesiyle gerillalar büyük zorluklar yaşamaya başlıyorlardı. 1967 yılı 8 Ekim'inde CIA ve Bolivya askerlerince Che yaralı olarak yakalanıyor ve kurşuna dizilerek katlediliyordu. Che, ülkeden ülkeye, devrim için savaşmaya giden bir devrimci kahraman, önder, yol gösterici olarak dünya proletaryasının ve emekçilerinin elinde bayrağa dönüştü. Geleceğin yeni insanını kendi yaşamıyla en ileri düzeyde ortaya koyan, düşünceleriyle yeni insanın oluşması mücadelesini daha ileriye taşıyan Che, bugün her yerde emekçilerin devrim çağrılarının, kavgalarının sembolü olarak yaşıyor. Che'nin enternasyonalist savaşı sınıfsız sömürsüz bir dünya kurma yolunu gösteriyor.

SOSYALİZMİN ZAFERİ HER ALANDA

1959 yılında Sovyetler Birliği Ay'a uzay aracı göndererek bilim ve teknoloji alanında ulaştığı düzeyi de göstermiş oluyordu. Bu üstünlük sadece emperyalizmin karşısındaki bir üstünlük değil, sosyalizmin üretici güçlerinin gelişiminin düzeyini de gösteriyordu. Teknolojik gelişmeyle üretici güçlerin gelişmesi proletaryanın, yeni bir dünya kurmasındaki ilerlemenin de göstergesi oldu. 1940'lı yıllarda yıkılıp yıkılan Sovyetler Birliği 1960'larda ulaştığı düzeyle proletaryanın gücünü ortaya koyuyordu. Yaşamın her alanında çok ileri bir düzey yakalanıyordu. Teknoloji, kültür, sanat, edebiyat, eğitim, sağlık, beslenme, barınma, kadın sorununun çözülmesi, sportif alanlardaki gelişmişlik, değişik ulus ve halkların özgürlüğünün güvenceye alınması dil ve kültürlerinin yaşatılması ve bütün bunlardan toplumun yaygın olarak yararlanmasıyla, proletarya toplumsal değişim ve gelişimi gerçekleştirme yeteneğini ve gücünü gösteriyordu. Bilim alanındaki gelişmişliği ve bilimin toplum için kullanılması ile bilimsel gelişmesi hızlandı, dünyanın en ileri düzeyini yakaladı. Yaşam koşulları ve insanın gelişmesi Sosyalizmde kapitalist sistemden daha ileri düzeye ulaştı.

68 AYAKLANMASI

1967'de emperyalizmin Ortadoğu'daki kalesi olan Siyonist İsrail ile Arap devletleri arasında çıkan 6 gün savaşlarında Arapların yenilmesinden sonra Filistin devrimci hareketleri İsrail'e karşı fedai savaşlarını geliştirmeye başlıyorlardı. 1968'den itibaren gerilla savaşını büyüttüler. Yenilmez diye büyütülen İsrail karşısında Filistin devrimcilerinin başarısı tüm dünya halklarının sempatisini ve desteğini kazanıyordu. Bundan sonra Filistin halkının mücadele alanları dünyanın her yerindeki devrimciler için enternasyonalist mücadelenin merkezi oluyordu. Deniz Gezmiş'ler Filistin'e giderek, burada, siyonizme karşı savaşta yer alarak enternasyonalist savaşı güçlendiriyordu.

1960'lı yılların ortalarında ABD'ye karşı Vietnam'da mücadele yükselmeye başladı. ABD'nin daha fazla asker göndererek, Vietnam halkına uyguladığı katliamlar tüm dünya halklarının tepkisini çekti. Vietnam halkının kahramanca direnişi karşısında ABD'nin silah ve teknolojisi çaresiz kaldı. Kuzey Vietnam Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin Güney Vietnam'daki halkıyla birlikte ABD işgal güçleri ve işbirlikçilerine karşı mücadelesi ABD'yi zorlamaya başladı. 1968 Tet saldırısıyla ABD'nin yaşadığı yenilgi sonrası Vietnam halkının mücadelesi daha büyüdü.

Kapitalizmin emekçiler ve gençlik üzerindeki gerici baskısı, Vietnam halkının devrimci mücadelesinin etkisi, Filistin devriminin yükselmesi, Che'nin enternasyonalist savaşının etkisi ve sosyalizmin etkisiyle 1968 yılında dünya çapında gençliğin mücadelesi yükseldi. 68 gençlik hareketi olarak tarihe damgasını vuran bu hareket kapitalist ülkeleri sarsan eylemler gerçekleştirdi. Emperyalist merkezlerde ayaklanmalar yaşandı. Gençlik varolan toplumsal düzeni eleştiriyor, reddediyor ve değiştirmeye yöneliyordu. Gençliğin 68 ayaklanmasının sonucu bir çok ülkede devrimci ve komünist örgütlenmeler oluştu. İleriki yıllarda ülkeleri sarsacak bazı örgütler kuruldu. Gençlik geleceği kurmak için devrim mücadelesini yükseltti.

1970'li yıllarda sosyalizmin dünya halkları üzerindeki etkisi güçlenerek sürdü. Türkiye'de 1970 devrimci çıkışı gerçekleşti. Denizler THKO'yu kurdu, Mahirler THKP-C'yi kurdular. Yükselen devrime karşı 12 Mart faşist darbesi gerçekleştirildi. Ancak 70'li yıllar devrimin hızla yükseldiği yıllar oldu. THKO Denizlerin mücadelesini THKO Mücadele Birliği olarak sürdürdü. İşçi sınıfı ve emekçiler devrim için ayağa kalktı. 12 Eylül 1980 faşist darbesine kadar devrim sürekli büyüdü.

1968'de atılım yapan Vietnam halkının direnişi 1970'li yıllar boyunca devamlı güçlendi. Vietnam ABD için kabusa dönmeye başladı. ABD halkının savaş karşıtı mücadelesi, dünya halklarının ve sosyalist ülkelerin Vietnam halkına olan desteği, Vietnam direnişinin zafer kazanması için büyük bir güç verdi. 1975 yılında ABD Vietnam'da yenilgiyi kabul ederek çekildi. ABD'nin Vietnam yenilgisi sosyalizm karşısında aldığı tarihi bir yenilgi oldu. Güney Vietnam'ın kurtarılmasıyla Vietnam tek ülke, bütün ülke sosyalist Vietnam oldu, sosyalizm egemen oldu.

Ekim Devrimiyle başlayan sosyalizmin yükselişi tüm dünya halklarını etkiledi. 1940'lı yılların devrimleriyle sosyalizm bir dünya sistemi oldu. 1950'li, 60'lı, 70'li yıllarda sosyalizm güçlenip devrimler gerçekleşiyordu. Proletarya tüm dünya halklarının yaşamını etkileyip önlerine yeni bir yaşam sunuyordu. Emperyalist ülkeler proletaryanın baskısı, sosyalizmin baskısı altında bir çok ekonomik ve demokratik talebe boyun eğdi ve emekçilerin yaşam koşulları bu nedenle kısmen iyileşti. Bağımlı ve yarı bağımlı ülkelerin emekçileri sosyalizm mücadelesine yönelip bir çok yerde zafer kazandı. Sosyalizm bu sürede kapitalizmden ileri bir toplumsal sistem, geleceğin toplumsal sistemi olduğunu bir çok kez ve çok ileri gelişme ile kanıtladı. Emekçiler proletaryanın kurduğu sosyalizm olmadan kurtulamayacağını biliyor. Proletarya geleceği kurma kavgasını sürdürüyor.

Sergey Petrovich Kapitza

Vladimir S. Ilyushin

Fizikte, kristal deformasyonunun mekanikliği üzerine Leningrad Okulu'nun yaptığı çalışma, maddenlerin güçlerinin anlaşılmasında ve iyileştirme yöntemlerinde son dönemlerde gerçekleşen büyük gelişmelerin çoğunun çıkış noktası oldu. Özellikle oksijen, hidrojen ve metan da olmak üzere,

S. P. Kapitza'nın yeni yönteminin etkili bir biçimde geliştirildiği sanayi kullanımında düşük ısı tekniklerinin uygulanmasında da Sovyetler Birliği öncülük etti. Kömürün yeraltında gazla dönüştürülmesi, maden işçilerinin bütün yorucu işlerinin bir çırpıda ortadan kaldırılması gibi radikal buluş önerileri Sovyet yaklaşımının karakteristiğidir. Maden kaynaklarının yaygın ve titiz bir şekilde bilimsel araştırması daha şimdiden beklentilerin tümünün büyük düzeyde olduğu yeni maden yataklarının bulunuşuna öncülük etti.

I. Vasilyevich Kurchatov

M. Vsevolodovich Keldysh

urada, şöyle bir soru oluşabilir: **B**Mademki mühendislik temel bilimlerden sonra, yani ikinci planda yer alıyordu, örneğin uzay araştırmalarında ve kıtalararası menzilleri hedef alan füze üretiminde, Sovyetler tüm ülkelerden nasıl bu kadar ileri gidebilmişti? Birincisi, Sovyetler Birliği'nde ülkesinde eğitimin ve bilimin en üst yöneticileri en iyi bilim insanlarıydı ve öncelikle görevleri (hobileri değil) bilim ve teknoloji üretmek idi.

Gökmen Yıldız

Değişimin rayındaki

SİNEMA

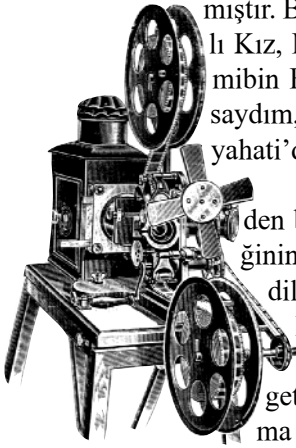
Sinemanın teknolojinin gelişimiyle birlikte sürecine bağlı olarak çıkmıştır. Bir çok bilim adamının çalışmaları sonucunda bulunan icatlar, sinemanın ortaya çıkışını kolaylaştırmıştır.

Thomas Alva Edison ve William Dickson, kinetoskopu yani, 50 feetlik (yaklaşık 16 m.) film alan görüntünün bir göz deliğinden bakılarak izlendiği aleti 1888' de icat ettiler. Bu cihaz, ilk (hareketli resmin) sesli film makinesi oldu. İlk filmlerinde Dickson' un hem kendisi görüyor hem de sesi duyuluyordu. Ancak daha sonra ses bir yana bırakıldı ve sadece görüntü kaldı. 1893-1894 de bu bakışlı göstericiler ABD ve Avrupa' da yaygınlaştı. Ama bu buluş kendi başına ortaya çıkmadı. Çünkü, film makarasının mucidi George Eastman' dı. Daha sonra da film şeridi için en uygun maddenin selüloid olduğunu kanıtladı.

Dickson, 1889' da Amerikadaki selüloid üzerine yazılmış ilk film olan "Fred Ott' un Aksırığı" nı çekti. Ancak kineteskopun hiç bir parçasının yeni olmaması nedeniyle kaliteli filmler çekilemedi. Kineteskopun ticari geleceğinin iyi olmadığını gören Antoine Lumiere, oğlu ile birlikte hem kamera hem gösterici ve de baskı makinesi olarak kullanılabilen sinetografi icat etti. Lumiere' in mükemmeliyetçiliğiyle gelişkin bir mühendislik ürünü olan kamerası, elli yıl sonra bile iyi çalışıyordu. Saniyede onaltı kare ilkesi, tüm sessiz film dönemi boyunca değişmedi. Sesle birlikte yirmidört kareye çıkılmak zorunda kalındı. Bunların yanısıra ilk film gösterimlerini yaptıktan sonra dünyaca ün kazanmaya başladılar ve sinema pazarını ele geçirdiler. Lumiere' lerin çektiği filmler: "Bahçıvanın Sulanışı" ve "Kağıt Oyunu"dur.

1900' e gelindiğinde sinemaya karşı azalan ilgiyi çoğaltmak ve sinemanın geleceğe kalabilmesi için çalışmalar devam ediyordu. İzleyiciler bir perde üzerindeki görüntüyü izlemekten sıkılmışlardı. Dolayısıyla sinemaya yeni bir soluk gerekiyordu. Filmciliği kurtaran, öykülü anlatımın ve kurmacanın sinemaya girmesi oldu. Görüntünün olduğu gibi aktarılması yerine onu yeniden düzenleyerek ya da hayal gücü kullanılarak filmler çekildi. Bunu yapan ilk yönetmen, George Melies oldu. Melies illizyon, karikatür, tiyatro yapımcılığı ve oyunculuk, sahne tasarımı gibi alanlarda uzman bir yönetmendi. Biescope denilen kamerayla çektiği filmler tiyatrolarda gösterilmeye başlandı ve Fransa'nın ilk film stüdyosunu kurdu. Kamera yolu ile yapılacak bir çok "hile (trick)" lerin bulucusuda George Melies' tir. Ayrıca tiyatro geleneğini sinemaya aktaran da yine Melies' tir. Melies, sinema yaşamı boyunca bir çok filme imza at-

miştir. Bunlar: Jan Dark, Noel Rüyası, Kırmızı Şapkalı Kız, Mavi Sakal, Aya Seyahat, Deniz Altında Yirmibin Fersah, Çağlar Boyu Uygarlık, Eğer Kral Olseydim, Kutupların Fethi ve Bourrichon Ailesinin Seyahati'dir.

Sinema tarihinde, film sanatının temellerinden biri olan kurgunun, filme özgü anlatım tekniğinin mucidi olarak Edwin Stanton Porter kabul edilir. Sinemanın ilk yıllarında başka filmciler de kurguyu kullandı. Porter'ın adının ön plana çıkmasında, onun kurguyu daha rafine hale getirmesinin yanısıra, hızla büyüyen ABD sinema endüstrisinin dünya pazarını ele geçirmesi ve belirleyici olmasında etkisi vardır. İlk Amerikalı film sanacısı kabul edilen, filmin zaman ve mekan sınırlarından kurtuluşunda büyük katkısı olan Porter, yaptığı filmlerde sinema tarihi ve estetiği açısından önemli adımlardan birini atmıştır. Büyük rastlantısal denebilecek bir gelişimin sonucunda Amerikan sinemasına yeni bir yön verdi. 1902 yılında çektiği "Bir İtfayecinin Yaşamı" adlı filmi, filmsel anlatımda yeni bir dönem açmıştır. Özellikle 1903'te çektiği "Büyük Tren Soygunu" on yıl boyunca gösterilmeye devam ederek ve büyük ticari başarı sağlayarak belki de benzeri en çok yapılan film olmuştur. Ancak Porter, 1908'de yerini Griffith'e bırakmıştır. Melies gibi tiyatro kaynaklarından, kurallarından etkilenen Porter, filmlerinde doğalcı bir yaklaşım sergiledi. Onun filmlerinde Melies'in fantastik dünyası yerine, kurmaca ama gerçekçi bir dünyayla karşılaşırız. İlk yeniliklerini "İssız Villa" filmiyle sergileyen Griffith, kurmacaların ilk yıllarından beri, seyircinin katılımını ve dikkatini arttırmak amacıyla kovalama ve kurtarma sahnelerini gelişkin bir anlatımla kullandı. Griffith'in, Enoch Arden, Soykırım, Sevgi Ana, Bethulia'lı Judith, Domuz Çıkmazı Serserileri, Hoşgörüsüzlük gibi bir çok filmi vardır.

Ünlü yönetmenler arasında filmciliğe gönülsüzce ve rastlantısal olarak karışanlarda yok değil. Ama Griffith dışında bunların hiçbiri geçimini sinemadan sağlamayı "ruhunu satmak" olarak değerlendirmemiş, bir süre için bile olsa adını değiştirme gereğini duymamıştır. Griffith sinemanın kendini kabul ettirme sürecini onunla birlikte yaşadı. Yaptığı filmlerle sinemanın ve film seyretme olgusunun ciddiye alınmasını, sinemanın kitleyle kurduğu ilişkinin sorgulanmasını sağladı. Onun kafasında iyi ve kötüler birbirinden net bir şekilde ayrılmıştır. Geleneksel ahlaki normların mevcut toplumsal düzeni eleştirmeye yöneldiğinde bile olumsuz durumların nedenini yine bu değerlerin sarsılmasına bağlamıştır. Film temalarını sağlam ahlak, kendine yetme, aile yaşantısına saygı, geleneksel cinsel rollere bağlılık vb. üzerine kurdu. Çalışan sınıfın kendi yerini bilmesi gerektiğine ve başkaldırının kötü bir şey olduğuna inanıyordu.

Sinemaya genel olarak baktığımızda, sinema yönetmenlerin film çekmeleri çeşitli icatlar ve tekniklerin bulunması ile sınırlı olmadığını görürüz. Çekilen filmlerin sinema salonlarında sergilenmesi ve diğer ülkelere gönderilmesi gibi konularda söz konusudur. Bir başka deyişle bunları sağlamak için şirketlerin olması gerekiyordu. Bu nedenledir ki üne kavuşan bir çok önemli yönetmen film ve dağıtım şirketleri kurmuştur. Sinemada söz sahibi olmak için tekelleşiyor ve bu sayede çok para kazanıyorlardı. Avupa ve ABD'deki yönetmenler yaşadıkları kapitalist

Andrei Tupolev

Tuhaf ki, toplumsal ihtiyaçlara uygun olarak planlanmış bir bilim fikrinin kendisi, gelişmenin önündeki en büyük engeli oluşturan geleneksel düşünce kalıplarını yıkarak, yeni radikal buluşların yapılmasına yol açacak yeni sorunları da gün ışığına çıkarıyor. Sovyet sisteminde tüm üniversite öğrencileri yeteneklerine göre seçilirler ve devlet tarafından desteklenirler. Öğrenciler, mezun olduklarında devlet hizmetinde dört ya da beş yıl çalışmak zorundadırlar. Bu sistem bilimsel ve teknik işler için en iyi beyinlerin geniş ölçüde sağlanmasını garanti altına alır. Daha şimdiden, 1934'te, genç kız ve erkeklerin yüzde beşi üniversiteye gitmektedir. Bu oran İngiltere'de yüzde ikidir. Nüfusun daha fazla olması ve daha geniş bir kesimin bilimle uğraşması göz önüne alındığında Sovyetlerdeki bilim işçilerinin yıllık üretimlerinin İngiltere'dekinden yaklaşık yirmi kat fazla olduğu görülmektedir.

Kısa dönemli araştırmaların daha büyük kısmı sanayi, tarım ve sağlık komiserlikleri enstitülerinde yapılmaktadır. Araştırma ve kalkınma birlikte ele alınmakta ve bilim işçileri atölye ve tarlalarda ortaya çıkan sorunlara yakın durmaktadır. Mevcut araştırma planı yukarıdan empoze edilmemekte, bilim işçilerinin kendi aralarındaki uzun tartışmalar sonunda ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, bu planlar yine de, kendi başlarına değil, Devlet Planlama Komisyonu ile yakın ilişki içinde hazırlanmakta ve böylece genel üretimin ve Sovyetler Birliği genel kültürel planlamasının bir parçası olarak biçimlenmektedir. Uzun ve kısa dönemli ana sorunlar bir bütün olarak ülkenin ihtiyaçları tarafından belirlenmektedir. Bilim işçilerini meşgul eden temel soru, bu sorunların en hızlı ve etkin bir biçimde nasıl çözüleceği sorusudur. Bu, ihmal edilemeyecek asıl çalışmayı görmek için gerekli olan koruyucu bir önlemdir. Birbirini tamamlayan bu çabaların sonucu, acil pratik uygulamaların çok daha ötesine giderek bilimsel düşünen bir toplumu yaratmaya uzanır.

sisteme ayak uyduruyorlardı. Bulunan ve geliştirilen icatlar, teknikler sinemanın gelişmesine ve bir pazar haline gelmesine neden oldu. Ancak sinema, sadece ticari boyutu ile ya da sanatsal ve teknolojik boyutuyla düşünülmemelidir. Bunların hepsi bir bütün halinde göz önüne alınmalıdır. Ancak bunlara ayak uydurmayan ve sinemaya bir çok yenilikler kazandıran yönetmenler ve ülkelerde oldu. Charlie Chaplin ve Sovyet yönetmenlerini burada belirtmek gerekir.

Adı sinemayla özdeşleşen Charles Spencer Chaplin(1889-1977) İngilterede doğdu. Dünyanın bir çok yerinde ünlenmesini sağlayan Şarlo karakterini Hollywood’ da yarattı. İnsanların karşı karşıya kaldıkları baskıları, haksızlıkları, geniş kitlelere yönelik, herkesin kolaylıkla izleyebileceği, güldürüyle hüznün bir arada olduğu, insan sevgisinin yer aldığı filmlerini benzeri olmayan bir eleştiri anlayışı ile gündeme getirdi.

Chaplin’ in mesleğinin en önemli noktası, jest ve mimiklerini çok iyi kullanmasında yatar. İlk oynadığı film, yönetmenliğini Henry Lehrman’ ın yaptığı Making a Living filmidir. Onu üne kavuşturan film ise “Kid Outo Races at Venice” dir. Chaplin’ in canlandırdığı ünlü karakter Şarlo, onun en önemli yaratısıdır. İlk filmleri, Mack Sennett’ in yaptığı güldürü filmlerine benziyordu. Ama daha sonra bunu aşmaya başladı. Mack Sennett’ in filmlerinin yapısı, hızlı akan bir öyküye ve birbirini takip eden güllütlere öncelik verdiği için, kişilerin ruh hallerine inmek zordu. Ancak Chaplin’ in hümanist bakışı, yarattığı karakterlerin iç dünyalarına dayanacaktı.

Oynadığı onikinci filminden sonra yönetmen yardımcılığı yapmaya başladı ve daha sonra yirminci filmi Laoghing’ den sonra kendi filmlerini yönetmeye başladı. 1916’ da çevirdiği “Police” te (Şarlo Hırsız) ilk kez toplumsal eleştiriye yer vermiştir. Güldürünün yanısıra, toplumun olumsuz yanlarına değinmekten kaynaklanan hüznü de yer vermeye başladı. “Şarlo Asker’ de” filminde ise Birinci Dünya Savaşı’ nı, siperlerde savaşıyan bir erin gözünden verir. Bazı bölümlerinin kesilmesine rağmen, Şarlo’ nun savaşta başına gelenler güldürmekle kalmaz, aynı zamanda savaş karşıtı barışçıl bir mesaj içerir. Chaplin’ in kapitalist Amerikan sisteminin çelişkilerini vurgulaması kimilerince hoş karşılanmasa da Chaplin bunu yapmaktan çekinmemiştir. Chaplin, eski filmlerinde daha çok güldürü ve hüznü işlerken daha sonraki filmlerde siyasi konulara yer vermeye başladı. Bunda 1930’ da

Amerikadaki Komünist Avı buhranında etkisi büyüktür. Chaplin Modern Times (Modern Zamanlar) filminde 1930’ ların toplumsal düzenini acımasızca eleştirdikten sonra, Şarlo tiplemesini bir yere bırakmıştır artık. Bundan sonra eşi benzeri olmayan tarihin en önemli siyasal filmlerinden olan “The Great Dictator” ı (Büyük Diktatör) çekti. Bu filmde Alman Nazi Faşizmini yerden yere vurmıştır. Bu filmin sonunda:” Beni duyma olanağı olanlara diyorum ki; umutsuzluğa düşmeyiniz. Üzerinize çöken bela vahşi bir iştahım ve insanın gelişmesi yönünden kaygılananların duydukları acıların sonucundan başka bir şey değildir. İnsanların kini geçecek, diktatörler yok olup gideceklerdir ve

halktan zorla aldıkları güç yine halkın eline geçecektir. İnsanlar ölmeyi bildikleri sürece özgürlük yok olmaz, olmayacaktır.” ünlü sözünü söylemiştir.

Kapitalizme ve faşizme karşı duran ve bunu filmlerine yansıtan tek yönetmen Chaplin değildir. Onunda çok etkisinde kaldığı, Sovyet yönetmenler vardır. Sosyalist rejimin hüküm sürdüğü Soyvetler de sadece siyasette değil, bir çok alanda olduğu gibi sinemada da devrim niteliği taşıyan teknikler bulunmuştur. Bu sayede sinemanın o dönemdeki en önemli yönetmenleri ortaya çıkmıştır.

Lenin, 27 Ağustos 1919 yılında “fotoğraf ve sinema ticaret ve sanayinin” Narkompros’ a (Halk eğitim komiserliği) devredilmesine ilişkin kararnameyle ülkedeki sinemacılık alanını devletleştirdi. Bu kararnameden sonra da sinemacı yetiştirmek amacıyla Moskova’da, dünya çapında ünlenecek olan bir sinema okulu (VGİK=Vsesojuzniy Gosudarstvenniy Institut Kinematografi) açıldı. ilk yıllar 25 öğrenci yetiştirirken daha sonraki yıllar da 150’ yi aşan öğrenci yetiştirmeye başladı. Lenin’ in sinemaya verdiği önem, sinemanın eğitim alanında ve yeni rejimin ilkelere, geniş kitlelerce benimsenmesinde etkili olacağına inanmasından kaynaklanıyordu.

Lenin için sinemanın kırsal kesime ulaşması büyük bir önem taşıyordu. Batıda ve Amerikada nasıl tarım yapıldığını, fabrikalarda işçilerin nasıl çalıştığını anlatan filmlerin geniş kitlelere gösterilmesini istiyordu. Eski Çarlık yönetiminden sinema adına hiç bir donanım olmadığı için, sinema sanayisinin kurulması ve kendine kaynak yaratması yoluna gidilmiştir. Salonlardan sağlanan bilet gelirleri film yapımında kullanıldı. O dönemlerde sinemanın ücretli olmasının nedeni ülkenin yeni bir rejime geçmesinden dolayı sinemaya aktarılabilecek ekonomik gücün az olmasıdır. Ancak bu kısa bir süre aşılmıştır ve halk sinemalara ücretsiz gitmiştir. İlk dönemlerde haber ve belgesel filmleri çekildi. Bunların yanısıra tren vagonları oluşturuldu ve bu vagonlar sinema salonlarına çevrildi. Bu trenler ülkenin uzak bölgelerinde yaşayan halka sinema izletebilmek için o bölgelere gidiyordu.

1918-20 yılları arasında çekilen filmlerle halktan Kızılordu’ ya katılması ve kapitalistlere karşı uyanık olması konusunda halk bilgilendirilmiştir. İyilerle kötülerin karşılaştırıldığı ve sınıf kavgasının vurgulandığı Agitki filmlerinde biçimden çok, içeriğin daha anlaşılır olması önemseniyordu. Bunun gibi bir çok gelişmenin yanısıra bir çok yönetmeninde yetişmesi Sovyetler’ de sinemanın daha ileri gitmesi sağlandı. Bu yönetmenler arasında ön plana çıkanlar: Dziga Vertov, Vsevolod Pudovkin, Sergei Mihailoviç Eisenstein ve Aleksandr Dovçenko’ dur. Bir diğeri de Sovyet sinemasının kurucusu sayılan Lev Kuleşev’ dir

Eisenstein sinema sanatının en önemli yönetmenlerinden biri olarak tarihe geçen ve Sovyet sinemasında gelişmesine bir çok katkısı olan bir kişidir. Bunun yanı sıra Eisenstein, bugün, sinemanın çok ötelere uzanan bir estetikçi olarakta değerlendirilmektedir. Eisenstein, Arena Tiyatrosu’ nda temsiller vermekte olan, Valeri Pletnyov yönetimindeki Proletkult’ ta (halk tiyatrosu) dekorcu ve bir süre sonrada yönetmen yardımcılığı yapmıştır. Bununla birlikte, “natüralist” anlayışa sırt çevirerek devrimci bir tiyatro sanatının temellerini atma çabasındaki Meryerhold içinde dekor ve giysi hazırladı.

Eisenstein’ ın ilk filmi Staçka (Grev)’ dır. Bu filmde Çarlık döneminde bir fabrikada yapılan grevi ve Çarın askerlerinin silah kullanarak grevi bastırmalarını anlatıyordu. Filmde, iktidarın işçilerin yaptığı grevi

Yuri Gagarin, 9 Mart 1934 tarihinde dünyaya geldi (bu kasabanın adı 1968` de Gagarin olarak değiştirildi). Annesi ve babası kolektif bir çiftlikte çalışıyordu.

12 Nisan 1961 tarihinde Gagarin uzaya çıkan ilk insan oldu. Uzay gemisinin adı “Vostok 1” idi. Dünyanın etrafını 108 dakikada dolaşan Gagarin dünyaya döndüğünde, Sovyetler Birliği Komünist Partisi’ ni “bütün başarılarımızın düzenleyicisi” olarak övdü.

“Aya ve öteki yıldızlara gidişin kapısını açan adam bizim çağımızdandı, bizimle birlikte yaşayan insandı. İnsanoğlunun dinmez hasreti vardı: Dünyanın dışına çıkmak... İnsanoğlunu bu büyük hasretine kavuşturan insan, bizim çağdaşımız Yuri Gagarindi.” Yaşar Kemal.

Jesse Owens

1936 yazında, Avrupa Nazizm'in gölgesiyle kararmaya başlamışken, olimpiyatlar Berlin'de düzenleniyordu. Bu Hitler için Ari ırkın üstünlüğünü göstermesi için bulunmaz fırsattı. Ancak, 22 yaşındaki, ABD'li siyahi atlet Jesse Owens, olimpiyatlardan bir yıl kadar önce, dört dünya rekoru kırmış biri olarak geliyordu Berlin'e. Hitler, siyahları, Afrika kökenli Amerikalıları aşağı bir ırk olarak görüyor, hatta ABD'yi ailenen suçlayarak bu "insan olmayan mahlukatı" kullanmaktan vazgeçmelerini istiyordu. Bütün bu ırkçılığa, dev gamalı haçlı bayraklara Jesse Owens'in verdiği yanıt, dört altın madalya oldu. İlk altın, 100 metrede geldi. Owens 10.3 saniyelik derecesiyle birinci oldu. Uzun atlamada, neredeyse finallere kalamıyordu. Üstelik o sırada dünya rekorunu elinde bulunduran sporcuymdu. İlk iki hakkında faullü atlayış yapmış, son adımında çizgiyi geçmişti. Almanların uzun atlamadaki kozu Luz Long, Owens'a işi sağlama almasını söyleyerek, son adımını her zamanki noktadan biraz daha önceye koymasını önerdi. Böylece Owens seçmeleri geçebildi. Finaldeyse, 8.06'lık derecesiyle hem birinci oluyor hem de bir Olimpiyat Rekoru kırıyordu. İlk kutlamalardan biri de Alman Long'dan geliyordu.

bastırmak için kaba güce başvurma yöntemini anlatırken, bunu işçi sınıfının gücüne dayanarak anlatmıştır. Yani kapitalizmin böyle bir saldırıyı yapmasının nedenini işçi sınıfının artan gücüne bağlamıştır. Film içeri-
sindeki en önemli sahne, askerlerin grevdeki işçilere ateş ettiği sahne ile mezbahadaki hayvanın kesilme sahnesinin arka arkaya verilmesidir. Burada vermek istediği mesaj, Çarlık rejiminin işçilere yaptığı katliamı mezbahada kesilen hayvanla özdeşleştirmiştir. Bir başka deyişle işçilerin bir hayvan gibi öldürüldüğüdür. Eisenstein burada kullandığı tekniğe "çarpıcı kurgu" adını vermiştir.

Bu anlayışa göre, eylemden bağımsız olarak seçilen görüntüler, zamandizinsel akış yerine, seyircide en yoğun ruhbilimsel etkiyi uyandıracak biçimde kullanılır. Yönetmen izleyicinin bilinç altında, verilmek istenen mesajı kavramaya elverişli bir ortam yaratmalıdır. Seyirci bir düşüncenin doğmasına kaynaklık edecek ruhbilimsel bir konuma getirilmelidir. Eisenstein bu ilkeleriyle çizgisel anlatıma dayanan Amerikan kurgu anlayışından ayrılmış oluyordu. Eisenstein'ın bireysel bir öykünün çizgisel anlatımına uygun olmayan kurgu kuramı, toplumsal gerçeklikler üzerine tasarlanmıştır. Çünkü Eisenstein'ın sineması, bireyin yerine toplumu ele alıyor, bireysel kahramanlar yerine kitleyi kahraman olarak kullanıyordu.

Eisenstein'ın bir diğer önemli filmi de John Reed'ın "Dünyayı Sarı On Gün" adlı kitabını Gregori Aleksandrov ile birlikte senaryolaştırdığı eserdir. Bu film Ekim Devrimini konu almıştır. Kışlık Saray'ın işgali ve Kerenski iktidarının sona erişini verir. Binlerce asker, işçilerin ve Leningrad halkının katılımıyla çekilen bu film, görsel bir senfoniye anımsatır. Eisenstein'ın diğer filmleri, "Pokemkin Zırhlısı, Staroye i Novoye (Eski ve Yeni), Yaşasın Meksika, Bejin Çayırı, Aleksandr Nevski ve onun son filmi Korkunç İvan' dır.

Eisenstein, Aleksandr Nevski filmde Rusya'nın doğudan ve batıdan düşman saldırısına uğradığı ve töton şövalyelerinin bozguna uğratılması konu alınmıştır. Nikolay Çerkasov'un canlandırdığı, Aleksandr Nevski'nin filmin sonunda söylediği "Dostları ağırlamakta kusur etmeyiz, düşmanları ise bugün yok ettiğimiz gibi, yarında yok ederiz" sözleri o dönemde SSCB'ye saldırı hazırlığında olan Hitler Almanyası'na açık bir uyarıdır. Bu filmin müziğini de Prokofiev hazırlamıştır. Eisenstein son filminin birinci bölümünün sergilenmesinin ardından 1958'de yaşamını yitirmiştir.

DEĞİŞİM VE GELİŞİM

Özgün DENİZCİ

Evrendeki tüm maddeler sürekli değişim içindedirler. Bir kayanın hava şartlarından ötürü yıpranması, bir tohumun süreç içinde koca bir ağaç haline gelmesi, bir bebeğin büyümesi ve gelişmesi. Bütün bunlar belirli evreler halindeki değişimlerin sonucudur. Bir insanın, bitkinin, binanın, aracın, teknolojinin gelişimi ise geçirdiği değişimle orantılıdır. Eğer değişim olmamışsa gelişme de olmamış demektir. Başka bir ifade ile şunu söyleyebiliriz: Her değişim bir gelişim değildir. Ama bütün gelişimler değişimlerin sonucunda gerçekleşir.

Bu kural tüm kavramlar ve varlıklar için geçerlidir. Teoriler, bilimsel buluşlar, el aletleri, bilgisayarlar, tıbbi teknikler ve tabii ki toplumsal yapı.

Yapı içinde eksikler mevcut olduğu sürece (ki ihtiyaçlar değiştiği sürece bu eksikler var olacaktır) geliştirilmesi gerekliliği gündemde olacaktır. Ve elbette, toplum içerisinde bu gelişmeye karşı çıkanlar da olacaktır. Çünkü, gelişimi getirecek olan şey değişimdir ve bireyler çeşitli sebeplerden dolayı değişime karşı çıkarlar. Peki nedir bu sebepler?

Öncelikle değişim korkusu. Değişim, bireylerin bilmediği çeşitli unsurlar içerir ve insanlar genellikle bilinmeyenden korkarlar. Bunu aşmanın yolu bireyleri mümkün olduğunca değişimin neden gerekli olduğu, nasıl gerçekleşeceği ve sonuçlarının neler olacağına dair bilgilendirmektir.

İkinci neden, bireylerdeki özgüven eksikliğidir. Değişim, beceri, güç, çaba ve özveri gerektirir. Bireylerin bu anlamda kendilerine güvenememeleri değişim için olumsuz bir durumdur. Bu durumu bertaraf etmek için ise değişimi gerçekleştirecek olan bireyler, öncelikle değişim sürecinde üstlenecekleri görevlerle ilgili, genel olarak ise başka bir çok alanda bilgilendirilmeli ve pratik olarak yetiştirilmelidir. Bilgi ve becerilerinin artması, onların, kendilerine olan güvenini de arttıracaktır.

Gelecek korkusu hemen hemen tüm bireylerin ortak kaygısıdır. Geleceğin belirsizlik ve risk taşınması, değişimin de bu riski artıracığı düşüncesi, değişim karşısına bireyler tarafından konulan bir engeldir.

Başka bir engel ise değişimin gerekli ve önemli olduğunun kavranamamasıdır. İnsanlar "nasıl olsa böyle de iyi kötü yaşıyoruz" düşüncesiyle değişimin olumlu sonuçlarını aklına bile getirmeyebilirler.

Değişim başarılı olmazsa korkusu... İşte kavranması gereken en önemli noktalardan birisi. Değişimin istenen başarıyı sağlayamaması sonucu durumun eskisinden daha kötü olacağı düşüncesi. Bu durumla ilgili olarak yapılması gereken iki iş var. İlki bu riskin en aza indirilmesi için gerekli planların ve stratejilerin en doğru şekilde oluşturulup ortaya konulması, ikincisi ise halihazırdaki sistemin eksiklerinin net olarak belirlenmesi ve yeni sistemin bu riske değip değmeyeceğine karar verilmesi.

Değişim, yaşanılan sistemde köklü değişikliklere neden olacağı için bu konuda emek verenler arasında tam bir fikir birliğinin sağlanması gerekir.

Bireylerin genellikle kısa dönemli düşünme alışkanlığı ya da uzun vadeli düşünmemesi de değişimin negatif etkileyicilerindedir. Bu engellerin çözümü ise değişimi organize edecek önderin doğru seçilmesi ve tam olarak güvenilmesidir.

Başkalarından farklı davranma güdüsü veya lider olma takıntısı gibi psikolojik ya da art niyetli davranışlar ise değişim hareketlerinin en önde gelen problemleridir.

Bütün bu engeller ortaya konup incelendiğinde temel iki unsur çözüm olarak karşımıza çıkıyor. Birincisi değişimi gerçekleştirecek olan kitlelere ulaşılarak gelişimin, dolayısıyla değişimin gerekliliğinin ve bunun nasıl gerçekleştirileceğinin anlatılıp bu kitlelerin yönlendirilmesi. İkincisi ve daha önemlisi ise bu işi gerçekleştirmede yol gösterici olacak önderliğin doğru belirlenip takip edilmesi.

Owens, daha sonra şöyle diyor: "Orada, Hitler'in önünde bana yakınlık göstermek büyük cesaret isteyen bir işti. Bütün madalyalarımın, kupalarımın, o an Luz'la aramızdaki 24 karatlık dostluğun yanında hiçbir değeri yok." Üçüncü altın madalya, yine bir Olimpiyat rekoru kırdığı, 20.7 saniyeyle birinci olduğu 200 metrede geldi. Dördüncü altın madalyaysa, bir takım işiydi. ABD'nin 4x100 bayrak takımında Yahudi kökenli Marty Glickman ve Sam Stoller koşacaktı. Ancak, bir söylentiye göre, Hitler ABD'li yetkililerle görüşmüş ve bu sefer de Yahudilerin Berlin'de altın madalya kazanmasını sağlayarak "Führer"i daha da küçük düşürmemelerini istemişti. Söylenti doğru mudur, değil midir, bilinmez; ama son anda Glickman ve Stoller takımdan alındı, yerlerine Owens ve McCalfe geçti. Bu sefer de bir dünya rekoru kırıldı. 39.8 saniyelik rekorla, Owens bir altın madalyaya daha ulaştı. Alman yetkililer, Owens'ı aşığılamayı sürdürüyordu, ancak Alman izleyiciler ona bir kahraman gibi davrandılar. 1984 yılında, Berlin'deki bir caddeye Jesse Owens'in adı verildi.

BİR İŞÇİNİN GÜNLÜĞÜ

Kazım Demir

Günlük

İŞÇİ SAĞLIĞI

Küba bugün ABD ambargosuna karşın, Latin Amerika'daki en büyük ilaç ihracatçısı, 50'den fazla ülkeye ilaç satan Küba'nın listesinde Avrupa ülkeleri de bulunuyor. Bunlar arasında kanser aşısı da bulunuyor. Küba, Çin, Malezya, Hindistan ve İran'a teknoloji transferi yapıyor; Kübalı uzmanlar bu ülkelere kendi laboratuvarlarını açmaları için yardım ediyor. Kısaca bir üçüncü dünya ülkesinden bir diğer üçüncü dünya ülkesine teknoloji transferi gerçekleşiyor. Küba'nın ilaç sektörü dışarıdan satın alınan patentler yerine yerli ArGe'ye dayanıyor. Kübalılar, ilaç endüstrisinde çalışan araştırmacılar için "Küba Devrimi'nin kahramanları" tanımını kullanıyor. Küba Devlet Başkanı Fidel Castro, biyoteknolojiyi yıllar önce sosyalist devrimin lokomotif endüstrisi ilan etmişti. Fikri mülkiyet haklarının teşvik edilmesi ve sıkı sıkıya korunması sonucu ilaç sektöründe ArGe'nin önü açılmış oldu.

Ellerim uyuşuyor gözüm, ağızım, sonra da başım ağrıyor. Bölüm şefine rahatsızlığımı bildirdim, pek ilgilenmedi. Vizite formu istedim, istemeye istemeye yazdı. Kendisi imzaladı bende imzalandım. Müdürün de imzalaması gerekiyordu. Elimde talep formu, kocaman fabrikayı karış karış aradım-taradım, bulamadım. Tekrar şefe dönüp bulamadığımı söyledim. Beklememi söyledi. Yaklaşık bir saat kapıda bekledim. Nihayet müdür, yönetim binasının üst katlarında elinde çayıyla sırtta sırtta geliyordu. Gelir gelmez kağıdı uzattım. Yüzünü bütün gücüyle buruşturdu, öfkeli bir sesle, "neyin var senin, şeyiniz ağrırsa doktora gitmek istiyorsunuz". Neyse o engeli de aştık. Muhasebeye girdim; vizite talep formunu muhasebeciye uzattım, "seni kim gönderdi?" Bölüm şefinin gönderdiğini söyledim. "Niye, bölüm şefi doktor mu? Git, yarın fabrika doktoru gelince ona muayene olursun. Eğer o uygun görürse sana vizite kağıdı verebiliriz." "Ama benim rahatsızlığım bugün oldu." "Şimdi senle uğraşamam, sana git yarın gel dedim." Tekrar şefe gittim. Şef sağlık görevlisine telefon etti. Kendisinin şu an fabrika dışında olduğunu, bir-bir buçuk saat kadar sonra geleceğini söyledi. Tekrar beklemeye koyuldum.

Yaklaşık iki saat sonra sağlık görevlisi geldi. Muhasebeye vizite kağıdı vermelerini söyledi. Vizite talep formunu uzattım. Önce inceledi, sonra sert bir tavırla "izin kağıdın nerede" diye sordu. Bu tekrar müdürü bir saat beklemem, şefe gitmem demektir. O an dondum kaldım. O sırada sağlıkçı imdadıma yetişti, "gerek yok" dedi.

Fabrikadan çıktığımda saat 12:22 idi. Dolmuşa atladığım gibi hastaneye... Hemen hasta sıra numarası almak için sıraya girdim. Sıra numarayı alır almaz koşar adımlarla doktorumun olduğu odaya yöneldim. Sıra göstergesine baktığımda henüz 11 kişi vardı benden önce ama hiç kimse muayene için içeriye girmiyordu. Doktorun ne zaman geleceğini sekreterine sordum. "Doktor bey şimdi gelir" cevabını aldım. "Benim zamanım kısıtlı, bugün yevmiyem kesildi, yarın gelirim tekrar kesilir." "Diğerleri bekliyorsan sizde bekleyeceksiniz" dedi. "Benim işlemlerimin bugün bitmesi gerek, eğer telefon etme olanağınız varsa doktora iletir misiniz?" Neyse zar zor doktoru aratabildik. Doktor yan odadaymış... Yanında biriyle konuşa konuşa odaya yöneldi.

Saat 15:30'da ancak sıra bana geldi. Şikayetlerimi sordu, ayrıntılarıyla anlatmak istedim ama kelimelerim ağızımda düğümlendi. Beyin tomografisi çekirtmemi söyledi. Hastanenin başka bir bölümünde kayıt işlemleri yapılıyordu. Koşar adımlarla gidip sıraya girdim. Sıra pek yoktu, bir kaç kişiydi. Sıra bana gelince evrakları uzattım. Verdiğim evraklara bakıp bilgisayara kaydımı aldı. Evrakımın üzerine 24 gün sonra yazdı... "24 güne kadar rahatsızlığımın tehlikeli bir sonuç doğurmayacağını nereden biliyorsunuz" diye çıktım. "En uygun randevuyu size verdim,

18.10.2006

Beyin tomografisi çektirdim. Bir kaç gün sonra sonuçlarını aldım. Doktor tomografide bir sorun olmadığını söyledi. “Peki bu sorunların nedeni ne” deyince, beni araştırma hastanesine sevk etti. Burası devlet hastanesine göre gayet temiz bir yerdi ve daha lükstü. Gerçi burada da sistem o kadar iyi işlemiyordu ama devlet hastanesinden iyiydi. Cebimde 5ytl vardı; bunun 4ytl’siyle kayıt işlemleri için fotokopi çektirdim. Kayıt işlemlerimi yaptırıp bekleme salonunda beklemem söylendi. Yaklaşık bir-bir buçuk saat bekleddikten sonra benim ismim çağrıldı. Doktorun odasından içeri girdim. Ayakta sorunlarımı dinleyeceğini düşünürken, doktor oturmamı söyledi. Doğrusu şaşırdım. İlk defa bir doktor, önce oturmamı söyledi. Oysa normalde içeriye girer girmez, şikayetini söyle, derler. Fazla bir zaman harcamamak için hızlı sorularla beraber, ellerinde kalem reçete yazarlar. Ya da tahlil, film formu doldururlar. Doğrusu bizim doktorlar çok zeki!.. “Işık hızında teşhis” diyorum ben buna... Hemen hastayı görür görmez anlıyorlar hastalığı!! Çünkü, insanların kaybedecek zamanları yok, buradan çıkıp özel hastanedeki özel hastalarına bakacaklar. Ondan sonra, özel muayenehanelerin özel hastalarına bakacaklar. Nedense devlet hastanesi dışındaki özel güzel muayenehanelerde bütün enerjilerini harcadıklarından olsa gerek, ışık hızı burada kaplumbağa hızına dönüşüyor. Yavaş yavaş, tek tek dinliyorlar deri koltuklarda oturan hastaları ve arada bir sırtarak, gün boyu sinirli olunmayacağını kanıtlarcasına.

Tekrar bir tomografi çektirecektim. Bu sefer Araştırma Hastanesinde Radyoloji Ana Bilim Dalı dedikleri bölümde çekilecekti. Doktorun beni muayene hızından çabucak kayıt yapıp tomografi çekilir diye düşünürken, bana git yarın gel denildi .

19.10.2006

İşyerinde durmadan yevmiyelerim kesilirken, tekrar Araştırma Hastanesindeyim. Kayıt işlemlerini yapan bölüme gittim. “Bugün tomografim çekilecek” dedim. Belgelerime bakıp bilgisayardan kayıt işlemlerime baktı. Vezneye 80ytl para yatırıp makbuzla tekrar gelmemi söylediler. “Sigorta karşılamıyor mu?” “Makbuzu götürüp paranızı sigortada tahsil edebilirsiniz.” Cebimde ise sadece yol parası var. Dolmuşa atladığım gibi soluğu dayımın yanında aldım. Ezile-büzüle gereken miktarı istedim. Bana parayı başkasının parası olduğundan, yarın iade etmem garantisıyla verdi. Mecburen “tamam” demek zorunda kaldım. Parayı alırmaz tekrar Araştırma Hastanesine dönüp gereken işlemleri yaptım. Tomografi çekimi için onbirinci ayın sekizine gün verdiler.

daha önceye yazmam mümkün değil” dedi. “Tamam o zaman, ben doktorla görüşmeye gidiyorum” deyip, tekrar doktorumun yanına ulaştım. Nefes nefeseydim, bir kaç saniye solukladıktan sonra içeriye girip durumu anlattım. Doktor birden öfkelenmiş, “ben acil diye belirtmişim zaten” Evet haklıydı, kağıdın bir köşesinde acil diye yazılmıştı. Tekrar koşar adımlarla aynı yere döndüm. Acil yazısını görevliye gösterdim. Öfkeli tavırlarla yeniden kayıtlarda düzenleme yaptı. “Yarın sabah saat 8:30 da burada ol” dedi. Evet bir yevmiye daha ve artı dolmuş parası demektir. Bir de artısı vardı, işyerinden sert bir fırça

Kübalı araştırmacılar şimdiye dek 100’den fazla patent aldılar, bunların 26’sı da ABD’den geldi. Küba ilaç sektörü şimdi gelişmiş ülke pazarlarına açılmanın yollarını arıyor. 40 yılın sonunda bir ilk oldu ve ABD’nin ambargosu şartlı olarak delindi. Kübalı araştırmacılar akciğer kanseri aşısı geliştirdi, aşı bir uluslararası konferansta dünya bilim adamlarına tanıtıldı. Bunu gören CancerVax adlı ABD’li bir şirket tam iki yıl boyunca Washington’da lobi yaparak, sonunda ürünü ABD’de deneyebilmek için izni aldı.

Küba biyoteknoloji alanında Batı devlerinden farklı bir iş modeline sahip. Laboratuvarlar broşür basmıyor, ilaçlarını satmak için pazarlama uygulamıyor, pazarlama elemanı ordusu beslemiyor. İlaç lisansları satılmıyor, laboratuvarlar arasında bilgi paylaşılıyor. Kübalı bilim adamları partner ülkedeki üniversitelere giderek meslektaşlarına teknoloji transferi yapıyor, partner ülkedeki yoksullara ilaçları ücretsiz olarak dağıtıyor. Küba ilaç sektörü, ya da Küba biyoteknoloji devriminin odaklandığı üç alan var; kanser tedavisi, AIDS ve üçüncü dünyaya has sıtma, tifo, kolera, dizanteri gibi hastalıkların aşıları.

Romen jimnastikçi Nadia Comaneci, 1976'da Montreal'de yedi kez 10 tam puan aldı.

Sovyet jimnastikçi Larisa Latynina, 1956 ile 1964 arasındaki katıldığı Olimpiyatlarda Jimnastikte 18 madalyasıyla olimpiyat tarihinin en çok madalya kazanan sporcusu. Her bir olimpiyatta altı madalya. Üstelik tek başarısı da bu değil. Dokuz altın madalyası olan dört sporcudan biri, bireysel madalya sıralamasında toplam 15 madalyayla ilk sırada. Aynı zamanda, aynı olimpiik branşta üç kez şampiyon olan üç kadından biri.

20.10.2006

Elimde tomografi ücretinin faturası, sabah erken SSK'nın önüne dikkildim. Amacım işlemleri çabuk bitirip hem yevmiyemim bir kısmını kurtarmak hem de dayımdan aldığım parayı iade etmektir. Gelirken bakkaldan 10 ytl borç almıştım. SSK açıldığında memurlar salına salına içeriye girerken, biz yite-kalka merdivenlerden tırmandık. Anlaşılan benim gibi kaygılı olan çokmuş. Biraz yaşlıca, saçlarının bir kısmı ağarmış memura yaklaştım, belgelerimi uzattım. Hiç yüzüme bakmadan yanındaki diğer genç olana, stajyer olduğu anlaşılan kişiye ilgilenmesini söyledi. O pek umursamaz bir tavırla "git hepsinden beşer adet fotokopi çekti de gel" dedi. Şimşek hızıyla, terden sıırıslıklam merdivenlerde ilerlerken, nihayet bitti bu son dakikalar diye üzerimden kara bulutları dağıtıyordum. En ucuz yerden fotokopi çekirmeme rağmen, baya yüklü bir miktar ödemek zorunda kaldım. Tekrar koşar adımlarla SSK'ya geri döndüm. Yüzümün hatlarında terler ilerlerken, derin bir nefes alıp kapıdan içeriye girdim. Belgeleri tekrar görevliye uzattım. Hemen incelemeye aldı. "Tomografi sonuç kağıdı nerede" "ama daha sonuç alamadım ki" "yapabileceğimiz bir şey yok", "bakın ben iki üç gündür hastaneye gelip gidiyorum, yevmiyelerim kesiliyor". Daha lafımı bitirmeden "sevk formu yok, o olmadan ücreti veremeyiz", "kimden alacağız", "tabi ki doktorundan" dedi. Koşturarak karşı binada bulunan doktorun yanına vardım. Bir nefes alıp içeriye girdim. Doktora durumu anlattım. Böyle bir belge olmadığını söyledi. Bu belge olmadan ücretimi alamayacağımı söyledim. Diğer poliklinikleri aradı, oralarda da bulamadı, ardında beni laboratuvara gönderdi. laboratuvara vardığımda 16 -17 yaşlarında biriyle karşılaştım. Etraftaki kağıtları kurcaladı öyle bir belge yok dedi. Oradan beni baş tabip yardımcısına gönderdiler. Orada da yoktu. Hastanedeki bütün odalara tek tek girdim, ama D2 denen sevk kağıdını bulamadım. En son döner sermayeye gönderdiler. Oradaki bayan memur önce baştan savmak istedi ama ben ısrar edince bir kaç yere telefon etti. Ama sonuçlar olumsuzdu. Tam çıkıyordum ki vicdana gelip "bilgisayara bakayım, herhalde örnek olacaktı, varsa bir çıktı vereyim" Evet bilgisayarda varmış... Bir çıktı aldım. Doktorun mesaisi bitmeden yetiştirmeliydim. Koşa koşa gittim. Doktorumun mesaisinin bitmesine yarım saat vardı ama doktorum çoktan gitmişti. Bu yarın tekrar gelmem demektir.

21.10.2006

Evet yine hastanedeydim. Akşam şefin cep telefonundan aradım izin istedim Ankesörlü telefona 5ytl verdim. Sabah erkenden uyanıp hastanenin yolunu tuttum. Cebimde bakkaldan borç aldığım 10 ytl'den kalan 5ytl vardı. Lazım olur diye hastaneye yayan gitmek zorunda kaldım. Hastaneye vardığımda daha doktorlar gelmemişti. Epey yorulmuştum. Bütün banklar dolu olduğundan bende duvar dibine çöktüm. Doktorlar yavaş yavaş gelmeye başlamıştı ama benim doktor ortada yoktu. Sekreterine sordum, dedi "bir hafta sonra gelir"... Şaşırılmıştım. Sekreter, aynı bölümün başka bir doktoruna gitmemi söyledi. Başka çarem yoktu, gittim. Ama doktor beni muayene eden doktordan başkasının bu belgeyi düzenleyemeyeceğini söyledi. Doktorumun bir hafta sonra geleceğini söyleyince, baştabip yardımcısına gitmemi söyledi. Baştabip yardımcısı

sına gittim, durumu anlatım. İri-yarı, umursamaz tavırları olan baştabip yardımcısı, “doktorun imzası olmadan olmaz” dedi. Bu arada saat 12 olmuştu. Hastane personeli yemeğe çıktı. Bense artık şuurumu kaybetmek üzereydim. Tek çare destek almaktı. Genç Emekçiler Derneği’nde bir arkadaşım var, olsa olsa o bana bu konuda yardımcı olur, diye düşünerek derneğin yolunu tuttum. Aşırı derecede yorgun ve öfkeliydim. Merdivenleri zar-zor çıktım. Birden beni karşılarında görünce ayağa kalkıp sıcacık umut dolu bir merhabayla karşıladılar. Bu kadar olumsuzluktan sonra yüzüm gülmeye başladı. Durumu anlatım. Dikkatle dinlediler. Sakin olmamı, durumu beraberce çözüme kavuşturacağımızı söylediler. “Önce biraz dinlen, sana yemek hazırlayalım, yemeğimizi yiyip gidelim.” Bu sıcak insanlar bütün olumsuzluklara karşı mutlu olmamı sağlamışlardı. Öğleden sonra arkadaşım ile beraber hastaneye vardık. Doğrudan hasta hakları departmanına gittik. Arkadaşım gayet güzel bir üslupla durumu anlattı. Görevlilerde doktorun imzası olmadan olmayacağını ama yinede doktorlara rica edeceklerini söylediler. Sonradan öğrendik ki benim doktorum şu an telefon edilen doktorun yanındaymış. Kağıdı imzalattık ve diğer işlemleri gerçekleştirdik.

İşyerinde benim izin aldığım günler izinsiz diye kayda geçmiş. Kanıtlamama rağmen bilgisayara bu şekilde geçmiş olduğunu yapabilecek bir şey olmadığını söylediler. Ben hala hakkımı almaya çalışıyorum ama elimde elle tutulur bir kanıt yok. Çünkü fabrika yönetimi böyle durumlar için bütün önlemleri almış, bize hareket alanı bırakmamış ama yeteri kadar bilinçlendiğimde onların oyunlarını bozacağıma inanıyorum. Bu inancı dernekteki arkadaşlarıma borçluyum. Sadece benim sağlığım değil fabrikadaki bütün işçilerin sağlığı bozuk ve işçi sınıfı iyileşecek...

02.01.2007

Soyunma odasının girişine bir yazı asmışlar: “Portlift sürücüsü, saat 3:30 sıralarında, depoya hammadde taşırken, dikkatsizliğinden dolayı, otomatik kapı açılmadan depoya girmeye kalkıştığı için, deponun otomatik kapısına çarpıp, fabrikayı maddi zarara uğrattığı için 1400 ytl cezaya tabi tutulmuştur. Bu tür dikkatsizlikler devam ettiği takdirde ceza oranının artacağını bildiririm.” Oysa kapının otomatik mekanizmasının bozuk olduğunu fabrika yönetimi biliyordu. Yaklaşık 3,5 ay bedava çalışacak... Zaten aldığı asgari ücretle zar zor geçiniyor, onu da ellerinden alıyorlar. Yazıyı da ibret olsun diye, fabrikanın her tarafına asmışlar. Üstelik aylık bordroda gece vardiyası yok diye gösteriliyor. Beş-altı çocuğu olanı çocuksuz gösteriyor, evli olanları dahi bekar gösteriyorlar. Para basma makinesi olarak kullandıkları işçilerin kuruşlarına göz dikiyorlar. Tüm bunlara rağmen tepkisiz kalmaya devam ediyoruz. Peki ne zamana kadar....

13.01.2007

Arkadaşımın babası rahatsızdı. Birden nefesi kesiliyor ölecek gibi oluyormuş. Gece acile götürmüşler, bir iğne yapmış göndermişler. Yarın gel demişler. Biraz olsun rahatlamış, ama sabaha doğru tekrar başlamış ağrıları. Devlet hastanesine yeniden götürmüşler. Orası da Tıp Fakülte-

Sovyet jimnastikçi Andrianov, olimpiyat tarihinde 15 madalyalı tek adam. Sovyet jimnastikçi Nikolay Andrianov’un olimpiyat tarihinde çok özel bir yeri var. Toplamda en çok madalya (15) ve bireysel kategorilerde en çok madalya (12) rekorlarını hâlâ elinde bulunduruyor.

ASIL ADALET

İnsanlarda tek sıcak kanun,
üzümden şarap yapmaları,
kömürden ateş yapmaları,
öpücüklerden insan yapmalarıdır.

İnsanlarda tek zorlu kanun,
savaşlara, yoksulluğa karşı
kendilerini ayakta tutmaları,
ölüme karşı yaşamalarıdır.

İnsanlarda tek güzel kanun,
suyu ışık yapmaları,
düşü gerçek yapmaları,
düşmanı kardeş yapmalarıdır.

Hep var olan kanunlardır bunlar,
bir çocukcağzın ta yüreğinden
başlar,
yayılr, genişler, uzar gider
ta akla kadar.

Paul ELUARD
Çeviren : A. KADİR

sine sevk etmiş. Doktorlar, bağırsakları düğümlenmiş kalbi sıkıştırıyor, ameliyat gerek, demiş. Hastanede yatması gerektiğini ama hastanede boş yatak olmadığını söylemişler. Hastane belgelerine “serbest hastane” yazmışlar, istedikleri hastaneye götürebilsinler diye. Ön müdahale için basınç uygulamışlar. Oradan ayrılp özel bir hastaneye baş vurmuşlar. Nede olsa özel daha iyi bakar!.. Özel hastane doktoru, “tıp fakültesindeki müdahale etkili olmuş, bağırsaklarındaki düğümlenme çözülmüş, yalnız hasta bu akşam hastanemizde gözetim altında kalmalı” demiş. O gece orada kalmış. Sabah hastaneden çıkarırken 260 ytl hesap çıkarılmış. Arkadaşım itiraz etmiş. “Sadece 1gece yatak parası bu kadar olur mu? Hem de SSK’ lı olduğumuz halde.” Öyle bir liste çıkarmışlar ki... Yapacak bir şey olmadığını gören arkadaşım, parayı arayıp bulmuş, babasını hastaneden çıkarmış. İki-üç gün içinde rahatsızlık tekrar başlayınca Tıp Fakültesine yeniden götürmüşler. Bu kez ameliyat için hastanede boş yatakta bulmuşlar. Ama bir sorun vardır; hastanın bilgisayar kayıtlarında, özel hastanede ameliyat edildiği görünür. Şaşır-mışlar... Hasta burada, isterseniz bakın, hiçbir ameliyat belirtisi yok. Tekrar özel hastaneyi aramışlar, bir yanlış anlama olmuş, gelin ameliyat edelim, demişler. İşe gelirken morali bozuktu arkadaşımın, ne yapacağını bilmiyordu. Bende kendisine, bir avukata baş vurup, sözü geçen özel hastaneye, babasının hayatını tehlikeye attığı için dava açmasını önerdim. Ama o kadar çabama rağmen, “Allah öbür dünyada onların cezasını verir” diye geçiştirdi. Öbür dünyada deyip tepkisizliğimiz daha nereye kadar... Çocuklarımıza karanlık bir gelecek bıraktığımız farkında mıyız?

11.02.2007

Gece vardiyasında bir kağıt parçası elimize tutuşturdular. İşçiler, okumadan, acele imzalayıp, vardiya amirine veriyorlardı. Ben okuyunca hemen tepkileri üzerime toplandı. Vardiya amiri “daha imzalamadın mı?” deyince, “ama burada ne demek istediklerini anlamadım” dediğimde, “yanındaki arkadaşına sor. Bak hemen imzaladı. Zeki adam hemen kavrar.” Yanımdakine sordum, biraz geveledi. “İşte, biz, 12 saat gece çalışıyoruz ya kendi isteğimizle...” İmzalayanın çıkışını veriyorlar. Vardiya amiri dışarı çıktığında, bu fırsatı değerlendirerek anlaşılmaz metni kopyaladım. Aynen şu şekil yazıyordu; başta fabrika, adres, telefon ve diğer bilgiler, sonra da şöyle yazıyordu, işyerince istenen hallerde, çalışma sisteminde değişiklikler yaparak, grup çalışma sistemini kabul ettiğimi, iş akdim devam ettiği süre içerisinde hiçbir baskı, telkin altında kalmaksızın, kendi iradem ile tasdik eder, aksi takdirde, bu çalışma sistemine uymadığım takdirde iş akdimin bildirim-siz olarak fesini kabul ederim.” İyi bir şey olmadığı kesin, ama sadece 12 saat çalışma değil, daha çok şey ifade ediyordu. Kağıdı imzalamak zorunda kaldım. Elimdeki kopyayla, ilk işim GEB’deki arkadaşları bulup, bu kopyayı gösterip, bu konuda bilgilenecek oldu. Bu kez bir hataya düştük, hiç olmazsa bundan sonra ne yapacağımızı biliriz.

MOSKOVA'LI İŞÇİLERİN 27 NİSAN 1935'TE BÜYÜK METROYA SAHİP OLUŞLARI

Duyduk ki: Seksen bin işçi
yapmış metroyu, birçoğu günlük işlerinden sonra,
çoğunlukla geceleri sabahlara dek.
O yıl boyunca hep delikanlıların ve kızların güle
oynaya

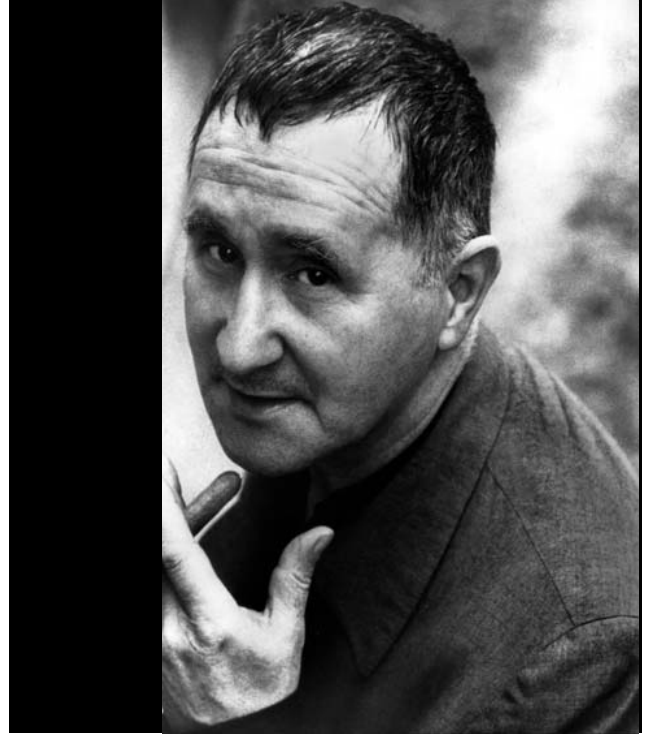
tünellerden çıktıkları görülürmüş
harca batmış ter içindeki iş giysilerini göstererek
gururla.

Aşılmış bütün engeller-
yeraltı suları, çok katlı yapıların basıncı,
dayanaksız büyük toprak yığınları-
Süslemek için kaçınılmamış hiçbir çabadan,
en iyi mermer getirilmiş uzaklardan, en güzel
ağaçlar

işlenmiş özene bezene.
Güzelim vagonlar adeta çit çıkarmadan
kaymaya başlamışlar
gün gibi aydınlık tünellerde:
Titiz müşteriler için her şeyin en iyisi.
Şimdi, demiryolu en üstün planlara uyularak
yapıldıktan

sonra
sahipleri geldi onu görmeye ve binmeye.
O insanlardı onlar, onu yapanlardı.
Binlercesi oradaydı, dolaşıyorlar
ve inceliyorlardı dev istasyonları.
Trenlerle büyük kalabalıklar geçiyordu bu ara,
yüzleri istasyonlara dönük-
erkekler, kadınlar, çocuklar ve kır sakallılar-
sevinçten pırl pırlı yüzleri, tiyatroydaymışlar gibi,
çünkü farklı yapılmıştı istasyonların hepsi,
hepsi başka taştan, başka biçimde;
ışık da her seferinde geliyordu başka kaynaktan.
Sevinçli bir itiş kakışla arkaya itiliyordu her trene
binen,

çünkü istasyonlar en iyi
görülebiliyordu önceki yerlerden.
Çocuklar yukarı kaldırılıyordu her istasyonda.
Yolcular her fırsatta dışarı taşıp
sevinçli bir titizlikle inceliyorlardı bitirilen işi,
sütunları elliyorlar ve parlaklıklarına bakıyorlardı,
ayak burunlarını sürtüyorlardı taş döşemeye
anlamak için taşların düzgünce yerlerine oturup
oturmadığını
Sonra vagonlara doluşup yeniden
duvar kaplamalarını inceleyip parmaklarını
sürüyorlardı
camlara.

Erkekler ve kadınlar işaret ediyorlardı durmadan-
doğru olup olmadığında biraz duraksayarak-
çalıştıkları yerleri:
Ellerinin izini taşıyordu taşlar.
Her yüz görülebiliyordu açıkça,
çünkü çok ışık vardı,
lamba çoktu, gördüğüm herhangi bir demiryolundan
çok daha fazla.

Tüneller de apaydınlıktı,
karanlıkta kalmamıştı emeğin bir karışı bile.
Ve tek bir yıl içinde yapılmıştı tüm bunlar,
ve dünyada başka hiçbir demiryolu yapımında
bu kadar çok işçi çalışmamıştı.
Ve dünyada başka hiçbir demiryolunun

bu kadar çok
sahibi olmamıştı
Çünkü bu yapı harikası, bunca kentte bunca
zamandır
kendinden önceki hiçbir yapının görmediği şeyi
gördü:

Yapının işçileriydi yapının sahipleri.
Emeğin tüm meyvalarının emek dökenlere düştüğü
nerede görülmüştü?
Bir yapıdan, onu yapanların kovulmadıkları
nerede görülmüştü?
Onları vagonlarımıza giderken gördüğümüzde,
kendi eserleri olan vagonlarda,
hemen anımsadık:

Klasik yazarların bir vakitler hop oturup
hop kalkarak
önceden gördükleri o büyük tablo buydu.

Bertolt BRECHT
Çeviri : A. KADİR - Gülen AKTAŞ

*Madde, hareket, zaman...
Tarih, sınıflar,
gelişimin sonsuzluğu...
Evren, dünya, yurt...
Hareket...
Hareket...
Hareket...
Öz indi
sokaklara,
acımasız,
amansız,
muhteşem
dansı hareketin...*

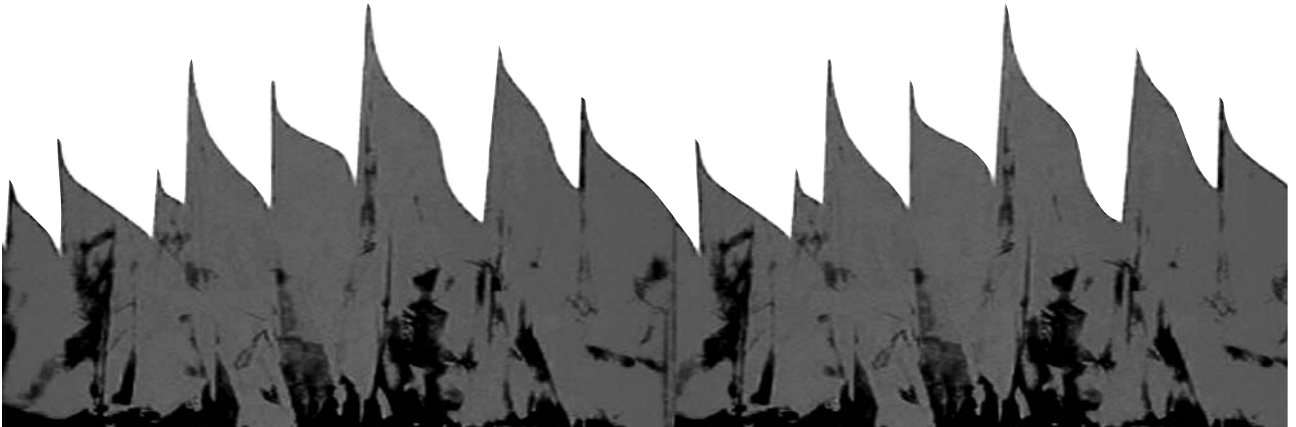
77 katliamının 30. yılında 1 Mayıs'ta Taksim'e kampanyamız çerçevesinde 77'nin tanıklarıyla röportajlar yaptık. Onlardan anılarını yazmalarını istedik. Tanıklığın bugüne taşıdığı izleri görmek istedik. Bilgesu Erenus, Orhan Taylan ve Orhan İyiler'le röportaj yaptık. 77 1 Mayıs'ına katılan bir tutsaktan mektup aldık. Bunları da sizlerle paylaşmak istedik.

2007 1 Mayıs'ı biriken özlemin, biriken öfkentin ve kararlılığın bir göstergesi oldu. Günler öncesinden başlayan tehditler etkili olamamıştı... İstanbul'un hatta Türkiye'nin dört bir yanından kitleler Taksim'e doğru akıyordu 1 Mayıs sabahı... İstanbul tam bir abluka altına alınmıştı... Taksim ele geçirilecek bir alandı ve asker-polis bu alanı işçi sınıfına kapırmamak için her tür önlemini almıştı. Ama ne mümkündü bu kabarmış gelitse dur demek. İstanbul'a girişleri yasakladılar, olmadı... Vapuruları iskelelere yanaştırmadılar, olmadı... Otobüsler dolusu insanları gözaltına aldılar, olmadı... Ne yaptılarsa başaramadılar Taksim'e akışı...

Sabahın erken saatlerinde başladı Taksim'e çıkma sevinci... Çocuklar gibi şendi tüm insanlar... Kilometrelerce yürümüş umurunda bile değildi... Sonunda Taksim vardı ya, önemli olan buydu... Taksim sabırsız bir çocuk gibi bekliyordu onu onurlandıracak olan insanları...

Geldiler... Ellertnde bayraklar yoktu belki ama onlarla, yüzlerle geldiler... Genci yaşlısı, kadını erkeğiyle ordaydılar... Taksim boş bir kalabalığı değil, yılların özlemini ağırladı o gün sokaklarında... Kucak açtı onlara... korudu-kolladı... sardı-sarmaladı... Kitlelerin özleminde, Taksim meydanının özlemi kucaklaştı o gün... Hiçbir zorbalık, hiçbir güç gösterisi engel olamadı bu buluşmaya... Bundan sonra da engel olamayacak...

2008 1 Mayıs'ında Taksim'e verildi randevular...

Bilgesu Erenus

röportaj

"İşçinin, emekçinin, emeğin sözü edilmediği, sınıf bakışının hızla silindiği günümüzde, o alanı onlara bırakmadığımızı göstermekte büyük yarar var"

Ayışığı- 1 Mayıs işçi sınıfının birlik, mücadele ve dayanışma günü... 1 Mayıs'a sayılı günler kaldı. Sizin için 1 Mayıs'ın anlamı nedir?

Bilgesu Erenus - 1 Mayıs işçi sınıfı için bir mücadele günü ama burjuva için de bütün dünyada kaygı günüdür. Biz sosyalistler işçi sınıfı derken emperyalizmin boyunduruğunda ezilen halkları da katıyoruz Onun için birlik, mücadele, dayanışma günü diyoruz.

Burjuvazinin korkusunu farklı bir örnekle anlatmak istiyorum. 1994 yılında yapılan 1 Mayıs mitinginde kürsüde görevliydim. Yağmur çiseliyordu. Alana herkes gibi aranarak girdim. Günaydın diye seslenişimi beni arayan polis duymamıştı. Gitarımı kutusundan çıkarmış kontrol ediyordu. Bir başka polis "acele et gitar ıslanacak"... Bu beklemediğim bir şeydi. Bunu duyunca gün benim için aydınlanmıştı.

Kürsüdeki programıma Nazım'ın Kerem Gibi ile başladım. Bütün ezilen halkların ortak bir seslenişini söylediğim bu şiiri bozlak şeklinde söylüyordum. Hava kurşun gibi ağır / bağır bağır bağırıyorum / koşun kurşun eritmeye çağırıyorum... Birden tuhaf bir şey oldu... Kürsü ile 1 Mayısçıların arasına yüzleri 1 Mayısçılara dönük olarak polis yerleştirilmişti. Her biri, bir kurt köpeğinin kayışından tutuyordu. Benim sesimin yükseldiği anda bütün kurt köpekleri, herhangi bir komut almadan, kendiliğinden, kürsüden yana dönüp, ulumaya başladılar. Bir an gülme geldi içimden... Bozlağı kesip kesmemeyi bile düşündüm... ama hayır dedim sonra, kurt köpekleri görevlerini yapıyordu. Burjuva sınıf adına iyi eğitilmişlerdi doğrusu... Aykırı bir sesi tanıyabildiler... O güne tek teorik anlamda bildiğim bir şeyi, onların tepkisiyle daha iyi anladım. İşçi sınıfının birlik, mücadele, zafer günü, burjuvazi için her zaman kaygı yaratıyordu. Köpekler bu nedenle eğitiliyorlardı. Her türden köpek bu nedenle eğitiliyordu.

Ayışığı – İlk katıldığınız 1 Mayıs gösterisi hangisi idi. 77 1 Mayıs'ına katıldınız mı? O güne dair anılarınızı öğrenebilir miyiz?

Bilgesu Erenus – 77 katıldığım ilk Mayıs gösterisi idi benim için. Müştak Erenus ile Kadıköy'de oturuyorduk. Çok uzun yıllar geçti. Not almadığım için birkaç fotoğraf dışında anımsamada başarılı olamıyorum.

İlk fotoğraf, Müştak'la birlikte kürsünün yakınlarındayız. Müştak, "artık yorulmuş ve gidelim" diyor. Ben, "Kemal Türkler'in konuşmasını dinlemek istiyorum" diye yanıtlıyorum. O, "ama iyi değilim" diye ısrar ediyor.

Kemal Türkler konuşmaya başladığında, ikinci fotoğrafı görebiliyorum. Kazancı yokuşunun başındayız. Kazancı yokuşunu tıkayan (kasıtlı olarak oraya bırakıldığı sonradan anlaşılan) minibüsle duvarın arasında sıkıştığımızı ve oradan zorla geçtiğimi biliyorum. Yokuştan inip Karaköy'e indiğimizde, onbeş-yirmi dakika vapur beklerken birden bire yığınla insanın yaralı, panik içinde olduğunu gördük. "Ne oldu" dedik.

Üçüncü fotoğraf asıl vapurdur. Karşı tarafa geçen vapur 1 Mayısçıları taşıyordu ve çoğu yaralıydı. Müştak Erenus, 1978'de katıldığımız 1 Mayıs'ta yine Taksim'de,

Gelincik Bayrakların Türküsü ile her iki 1 Mayıs'ı şirleştirdi. 1977'nin zulmü, ertesi yıl yine Taksim'de olmamızı engelleyememişti.

Emek adını analım evvela
Üç yaşındaki bir çocuk
Tutmuş o tomurcuk elleriyle
Benim Babam Namuslu Bir İşçidir levhasını
Yüz binler alana giriyor
Ve haykırıyorlar o sağır sultanlara
Dünyada en namuslu en yiğit
Ve en saygılı şeyin
Emek olduğunu.
Geçmişin çileli günlerine selam olsun
Yetmişyedinin Mayısı
Zulumlar
Ve hiçbir şey
Hiçbir şey
Yıldırıyor onları
Geliyorlar
Geliyorlar adım adım
Bilek bilek
Yere toprağa basarak geliyorlar.
Makinist babamın alında ter taneleri
Öptüğüm üstüplü yağlı elleri
Ve çakır gözleriyle dikilmiş karşıma
Kocaman olmuş
Gülüyor.
Bir renkli kıyamet üstümüzde
Kimsenin bugüne görmediği
Daha çok göreceğimiz.
Taksim
Bir Mayıs alanı
Gelecek güzel günlere giriyor.

Ayışığı – 1 Mayıs 1977'nin ardından Taksim Meydanı işçi sınıfına kapatıldı. Taksime çıkış mücadelesi 1 Mayısların anlamı haline geldi. Taksim'de ısrar sınıf için önemliydi. Ama bir süre sonra Taksim alanından vazgeçildi. Sizce Taksim'in önemi nedir? Taksim'de ısrar neyi ifade eder?

Bilgesu Erenus – Bu 1 Mayıs'ta Taksim'de olacağım. Bence yalnız bizim kuşağımız değil hep birlikte düşünmeliyiz. Eskiden çok yüksek sesle 1 Mayıs Alanı derdik. Bugün Taksim ne hale getirildi. Özellikle yaratılan sıkışıklık bizleri orada görmemek içindir. Daha geçenlerde birden bire karşıma çıkan arabik çadırlarda laleler satılıyordu. Taksim, artık bu anlamda kurtarılmalı. Sunni-islamist bir rejim Amerikan destekli Washington ile yerli sermayenin desteğinde. İşçinin, emekçinin, emeğin sözü edilmediği,

sınıf bakışının hızla silindiği günümüzde, o alanı onlara bırakmadığımızı göstermekte büyük yarar var. Anılarımızı olsun onların tekelinden kurtarmalıyız. Ücret düzeyinin kölelik ücreti düzeyine indirildiği günümüzde asıl çelişkinin, asıl karanlığın hangi kasttan kaynaklandığını hep birlikte bağırarak zorundayız. Aklımızı karıştıran nice şey varken, emek adını anış hepimize iyi gelecek. Ben, bu yüzden 1 Mayıs'ta 1 Mayıs Alanına dönüştüreceğimiz alandayım.

Ayışığı – Ayışığı Sanat Merkezi olarak 77 1 Mayıs'ının anısına, orada katledilen işçiler adına bir heykel yaptırmak için bir kampanya başlatmak istiyoruz. Taksim'e yapılacak heykel nasıl olmalı diye sorsak size, ilk aklınıza gelen şey ne olurdu, öğrenebilir miyiz?

Bilgesu Erenus – “Beni alnımdan vurdular / pembe karanfilli kız”... Senin sorun bana bu dizeleri çağırttırdı. Oğlumun söylediği bir parçanın sözleri... Belki bunun heykeli olabilir, kimbilir...

Ayışığı – 1 Mayıs'ın ardından 6 Mayıs geliyor. Denizlerin anısına bu yıl İstanbul'da bir miting düzenliyoruz. İdam edilişlerinin 35. yılında “Denizler için bende bir şeyler söylemek istiyorum” diyen herkese soruyoruz. Size de sormak istedik. Denizler için neler söylemek istersiniz.

Bilgesu Erenus – Yusuf... Deniz... Hüseyin... Seslerini duyar gibiyim... Onlar “Anaların rahmine el atamayacaklarına göre, bu kavga biz olmasak da sürecektir” diyorlar. Anaların rahmine el atamadıklarına göre bu kavga içerde ve dışarıda bütün hücreleri parçalıyor. Ve işte bu yüzden biz ölüme inanmıyoruz. İşte bu yüzden; bu acımasız, bu azgın, bu utanmaz anamalcı düzende, sosyalizm vurgusu yapıyor, paylaşımcı, ortaklaşa hayata şükürler olsun diyoruz.

O. Taylan

röportaj

"76 senesinin Nisan ayı başlarında bir gece yarısı DİSK'ten bir arkadaşım telefon etti. Dedi ki, "ilk defa 1 Mayıs'ı kutlamaya hazırlanıyoruz, yarın sabahta DİSK'in merkez yürütme kurulu toplanacak, bir de afiş kararı almak istiyoruz, çizer misin?". Ben de "ne zamana lazım" dedim. "Şimdi lazım" deyince, hemen telefonu kapatıp çalışmaya başladım"

Ayışığı – Biz sizi 1 Mayıs için yaptığınız afişten ve 77 1 Mayıs'ının simgesi haline gelmiş dev pankartınızdan tanıyoruz. Orhan Taylan kimdir? Kendinizden ve çalışmalarınızdan sözedebilir misiniz?

Orhan Taylan - Ben öğrenciliği bitirip Türkiye'ye döndüğümde 65 yılıydı. Tabii bütün genç sanatçı adayları gibi bu ülkede resim yapacaksam nereden başlamalıyım, nasıl bir resme yönelmeliyim, bu yörenin, buraların duyarlılığıyla tutarlı bir resmi nasıl oturtmalıyım gibi temel sorular vardı kafamda. İtalya'da öğrenciliğim sırasında İtalyan soluyla tanışma fırsatı bulduğum için, bu nedenle, o zaman TİP'e üye oldum. İşçi partisi içinde karşılaştığım ortam, resme dair kafamdaki o temel sorulara bazı yanıtlar getirdi. Sendikacı arkadaşlarım oldu. Ben onlara İtalya'da gördüğüm türden sendika afişleri yapmayı önerdim. İlk denemeleri yaptığımızda bu fikri çok beğendiklerini gördüm. Bir eylemin, direnişin duyurusunu renkli bir afişle yapmak, üzerine çizimler koymak kuşkusuz duyuruyu çok güzelleştiriyordu. Tabii bu şimdiki gibi galerilerde açılan sergilerdeki çizim türü değil daha grafik çizimlerdi. Ama çarpıcı, açık anlatımlı bir desen geliştirmemde çok yardımcı oldu. Bu yoldan hem kendi resmimi biçimlendirmeye başladım, hem de sendika afişlerinde giderek daha çok deneyim kazandım. Birçok afişi serigrafi tekniğiyle kendim basıyordum. Büyük sayılarla çoğaltılacak afişleri de sendikaların 68-70'lere doğru edinmeye başladığı kendi matbaalarında ofset olarak basmaya başladık.

Ayışığı – Hepimizin belleklerinde silinmez bir iz bırakan, AKM duvarına asılan dev işçi pankartının yaratıcısı da sizsiniz. Nasıl ve hangi duygularla ortaya çıktı bu pankart. Bize onun serüveninden ve sonunda ne olduğundan bahsedebilir misiniz?

Orhan Taylan - 76 senesinin Nisan ayı başlarında bir gece yarısı DİSK'ten bir arkadaşım telefon etti. Dedi ki, "ilk defa 1 Mayıs'ı kutlamaya hazırlanıyoruz, yarın sabahta DİSK'in merkez yürütme kurulu toplanacak, bir de afiş kararı almak istiyoruz, çizer misin?". Ben de "ne zamana lazım" dedim. "Şimdi lazım" deyince, hemen telefonu kapatıp çalışmaya başladım. İki saatte çizim hazır. Belki de o heyecanla çıktığı için oldukça da çarpıcı bir afiş oldu. 76 1 Mayıs'ın da çok yaygınlıkla kullanıldı. Ondan sonraki yıllarda da 1 Mayıs geleneğinin adı, simgesi oldu. Bu yıllarda bile hala kullanan sendikalara rastlıyorum. 78'de yapılan Dünya Sendikalar Federasyonu sendikal afişler yarışması düzenlemişti. Oraya gönderdim afişi ve dünya birinciliği kazandı. Bir Amerikalı ikinci, bir Rus üçüncü oldu.

Afiş çalışmalarının yanı sıra, bir de alan resimleri dediğimiz re-

sim yapardık. Mesela, bunun ilkini Grundig grevinde yapmıştım. İşçi partisinden tanıdığım sendikacı arkadaşlar grev yerine gitmemizi, orada benden bir ricaları olacağını söylediler. Grev çadırının yanında bir futbol sahasının yarısı kadar arsada yere serilmiş kocaman bir bez beni bekliyordu. Bu bezin üstüne yapılacak resmi binanın cephesine asmayı düşünmüşler. Boya kutusundan fırçayı aldım, bezin ortasına doğru yürüdüm. “Söyleyin bakalım ne resmi istiyorsunuz” dedim. Çeşitli tartışmalar başladı. Sonunda karar verdiler, patronun resmini istediklerini söylediler. Ben de “patronu tanımam, tarif edin çizeyim” dedim. Başladılar tarif etmeye. Tarifler şöyleydi; “ah ne domuzdur”, “ah ne vicdansızdır”, “tuvalet izni vermez”, “zamları geçiktirir”, “maaşları gününde ödemez” gibi... Bunun üzerine baktım başka çare yok, çok standart baş resmini, aşağı yukarı 4 m çapında çizdim. Portre ortaya çıkmaya başladıkça ilaveler gelmeye başladı. Bıyığı söyle olsun diye ama bıyığı olup olmadığı konusunda emin değillerdi. Ben eminim ki sonunda patrona hiç benzemeyen biri çıktı ama onlara göre tıpatıp kendisi olmuştu. Çünkü onlar için tıpatıp kendisi dedikleri figür aslında vicdansızlığın simgesiydi.

Sonraları bu tür bez resimlere kapalı salon eğlencelerinde ya da büyük boy resim gerektiren yerlerde devam ettik. Ettik diyorum, çünkü, o yıllarda 68-69'larda oluşturduğumuz bir sanatçı grubumuz vardı. Ünlü heykeltarihi Kuzgun Acar, çizer Tan Oral, fotoğrafçı Gültekin Çizgen ve grafiker Sadık Karamustafa, eşi ressam Gülsün Karamustafa gibi, yirmiyeye yakın arkadaş aktif olarak katılırlardı. O yıllarda aktif olan Görsel Sanatçılar Derneğine üye arkadaşlarımızda sıkça yer alırlardı. Gün gelip 1 Mayıs yaklaştıkça bir de AKM'nin tepesine asılacak afiş ihtiyacı belirdi. 76 ve 77 yıllarında, 1 Mayıs kutlamalarında AKM'nin cephesine asılan büyük alan resimleri “12x30” gibi boyutlarındaydı. Böylece deneyimli bir kadroyla aşağı yukarı bir gecede bitirmiştik. Bu resimlerin yapılma yöntemi de bambaşka oluyordu. Yüz metreden incecek bir çizgi gibi görünecek çizgiyi, 20 cm sünger ruloları yürüterek çizmek zorundaydınız. En önemli özellikleri de çok büyük bir coşkuyla ve keyifle yapılıyor olmalarıydı. Bugün yeni başlayan kitlesel coşku o yıl zirvedeydi.

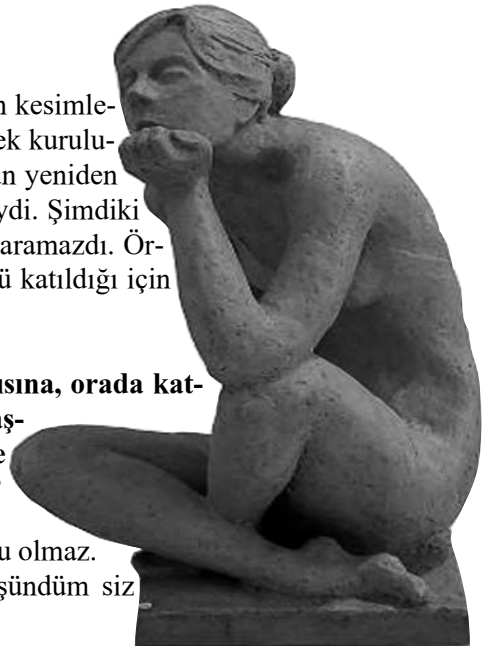
Biz Görsel Sanatçılar Derneği olarak her iki 1 Mayıs'ta dernek pankartımızla katıldık. 77 1 Mayıs'ında bu katılımın yanısıra bir resim ve heykel sergisi düzenlendi. Meydandaki kutlamalar bitince Türk ve yabancı sendikacılar serginin açılışını yapacaktı. Bu yüzden patlama sesleri gelince sergiyi bırakıp alana koştuk. Alan can pazarına dönmüştü. Biz de canımızı kurtarıp kendimizi kuytu köşelere attık. Dev işçi pankartı polisler tarafından sökülülmüştü. Kinlerini alamamışlardı ki bir de ateşe verdiler.

Ayışığı - 77 1 Mayıs'ının kitleselliğinin nedeni sizce neydi?

Orhan Taylan - Birinci derecede önemli olan toplumun bütün kesimlerinin örgütlü olmasıydı. İnanılmaz bir örgütlülük vardı. Ama meslek kuruluşunun ama bir yerin. Herkes bir tarafından, o coşkuyla ve toplumun yeniden kurulma sürecine dahil oluyordu. Örgütlülük çok yüksek düzeydeydi. Şimdiki gibi 1 Mayıs'a katılıyor musun diye arkadaşlar birbirini telefonla aramazdı. Örgütün katılıyorsa sende katılıyordun. En apolitik kişiler bile örgütü katıldığı için katılırdı.

Ayışığı – Ayışığı Sanat Merkezi olarak 77 1 Mayıs'ının anısına, orada katledilen işçiler adına bir heykel yaptırmak için bir kampanya başlatmak istiyoruz. Taksim'e yapılacak heykel nasıl olmalı diye sorsak size, ilk aklınıza gelen şey ne olurdu, öğrenebilir miyiz?

Orhan Taylan - Yapılacak heykelle ilgili yorum yapmak doğru olmaz. Ama anıtın adı “Meçhul Gösterici” gibi birşey olabilir diye düşündüm siz sorunca.

Orhan İyiler

röportaj

Ayıışığı - 1 Mayıs işçi sınıfının birlik mücadele ve dayanışma günü... 1 Mayıs'a sayılı günler kaldı. Sizin için 1 Mayıs'ın anlamı nedir?

Orhan İyiler - 21. yüzyıla girdiğimiz bu dönemde 1 Mayıs'ın anlamı bence çok daha derin, çok daha geniş bir anlamı kapsıyor. İşçi sınıfı mücadelesinin unutturulduğu bir dönem içindeyiz. Neo-liberal ekonominin bütün dünyayı kısıktırak yakaladığı dönemde 1 Mayıs'ın anlamını, Marksistçe yorumunu yeniden kılavuz etmekle karşı karşıyayız. Eğer insanoğlunun yaşamını korumak istiyorsak... 1 Mayıslar komünist Rönesans'ın, yeniden doğuşun haykırışı olmalıdır. İdeolojik zenginliğin 21. yüzyılın karanlığını aydınlatmaya katkıda bulunmalı diye düşünüyorum.

Ayıışığı- İlk katıldığınız 1 Mayıs gösterisi hangisi idi. 77 1 Mayısına katıldınız mı? O güne dair anılarınızdan sözedebilir misiniz?

Orhan İyiler - İlk 1 Mayıs'a doğrusu ne zaman katıldığımı anımsamıyorum. Türkiye İşçi Partisi öncülüğünde yapılan mücadeleye 1 Mayıs kutlamalarına katılmış olabileceğimi düşünüyorum. Benim tutumum şu oldu, Bolşeviklerin 1 Mayıs kutlamaları bana son derece anlamlı gelmiştir. Bolşevik Parti bir kez resmi olarak Şubat devrimi döneminde 1 Mayısı kutlayabilmiştir. Ama Bolşevik parti 1 Mayısı çok anlamlı bir biçimde fabrikalarda, atölyelerde, hatta devletin, çarlık dönemi devleti, kadroları içinde sessizce, derinden derine gelişen bir düşünce olarak kutlamışlardır. Birgün incelenirse, öyle sanıyorum, Bolşevik Partinin ve önderlerinin 1 Mayıs kutlamalarında yayınladıkları broşürler, yazılar, ideolojik yoğunluğun ve yol göstericiliğin son derece önemli belgelerini oluştururlar. Bu kutlamalardaki anlamlı derinlik Sibirya'nın en uç köşelerinde yeraltı suları gibi yürüyerek ortaya çıkıyordu sınıfın bilincinde. Karşı olmak için söylemiyorum ama Taksim Alanı adına verilen mücadelede kaybettiklerimiz ve şehitlerimiz ve bu alanda verilen mücadele, bizi, çok kez derinlemesine çalışmalar yapmaktan alakoydu gibi geliyor bana.

Ayıışığı - 77 1 Mayıs'ının anlamı sizin için nedir?

Orhan İyiler - 1977 1 Mayıs'ının, bizim için son derece tarihsel bir dönemeç oluşturduğunun ayırındayım. Taksim'in o anlamsız adının 1 Mayıs Alanı olarak değiştirilmesi için verilen mücadeleyi de mücadelemizin geleceği açısından önemsiyorum. Ama artık 1 Mayıs'lar görsel kutlamaların dışında yoksul halk kitlelerinin, sınıfın, varoşların içinde, ideolojik zenginliğiyle kutlanmalıdır diyorum.

Ayıışığı - Ayıışığı Sanat Merkezi olarak 77'de katledilenler anısına bir heykel yaptırmak için kampanya düzenleyeceğiz. Taksime yapılacak heykel nasıl olmalı diye sorsak size, ilk aklınıza gelen şey ne olur acaba?

Orhan İyiler - En iyi ustalar düşünecektir. Taşın içine heyecanı koymayı bileceklerdir. Çok da güzel birşey olur, anlamlı olur. Çok figüratif olmasından yana değilim ama direnişi sürdüren ve geçmişi heyecanla anımsatan bir yapıt çıkacaktır sanıyorum, yahut çıkmaktadır diye düşünüyorum.

Ayıışığı - 1 Mayıs'ın ardından 6 Mayıs geliyor. Denizlerin anısına bu yıl İstanbul'da bir miting düzenliyoruz. Kadıköy Meydanında idam edilişlerinin 35. yılında "Denizler için bende birşeyler söylemek istiyorum" diyen herkese soruyoruz. Size de sormak istedik Denizler için neler söylemek istersiniz?

Orhan İyiler - İdam sehpasında son sözleri bile izlenmesi gereken yolun vasiyetiydi: "Yaşasın Tam Bağımsız Türkiye", "Yaşasın Marksizm-Leninizm", "Yaşasın Türk ve Kürt Halklarının Mücadelesi", "Yaşasın İşçiler ve Köylüler", "Kahrolsun Emperyalizm" Unutmanın vebali ağır bir taş gibi boynumuzda git gide daha koyu karanlıklara çekiyor bizi.

"Ortadoğu emperyalizminin sömürü alanı durumundadır. Emperyalistler Türkiye'yi (de) Ortadoğu'da ve özel olarak da Türkiye'de denetimi sağlayacak ve gerektiği zaman (kendi) çıkarlarını korumak için müdahalelere elverişli bir askeri üs olarak seçmişlerdir. (...) Doğal olarak emperyalistler ve uşakları Türkiye halkının savaşımını bastırmak ve ne pahasına olursa olsun Türkiye'nin Ortadoğu'daki gerici politikasını sürdürme çabasıdadırlar. (...) Ortadoğu'daki her patlamaya Türkiye'deki gericiler eliyle müdahale edeceklerdir... Ortadoğu halkları ve onların savaşımına öncülük eden örgütler sağlam bir dayanışma içine girmeye, birbirlerine destek olmaya mecburdurlar."

35 yıl önce Hüseyin İnan, idam sehpasına götürülmeden önce bunları yazıyordu. Bu düşüncelerin Ortadoğu halkların yolunu aydınlatmasını engellemek için astılar 68 kuşağının önderlerini ve önde gelenlerini öldürdüler.

XXI. yüzyıl sosyalizmini insanlığa yeniden kılavuz edecek olanlar kendilerini hiç ölmemişlerin öğretisiyle bir gün başbaşa bulacaklardır. Dipdiri bekliyor onları hiç ölmemişler. Ölmeyecek, öldürülemeyen, unutturulamayacak öğretileriyle.

77'den kalanlar

O 1 Mayıs sabahında büyük bir heyecanla uyan-
dım. İlk defa 1 Mayıs'a katılacaktım. Bir önce-
ki yıl, çok uzun yıllar sonra İstanbul'da, Tak-
sim'de ilk defa görkemli bir 1 Mayıs yaşanmıştı ve ora-
da olmamak hep bir eksiklik gibiydi bende. Haftalardır
gece-gündüz afişler yapıştırmış bildirimler dağıtmıştık
İstanbul sokaklarında ve işte, nihayet o gün gelmişti.
Evdan çıktığımda daha saat sabahın yedisi olmamıştı.
Gaziosmanpaşa'da bir gecekondundan çıkıp Beyazıt'a
giden bir minibüse atladım. Saraçhane'ye toplanma ye-
rine gidiyordum. Minibüste kimler vardı, kimlerle ko-
nuştum hatırlamıyorum, ama 1 Mayıs ve bunun anlamı
üzerine konuştuğumu hatırlıyorum. Çünkü minibüste
benden başka beş-altı işçi daha vardı aynı yere aynı he-
yecanla giden. Minibüs Fatih'te indirdi bizi, çünkü da-
ha öteye gidemiyordu.

Taksim'e iki koldan çıkılacaktı. Birisi Beşiktaş'ta
toplanacak, Dolmabahçe, Gümüşsuyu üzerinden Tak-
sim'e çıkacak kol, diğeri de Saraçhane'de toplanacak
Unkapanı, Şişhane, Tarlabası, Taksim'e yürüyecek kol.
Biz Saraçhane'den başlayacaktık. En erken ben gelirim
sanıyordum ama benden önce gelmişti arkadaşların,
yoldaşların bir kısmı.

Biz İstanbul'a geleli daha birkaç ay olmuştu. Eme-
ğin Birliği dergisi ilk 3 sayısını Antep'te çıkarmış ve
sonra İstanbul'da çıkarılması kararı alınmıştı. Daha İst-
anbul'u bildiğimi bile söyleyemedim, ama tepeden
tırnağa heyecanla ve coşkuyla dolu, 1 Mayıs'a gidiyor-
dum, Taksim'e gidiyordum, gidiyorduk!..

Kortejler oluştu, pankartlar açıldı, sloganlar atıl-
maya başladı, ama Saraçhane'deyiz. Tıklım tıklım
dolmuş bir Saraçhane... Kortejler hareket edeli saatler

olduğu halde alan hiç boşalmıyor. Unkapanı köprüsü-
nü aşmış, Haliç'in karşı tarafında kıvrıla kıvrıla uza-
nan bir insan seli ve Saraçhane hala dolu. Ellerimizde
pankartlarımız, bayraklarımız, dillerimizde sloganları-
mız... Güçbirliği yapıldığı için birkaç siyasi hareket
tek pankart altında yürüyoruz. Pankartımız: "Fabrika-
lar Tarlalar Siyasi İktidar Her Şey Emeğin Olacak" Ve
tabii dilimizde de aynı slogan.

Nihayet biz de harekete geçtik. Ama doğrusu ya,
sonlara doğru kalmıştık, kitlenin önemli bir bölümü ö-
nümüzdeydi. Taksim'e ulaşmıştı. Bizim arkamızda ise
maocu çevreler vardı. Onların kendi aralarında zaman
zaman sertleşen olaylar, tartışmalar oldu yol boyunca.
Hatta zaman zaman Şişhane'den sonra ara sokaklardan
dolaşıp koşarak birbirlerinin önüne geçmelerde oldu.
Ama bu, maocu çevrelerin kendi aralarındaydı.

Bazen koşarak, bazen iyice yavaşlayarak kortej i-
lerliyordu. Saraçhane, Unkapanı, Ayazkapı, Şişhane ve
işte Tarlabası. Ama bu şimdiki geniş, rahat caddeden
bahsetmiyorum. Bu yolu açmak için yitdikleri o güze-
lim mimarisiyle, daracık sokakların açıldığı dar cadde-
siyle Tarlabası. Burayı da tırmadık mıydı Taksim
meydanı.

Alana çıktık nihayet. Bir yandan gözlerimle bütün
alanı görmeye çalışıyorum, bir yandan da boğazlarımı-
zın çıkardığı olanca sesimizle haykırıyoruz hep birlik-
te: "Yaşasın 1 Mayıs", "Yaşasın Proletarya Enternasyo-
nalizmi", "Fabrikalar Tarlalar Siyasi İktidar Her Şey E-
meğin Olacak" Bütün alanı gözlerimizle kucaklamak
ne mümkün!... Karşımızda, tam karşıda AKM'nin ön
cephesini boydan boya kaplayan ve daha sonra 1 Ma-
yıs 77'nin sembolü olan, kolları iki yana açık işçi res-

mi. Sanki bütün alanı, yüzbinlerce işçi-emekçiyi kucaklamak istercesine açılmış kolları... Kürsü İntercontinental Otelinin (şimdiki Marmara Etap) giriş kapısının üzerindeki balkonda kurulu ve kürsüde Kemal Türkler, DİSK Genel Başkanı konuşuyor. Yani öyle tekeli medyanın çeşitli gazete ve televizyon kanallarında söylendiği gibi “miting bitmiş, kitlenin önemli bir kısmı dağılmış”, “bayraklar, pankartlar toplanmış” değildi. Taksim alanı hıncahınç doluydu. Ve sanmıyorum ki Taksim,, Taksim olalı böyle bir coşku, böyle bir kalabalık yaşamış olsun.

Doğrusu ya Devrim gibi bir şeydi o.

Biz alana girdik Tarlabası'ndan ve kolları bantlı DİSK görevlileri kolkola girip kenetlenerek Tarlabası girişini kapattılar. Çünkü DİSK maocuları 1 Mayıs Alanına, Taksim'e almama kararı vermişti. En önde de o zamanki adlarıyla Halkın Kurtuluşu, bugünkü emep-evrensel çevresi vardı. Bu sene, 1 Mayıs 77'nin 30. yılında DİSK, Taksim'e, 1 Mayıs Alanına çıkma kararı aldığından bu yana, bu çevrenin bilinçli olarak sürdürdüğü Taksim düşmanlığı, 1 Mayıs düşmanlığı kampanyasında o zamandan kalan kuyruk acısının da payı var elbette. Yani onların 1 Mayıs Alanı Taksim'e, devrimci olana düşmanlıkları yeni değil, tarihsel.

“500 bin emekçi vardı / Taksim Meydanına girdi...” içlerinde biz de vardık, biz de girdik. 500 bin emekçi haykırıyorduk hep bir ağızdan: “Yaşasın Proletarya Enternasyonalizmi!”, “DGM'yi ezdik sıra MESS'de!”, “Yaşasın Sosyalizm!..”

Birden bire, bütün o sesleri bastıran, yüzbinlerin sloganlarını, kürsüde konuşmayı sürdüren Kemal Türkler'in onlara büyük hoparlör tarafından Taksim'in her tarafına yayılan o güçlü sesini bastıran bir şey oldu. Bir silah sesi... Ve sonra bir otomatik tüfekten gelen o mekanik tarraka... ve sonra birçok yerden gelen silah sesleri, tarrakalar...

O yılları yaşayan devrimcilerin hepsinde olduğu gibi, silah sesini duyar duymaz, hemen bir refleksiyle yere attık kendimizi. Hemen önümde genç bir kadın vardı, panik halinde, çılgınlık atarak kalkmaya çalışıyordu. Ensesinden, omuzlarından kuvvetle bastırıp kalkmasını engelleyerek sakin olmasını söyledim. O hengameden sonra ne oldu ona bilmiyorum. Çünkü kafalarımızın hemen üzerinden kurşunlar uçuşuyordu. Bir anda o büyük kitle, panik halinde kaçışmaya başladı. Ne kürsüden yapılan “sakin olun” çağrıları ne de kolluklu DİSK görevlileri bir işe yaramıyordu. Bu böyle ne kadar sürdü kesin bir şey söyleyemem. Bana göre birkaç dakika sürdü. Ama bir dakika da olabilir, bir saat de. Her ikisi de doğrudur, çünkü bazı anlarda zaman bildiğimiz ölçüyle ölçülemiyor.

Tarlabası'ndan girmiş, daha Taksim Anıtının oraya bile geçememiştik, ama anıt bizim için bir anlamda siper oldu. Sonra emekleyerek Sıraselviler caddesinin girişine doğru yöneldim. Bir duvara gelince doğrulup kalktım. Diğer yoldaşları, arkadaşları görebilirim belki

diye çevreme, meydana bakmaya çalışıyordum. İntercontinentalin yanındaki o daracık sokak girişi, yani Kazancı Yokuşunun başı sanki sıkışmış bir kalabalıktı. Oysa hemen yanında Sıraselviler caddesi daha genişti ve sakin sayılırdı. Bu arada omzuma bir el dokundu, baktım, aynı kortejde yürüdüğümüz diğer çevreden bir arkadaş. Benim bakındığımı görünce, “Bizim kortejdekiler iyiler, İstiklal Cadedesi tarafına çekildiler” dedi. O zaman ikimiz beraber Sıraselviler'den aşağı doğru hızlı adımlarla ilerledik. Hemen ilerde Şan sinemasına girdik. Orada yerlerde uzanmış yaralıları vardı ve kalabalık bir kitle oraya sığınmıştı. Yaralıları arasında tanıdık kimse var mı diye baktık. Fazla durmadan oradan çıktık. Sıraselviler'den Firuzzağa, Tophane'ye doğru yürüdük. Bir an önce Aksaray'a gitmem gerekiyordu, zira yoldaşlarla birbirimizi kaybedersek diye buluşmak için randevu yeri belirlemiştik.

Farkettiniz mi bilmem, ateş edilen yerler ve o meşum beyaz arabadan hiç bahsetmedim. Çünkü ben görmedim onları. Ancak daha sonraki belgesel görüntülerden biliyorum. Ama Sıraselviler'in köşesinden baktığımda, panzerlerin meydana ne varsa üzerinde dolaştığını, her yerde pankartlar, pankart sopaları, hatta direklerle, otobüs duraklarının üzerine asılı pankartların, bayrakların bile parçalanıp, yerlere sarkmış durumda olduklarını gördüm. Alanda müthiş bir uğultu ve o uğultuyu bastırmaya çalışırcasına öten polis sirenleri... Meydanda o anda ölü, yaralı var mıydı bilmiyorum. O karmakarışık görüntüler arasında gördüysem de şimdi hatırlamıyorum.

İşte 1 Mayıs 77'de benim yaşadıklarım, daha doğrusu 30 yıl sonra aklımda kalanlar.

O gün bugündür işçi sınıfının, halkların yüreğinde, beyninde 1 Mayıs Alanı Taksim'dir. Bu öylesine somut bir olgu ki, burjuva sınıf bile 1 Mayıs sözünü duyar duymaz Taksim'i hatırlıyor. Tekelci sermaye ve devleti, her türlü araç ve yolla halklarımıza, işçi sınıfına 1 Mayıs 77 katliamını tekrar tekrar hatırlatarak, korku, yılgınlık yaratmaya çalışıyor; 77 katliamı üzerinden tehditlerini sürdürüyor.

Ama ne yaparlarsa yapsınlar hiçbir sonuç elde edemediler. Yıllardır Mücadele Birliği yalnız başına 1 Mayıslarda Taksim meydanına çıktılar; işçi sınıfına ve emekçilere Taksim Meydanının Kızıl Meydan olduğunu unutturmadılar, devrimin onurunu savundular. Mücadele Birliği'nin bu militan tavrı, bu sene 1 Mayıs'ta işçi sınıfının daha geniş bir kesiminin Kızıl Meydana yönelişini getirecek gibi görünüyor. Hep birlikte yaşayacak, göreceğiz.

Nazım ustanın dediği gibi:

**Kızıl Meydan bütün umutlardan geçer 1 Mayısta
Kızıl Meydan 1 Mayısta girer bütün hapsilere
Hürriyetin yattığı bütün hapsilere
Kızıl Meydan bütün iklimlerden geçer 1 Mayısta**

bekleyeceğim

Temade Çınar

Her sene, baharın son ayının ilk gününde, göçmen kuşlar gökyüzünü renge renk bir bulut gibi sararak gelip konarlar dallarıma... Dünyanın en güzel şarkıları ve cıvı cıvı sesleriyle gelirler... Çok uzaklardan gelişlerini seyredirim. Öyle mükemmel bir örgütlülükle süzülürler ki gökyüzünde... Öndekinin arkasına dizilmiş, “v” şeklini almış kanatlar böylece birbirlerinden güç almaktalar. En öndeki havayı yarararak arkadan gelenlerin uçuşunu kolaylaştırır... O yorulunca, en arkadaki devralır yorgun kanatları , arkaya geçer diğeri... Beyazlar, maviler, allar, yeşiller içinde dalga dalga gelişlerini beklerim bir koca yıl boyunca. Ne kadar büyük ve canlı dallarım olursa o kadar çok kuşu barındırabilirim. Sanki toprak bütün öz suyunu taşır köklerime. Yüzlerce yıldır buradayım. Her yıl ilk göçmenimi ağırlar gibi heyecanlanan dallarıma söz geçiremem. Ufukta görüldüğünde kanatlar, her yanımdan çekiştirirler beni sabırsız çocuklar gibi... Yüzlerce yıldır bu bekleyiş için dururum inadına ayakta...

Evet inadına... Kuşlarımı sevmeyen, kara yüzlü, kara elli, kara bedenliler... Adları nedir bilmem... Bilsen adlarını, ağzıma almayı ar sayarım... Kara bulutlar değil... Yağmuru taşırlar onlar doğaya... Kara kuşlar, yılanlar hatta böcekler değil... Her biri bizim bir parçamız. Karalar... kapkara... İnsana benzemezler... Kara bir kayada bile bir azamet vardır. Benzemezler ona da... ne diyeyim bilmem ki... biz onlara kara eller diyelim geçelim.

Kara eller sevmezler karadan başka bir renk. Tepeden tırnağa kapkara ve korkunç görünmek için her şeyi yaparlar. Gür ve büyük dallarımın geceleri kapkara, dev bir pelerine benzediğini düşünmeseler, çoktan yakıp yok ederlerdi yeşilin, kahverenginin her tonunu kazımak için üzerimden. Ayışığının tepsi gibi parladığı gecelerde, yanıldıklarını gösterebilmek için bir an aşağı inebilmesini ne çok isterdim. Bir fener tutsun yüzlerine, donup kalsınlar öylece... Görsünler yeşilimin ışıkla dans edişini... Kuşlarımın bıraktığı sarılarımı, kırmızılarımı... En çok bu renklere öfke duyduklarını bilirim... Ama ne yapsam görmezler... Geceye eğlenceler düzenler, gündüz pusuya yatarlar... Saklanırlar... Belli ki korkarlar aydınlıktan, güneşten, ışıktan... Belli ki saldırganlıkları bundan.

Onlar yıllardır, “Bu ağaç gecenin ve karanlığındır!” diye tepinirken kırarlar dallarımı hoyratça. En çok da kuşlarımın geleceği o gün geldiğinde bütün dallarımı keserler... Çıplak kalır, korkarım, gelip geçerler de konmazlar diye. Umudum, uzak ufuklardan gelen ilk kanadın ilk tüyündedir. Phoenicolar her zaman gelirler. En önce onlar gelirler. Kupkuru bir gövde de kalsam, etrafımı da çevirseler gelirler... Diğerleri üzerimden arkalarına bakarak uçup giderken bile gelirler...

Otuz yıl önceydi. Bilemezdim kuşların beni kendilerine bu kadar bağlayacaklarını... Benim ağaç olmaktan başka umarım mı vardı. Toprakta besinimi, güneşten ışıgımı alıp, serpilip güzelleşmeye bakardım. Tohumlarımı serpip toprağa çoğalmaktı umudum. Bilemezdim ne büyük bir dünyada yaşadığımı. Doğanın bir parçası olduğumun ayırında bile değildim.

Gökkuşağı gökyüzünü kapladı sandım. Sonra bir taç misali gelip kondular dallarıma... sarıp sarmaladılar beni... O an anladım ki ben o güne kadar meğer ne yalnızmışım. Nedir bu, bir armağan mı? Yüz binlerce minik ayak tutundu dallarıma. U-

zun yollardan gelmiş aç ve yorgun başlar, birbirlerinin omuzlarına koyup başlarını, kanatlarıyla selama durdular. Ben, o koca tepenin, koca göletin kuyusunda, kocaman dallarımla yalnız ağaç. Dallarımla sardım onları. En uçlarıma kadar kırmızıyım, sarıyım, yeşilim, maviyim, beyazım... Görkemli enstrümanların, en güzel şarkılarının dev orkestrasıyım şimdi.

Birden bir korku kapladı içimi. Kara eller... Güne pusuya yatmış olmalılar. Görüyorum... Ellerinde yine o kara aletleri... Uzatmışlar kuşlarıma, sinmişler arkasına. Dallarımla örtmek, saklamak istiyorum Phoenicolarımı, yaban kazlarımla, kırmızı gagalı leyleklerimi, skarletlerimi, mardarinalarımla, kanaryalarımla, bülbüllerimi, keklüklerimi... Hepsini sarıp örtmek istiyorum dallarımla ama nafile... Arka arkaya patlıyor gürültüleri... Ne olur kıpırdamayın yerlerinizden... Onların istedikleri de bu zaten. Şarkılar sustu... Kanatlar birbirlerine vurarak havalandılar. Çıgıllıklar yükseldi göklere... Siz hiç kuşların çıgıllıklarını duydunuz mu? O sesle, gövdem boydan boya ikiye yarıldı sanki. Karaya boyamak için kara aletlerine sarılanlar, kırmızıya boyadılar her yeri...

Kuşların kanatlanıp göğe karıştılar. Köklerini çekip kopartmak istedim, toprak tuttu bacaklarımdan. "Beni de götürün bırakmayın" diye bağırdım arkalarından. Ağaçların sesi yoktu. Ölen renklerimi saydım sakladım köklerime. Otuz altısıyla da vedalaştım tek tek. "Yine gelecekler, söz veriyorum size, bırakmazlar bizi kara ellere, unutmayacaklar bugünü, unutmayacaklar sizi, beni, tanırım onları ben, her sene baharın son ayının ilk gününde gelirler, ilk güneşle görünürler ufuktan ilk kanatlar, gelecekler..."

Geldiler. Kızgın güneşten, soğuk rüzgarlardan, tipilerden, yıldırımlardan korudum kendimi. Meydan okudum karanlığın efendilerine... Geldiler... Hey! dağlar, kayalar, ırmaklar duydunuz mu beni, geldiler... Gelecekler demiştim size. Hey! toprak tutma artık bacaklarımla, geldiler. Bırak karşıyımla onları havada... Hey! kara eller... Duysun sağır kulaklarımız... Geldiler... Cıvıltılarıyla, renkleriyle geldiler... Bırakmadılar bizi sizin kara ellerinize... Geldiler ve hep gelecekler... Dünyanın en vefakarları, en zayıf ve en güçlüleri... Göklerin efendileri geldiler... ve hep gelecekler...

Sonra... Sonra kapkaranlık günler başladı... Kestiler bütün dallarımla... Kara bir örtüyle örttüler üzerimi... Karanlık... Zifiri karanlık... Yoksa gökyüzünü mü kararttılar? Yoksa kazandı mı karalar? Neden öldürmüyorlar beni? Kuşlarımla nerede? Neden kesmiyorlar kökümünden? Onlar isterler ki, bir bir devrilsin hayatlarımız ayaklarına... Güneşsiz çürüyüp gitmemi mi bekliyorlar? Kuşlarımla nerede? Kafeslere mi kapattılar, kanatlarımla mı kırdılar...

O sene ve sonraki sene... Sonraki ve daha sonraki... Gelecekler... Biliyorum. Yaşayacağım ve göreceğim. Üzerimdeki örtüyü çekip atacaklar. Çıplak ve çirkin kalsam da çürümeyeceğim ve ölmeyeceğim... Yıllar geçti, en son gelmelerinden tam on sene sonra... Benim cesur Phoenicolarım, ateş kanatlı kırmızı kuşlarımla, çekip aldılar örtüyü. Fırlatıp attılar hep beraber. Kondular cılız dallarıma... Öylesine solgun, öylesine çıplak... Onların güzel ve görkemli ağacıyım ya olsun... Çürümedim ayaktayım... Kuşlarımla tüm renkleriyle bezediler beni... Dallarımla, yapraklarımla oldular.

Anlatamam ne kadar kızdıklarını kara ellerin. Nasıl bir kıyamet koptu... Gökyüzü kanat seslerine boğuldu. Bir teki, bir teki kaldı. El-

lerime düştü bir ulu Dal... Gittiler... Kuru gövdemde sakladım O'nu. Bulamadılar... Dal'im sandılar... Gittiler saklandılar karanlıklarına.

Sonra... Sonraki yıl aynı gün geldiler... Kara eller, phoenicolarımdan birini vurdular belinden...Uçamadı, yetişemedi peşlerinden. Sakladım onu, kuşlarımın emanetini, kovuğumda ...

Yoklar... Baharın son ayının ilk günü... Bütün dallarımı açmışım göğē, beklemekteyim. Bomboş gökyüzü, güneş ve ben... Yine kara günler mi geldi? Neredeler? Boşluk... Kötünün bile bir adı vardır... Acının, özlemin... İhanetin bile bir adı var. Ama boşluk... Onu anlatmanın dünyada dili yok. Ağaçlar bile anlatamaz onu... Ağır bir boşluk... İki yıl geçti.

Geçti bütün mevsimler bir bir... Dallanıp, yapraklandım. Kocaman dallarımla, gizlice, bir bahar festivaline hazırlanır gibi... Bekliyorum inatla... Geliyorlar... Phoenicolarım... Ama ne oluyor? Neden ayrıldı diğēleri? Nereye gidiyorlar? Bırakacak mısınız beni kara elle... Onların kara pelerinli, kara ağacı olmaya mahkum mu edeceksiniz beni...

Gittiler... Öbek öbek, dalga dalga gittiler... Phoenicolarım kaldı yalnız. Ateş kanatlı kırmızı kuşlarım benim. Küçük, cesur kuşlarım. Her sene geldiler. Kanatları kırıldı yine geldiler... Bütün dallarımı kesip, yekpare gövde bıraktılar beni, onlar yine geldiler... Üçer, beşer, on beşer, ellieşer... Çoğalarak geldiler... Yakalanıp kafeslere konuldular. Çağırdılar diğēlerini, yine geldiler... Gökler kanat kanat, rengarenk dolup geçip giderlerken, çığlık çığlığā çağırdılar onları... Bırakmadılar beni kara ellere... Ta ki ilk günkü gibi... Otuz yıl önceki gibi taçlandırınca kadar beni dev çalgılarıyla renklerim. Unutturmadılar köklerime sardığım, kovuğuma sakladığım yüreklerimi.... Kara ellerin kara pelerini olmadığımı haykırarak geldiler.

Bugün dostlarım. Bugün tam otuz yıl geçti. Phoenicolarım, bülbüllerim, kanaryalarım, şahinlerim, yırtıcılarım ve göçmenlerim, hepsi hepsi geldiler. Ah dostlar, kara elleri görseydiniz, çılgına döndüler. Her yere rastgele ateş ettiler. Ormanları tutuşturdular, gökleri kapladı kara bulutları. Gitmediler... Dostlarım gitmedi kuşlarım. Dallarım tutundular, bir o yana, bir bu yana seğırttiler... Gitmediler...Bütün orman kaçıştı..Kara bulutlar doldurdu doğanın ciğēlerini. Ah! her şeyi öldürecekler sandım. Öyle korktular, öyle çılgına döndüler ki... Onlar kaçmadılar... Renk renk kapladılar her yanı. Öbek öbek tuttular dallarımı. Sildiler doğanın kulaklarının pasını...

Kara ellerin kesildi sesleri... Kesildi elleri... Bilseniz, tırmanmıyorlar öyle dallarıma fütursuzca. Geceye naatlar kesildi. Biz yendik. Renkler ve aydınlık yendi karayı ve geceyi... Onların ölü bedenlerinin üzerine düştü omuzları...

Buradayım ve hep bekleyeceğim sizi phoenicolarım... Benim renklerim... Benim seslerim... Saklayacağım köklerimde sizden kalanları... Göklerin efendileri... O kadar çok ve o kadar güçlüsünüz ki... Tek tek o kadar zayıf.

Buradayım... Yaşayacağım ve bekleyeceğim sizi... Kara ellerin kaçıp gittiklerini göreğēiz hep birlikte. O güne, gökleri kucaklayan dallarımla hazırlanacağım. En güzel şarkılarınızla gelin... Bütün renklerinizle...

Bekleyeceğim...

ÖZGÜR HAVAYOLLARI

Aramalarda bir dönem çöp sorunu yaşadık. Burada haftada iki gün çöpleri toplarlardı. Sabah sayımında çöp poşetleri kapıya bırakılır ve bir daha almazlar. Ama bir dönem aramaya geldiklerinde çöpleri çıkarın diye tutturdular. Çöp poşeti dolu ya da boş önemli değildi onlar için bir dayatmada bulunuyor, “çıkarın” diyorlardı. Neredeyse bütün hücrelerde aynı cevapla karşılaşmışlardı: Hayır!.. Buna karşılık tekli hücrelerde havalandırmanın ortasına, üçlülerdeyse alt kata, ortaya döküp gittiler bir çok kez. Tabi bu durumu protesto için slogan atılıyor, kapılar dövülüyordu hemen. Çöpü çıkarmamızı istemeleri bir dayatmaydı; zira gerek toplar olsun, gerek cam vb. kavanozlar ya da eski gazeteler olsun, almak istediklerinde kapının dışına bırakıyorlardı. kitaplarımızı, çiçeklerimizi alıp gidiyorlardı, ama çöpleri bizim çıkarmamızı dayattılar. Haliyle kabul edilmedi. Çöp tartışması nedeniyle zaman zaman bazı hücrelerde saldırılar, tartaklamalar oldu. Sonra sonra bundan vazgeçtiler. Ya kendileri alıp dışarı atıyor, ya da hiçbir şey demeden aramayı yapıp gidiyorlar artık.

İlk yıllarda arama sırasında ilaçlara el koyuyorlardı. Bu, bir çok arkadaşı zor durumda bıraktı. Çünkü o dönem ilaçları günlük doz olarak veriyorlardı hücrelere. Bunu da aramada aldıkları zaman sorun oluyordu haliyle.

Aramalarda zaman zaman komik şeyler de oldu tabi. Mesela bir defasında, havalandırmanın bir köşesinde ayakkabılarımız duruyordu. Spor ayakkabıları terli olduğu için orada bırakmıştık. Sabah sayımla birlikte aramaya geldiler. Kapıyı açınca havalandırmanı da kontrol ettiler. Gardiyan ayakkabıların içine bakarken bir fare fırlayıp kaçtı içinden. Gardiyan elindeki ayakkabıyı fırlattı attı tabi. Sonra fareyi kovalayıp öldürdüler. Fareler çatıdan ya da logardan çıkıyorlar, birisi de bizim ayakkabıların içindeymiş meğer.

Arama sırasında uzun yıllar dikiş ipi dışında her gördükleri ipi alıp götürdüler. 2002 yaz ayına kadar çamaşır ipi vermedikleri için hemen bütün hücreler eski giysilerden ip yapıyordu. Uzun ya da kısa önemli değil, aramada ipleri alıyorlardı. Bir keresinde havalandırma kapısını kapatmaya gelen gardiyanlar, banyo kapısının üzerinden sarkan bir ip parçası görüyorlar ve hemen tutup çekiyorlar. İpin ucunda ölü bir fare, gardiyanın üzerine düşüyor. Eminim bunu yapan arkadaşlar, o an gardiyanın yüzündeki ifadenin keyfini çıkarmışlardır. 2002 yaz aylarından itibaren kantinde çamaşır ipi satmaya başladılar da bu sorun da bitti.

F tipi zindanlar açılıp, devrimci tutsaklar buralara getirildikten sonra, hemen tutsakların birbirleriyle haberleşme çabaları da başladı. Bu önemli bir sorun. Zira devlet, tutsakların birbirleriyle bağını, alış-verişini, dayanışmasını, her türlü insani-siyasi ilişkisini kesmek için F tipi hücreleri uygulamaya koymuştu. Böylelikle uzun yıllardan beri zindanlarda yapamadığımızı gerçekleştirmeyi, tutsakları yalnızlaştırıp devrimci kişiliklerini, insani özelliklerini yok etmeyi amaçlıyordu. Bu durum karşısında devrimci tutsaklar da birbiriyle dayanışmayı geliştirmek ilişki kurmak için birbirlerine kenetlenerek harekete geçti. Bir kağıda yazılan bir not, birkaç cümlecik sevgi, dayanışma sözcük-

lerini birbirlerine ulaştırmak üzere bir çare buldular. Yazılan not, pusula, yazı bir çorap içine paketlenip yerleştiriliyor, eski gazetelerle çorap doldurulup küçük bir top haline getiriliyor ve çatıların üzerinden atılarak elden ele, gideceği hücreye ulaştırılıyordu. Kısa sürede zindanın bir ucundan diğer ucuna dek bütün hücreler arasında “özgür hava yolları” kurulmuş oldu.

Daha sonra çorapla yapılan topların yerini top biçiminde kesilip içi doldurulan pet şişeler aldı. Bu yolla günlük gazeteler de hücreler arasında dolaşmaya, günlük gazete alamayanların da gazete okumaları sağlanmaya başladı. Öyle ki, pet şişeye konulup, gideceği hücre yazılan notlar, paketler, hiç açılmadan gideceği yere ulaştı. Bu yöntem 4 yıl yaygın olarak kullanıldı. Çünkü cezaevi içinde yazışma yasaktı. Son bir yılda hem iç yazışmanın serbest bırakılması, hem de çatılara çekilen jiletli spiral teller nedeniyle topların takılmasının çoğalması bu yolun kullanımını azalttı. Tutsaklar, bu tellere rağmen takılan topları almayı başarıyorlar. Ancak hem pek çok hücredeki dinci-gericilerin bu toplarla ilgilenmemesi, havalandırmalarına düşenleri dahi her zaman atmamaları nedeniyle, bu yol çok zorlaştı. Böyle olunca, bu yol daha az kullanılır oldu.

F tipleri açıldığında uzun zaman günlük gazeteler dışında dergiler vb. yayınlar içeriye alınmadı. Bu durum karşısında bütün siyasi hareketler el yazısı ile dergi çıkardı. Biz de 2001 Şubat ayından başlayarak Nurhak Ateşi’ni yayınlamaya başladık. Nurhak Ateşi, Ümraniye’deki duvar gazetemizin adıydı. Burada periyodik dergi oldu. İki ay kadar sonra Nurhak Ateşi teorik dergi oldu, kültür sanat alanında ikinci bir dergi Mart Ateşi’ni çıkardık. Bunun yanı sıra Fora adında sadece şiirlerin yer aldığı bir şiir dergisi de çıkardık. Fora Ölüm Orucu 1. Ekibinde yer alan Doğan yoldaşımızın Özgür Hava Yollarıyla yaptığı yazışmalarında kullandığı imzaydı. Fora 2001 Nisan, Mayıs, Haziran aylarında üç sayı çıktı.

Bu dergiler bir top içine yerleştiriliyor, topun üzerine “dolaşım” yazıp yan havalandırmaya atıyorduk. onlar okuyup öbürüne, öbürüne derken, dergi bütün hücreleri dolaşıyor, okuyan hücre kendi numarasını yazdığı için uğramadığı hücre kalmıyordu. eğer top en dış hücrelere atılırken askerin olduğu tarafa düşmemişe, tekrar başlangıç noktasına dönüyordu. Eğer askerin oraya düşmüşşe, bu durumda top sahibine haber veriliyor, dergi ya da not yeniden yazılıp gönderiliyordu.

Bu süreçte pek çok dergi aynı biçimde dolaşıyor, okunuyordu. Öyle ki çıkarılan mizah-karikatür dergisi

için bir kez müdürlerden biri “niye hiç çatıya takmıyor, askere atmıyorsunuz? Biz de okuyorduk onları” dedi.

Hatta gelip ●
açık açık istediler.

Tabi idare

bu dergileri, yazışmaları ele geçirmek için çaba da gösteriyordu. Aramalarda dergileri bulmak için her tarafı didik didik arıyor, yine de bulamıyorlardı. Bu sefer rastgele günlerde ve saatlerde (ki defalarca geceleri de yaptılar) tek tek hücrelere baskınlar düzenliyorlardı. Ama bu dergileri hazırlayan hücreler sürekli tetikte oldukları için ellerine bir şey geçmedi. Bazen aramalarda ele geçirdikleri bir dergi için büyük bir suç aleti yakalamış gibi soruşturma açtıkları da oldu.

Sonraki süreçte normal dergiler, yayımlar, kitaplar alınmaya başlayınca, bu dergiler giderek azaldı. Zaman zaman çıkarılan mizah dergileri dışında kalmadı. Ama dışarıdan aldığımız dergiler yine çatıları aşarak belli hücreler arasında dolaşmaya devam ediyor.

Top-paket gönderiminin, yani özgür hava yollarının sadece yazışmalar için kullanılmadığını hemen belirtelim. Bu yolun tutsaklar arası dayanışmada da önemli bir işlevi var. Devlet F tipleri daha açılmadan önce komün oluşturulmasının önlenmesi, dayanışmanın engellenmesi için önlemler aldığını açıkça söylüyordu. Burada uyguladıkları “kurallar” nedeniyle, gardiyanlar vasıtasıyla bir başka hücreden bir ilaç, bir iğne alış-verişi bile yapamazsın. Ama buna rağmen tutsaklar arasında dayanışma, alış-veriş hiçbir zaman bitmedi, bitiremediler. Öyle ki, bazı yiyecek maddeleri, ayakkabı, giysi vb. de dahil bu hep sürdü.

İlk yıllarda, özellikle Ö.O. savaşılarına gerekli olan herhangi bir şey oldu mu herkes seferber olur, en kısa sürede bu temin edilip ulaştırılırdı. O dönem ölüm orucu savaşçıların sayısını fazla olduğu için masaj yaparken kullanılan krem, bitki çayları, B1 vitamini, sigara, şeker gibi şeyleri hemen bütün hücreler, fazladan bulundurmaya çalışırdı. Bu nedenle savaşçılara gereken bulunabiliyor, hava yolundan yerine ulaşıyordu.

Herhangi bir hücreye yeni gelenler olduğunda, hemen çatıdan, demlenip pet şişeye doldurulmuş bir sıcak çay, bir sigara vb. yollanması neredeyse bir gelenek. Zira uzun süre daracık bir arabada yolculuk, ardından askerlerin arama-hoşgeldin dayakları, sonra gardiyanlar ve bir sürü sinir bozucu şey. En sonunda hücreye attıklarında hemen bir dost ses, bir sıcak çay hem yeni gelene büyük bir moral oluyor, hem de daha ilk girişte, bizzat yaşayarak dayanışmanın önemini anlıyor.

Hava yollarıyla en çok sigara, posta pulu, çikolata gibi şeyler yollanıyor. Elbette yazışmalar temel olan ve bunu belirtmeye bile gerek yok.

Çikolata deyince, bu her zaman olmuyor elbette, önemli günlerde, bazı yıldönümlerinde vb. yapılan özel bir ikram oluyor.

Dayanışma konusunda bir diğer şey, burada bulunan herkes birbiriy-le dayanışma içinde olabiliyor. Elbette faşistler ve bazı “kişi”ler dışında. Adli birisi, devrimcilerden rahatlıkla çay, sigara, şeker ya da başka bir ihtiyacını isteyebiliyor. Baştan beri yerleşik hale gelen dayanışma geleneği, süre içinde adliler ve diğerleri tarafından da benimsendi.

F tiplerinde ısrarla yapmak istedikleri şeylerden birisi, dayanışmanın engellenmesi böylelikle boşa çıkarıldı.

Çatı temizliği de buralarda önemli bir şey. Zaman zaman idare çıkıp çatılarda ne varsa topluyor. Bu nedenle önemli bir şey çatıya takıldığında onu almak gerekiyor. Bunun için geliştirilen yöntem, rulo halinde sarılmış gazeteye uzun bir ip bağlanıyor. Aranılan paket bulunup düşürülene kadar bu ipe bağlı gazete rulosu çatıya atılıyor, aşağıya çekiliyor. Bu yolla 2004 yılına kadar çatıları temizliyorduk. Ama artık bu yolun kullanımı mümkün değil. Çünkü idare bunu engellemek ve çatılardan alış-verişi engellemek için havalandırmaların çatı kenarlarına ve havalandırmaları ayıran duvarın üstüne spiral jiletli teller çekti. İlk zamanlarda atılanları almak için epey emek verdik, kafa yorduk, ama buna da bir yöntem geliştirildi.

Top vb. iletişimde sorun olmasa da çay, giysi vb. alışverişinde sorun oluyor. Çünkü spiral teller yokken çatıya takılsa bile ya kendi ağırlığıyla ya da birkaç atışla onu alabiliyorduk. Ama şimdi atılan paket büyük olunca hem çatıyı hem de iki kenarındaki spiral teli aşımak zor oluyor. Ancak zor olsa da dayanışma sürüyor.

Top konusunda bir de havalandırma kapıları kapalı iken gelen topların alınması var. Bu bazen topu atan arkadaşların topu attığı sırada havalandırmanın kapısının kapanmış olması veya bazende çatıdaki bir topun gece esen sert bir rüzgarla yuvarlanmasıyla. Bunu almak için kolumuzun dahi zor sığıdığı demir parmaklıkların arasından yine rulo haline getirilip ipe bağlanmış bir gazeteyi atarak, topu yavaş yavaş camın önüne getiriyor, oradan da paspas sapıyla alıyoruz.

Ayrıca top atışı sırasında önceleri pek çok şey yaşandı. Zira ölüm orucu savaşçıların çok olduğu ilk yıllarda, doktor, müdür ve gardiyanlardan oluşan bir ekip her gün onları kontrol için dolaşıyordu. Hücrede gardiyanlar varken özellikle uyanık olmak gerekiyordu, havalandırmaya düşen topu hemen kapıp başka bir havalandırmaya ya da çatıya atıyorduk. Yoksa onlar kapıp götürüyorlardı.

2001 yaz aylarında Reşat yoldaş A tekli hücrelerde kalırken Gebze cezaevindeki tutsakları topluca buraya, Kandıra F tipine getirdiler. Yoldaşın bitişiğindeki havalandırmaya ölüm orucu savaşçılarından Ali Ekber Barış'ı getirdiler. Tabi yeni sevk geldiği için ne eşya veriyorlar ne de havalandırmalarını açıyorlar. Üç-dört gün yeni gelenleri kapalı tuttular hep. Ali Ekber Barış o sırada ölüm orucunun yüzü günlerinde ve B1 vitamini de alınmadığı için durumu ağır. Oysa kaldığı yerde ne çay ne şeker ne de sıcak su var. Havalandırma kapısı da kapalı olunca yapılacak tek şey kalıyor. Yoldaşımız uzun bir ip yapıyor, ipin ucuna bir paket şeker bağlayıp atıyor. Ali Ekber'in tam penceresinin önüne dek getirilinceye dek birkaç kez ipe geriye çekip atıyor şekeri. Ali Ekber şekeri ve içinde bulunan diğer bitki çayı gibi malzemeleri elini uzatıp camdan alıyor. Bu işlemi 6 m yüksekliğindeki duvarı aşarak ve birbirini göremeden yapmak emek harcamayı gerektiriyor. Ali Ekberin istedikleri ya da planladıkları saatlerde demlenmiş çay ya da sıcak suyu pet şişeye doldurup ipin ucunda atıyor. Taa ki Ali Ekber'in camına denk gelene kadar. Bu 5 gün sürüyor. 5 gün sonra havalandırma kapılarını açıyorlar ve ipe atıp çekmeye gerek kalmadan sorun hallediliyor.

Yine Hüseyin yoldaşın teklerde kaldığı dönem, hemen yan taraftaki havalandırmada Ergül yoldaş ve o zaman ölüm orucunda olan bir arkadaş kalıyor. Ergül yoldaşın ölüm orucuna başlamasından önceydi. 2001 Mart ayında şunu da belirtelim, her blokta 15 tek kişilik hücre var (A ve C blok için) B1 ve B2 bloklarda da ayrı ayrı 15 kişilik tek hücre var. Bu tek hücrelerin hepsi tek sıra halinde yapılmış. Ancak havalandırmaları tek kişilik, 2 kişilik ve 3 kişilik olarak bölmüşler. Bu nedenle tek kişilik hücrelerin olduğu kısımda havalandırma sadece bir duvar ayırıyor birbirinden. Hüseyin yoldaşla 2 arkadaş daha var ve ikisi de ölüm orucu savaşçısı. Ama buldukları havalandırmadaki üç hücrede de su ısıtıcısı yok. Bu nedenle sıcak suyu yan havalandırmadaki Ergül yol-

Fidel Batista zindanlarında geçirdiği günleri anlatırken, "dayanılması en güç barbarlık saçmalığıdır" demiş katılmamak ne mümkün.

daştan alıyor, savaşırların -ki o zaman çay, bitki çayı almıyorlardı- şekerli sıcak suyunu veriyor, kendi içinde Ergül yoldaş çay gönderiyordu. Sıcak suyu ve çayı her defasında Ergül yoldaş bir pet şişeye dolduruyor, Hüseyin yoldaşa atıyor. Hüseyin yoldaşta pet şişe yere düşüp patlamasını diye havada yakalıyor. Bir defasında yine şişeyi havada yakalıyor, ama şişenin kapaklı tarafı aşağıya denk geliyor ve daha yakaladığı anda kapak fırlayıp gidiyor. Tabi şişedeki kaynar su Hüseyin yoldaşın başından aşağıya dökülüyor. Yoldaş ağır olmasa da suratından haşlanıyor.

Tabi hemen kapıları vurup adam yandı diye haber veriyorlar gardiyanlara ki revire götürsünler diye. O aralar ölüm oruçcusu savaşırlarının bazıları feda eylemi yapıp kendi kendilerini yaktığı için gardiyanlar adam yandı denince yine feda eylemi yapıldı zannediyor. Büyük bir telaşla koridorlarda koşuşturmalardan sonra kapıyı açıp Hüseyin yoldaşı hemen revire götürmek için alıyorlar. Yoldaş daha koridorda giderken müdürler, doktor ve revirdeki sağlık görevlileri ellerinde sedye, gardiyanlar, müdahale ekibinde olup da ilk anda yetişemeyenler yangın söndürme tüpleriyle koşuyorlar.

Sonuçta durum anlaşılıyor. Ancak o güne kadar defalarca istedikleri halde, kantinde bitti diye vermedikleri su ısıtıcı için, aynı gün getirildi, isteyen hücrelere su ısıtıcısı satışı yapıldı.

2001 yaz aylarında, Kandıra'daki bir yoldaşımız Ölüm Orucuna hazırlanıyordu. Hüseyin yoldaşla aralarında üç havalandırmalık bir mesafe var. Ekonomik durumu iyi olmadığı için bazı ihtiyaçlarını Hüseyin yoldaş kantinden alıp ona gönderiyor. Ama aradaki havalandırmalardan birinde de üç ölüm orucu savaşırları var. Bu durumlarda yiyecek göndermek gerektiğinde, yiyecekler dışardan belli olmayacak biçimde paketlenip, öyle gönderiliyordu. Aslında ölüm orucu savaşırları açısından önemli olmamakla birlikte, ahlaki olarak öyle davranmak gerektiği açık. Yoksa savaşırlarımızın yanında birileri yemek yese bile buna aldırmadıklarını, aldırmayacaklarını biliyoruz. Ama yine de bu tür durumlarda özenli davranıyorduk. Yoldaşlar, ölüm orucuna hazırlanan yoldaş için kantinde yeni yeni satılmaya başlayan üzüm pekmezi alıyorlar. Bir güzel paketlenip yan havalandırmaya atıyorlar. Onlar ölüm orucu savaşırlarının havalandırmasına, savaşırlar da bizim yoldaşa atacak. Ama ölüm orucu savaşırlarının oraya atacak olan arkadaşlar paketi çatıya takıyorlar ve pekmez konulan pet şişe patlıyor. Bir süre sonra da ölüm orucu savaşırlarının havalandırmasına çatıdan pekmez damlamaya başlıyor. Bu elbette bizi üzdü, ama yapacak bir şey de yoktu. Hoş bir durum olmasa da ölüm orucundaki arkadaşlar havalandırmalarını yıkayarak sorunu hallettiler.

2001 yılının Mayıs ayında, bizim bulunduğumuz havalandırmada değil, ama bitişik hücrede yaşanan bir olay anlatayım. Hücrede ölüm orucu savaşırları bir arkadaş vardı. Müdür, doktor ve gardiyanlardan oluşan bir grup her gün savaşırları ziyaret ediyor, durumu ağırlaşanları anlamaya, hastaneye göndermeye çalışıyorlardı. Yan tarafımızdaki hücrede arkadaşlar ölüm orucundaki arkadaşı biraz güneşte otursun diye havalandırmaya çıkarıyorlar. Bu sırada müdür, doktor, gardiyanlar da hücreye geliyor, havalandırmaya çıkıyorlar. Konuşurlarken, logar hattından bir top geliyor. Ölüm orucundaki arkadaş değil, ama diğer arkadaş topu kapıp geriye yolluyor hemen ve sesleniyor; "Sonra sonra, müdürler burada", Topu atan arkadaş şaka zannediyor, "kafa bulma bizimle" diye sesleniyor. Bunu duyan müdür kendisi sesleniyor. "at, at" Arkadaş topu atıyor. Tabi bu kez tetikte bekleyen gardiyanlar topu kapıyorlar. Müdürler gittikten sonra topu atan arkadaş, "sizin oradan çok gürültü geliyordu. Müdürler burada derken sen ciddi miydin?" diye soruyor. Eh durum anlaşılınca biz epeyce güldük, topu atan arkadaş da

Araştırma

Atilla Oğuz

trajik ölümdede çoğalan imge

Attila Jozsef

Kilometrelerce uzaklıklara yol alan kara tren, dağları delip, ovaları yutup, uzakları yakın eden tren, insan hayatına ne kadar da kolaylıklar getirdi. Ancak Attila Jozsef son nefesini verdiğiğinde tren uzaklaşıp gitmişti ve ölümünü köyün delisi haber vermişti. Tren rayları suskundur, vagonlar üzgün, ne de olsa ölen dünyanın sayılı şairlerinden biri olacaktır, ölen köyün delisi de olsaydı, yine de raylar, vagonlar aynı üzüntüyü yaşarlardı.

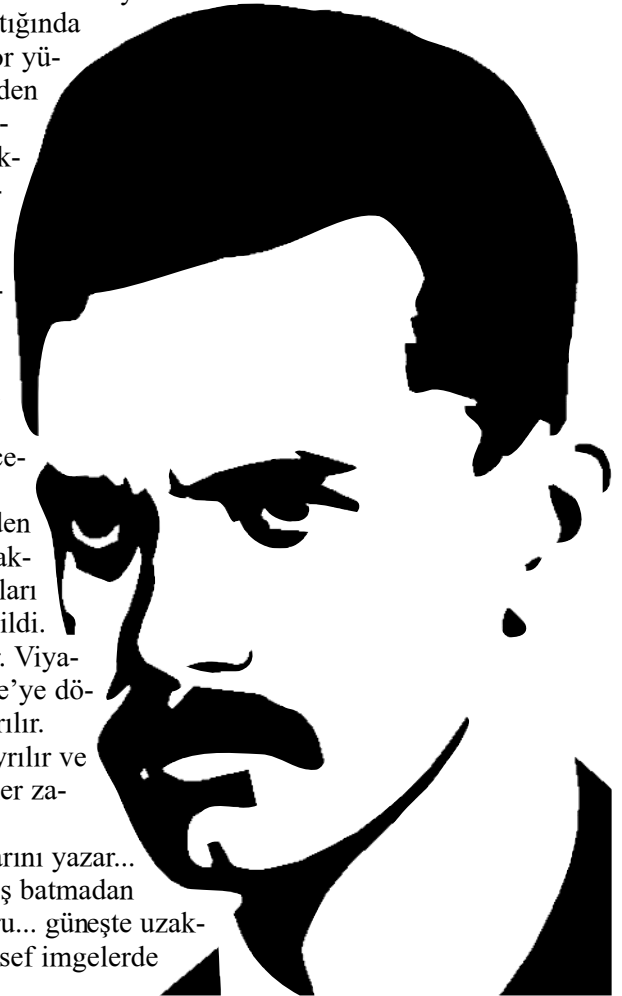
Attila Jozsef, 1905’de Budapeşte’de doğdu. Onun yaşam öyküsü, bana, 1940 kuşağı şair ve yazarı Hasan İzzettin Dinamo’yu hatırlatıyor. İki şairinde hayatı açlık, yoksulluk ve derin sefaletle başlar ve her iki şairde öksüzler yurdundan hayata tutunmaya çalışır. Attila Jozsef’in babası göçmen olarak Amerika’ya gider ve bir daha geri gelmez. Annesinin artan hastalığı nedeniyle öksüzler yurduna verilir. Korumaya aileye verilen Jozsef, gittiği köyde domuz çobanlığı yapar ve yedi yaşına kadar orada kalır. Yedi yaşına geldiğinde annesi onu tekrar Budapeşte’ye getirip ilkokula yazdırır. Annesi çamaşırcılık ve temizliğe giderek çocuğuna bakmaya çalışır. Attila Jozsef, üçüncü sınıf okuma kitabında karşısına çıkan Hun imparatoru Kral Attila’nın ilginç öykülerini büyük bir merakla okur. Bu edebiyata yönelmesinde etkili olur. Attila Jozsef dokuz yaşına bastığında birinci emperyalist paylaşım savaşı patlak verir ve zar-zor yürüyen yaşam savaşları gittikçe zorlaşır. Attila Jozsef elinden geldiğince annesine yardım etmeye çalışır, akşamın dokuzundan sabahlara kadar bakkal önlerinde kuyruklarda bekler ve “Vilay” (Dünya) sinemasında su satar. 1919’da annesini kaybeder.

17 yaşında yazdığı şiirleri “Nyugat” dergisinde yayımlanır ve harika çocuk ilan edilir. Ama kendi deyimiyle o sadece bir öksüzdür. Ortaokul ve lise öğrenimini tamamladıktan sonra, Szeget Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nin Macarca, Fransızca ve Felsefe bölümüne kaydını yaptırır. Bu sıralarda şiirler yazmaya devam eder ve lise döneminde yazdığı bir şiirde tanrıya hakaret ettiği gerekçeyle hakkında dava açılır ve Yargıtay tarafından aklanır. Üniversite yıllarında yazdığı şiirler yüzünden üniversiteden uzaklaştırılır ve öğretmen olması engellenir. Okuldan uzaklaştırılmasına neden olan şiiri “Temiz Yürek” daha sonraları en ünlü şiirlerinden biri oldu ve hakkında çok yazılıp çizildi.

Attila Jozsef’in hayatı çok zor koşullar altında geçer. Viyana’dan sonra Paris’te bulunur, ardından tekrar Budapeşte’ye döner, çeşitli işlerde çalışır ve hastalanıp sanatoryuma yatırılır.

Attila Jozsef Komünist Parti üyesidir ve Parti’den ayrılır ve bazen de parti uzaklaşır ondan, ama imgeleri ve yüreği her zaman sınıfın yanında olur.

3 Aralık 1937’de ağır ağır gelir tren... son mektuplarını yazar... bunlar veda mektuplarıdır şairin... son imgeleridir... güneş batmadan baktığı son gün gibi... ve ağır ağır ilerledi istasyona doğru... güneşte uzaklaştı... buz tuttu yüreği... hayatın yeşili soldu... Attila Jozsef imgelerde

sonsuzlaştı... ve çoğaldı yeni dizelerde... çoğalıyor bugün yarın... şiir sürüyor sevdalı düşlerin sevdalı kavgasında...

ATTILA JOZSEF’İN ŞİİRİNE DAİR

Şiir, insan ve insan ilişkilerini her yönüyle irdeleyen ve insanı geleceğe hazırlayan, sosyal ve siyasal bağlamda bireyi güçlendiren, aydınlık ufuklar açan ve coşkularını doruklara ulaştıran, insan yaşamını düzenleyen ve geliştiren en etkin sanat dallarının başındadır. Attila Jozsef’i yaşatan ve geliştiren de yazdığı toplumcu gerçekçi şiirleridir, aksi taktirde hangimiz tanırđık. Attila Jozsef şiirlerinde toplumsal olayları işlerken, bireysel ilişkileri de ustalıkla işledi, bireyin toplumu etkilediği gibi, toplumunda bireyi etkileyip potasında eritmesi gibidir Jozsef’in imgelerinde birey ve toplum.

Attila Jozsef bir röportajında şiir ve şair için şunları söyler: “Her iyi, bir şiir yaratmadır ve genel olarak şiir okuyucuların bilmediğini açığa çıkarır...”, “... Bir şeye ait olduğunu bildiğinde yazar yalnızca...” Şiir ve şair hakkındaki düşünceleri ne kadar da güncel ve yakıcı. Evet, şiir yalnızca güzel sözlerden ibaret değildir, toplumun bilmediklerini, topluma mümkün olan en kolay yolla ulaştırmalıdır ve bütün bunları yazacak olan şairde kendini bir yere ait hissetmelidir. Evet taraf olacak ve tarafı için yazacaktır.

Attila Jozsef Birinci Emperyalist Paylaşım Savaşıyla ve yükselen faşist dalgaıyla birlikte imgelerini örmeye başlar ve halkına, davasına sonuna kadar bağlıdır, baskılara boyun eğmez ve bu tavrını şu dizesiyle taçlandırır:

“Hiç kimse beni susturmaya zorlayamaz”

Jozsef şiirini kendi derinliğiyle, kendiyle birleştirir. Halkın özlemlerini ve gelecek güzel günler adına yalnızlığını da imgeler ve oturur Tuna kıyısında;

**Oturdum alt basamağına rıhtımın
Baktım nasıl yüzüyor karpuz kabuğı
Yazgımla baş başa dalgın,
Yüzeyin konuştuğunu duymadım, dibinse sustuğunu
Akıyor gibiydi sanki yüreğimden çıkıp da
bulanık, bilge ve büyüktü Tuna.**

Attila Jozsef, geçmişle geleceğe ışık tutarak ve ırk ayrımcılığına karşı, her renkten insanın bir arada kurabilecekleri bir dünyayı muştular, Tuna kıyısında oturup, dalgın dalgın bakarken kabaran Tuna’nın sularına;

**Klanlarda benim birbirlerine saldıran
Benimle zafer kazanıyor yurt kuranlar
ve yenik düşenlerin acısını benim duyan
Güzel bir geleceğe borçlu bu yürekte,
Arpat ve Zalan, Werböize ve Dozsa
Türk, Tatar, Slovak, Romen karışıyorlar birbirlerine
Ey Macarlar!...**

Jozsef’in şiiri, bir toplum üzerinden evrensele ulaşp, sınıf perspektifiyle ortak çözümler sunar...

**Sonunda çözmektir
bizim işimiz
ortak sorunlarımızı, bu da az şey değıl.**

Jozsef’in imgeleri adeta bir tokat gibi iner sermayenin iğrenç sömürücü suratına;

**“Gaz lambasının dibinde yoğur ekmeğı,
Delikli kırmızı tuğla pişir ya da
Çapa tutmaktan avucun yarılınsın;
eteklerin havalıyken sat kendini;
sırt üstü uzanıp tahtaları çak maden ocaklarında;**

*pazar yerlerinde çuvalları sırtlan;
ister bir meslek öğren, ister öğrenme para babaları olacak
karlı çıkan...”*

Jozsef'in şiiri yalnızca gerçekliğe işaret etmez doğruyu da gerçeklikle iç içe işler ve birlikte mücadelede dikkat çeker.

“Bilirsin, yalan söylemez

hiçbir zaman ozanlar:

*Doğruyu da söyle, yalnız gerçekçiliği değil,
söyle beynimizi aydınlatan ışığı,
birlikte olmazsak karanlıkta kalacağız...”*

Attila Jozsef'in dizeleri sanki 2007'nin 1 Mayıs'ı için yazılmış, evet işte bu kadar sıcak ve güncel bu sıcaklık ve güncellik bir tesadüf değil, sınıfsal bir zorunluluk, bu zorunluluk emek sermaye çelişkisi var oldukça sürüp gidecek. Jozsef dizelerini, bütün acılarını yüreğine gömerek ve zaman zaman dizelerine serpererek hep sınıf için, ezilenler, sömürülenler ve zorla birbirleriyle savaştırılanlar, nasırlı eller, açlık çeken, sürgün edilenler, zulme uğrayanlar, işçiler için seferber etmişti imgelerini ve kızıl düşlü imgeleri, tren raylarından denize, okyanuslardan tüm ana-karaya yayılıyor. Susmadı henüz yürek, susmaz şair yüreği.

Attila Jozsef'in sevdiği, bizim deyimle kara sevdalısı Flora'ya yazdığı şiirinin yorumunu siz değerli okurlara bırakıyorum.

FLORA

*Şimdi iki milyar zincirlemek için beni
Benden bir çoban köpeği yapmak için kendilerine
Fakat iyilik, şefkat ve incelik duyguları
Göç ettiler onların dünyasında Güney'e
Artık ışık içinde göremiyorum bu dünyayı
Göremiyorum deney tüpüne bakan bir doktor rahatlığıyla
Diz çöküyorum, haykırıyorum yenilgimi
Sevgilim, bir an önce gelmezsen yardımuma*

*Köylü nasıl toprağa muhtaçsa
Yağmura, güneşe nasıl muhtaçsa, muhtacım sana
Bitki nasıl ışığa muhtaçsa
Ve klorofile, fişkırmak için topraktan
Muhtacım sana, çalışan kalabalık
Nasıl işe, ekmeğe, özgürlüğe muhtaçlarsa kuşatıldıklarında
Çünkü gelecek doğmadı daha acılarında.*

*Bir köye nasıl, elektrik
Su, taştan evler gerekliyse
Çocuk nasıl gereksinirse oyuncaklara
Isıtan bir sevgiye;
İşçi için bilincin
Ve gözü peklığın anlamı neyse
Yoksul için onurun;
Ve bulanık çocuklarına bu toplumunda
Bir hayat çizgisi nasıl gerekliyse
Ve nasıl gerekliyse hepimize
Akıl, uyanıklık, yol gösteren bir ışık
Flora! Yüreğimde yerin işte öyle.*

ÇOĞALAN İMGE ATTILA JOZSEF

*Uzayıp giden tren rayları,
bağlar birbirlerine özlemleri,
Budapeşte sevdalı düşlerde saklı.*

*Yoksulluğun ortasında,
bin dokuz yüz beşte
yeryüzünün yüzüyle yüzleşir
kızıl imgeli çocuk.*

*Çelik paletler altında,
inim inim inler insanlık
yüreklere yanık, nasırlı ellerin
umutları bir damla çığ tanesinde saklı.*

*Sefalet ve açlık,
dolandırır o kapı bu kapı,
ama umut onurlu
tutunur Tuna'nın sularına.*

*Açtığı ilk sevdalı çiçek
“harika çocuk” sayıldı
öksüzlüğün kıyısında.*

*Nice çiçekler açtı rengarenk
o nasırlı yüreğinde,
en önde bayrağı
işçilerin ellerinde dalgalanan.*

*Attila Jozsef
masanın başında,
kaleminden dökülür son imgeleri,
henüz güneş batmadan.*

*Gün nasıl batar
gece hangi yıldızda doğar,
bilirdi Attila Jozsef.*

*Tren uzaklaşıp gittiğinde,
susmuştu yürekte acılı yılların
son çırpınışları.*

*Daha da kızılasmıştı imgeler,
çoğaldı işçilerin,
yoksulların ellerinde.*

*Kızıl düşlü bayrak
dikildi Budapeşte'nin kalbine,
kalbi oldu Budapeşte
dünya emekçilerinin.*

*Hala Tuna'ya bakar Attila Jozsef
bakar, Flora akar
bakar, Flora akar
bakar, Flora akar
bakar, işçiler akar.*

Atilla Oğuz

Gürcistan şiirine genel bakış

Araştırma

Eşref YILMAZ

Gürcistan (Sakartvelo) şiiri, Türk okuru ve aydını tarafından belkide en az bilinen –dünya şiiri içinde- bir şiirdir. Gürcü şiirinin derin tarihi olmasına karşın ve tarihsel yakın ilişkimiz olan komşu bir milletin şiiri olmasına karşın az bilinen, az izlenen bir şiir olması bizce anlaşılır ama doğru olmayan bir şeydir. Durumun böyle olmasının elbette tarihsel, sosyal ve siyasal nedenleri var. Nedenlerini başka bir yazıda ele almak gerek.

Dünyada 2796 dil (Ed.Terimleri Sözl. S.63 Varlık Yay.1976) bulunmakla birlikte kullanılan alfabe sayısı 14'tür. Bu alfabelerden birinin Gürcü alfabesinin olması ve M.Ö.2.yy.dan beri bir iki ufak değişiklik dışında aynı alfabenin kullanılması, Gürcü şiiri hakkında gerekli ipuçlarını verir sanırım. 2200 yıldır kullanılan bir yazı dilinin ürettiği bir edebiyatla karşı karşıyayız dersek abartmamış oluruz.

4.yy.da yapılan Yunanca ilahilerin çevirileri ve uyarlama çalışmaları Gürcü şiirinin başlangıcı sayılır. Zamanla din dışı konuları işleyen şiirler de yazıldı.

Gürcü edebiyatı genel olarak üç bölümde ele alınır:

1.Eski Gürcü Edebiyatı (4.yy. – 18.yy.)

2.Yeni Gürcü Edebiyatı (19.- 20.yy.)

3. Şimdiki Gürcü Edebiyatı(20.yy-21.yy)

12.yüzyıla kadar ilahi şiirler, destan şiirleri ve önemli kişilerin yaşamlarını konu edinen (kral, kahraman vb.) şiirler üretildi. Bu dönemden günümüze kadar gelen ve şiirleri kalan şairlerden; Yoane Zosime, Arsen İkhalteli, Çakhrukhadze, Yoane Şavteli ve Şota Rustaveli'yi sayabiliriz. Ancak; ŞOTA RUSTAVELİ (12.yy.-13.yy.)," Kaplan Postlu Şövalye" adlı baş yapıtıyla dönemin şiirini doruk noktasına çıkarmıştır. Sakartvelo'nun efsanevi kralı Tamara'nın saltanatı sırasında (1184-1213) tamamlanan bu yapıt 1576 dörtlükten oluşmaktadır. Bugün bile kızların çeyizine konan en iyi hediye "Vephis Tkaosani" (Kaplan Postlu Şövalye) kitabıdır. Gürcü şiirine yeni teknikler ve yorumlar katmakla birlikte,Gürcü şiirinin duraklamasına da neden oldu denebilir. Çünkü ondan sonra gelenler onu taklit etmeye, onun gibi yazmaya kalktılar. Ona özendiler,hatta kopyalayacak kadar vazgeçilmez oldu. Bu yapıtta sevgi, aşk ve dostluk duyguları en uç noktalarda işlenmiştir.

Ayrıca 13.yy'da Moğol işgali ve İran edebiyatının etkisi ile Gürcü edebiyatı ve şiirinde durgunluklar yaşanmıştır. Bu durum 1700'lere kadar sürmüştür. Teimuraz Pirveli(1589-1663), Arçili (1647-1713), Yoseb Saakadze (...-1688), Vahtang Meekvse (1675-1737) ve DAVİT GURAMIŞVİLİ(1705-1792)'yi dönemin önemli şairleri arasında sayılabilir. Guramişvili "Davitiani" (Davit'in Destanı) adlı ünlü yapıtıyla Gürcü şiirindeki durgunluğu aşmayı başarmıştır.

Yeni ölçü biçimleri denemiş ve İran edebiyatından arındırmaya çalışmıştır. O dönemin kralı 3.Arçil'in desteğiyle şiir dilini halk diline yakınlaştırmıştır. Aristokratların aşkları yerine köylülerin,çobanların aşklarını işlemiştir. Bu arada İran edebiyatının etkisinde ve saray şiirini yazanlar da yok değildi. Örneğin, Besiki mahlası ile Besarion Gabaşvili.

19.yy. başlarında Rus İmparatorluğu tarafından ilhak edilen Gürcistan'da, İran ve Osmanlı etkisindeki siyaset ve kültürel konum değişmeye başlıyor. Rus şiirinin

Şota Rustaveli

Gürcistan şiirinin başyapıtı "Vephis Tkaosani" (Kaplan Postlu Şövalye)'nin yazarı (12.-13.yy.)

etkisi ve batı şiirinin etkisi yaygınlaşıyor. Batıda esen romantizm Gürcistanda da etkisini gösteriyor. Alexandre Çavçavadze (1786-1846) ve Nikoloz Barataşvili (1817-1845) o dönemde bağımsızlığı, tutkulu aşkı ve şiddetli acıyı işlemişlerdir.

19.yüzyılın yarısından sonra Rusya’da eğitim görmüş aydınları görüyoruz .Bizdeki “Jöntürkler” gibi. Bu gruba Tergdalevlebi Grubu deniyordu. Gürcistanda feodalizmi eleştiren ve halkı büyük ulusal uyanışa çağıran şiirler yazıyorlardı. Bunların başında İLYA ÇAVÇAVADZE (1837-1907), AKAKİ TSERETELİ (1840-1915) ve VAJA PŞAVELA (1861-1915) gelmektedir. İLYA, ağır, didaktik ve derin yazıyordu. Ayrıca Büyük bir çiftlik sahibi olarak büyümüşü. Topraklarını çiftlikte çalışanlara dağıttı. Derler ki; “Tolstoy’un yapamadığını İlya Çavçavadze yapmıştır” İlya çiftçilere; “Benimdi sizin olsun” der. Ekim devriminden sonra da; “benim ve sizin olan şimdi hepimizin oldu” der. AKAKİ, halkça yazıyordu. Sonradan onun şiirlerinin çoğu şarkı ve türkü olmuştur halkın dilinde. Akaki’ye Gürcistan’ın bülbülü derler. VAJA, Her ikisinin (İlya ve Akaki) gerçekçi kuramını, ilericiliğini ve insancılığını geliştirerek Gürcü şiirinde yepyeni ufuklar açar. Şiir ve destanlarda toplumu, ülkelerini ve doğayı duyguyla işler.

20.yüzyılda modernizmin etkisiyle simgeci gruplar oluştu. (Titsian Tabidze, Paolo İaşvili ve Grigol Robakidze) şiirde sözcük hazinesi yaratmak, yeni biçimler kurmak, şiiri yeni kalıplara sokmak belli başlı amaçlarıydı. 1916’da ‘‘Mavi Boynuzlar’’ dergisini çıkardılar. Aynı dönemde Gürcistan’da gelenekçi edebiyat anlayışını benimseyen, sürdüren şairler de yok değildi. Nikolos Şengelia, Şango Gogobaridze ve Simon Çikovani sayılabilir. KONSTENTİN GAMSAHURDİA modernizmin en iyi örneklerini (şiirleri) yazıyordu.

1917 Ekim Devrimi, büyük ümitler ve kültürel-sanat alanında büyük bir yaratıcılığa yol açtı. O dönemin önemli şairi GALAKTİON TABİDZE (1891-1959), önceki akımlardan herhangi birinde tam olarak yer almamış ve kendi yoluna devam etmiştir. Gürcü şiirine en çok eser veren bir şair Galaktion Tabidze olmuştur. Yanı sıra, Paolo İaşvili (1892-1937), Titsian Tabidze (1893-1937), Simon Tseveli (1898-1980), Kolau Nadiradze (1895-.....), Nikolo Mitsişvili (1896-1937), Terenti Graneli (1897-1934), Rauden Gvetadze (1897-1952), İlo Mosaşvili (1896-1954), Gobron Agareli (1899-1951) ve bu dönemde (20.yy.) çok eser bırakan şair ve yazar Giorgi Leonidze (1898-1966)

Ayrıca; Davit Gaçeçiladze (1902-1974), Viktor Gabeskiria (1903-1964), Simon Çikovani (1903-1966) Niko Samadaşvili (1905-1963) Gabriel Cabuşanuri (1914-1968) Revaz Margiani (1916-1984), LADO ASTİANİ (1917-1943) önemli şiirler bırakmış ve genç yaşta 2.Dünya Savaşında cephede ölmüştür. Giorgi Napetvaridze (1918-1942), İosebNoneşvili (1918-1980) ve yazamadıklarımız...

Gürcü şiirinde yeni bir soluk getiren şairlerden Ana Kalandadze, Muhran Maçavariani, Tamaz çiladze 1960’lardan sonra önemli bir yer tutarlar. Ancak Lado Asatiani 1930-40’larda bu yeni soluğu hissettirmişti. Serbest ölçüyü seçenlerden Besi Haranouli, Vahtang Çavadze, Pridon Halvaşi, Boris Potşişvilive bu günün önemli şairlerinden Davit Mağradze kısa adıyla DATO

Gürcü şiirinin son döneminde adından söz ettiren adlardan... DATO ‘nun “Özgürlük” şiiri Bağımsızlık marşı olarak seçildi ve resmi törenlerde okunuyor. Ayrıca 14-21 Mayıs 2007’de İstanbul’da düzenlenen “ŞİRİSTANBUL” şiir festivalinde Gürcistandan çağrılan DATO ile bir söyleşi gerçekleştirdik. Gelecek sayıda bu sayfalarda yayımlanacağını umuyorum.

Değerli okurlar takdir ederler ki bir ulusun şiirini anlatmak dar sayfalarda yapılacak bir eylem değildir. Genel bakışın da özetini ancak verebildik bu sayfalarda. Gürcü edebiyatı, şiiri ve sanatı üzerine okurlarımızın ilgilerini karşılayacak yeni çevirilerin olacağına olan inancımızla Gürcistan Şiirine Genel Bakış adı altındaki bu yazıyı, okurların yanı sıra yayıncıların ilgilerine sunmak istiyorum.

Galaction Tabidze

GÜRCİSTAN BAĞIMSIZLIK MARŞI Ö Z G Ü R L Ü K

David Mağradze

Benim kutsal resmimdir vatan,
Tüm dünya da kutsaldır,
Dağı-taşı aydınlık
Bu yer Tanrı'nın yeridir.
Bizim günümüz bugün özgürlük
Geleceğimizi yüceltiyor.
İki denizin ortasında parlıyor
Doğan seher yıldızı.
Özgürlük yaşıyor,
Yaşasın özgürlük!

Manana Gurgenidze
(Maxaraşvili)
Çeviri: Eşref Yılmaz

KAFE "HEİNEKEN"

Dato Mağradze

Bar karanlık, güneş şehri terk etmiş,
Yağmurla yıkanmış damlıyor afiş.
Bazen güzel oluyor yalnızlık,
Akşamın sakinliğinde.

Nerde kaldı savaş rüzgarı,
Eski bir kilisenin çan çağrısı.
Dostun gidişle arkasız kalmak,
Elde kılıç kurban olmak.

Kaldım bu bozkırda yorgun yolcu,
Şahin-şahil'in testisinde şerbet gibi,
Isınıyorum yaz sonu
Güneş'e bakan üzüm gibi.

Nerede kaldı kırık camda kırığı,
Anımsıyorum gıcirtısını karda kızığı,
Barmen gülümsüyor:
Başka bir şey mi yoksa aynı ifade mi?

Hüston'un sesi yükseliyor.
Galiba daha iyiyim.
Menüyü okuyorum
Sevgilimden gelen mektup gibi.

Elveda dostlar!
Barmen! Bir arzum olacak:
'Kanlı Meri' lütfen!
Ama kansız olsun!

Manana Gurgenidze
Çeviri: Eşref Yılmaz

23 Mayıs 1871 Paris komünü düşerken

Tüm ağırlığınca ve vahşice
Saldırıda çözüldü kurtarıcı
Savruldu büyük bayrak.

Yine zorbaca zulmederek
İndirdi yere onu
Dünyanın bayrağını.

O acayip gelenek
Kıyıcılıkta yine...
Yine işkencecilik geçerli
Çelenkler, taçlar takılıyor
Süsleniyor büyük katiller.

Yine sel oldu kıyılanlardan
İnsanlık için akan
Kutsal kan!

Felaket oldu
Tarihin büyük eylemi
Yine de anacak bilenler
Sevgiyle kahramanları.

Yine bir düşünce toprağa düştü
Olay kazıldı belleğine dünyanın
Çarmıha gerildi
Tanrının verdiği
Bir fırsat daha

Bayram eden gaddarlar
Galip gelen despotlar
Yeniliğin üstüne güçle çullansalar da;
Yine ayaklandı
Yürüyor tarih!..

İllia Çavcavadze
Çeviri: Eşref Yılmaz

binbiz nakışlı ezgi

Ayışığı Şiir Atölyesi'nin azınlık şiiri üzerine yapmış olduğu araştırmaların sonucunda hazırlanmış olan okuma tiyatrosudur.

Her akşam
ışıklar yüzerken
gümüş
aynasında
yorgun suların
süzülür gökyüzünde
sonu gelmez
çelik kanatları
dipdiri
türkülerimizin.
Her akşam
heykelleşince ufukta
dağlar
semavi bir kervan oluşturunca
sarı ufukta
bacalardan
yükselen
dumanlar
karşı sahillerden
göz kırpar
cıvıl cıvıl ışıklar
ışıklarla kol kolla biz
nöbet tutarız
uykusuz
dünyamızın geceleri başında
koşar adım
uzak sabahlara.

Aram Pehlivan

DUDUK:

Bir nefes geçer içimden çok geçmiş zamanlardan gelip uzak zamanlara giden. Uzun bir yolculuğun habercisidir bu nefes. İçinde özlemin, acının ve sevdanın notaları. Siz onlara do ya da si dersiniz. Yurduma duyduğum, sevdiğime duyduğum özlem bu nefesle çıkar yola... kara trenler turnalar olur uçarlar... kara kuşa yakılan türküler yurda duyulan özlemden gelmiş... dillerde adı farklı olsa da o kara kuş her sürgünün her göçmenin yüreğinden aynı kanatlarla havalandırır... aynı ufuklarda yol alır aynı sevdaya uçar... başını gökyüzüne uzatmış, acısını yere bırakmayan ve ardına bakmayan kara kuşa türküler, şiirler, destanlar eşlik eder yüzyıllardır.

Yaz '07

Siyahdır inatla üstümüze üstümüze yürüyen
Ve ağır çeken bir şey vardır bazen:

siyahdır

Siyahdır verimli başakların kökünü kemiren
Gündelik ekmeğimizden eksilsin diye ışık
Fakat uykusuz gecelerin şairleri vardır ki
Dikilirler karşısına siyahın

İşıltılı

Apak

Fırından yeni çıkmış ekmeğin gibi sımsıcak.

Zareh Yaldızçıyan

AHTAMARA:

Siz diyin Anadolu'nun ben diyim küçük Asya'nın doğusunda bir büyük göl yaşar... gölde bir küçücük ada... bundan 1500 yıl kadar önce bu adada kendi içine kapalı yaşayan bir halk. Ne kıyından bir şey alınır ne de verilir. Güzeller güzeli Tamara bu küçük kent kralının kızıdır. Karşı kıyından yüzerken gelen cesur balıkçıya vermiş yüreğini... geceleri fener yakınca Tamara penceresinden bir yürek atar kendisini sulara karşı kıyından. İyi yüzcü civan delikanlı vesselam... lakin anlar durumu kilisenin rahibi. Düzeni bozanlara bir tuzak kurar. Yine bir gece... fırtına... Tamara yakmaz fenerini... tehlikeye atmamak için sevdiği genci. Delikanlı yalancı bir ışığa kulaç atmakta... Pervaneler gibi... Rahip elinde fener kıyı boyunca yürüyüp yolunu uzatıyor son nefesine kadar kandırıyor sevdayı. Gencin sesiyle çınlıyor ada "Ah Tamara Ah Tamara" Tamara anlıyor olan biteni, atı-

yor kendini suya... aynı su doluyor ciğerlerine iki sevdalının... adanın adı "Ah Tamara"... adanın adı "Ah Tamara"... adanın adı "Ah Tamara"...

Aşkın dili birdir, dünyanın
Her yerinde, daima yurtsuz
Eğer ben Ermenice "şirum em" desem
Sevmekten söz ettiğimi anlarsın başka dilde

...
Ve Ararat, benim amansız yüceliğim
Nuh'un gemisiyle dinlendiği bir masal dağı sizin İncil'e göre
Bizim içinse, sevinç ve kaderiyle bitmez bir Ağrı'dır
Göbek bağımızın kesildiği, mezar taşımızın dikildiği
Ve kanımda yer etmiş bu hüznün
Buz tutmuş bu dağda yüzyıllardır
Anlatsam ben bu ağrıyı senin dilinde
Neye yarar sen anlamazdan geldikçe.

Silva Gabudikyan

RAKEL DİNK'İN MEKTUBU

Ah Sevgilim!

Çutağıma eş olmak bana verildi. Bugün çok acılı ve onurlu olarak buradayım. Ben, çocuklarım, ailem ve sizler, çok acılıyız.

Sevgili dostlar, bugün bedenimin yarısını, sevgilimi, çocuklarımın babasını, ailemizin büyüğünü, sizin kardeşinizi uğurluyoruz.

Yaşı kaç olursa olsun, 17 veya 27, katil kim olursa olsun, bir zamanlar bebek olduklarını biliyorum. Bir bebekten bir katil yaratan karanlığı sorgulamadan hiçbir şey yapılamaz kardeşlerim.

Kardeşlerim, onun doğruluğa olan sevgisi, şeffaflığa olan sevgisi, dostuna olan sevgisi onu buraya getirdi. Korkuya meydan okuyan sevgisi onu büyüttü. Diyorlar ki "O büyük bir adamdı". Size sorarım, o büyük mü doğdu? Hayır. O da bizim gibi doğdu. O gökten değildi, o da topraktandı. Bizim gibi çürüyen bir beden, fakat yaşayan ruhu, yaptığı iş, kullandığı üslup, gözlerindeki, yüreğindeki sevgi onu büyük yaptı. İnsan kendiliğinden büyük olmaz. İnsanı yaptıkları büyük yapar. Evet, o büyük oldu. Çünkü büyük düşündü, büyük söyledi. Bugün buraya gelerek hepimiz büyük düşündünüz, sessizce büyük konuştunuz. Siz de büyüksünüz. Bugünle kalmayın, bu kaddarla yetinmeyin.

O bugün Türkiye'de milat yaptı. Sizler de mühür oldunuz. Onunla manşetler, onunla konuşmalar, onunla yasaklar değişti. Onun için dokunulmazlar veya tabular yoktu. Kelamda dediği gibi yüreğinden taşı. Büyük bir bedel ödedi.

Bedellerin ödendiği gelecekler Hrantları seve-

rek, Hrantlara inanarak olur. Nefretle, hakaretle, kanı kandan üstün tutarak olmaz. Bu yükseliş karşısında kendini kendin gibi görerek, kendin gibi sayarak olur.

Yaptıklarını, konuştuklarını kim unutabilir sevgilim? Hangi karanlık unutturabilir sevgilim? Olmuşları, olanları kim unutturabilir? Korku unutturabilir mi sevgilim? Yaşam mı? Zulüm mü? Dünyanın zevkü sefası mı sevgilim? Yoksa ölüm mü unutturacak sevgilim? Hayır, hiçbir karanlık unutturamaz. Ben de sana yazdım aşk mektubunu sevgilim. Bana da ağır oldu bedeli sevgilim. Bunları yazabilmeyi Hisus'a borçluyum sevgilim. Herkesin hakkını herkese geri verelim sevgilim.

Sevdiklerinden ayrıldın, çocuklarından, torunlarından ayrıldın, burada seni uğurlayanlardan ayrıldın. Kucağımdan ayrıldın. Ülkenden ayrıldın sevgilim.

KEMENÇE:

Hey gidi bilge duduk... bir soluklan hele... çok yerler gezdin çok yerler gördün elbet. Konuşmak senin de hakkın. Ama bir dinle... dinle ki niceleri sökülüp atıldı topraklarından. Senin sesin uzun yolların acısını gücünü ve direncini taşır. Benim sesim zaman içinde silinip gitmeyi... ben üç telliyim, kimi yörelerde dört telle de çalmırım. Sesim azgın Karadeniz'in dalgalarına karışır, horon olur coşarım kandaş halklara... bütün yaşanmışlığıyla zamanın gerisinde bıraktığı son kalıntıları toplar gibi... Karadeniz'in doğusudur memleketim. Senin kadar gezmedim dünyanın dört bucağını... fırınlara atılıp yakılmadım... ama bil ki benim ellerim de senin nefesin kadar yokluk ve özlemle doludur.

OMHA KAYALIĞI

gün akşam üstü uzanırım sahile
sakin dalgalarda can bulur düşüncelerim
önümde koca taş, tıpkı bir camiz gibi
kapkara, tarihi şey, gözleri yıldırıyor

kim bilir kaç asırdır duruyor burda
gördükleri, bildikleri içinde sır olmuş
ona dalgalar ne yapabilir ki
geceleri kara deniz kuşlarına kucak açar o

söyle bana yalvarırım omha kayalığı
kaç cesede rastladın denizin getirdiği
kaç insana bağrını açıp içine gizledin
söyle söyle ben düşmanın değilim ki
sana yüzyıllar ne yapabilir ki?
Çocukluğum seninle geçti benim
on beş kadar çocuk olurduk balık avında
evimize taşırdık denizin bereketini

gün batımı çevrende sandallar yüzer
ellerinde halat, iki balıkçı
yüz kulaçlık ağı suya atarlar
türlü balıklar dalar içine.

M.Vanilişi

DUDUK:

Bir nefes değil mi hayat dediğimiz. Bir nefes
geçer bu yollardan. Azınlık derler de her dilden
kaybolur giderler çoğunluğun içinde ya da kaybedi-
lirler. Uzun yolculuklara hazırdır heybeler, bohçalar,
yükler, valizler her daim. Geçmiş yaşamdan ufak
parçalar seçip varsa birazcık şansı, koparıp ondan
küçük bir parça düşer yollara... gitmesi gereken biri
varsa o gitmeli... kalması gereken biri varsa öbürü...
böylece yola düşer her şeyi ellerinden alınmışlar...
umutlarından başka... "bir yer olmalı"...

GURİA DAĞLARI

İleri faytoncu!
O atları hareket ettir, hareket ettir!
Bir kez daha görmek istiyorum
İlk baharın yeşil dağlarını
Görüyorum sürahileri;
görüyorum defne ormanlarını,
görüyorum sensiz Nasakiral'ı,
Görüyorum yaşam dolu köyleri, yeniliği
açıklamamız

Susun! Dağda biri şarkı söylüyor...
Ne güç var bu tatlı seste!
Hiçbir yerde böyle şarkı söylemiyorlar,
bu ülkede olduğu gibi,
Hiçbir yerde, Hiçbir yerde yok,
savaş hırsı, savaş rüzgârı,
Başka hiçbir yerde böylesine patlamaz,
yetinmeme seli,
Ve dünyanın hiçbir yerinde öpmüyorlar
böylesine tutkuyla, öylesine ateşle,

öylesine arzuyla ve büyülenmişcesine,
Hiçbir yerde hiç kimse süremez seni,
tanımlayamadığın ateş gölüne
Burada, bu ülkenin fidan boylu kızları gibi!

Galaktion

LAGUTA:

Bir nefes de ben söyleyim dedim size dostlar.
Hiç yabancı değilim size... kim yabancı ki... herkes
bulduğu yerde azınlık olana yabancı der ya aslında
yabancı değiliz hiçbirimiz diğerimize... elleriyle yü-
reğiyle kafasıyla çalışıp yaşayanlar... ben kim mi-
yim? Biri der o bir kopuzdur, biri kemeçe... ben
Rumların çaldığı lagutayım. Teli mızrapla, arşeyle,
yayla buluşturan ellerin sevdasıyım... Sözüne yüreği-
ne hangi çalgı uygunsu onu seçmiş söylemiş insan.
Demek ki sözümüz yüreğimiz bir. Özlemlerimiz, acı-
larımız, sevdalarımız, kavgalarımız, umutlarımız,
şenliklerimiz de...Ses verir dağların tepelerinden bir
ağıt, acılı bir babanın son nefesini vermeden yüreğin-
den dökülenler... bir de lagutanın, benim sesimle dil-
lendireyim dedim

Ey gidi Kazankıran dağı
karların da erimiş
geldi gidiyor canım
papuçlarım da bağlı
Eşim ve çocuklarım da hep ağlarlar beni
kapının yanında bekler koyunlar
Köpeğim de ağlar hep görmek ister beni
Yayladaki evimin kapısı da kilitli
Azrail geldi canım almaya
Tanrı benimle, hiç günahım yok benim
Annem ve babam da beklerler beni
yaşadım yaşayacağım kadar
Tanrı alacak beni
Senelerim kesildi bu dünya üzerinden.

RUM TÜRKÜSÜ

Ey gidi Kazankıran,
da şone in lemena.
Erfen eşeğven ibşim,oy
da papuçam vemenä.

1
Ena viyo stromada,
sıraşam stivağmena.
İnegam da bejiyam, oy
ulu gleğun emena.

2
Da brovada sinborda
bermenune emena
Oşkilo mirolğay, oy
narde elep emena

3
Da ğurniya sin oda,
ine efçeromena.
Son barhar dastaliya, oy
stegune glivomena.

4
Arzailis babermen,
narde eber emena.
Künahe uçebigo oy,
o venos medemena.

5
İmanem çe o çirim,
bermenune emena.
Sin avleya dostafıl oy,
ulo en dinağmeno.

6
Do ezisa ezisa, oy
o neyon neber emena.
Dahrone egobane
son gozmos ya demena.

Bir kuş, güzel bir kuş, Şehir'den çıktı,
Ne bağlara kondu ne de bahçelere,
Güneşin şatosuna yerleşti.
Kana bulanmış bir kanadını salladı,
Öteki kanadını da salladı,
onda yazıl bir kağıt vardı.
Bir okuyor, bir ağlıyor, bir göğsünü gagalıyor.
'eyvah bize, yazık bize, Rum şehri alındı.
Kiliseler inliyor, manastırlar ağlıyor,
Ve St İoannes Khrysostomos
ağlayıp göğsünü dövüyor.
Ağlama, ağlama St İoannes,
Göğsünü dövme.
Rum şehri öldü, Rum şehri alındı.
Rum şehri ölse de, gene yeşerecek
Ve gene meyve verecek.

(Anonim)

DARBUKA:

Dinledim de her birinizi bir ses de ben vereyim dedim dostlar. Darbukadır benim adım, tanırırsınız beni. Göçerdir beni yaratanlar. Göçer dedim de zorla değil. Kültürümüz bizim göçebeliktir. Yersiz yurtsuz ama tüm dünya bizim. Değiştik tabi biz de istemeye istemeye. Çok kalmadı göçerlerimiz. Kimi zaman kovulduk kimi zaman şehir surlarının dışında bırakıldık... Avare dediler kimi zaman, kimi zaman soysuz hırsız...

Çingeneden Korkma
Korkma çingeneden
El falına bakar
Sana geleceğini söyler
Uzun yaşayacaksın
Çingeneden korkma
Sana dua edecek
Zengin olasın
Genç kalasın
Çingeneden korkma
Oyununu kesecek
Para almadan
Ona şarap verebilirsin
Gözlerinin içine bakmalısın
Çingeneden korkma
O köpeklerden kaçır
Kan göremez
İnsan öldüremez
Çingeneden korkma

N. Nedjo Osman

DARBUKA:

Benim gibi çok çalgıları var bizimkilerin. Eğlen-
ce yaşam tarzıdır çingenelerin. Dünyanın dört bir ya-
nına dağıldık, değişik isimlerle tanındık. Anlatmakla
bitmez bugün burada taşıdıklarımızı, gezerken götür-
düklerimizi ve kazandıklarımızı. Ne zaman yerleştik
o zaman koştuk geleneklerimizden... bir ses de ben
vereyim dedim size...

PATRİN

öyle olsun diyorum
öyle emrettiği için tanrı
aşk bölünmez
yemin ederim ki
adımın üstüne
ve ormandaki yaşlı ağaçların
seviyorum Patrin'i
Patrin
yemin ederim sana
bütün gözyaşı denizlerinin üzerine
Söyle Patrin
sağır olsun duvarlar, dilsiz
Patrin
gözlerime dokunuyorsun
pınarları kurumuş
senin öpüşlerini öpüyorum
saçlarını okşuyorum
memelerini
Patrin
öyle değilse, kapat bana kapıyı
sevgimi boğ.

N. Nedjo Osman

Deneme

Ergül Çiçekler

markalı yazarlar

Metalar yarış halinde pazara giriyor. Ve yarış olanca hızıyla pazarlama alanında sürüyor. Devasa bir reklam sektörü söz konusu. Metayı özünde taşıdığı emek veya kullanım değeri değil, reklamların ona sonradan yüklediği yapay “değer” sattırıyor. Çoğu kez en pahalı olan, en kullanışlı olan değil en çok tanınan, bilinendir.

Bir meta pazara sürülmeden önce markalaştırılıyor. Önce yanına güçlü bir sponsorun adı yazılıyor. Mesela HSBC Bank gibi. Size, HSBC Bank güvencesiyle koltuk, arabaya, çamaşır askılığı satıyorlar. Hatta iç çamaşırını. Marka yaratıldıktan sonra diğer markalarda yarışa başlıyor. Bunlarında güçlü sponsorları var. Bu nedenle, esas olarak rekabet büyük şirketlerin (markaların) arasında geçiyor.

Yayın şirketleri devasa bir reklam alanı yarattılar. Öyle ki artık herhangi bir kitapçı dükkanından alacağınız 3 yıl'lik bir kitabın yanında bir iki çuval ücretsiz kitap kataloğu alabilirsiniz, dört renk, kuşe kağıda basılmış korkunç bir savurganlık. Buna harcanan parayla bir çok insana ücretsiz kitap sağlanabilirdi. Günümüzün “popüler” yazarları bu yayınevleri sponsorluğunda markalaşiyor. Vahşi doğadan beter bir alana çevrildi edebiyat alanı, Aslan geyiği parçalıyor, fil önüne geleni yıkıyor, kitap ve öykü yarışmaları düzenleniyor (adına yarışma dense de burada söz konusu olan burjuva rekabettir. Pazar ilişkisinin yani meta ilişkisinin ta kendisidir.) En çok satan kitap sanatsal özü ve biçimi en iyi olan değil, en çok reklamı yapılan, markalaşmış yazarların, alıntı, çalıntı, kaba, kulaktan dolma yığıntıları oluyor.

Okuyucuya ya da seyirciye seçme özgürlüğü verilmiyor. Müzik dinlemek isteyen Emel Sayın'ın kaseti ya da Tarkan'ınki veriliyor. Tiyatroya gitmek isteyen Levent Kırca'nın bir bileti, kitap okumak isteyen O. Pamuk'un Kar kitabı. Reklam sayesinde okuyucu, seyirci ya da dinleyici ondan alınması istenen şeyi almak için gidiyor satış dükkanlarına, alışveriş yerlerine, peki aldığı okuyor mu? Reklamcı buna bakmaz, onun için kitap satılacak herhangi bir nesnedir ve onu alıcıya satmayı amaçlamıştır. Okunup okunmaması onun meselesi değildir. Günümüzde işte bu nedenle en çok Orhan Pamuk kitapları satılır. Ama hala en çok okunan Aziz Nesin'in kitaplarıdır. O. Pamuk'un kitabı evin kütüphanesinde gösterişli bir süs eşyasıdır. Tıpkı vitrinde duran ve hiç kullanılmayan gümüş ya da antika bir takım gibi. O. Pamuk soyut, fantastik Pazar ürünüdür. A. Nesin ise somuttur okuyucu onda kendi durumunu, içler açısı halini görür, ağlayacak haline güler. Kahramanlar tanıdık, bildik tiplerdir. Sonuçta, O. Pamuk kitapları kütüphanede gıcır gıcır dururken, A. Nesin'in kitapları, elden ele geçerek okunmaya devam ediyor.

İNADIM İNAT DUVARI

Bekliyor Filistinliler... Siyonistlerin diktiği duvarın önünde... inadım inat diyor ve bekliyorlar. Sonra İsrail askerleri rastgele ateş açıyor... Bekleyenler dağılmak zorunda kalıyor... Bazıları oracıkta ölüyor... bazıları kolunda, ayağında ya da sırtında bir mermi çekirdeğiyle hastaneye yetiştiriliyor... Ama gene gidiyorlar duvarın önüne... Bu duvarın varlığı bile başlı başına bir eylem nedeni... Koca koca harflerle THE WALL MUST FALL yazıyorlar. And We bilive them, Because they will fall this bad wall. (Duvar yıkılmalı, ve biz onlara inanıyoruz, çünkü onlar bu pis duvarı yıkacaklar)

ATLARIN İNTİKAMI!

Makineler iyice bir gelişip atların masrafı artınca, Serhat'ta, sahipleri onları dağlara terk etti. Onlarda bir araya geldiler, grup oluşturdular. Ve kısa sürede kendi doğalarına geri dönerek yıkılaştılar. Sonra onların yavruları, tayları oldu, bu taylar tamamen vahşi ortamda yetiştiler.

Geçtiğimiz günlere kadar, köylerden uzak yüksek dağ vadilerini kendilerine mekan tutmuşlardı. Fakat nedendir bilinmez birkaç grup at, bu vadilerden sıkıldılar ya da muhtemelen operasyonlarda kullanılan kimyasal gazların sonucunda, vadilerdeki otlar kuruyup, zehirli hale gelmesinden dolayı aç kaldılar. Nedeni neydi tam bilmiyoruz ama olan şeydu:

Köylüler tarlaları biçmiş ve büyük yığınlar kurmuşlardı, arpa, yulaf ve kırmızı buğday. Sonra aniden atlar hücumla geçtiler, köylüleri tarlalardan püskürtüp ganimete hücum ettiler. Zira bu askeri başarı için çok zorlanmadılar, köylüler çok iyi bilirler ki vahşi atlar öldürücü derecede tehlikelidirler!!! Tarlalarda bozguna uğrayıp köye kaçan köylüler derhal silahlanıp geri döndüler ama düşman işini çoktan bitirmiş, karnını doyunmuş ve dört nala geri çekilmişti, onlardan hiçbir iz yoktu.

Olayın en mantıklı açıklamasını köyün delisi yapar:

“Yüzyıllardır biz onların sırtından geçindik şimdi de onlar intikamlarını alıyor”.

EN ÇOK NEFRET EDİLEN İKİNCİ BAYRAK

90'lı yıllar... Gülistanın kuzeyinde bir şehir... birkaç günlük bir ayaklanmadan sonra şehir normale dönmüştü. Şehre “yerli” ve yabancı basın, nihayet “yetkililerden” izin aldığı için girebiliyor. Derken gazeteciler şehirde “rahatça” dolaşmaya başlıyorlar ki, giderek etraflarındaki meraklı gençlerin yerini öfkeli gençler almaya başlıyor. Gidişatın vahametini önceden çözen ihtiyarlardan biri tercümana yanaşiyor:

“De ki aha ona”, parmağıyla işaret ederek, üstündeki o gocixi şıxarsin yoxsa bizim gençler oni fena döyecekler” diyor. Tercüman durumu çabucak kavıyor, hemen söz konusu Amerikalı gazeteciye uyarıyor. Bu gazetecinin üstünde Amerikan savaş pilotunun giydiği havalı bir mont vardır. Ve kolunun üstünde de kocaman bir ABD bayrağı. Gazeteci itiraz edercesine soruyor:

“But why” (fakat neden)

İhtiyar çevirmene gerek duymadan ona doğru iki adım atıyor ve, “çünkü o bizim en çok nefret ettiğimiz ikinci baraxtır, çıxar şuni” Gazeteci tercümanın çevirisini bile beklemeden montu çıkarıyor. Ne ihtiyar tek kelime İngilizce bilirdi ne de gazeteci bir kelime Kürtçe. Ama bir birlerinin son cümlelerini eksiksiz anlamışlardı!!!

.....

Aynı anda aynı şehrin öbür ucunda (daha emin ve güvenli yerinde) Generalin biri bir albayı öfkeyle azar-

lıyordu, “Albay bu ne rezalet, bayrak asacak tek bir direk yok muydu bu koca şehirde”

Cevap çaresizceydi.

“Komutanım dün bayraksız direk kalmamıştı”

Ne olduysa gece iki ile üç arası olmuştu, aniden sobalar yanmaya bacalar tütmeye başlamıştı...

DİN DERSİ

Öğretmen anlattıklarına kendini çoktan kaptırılmıştı, coşkun ve hülyalı bir şekilde cennetten bahsediyordu:

“Orada çiçekler, kuşlar, orada her yer ormandır. Orada nehirler şaraptandır”

Öğrencilerden biri sordu:

“Ama hocam, hacı, hoca, erenler sarhoş olmaz mı, yok şimdi bünyeleri de hassastır alışkın değiller ya...”

Öğretmen alayı sezecek durumda değildi, bu yüzden aynı hülyalı biçimde cevap verdi, “olmazlar aziz kardeşim olmazlar, o şarap sarhoş etmez.”

“Niye ki sahte mi?”

Öğretmen, gülüşmeler üstüne alayı çözdü ve kendine geldi, “sus oğlum kırarım kafanı günah işliyorsun!”

Sınıfın en saf öğrencisi sordu; “İyi de hocam cennete gittik diyelim, peki suyu hangi cehennemden bulacağız, bütün nehirler şarap ya ondan merak ettim.” Hoca öğrenciye oturmasını işaret edip konuyu değiştirmeye çalıştıysa da artık çok geçti, zira arka köşede cenneteki şarap markaları üstüne koyu bir tartışma başlamıştı. Fransızların olduğu yerden Bordeaux nehri geçermiş, İtalyanların ki de fena değilmiş, gondolcular bir taraftan şarkı söylerken diğer taraftan elindeki maşrabayı şarap nehrine daldırıp saldırap müşterilere uzatıyormuş ki öğretmen dayanamayıp patladı, “susun be, kafirler, hepimiz cehenneme gideceksiniz, alay etmeyin.”

Derken sınıfın en saf tiplmesi, izin almadan, aniden konuşmaya başladı. “Peki orada su var mı su, yok ben susuzluğa dayanamam da ondan sordum, su varsa ben cehenneme razıyım zaten şarabı da hiç sevmem.”

ÖLÜMSÜZLÜK

Bilim adamları ölümsüzlüğün peşinde! Genetik araştırmalardan, gen mühendislerine, biyoloji uzmanından, tıp fakültelerinin en iyi proflarına kadar bu çekici şey, ölümsüzlük, hep kafalarının bir yanında. Aynı ülkenin peşinde daha önceleri ortaçağ büyücülerini koşturmuştu, Çin’de bir kimyacı ölümsüzlüğün ilacını yapmaya çalışırken barutu bulmuştu ve bundan öncede bozkır şamanları. Suda, toprakta, gökyüzünde, yıldızlarda onu aradık, hala arıyoruz ve daha çok arayacağız.

Oysa sanat bunu çoktan keşfetmiş, başarmış durumda. İşte ölüme meydan okuyan Gılgamesh ya da Homeros’un yapıtında ölümsüzleşen Troya. -ki bu şehrin kendisi bugün çok eski bir harebedir.- Ve tabii Sovyet kalemlerin, ellerin, fırçaların ölümsüzleştirdiği Stalingrat destanı. Hepsi ölümsüzleştiler. Yemen çoktan unu-

tulurdu yemen türküsü olmasaydı.
Sanat bir ölümsüzleştirme eylemidir.

İHTİYAÇ

Çünkü, sanat hayatın kendi nabzını taşır kendi içinde. Çünkü o gökten inmemiş, doğada kendiliğinden yetişmemiştir. O üretimin içinden çıkıp gelmiştir. Sanat bir emek ürünüdür ve onun en büyük gizemi de budur. Bugün dansçıların hareketlerine yön veren ritm, asırlar önce ilkel klan döneminde ortak çalışmayı kolaylaştırmak, organize etmek amacıyla kullanılıyordu. Klan üyelerinden biri bir dalı ağaç gövdesine ya da iki taş parçasını bir birine vurarak çalışanlar arasında uyumu sağlamaya çalışırdı. Böylece koca bir ağacın gövdesini yirmi insan sırayla kaldırmayı denemiyor da yirmisi birden aynı anda bu ağacı kaldırıp götürebiliyorlardı. Sonra üretim geliştikçe ritimde gelişti, üretim soyutlama yeteneğini çalıştırıyordu bu da beraberinde sanatı doğuruyordu, üretimde uyum için kullanılan ritm dansın bir parçası haline geliyor, belli formlara ve biçimlere girip sanatlaşıyordu. Av hayvanlarının ve düşmanı korkutmak için kullanılan hayvan boynuzundan yapılan üfleme aletler bugün saksafon, kaval, yan fülüt hatta gayda biçimini alarak zaman içinde sanatlaşmıştır.

İnsan insan olduğu için, insan olmaya başladığı andan itibaren yemek, içmek ve üremekten fazlasına muhtaç ve bunları yaratmak zorunda olan bir canlı türüdür.

KURŞUN GEÇİRMEZ PERDELER

Hayat onlar için öylesine güzeldir ki, öylesine tatlı ve öylesine lükslerle dolu.

Arabaları var çok güzeldir. Ünlü bir markadır. Lambargini ya da Ferrari.

Evleri var akıllı; ışıkları kendisi açar, kapıyı kendisi, sen söylersin o hizmetçiyi çağırır. İşini bitirdiğinde sifonu çeker. Musluğu açık unutursan o kapatır. Bahçede ise yapay bir şelale vardır, aynı su bıkmadan bir motor aracılığıyla hep aynı biçimde dökülüp durur, ve bundan zevk alırlar!!! Sonra bahçelerde havuzlar vardır, kocaman havuzlar ve etrafında güneşlenir estetik cerrahlarınca üretilmiş son harikalar!..

Ve nasıl zevk ve sefa içindedirler. Yalnız can güvenlikleri biraz tehlikededir.

Ve bu yüzden artık arabaları kurşun geçirmezdir.

Ve elbiseleri...

Ve hatta şemsiyeleri...

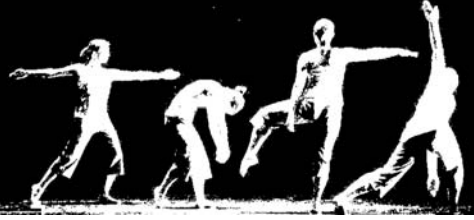
Şimdi de kurşun geçirmez perdeler taktırmaya başladılar. Böylece pencerelerin arkasında korkmadan dolaşabilecekler ya da eskisi kadar korkmadan! Yalnız bu perdelerin bir iki kusuru var. İlki çok ağırlar açıp kapamak hayli güç. İkincisi öylesine sıkı bir kumaş ki duvar gibi ne ışığı geçiriyor, ne de havayı... Bu perdelerle kapatılmış bir pencerenin çok farkı yok bir duvardan. Ama onlar için önemli olan can güvenliği, klimayı açarlar hava gelir, akıllı evin akıllı lambası da ışık sağlar.

GİDERSEN

KAZIM DEMİR

Gülümsemek sana ne çok yakışıyor
Gözlerinin olgun duruşuyla buruşması
Bir şelale gibi akarken gölün yüreğine
Yakamozlar dans ediyor gözlerinin kuytusunda
Yalnız olunmaz bu yollarda
Gidersen üşürsün kalırsan yanarsın
Bıkılıyor zamanla durgun bir hayattan
Nehirleşip akmak istiyor yüreğin
Can vermek istiyor tene toprağa
Susuzluktan yurtsuz kalanlara
Hayat kısa ama dolu anlamlı olmalıydı
gidersen yurtsuz(luğun)
kalırsan yurdun, yurdum
ah bir yoldaşın olabilseydim
saplanmış damarlarım toprağa
toprağın altından ulaşır sana
koparsa ölürüm
gidersen ölürüm
bir çoban kavalı duyulur
yanı başımdaki patikada
gelirler, geliyorlar
yapraklarımı yerler
suyundan içerler
çoban yüzünü yüzüne sürünce
yüreğim kanar canım, canım yanar
gölgede oturur içimde boğar beni isyan
dokunur damarlarım sana
dokunur tenin bana
sana mecbur olmamdan çok tutkunum
gidersen çürürüm
kalırsan yanarsın
bende tutkun bir hastalık
ne gölgem kalır ne de meyvem
yüreğimde ayrılık
gövdemde vefasızlık baltası
acımasız darbelerle yarananırım
ama gidersen ben ölürüm
kalırsan sen....
al tohumumu sürükle akıntıda
orman olur vefalı yarınlara
sen yağmurlarla büyürsün
gölün yüreğine belki de okyanus olursun
yetersin zaten onlara daha sonrakiler
gidersen
ben
ölü
rüm.....

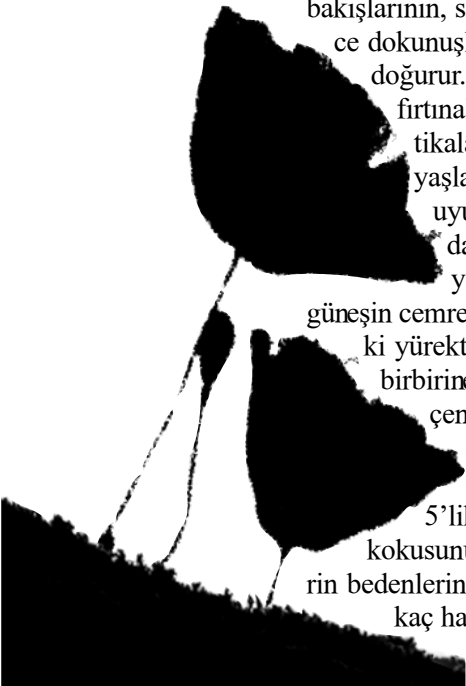
gelincik

Bingöl Berfin'idir Media'nın. Gelincik de Berfin'in güneşe ve rüzgara en sevdalı, bahara en davetkar gülümseyen çiçeğidir. Media kadar bilgedir, ama gençtir her devrim gibi. Her isyan gibi asidir. Özgürlük kadar zorlu ve nazlı, zafer kadar kızıl ve tutkulu yaşar, dört mevsim binlerce yıldır dört yönden talancı akınların hiç durmadığı, ihanetlerin en ölümcül yaralar açtığı ama umudun hiç eksilmediği, sevdaların en zorlu ama en tutkulusunun büyüdüğü ve boyun eğişin, teslimiyetin asla yer bulamadığı, giremediği, tutunamadığı, görülmediği; sözün, dansın, şarkının ve düşlerin en önemli, en kadim beşiği Media'da.

Söz ve şarkı, dans ve düşler, bir an dahi, eksik olmaz teninden dilinden, yüreğinden ve bilincinden Gelincik'in. Media'nın hiç durmadan sönen ve her defasında büyüyen isyanları gibi.... Sözler, düşler, ama özellikle danslar ve şarkılar yoldaşı, rehberi olmuştur, bilincini ve umutlarını acılarını ve sevdalarını saklı tuttuğu; her isyana hazırlanırken ve geri çekilirken dövüşe dövüşe, rehberi olmuştur Media'nın. Gelincik ses olmuştur, eda olmuştur Media'ya. Acıların, hasretliğin ve yenilmeyen, boyun eğmeyen isyan isyan aşklarının ırmakları akar sesine, mısralara dönüşür; umutların ve özgürlüğe sevdalanışın sıradağları, ormanları yürür mısralarca, söz olur; düşlerinin göğü damla damla serpilir beslenirler, çoğaltır sözleri. Sözler ki bire bin veren kır çiçekleri gibi isyanın ve devrimin, özgürlüğün ve zaferin şarkılarında.... Emekle ve düşünle, ölümle ve doğumla, sevinçler, yıkımlar, göçler, sürgünler ve umutlarla şekillenip büyüyen, çeşitlenen, çağlar boyunca kuşaklarca aktarılıp tenin tene her iklimde aşka akışında, emeğin hazanda hasata dokunuşunda, sevincin ve sevdanın üç renginin baharda ateşle buluşma sabırsızlığında, o sevdanın umutla, özgürlük tutkusuyla her yeni isyana kalkışında çoğalarak artan, kır çiçekleri kadar çeşitli, kelebekler kadar narin, munzur ve çolamerg kadar coşkulu, rüzgarlar kadar çevik danslarının her edasına konup eşlik eder şarkıları....

Kaç halk vardır, yüzyıllardır her şarkıları, her dansları düşlerinin isyanını besleyen, özgürlüğü sevda eyleyip uğrunda yüzyıllardır dövüşen? Kederleri isyan, aşkları isyan, ölümleri ve doğumları isyan, hasretlikleri ve kavuşmaları isyan. Dokunuşlarının, bakışlarının, soluklarının değdiği her şey, karşı duramaz, katılır isyanlarına. Su değince dokunuşlarına ırmaklarca isyana katılır. Topraksa dört mevsim bahar isyanlarını doğurur... Onaltı rüzgar duyunca soluklarının özgürlüğe kanatlanışını, yüzyıllık fırtınalara durur; ateş buluşunca gözlerindeki kıvılcımlar saçan bakışlarla, patikalarda ve sokaklarda isyan yangınına dönüşür.... Kaç halk vardır beş-yedi yaşlarındaki filizlerinden asırlık çınarlar gibi duranlarına dek hep aynı düşünle uyuyup aynı gülüşle güneşe bakan, aynı öfkeyle kırdan ve şehirden dalga dalga yürüyüp inkar ve asimilasyonun kalelerini sarsarak, dehşetlerini ayakları altına alarak aynı bilinçle özgürlüğü haykıran? Kaç halk vardır, güneşin cemre dokunuşlarıyla suda, toprakta ve rüzgardaki tüm sesleri, renkleri, tendeki yürekteki ve bilinçteki umudu, aşkı ve düşü hayatın bitimsiz senfonisi içinde birbirine bağlı ve uyumlu harekete geçirmesi gibi bir tek sözcükle harekete geçen, özgürlük için ve özgürlük adına? Teniyle bütünleşmiş, düşlerini, bilincini ve yüreğini meşale edip yürüdüğü yolu aydınlatarak, genç-yaşlı-çocuk, kadın-erkek aynı soluklanışla, aynı yürek vuruşlarıyla, ellerinde 5'lik 7'lik çocuklarının dağ doruklarının koyaklarını, pınarların rüzgarlığını, kokusunu, suyunu ve Media'nın en büyük düşünüyü teninde taşıyan 20'lik gençlerin bedenlerini bayrak gibi taşıyıp köleliği, inkarı, teslimiyeti eze eze zafere yürüyen kaç halk vardır? Hangi halkın düşmüşse bilincine ve yüreğine sınıfsız-sömürsüz özgür bir yaşamın, her şeyin emeğin olacağı, hiç görülmemiş düşler

her sabah gerçekleştirilirken, hiç duyulmamış şarkılar hiç duyulmamış seslerle ve melodilerle söylenirken; hiç yaşanmamış aşklar yeni kadının ve yeni erkeğin, yeni insanlığın rengarenk tenlerinde yaşanırken, kolektif emeğin düşsel dokunuşlarıyla insanın ve yaşamın şarkı gibi yeniden yaratılıp hayatın aşk gibi paylaşılacağı bir umudun tohumları işte bu halklardır onlar... O tohumlar ki yıllardır büyümekte, bir kökü Media'da bir kökü Anatolia'da. O tohumlar ki bitimsiz uzayan ve çoğalan sevdalı ve umutlu kökleriyle, bilincin ve bilginin sonsuz derinliklerine uzanmakta Media ve Anatolia'da. Milyonlarca kadın-erkek, çocuk-geç düşleriyle bir yandan Media taşırken üç renginde sakladığı binlerce yıllık hasretini katmak için halkların rengarenk ortaklık bahçesine, bir yandan da Anatolia ile birlikte sınıfsız, sınırsız özgürlüğün yaşamına doğru durdurulamaz bir yürüyüşte.

Gelincik de bu yürüyüşün, Media'nın bu en büyük ve en güçlü isyanının devrime tutulduğunun, devrimin zafere yürüdüğünün bilincindedir, -ki içindedir, düşündedir, bilincindedir. Ve hiç durmadan, şarkılarıyla ve danslarıyla, Media'da zaferin şarkısını ve dansını örmektedir. Dokunduğu her tenden, duyduğu her sestem, konuştuğu her yürekte, gördüğü her umuttan örmekte, yaratmaktadır. Ne sağanağı kurşunların ve bombaların ne dağ dağ yükselen zindanların, ne ırmaklarca akan kanın, ne de sis gibi çöken barut ve ölüm buğusunun dehşeti durduramadı Gelincik'i Media'yı.

Gelincik, kimi zaman avuçlayıp Tigris'in sularını savurur sokaklarına Surlar Kenti'nin, tutuşturur dillerinde sözleri, gözlerinde cesareti, ellerinde zaferi gençlerin ve çocukların... Sokaklar kalkıp ayağa dolaşır tüm yürekleri, bilinçleri çağırır göğsünde yanan ateşlerde, umudu ve sevdayı bilemeyi. Zılgıtlar kanatlarında taşıyarak ateşleri uyandırır karabasanların kuşatmasındaki düşleri, aydınlatır ve onları sokak sokak caddelere taşın isyanın şölenine çağırır.

Gelincik, kimi zaman göğün ve yerin, insanın ve doğanın en uyumlu bütünleşmelerinden biri olan, yüz yıllardır sayısız farklı seslere, renklere konukluk etmiş, yaşama ve insana, acılara ve sevinçlere kucak olmuş, yoldaş olmuş, bazan hırçın, dolu dizgin, bazen narin salınarak akan Tigris'in, sularını, binlerce yıllık yar kollarıyla okşayan Hesna de Kepha'nın burçlarından klomlarını söyler. Kimi zaman sayısız umutların ve kederlerin, aşkların ve ayrılıkların geçişine bazen yol olmuş bazen tutuşturmuş yüzlerce yıllık Malabadi köprüsünden seslenir.

Gelincik bin yılların düşünce ve özgürlüğün isyanına ses olur da, eda olur da inkar ve asimilasyonlar durur mu? Ki onlar, nehir ölüsü sessizliği taşıyan bakışlarıyla, düş ve umut yığını kentlerin korkusunu, aşk ve seveda kaçını soysuz dokunuşları yaşam edinenlerdir. Gözlerinde ne sonsuzluğu vardır hayatın ne de seslerinde insanlığın geleceğe akan gürül gürül çağlayışı... Ne-

ye dokunduysalar, neye değdiyse gözleri, ölümü buluşturuyorlardı, sessizliği ve renksizliği. Ölümün bile kendi doğallığı vardır, yaşamla bir ve ayrılmazdır, yeni yaşamlara, yer açar, süreklilik katar. Ama onların ölü dokunuşları, çürümeydi, zamanı geri çevirmeye, hareketi durdurmaya çalışsan; doğa, akıl ve insan dışı... Düşmanlardı bu yüzden her rengin, her şarkının, her sesin, her dansın... Gelincik'in şarkıları ve danslarının da; renklerinin ve sesinin de; düşlerinin ve gülüşünün de...

Gelincik işçiydi, emekçiydi. Bir ellerinin emeği vardı yaşamı biçimlendiren bir de yüreğinin ve bilincinin emeği, isyana ve devrime yön veren... Gelincik'in sesindeki her ezgi, tenindeki her eda, doğa, akıl, ve insan dışı inkarı ve asimilasyonu üreten kapitalizme karşı, durmak bilmeyen akınlardı. Bu yüzden, daha fazla yüreği tutuşturmadan isyanın ateşiyle, daha fazla düşleri uyandırmadan özgürlük yürüyüşüne; daha fazla sesi katmadan zaferin şarkılarına; daha fazla teri süreklemeden devrimin akışına sus edilmeliydi şarkıları, hareket-siz bırakılmıyordu dansları...

Gelincik rehin alınmıştı, Media'da büyüyen isyana karşı; Media'yı bürüyen özgürlük yangınına karşı; Media'ya bürünen devrime karşı...Gelincik artık tutsaktı...

Gelincik biliyor ve bekliyordu böyle bir tutsaklığı. Ama yine de her tutsaklık gibi bu da zamansız gelip buldu kendisini... Zamansız bir koparılıştı sokak sokak büyüyen isyandan; patıklarca çoğalan... Zamansız bir ayrılıktı Media'dan, çocukları ve gençleriyle, kadınları ve erkekleriyle soluk soluğa devrime koşan... Zamansızdı tutsaklığı, ansızdı... ama artık, o andı, tutsaktı... Çok şey düşünüyordu tutsaklığının ilk anlarında. Ne çok şey vardı yapmak istediği, daha ne kadar çok şey vardı yarım kalan... Daha önce çok duymuş, dinlemiş ve okumuştı tutsaklığı; dışarıda büyüyen isyanın ve devrimin bir parçasıydı. Tutsak alınışın yüreklerdeki ve bilinçlerdeki özgürlük ateşini söndürmeyi, inancı ve iradeyi teslim almayı, düşsüz ve gülüşsüz bir et yığınına dönüştürmeyi, amaçladığını biliyordu. Daha adım atar atmaz, kolları bağlı, aldırmandan inkarcı ve asimilasyon muhafızlarının korkularını örttükları tehditkar bakışlarına ve sözlerine, duydu Dörtler'in sesini, kimse duymadı kendisinden başka. Tenlerinde ki ateş canlıydı halle, kucaklaştı herbiriyle, kimse görmedi kendisini. Sadece, muhafızlar görünce Gelincik'in dik duran başında parlayan işkence yorgunu gözlerdeki savrulan yalımları, anladılar karşılarındaki kadının teslim alınmayacağı.

Günler geçti... Gelincik öğrendi, tanıdı yeni kavga alanını, her santimetre karesini... Gri betonu, demir yığını... Sanki kendisine doğru akın akın ilerleyen ölüm ordularıydı; duyuyordu ölüm çığlıklarını; düşlerini, gülümseyişini, bilincini ve yüreğini teslim almaya ilerleyen, Dört bir yanı demir, dört bir yanı beton ortasındaydı akınların ve kuşatmanın. Gözleri, şafakta beliren güneşe bakar gibi kısılırken, ağzının kenarında seher taze-

liğini taşıyan kırların güneşe gülümseyen çizgileri belirirken, hernepeş ezgisiyle düşlerini, bilincini ve yüreğini saldı üzerine ölüm akınlarının. Durdurdu hepsini. Öğrenmişti kuşatmayı nasıl yaracağını; Media ile yeniden ama kimsenin ve hiçbir şeyin dokunamayacağı engel olamayacağı bağları kurmayı. Duvarlar küçüldü önünde, demirler büküldü... Teni tutsaktı ama yüreği, bilinci, sesi dansları, şarkıları ve düşleri özgürdü...

Gelincik zaman yitirmeden çalışmaya başladı. Madem ki zorla koparılmıştı, zorla ayrılmıştı sokak sokak, kent kent büyütülen özgürlük ateşinden, her sözcükle, her notasıyla, her düşle, daha çok büyütmeli ve çoğaltmalıydı bilincini, şarkılarını, yüreğini... Madem ki sınırlandırılmıştı teninin adımları, dokunuşları tenine Media'nın, o halde, bilginin, düşlerin ve müziğin sınırsızlığıyla ya kamlar, çiroklar, ya yüreklerde ve bilinçlerde özgürlüğü büyüten, zafere yürüten çağrılar ya da şarkılarla hasreti ve umudu, aşkı ve isyanı devrime taşıyarak devam edecekti adımlamaya.

Beton ve demir yığını içinde herşey silahtı, tuzaktı inkarcıların elinde içilen su, yenilen ekmek, solunan hava. Günün 24 saati, her an tende ve bilinçte durduraksız bir savaştı verilen. Gelincik'in kırılmayan, kırılmayan iradesi, eğilmeyen, eğdirilemeyen başı mademki dimdikti o halde, teni kuşatılabilir! Öyle umuyorlardı asimilasyon muhafızları... Zorlu tutsaklık koşulları bedenini zayıf düşürdü Gelincik'in. Tutsaklığın ağır hastalıklarıyla savaşmaya başladı. Bir yandan, soğuklarda tüm vücudunu milim milim kemirircesine can yakan, hareketsiz bırakan ağırları; diğeri de, beyninin kıvrımlarında, düşlerinin rengarenk çoğalışını, bilincinin özgürlük aydınlığını kanatmak için pusu kurmuş bekleyen ağırları... Öyle zor geldi ki bu Gelincik'e inanamadı... Günlerce bir tek soru haykırdı gözyaşlarının her damlasındaki isyanda "Neden ben?..." Çok zor oldu bu gerçekliği kabullenmesi... Her şeyi düşündü günlerce; her şey gelip düşlerine konuk oldu gecelerce... Her şeyin sonu gelmiş değildi elbette. Daha ilk adımlarındaydı özgürlüğe yürüyüşün, newrozundaydı gençliğin... Yine de yaşamış olduklarını düşünmeden edemedi... Hepsinden ve herşeyden önemlisi, hepsini ve herşeyi kapsayan, hepsine ve herşeye anlamını veren özgürlük isyanını, özgürlüğün devrimini... Bir kıvılcımın aniden karanlıkta parlamayı tutuşturması gibi bir ateşi, bir sözcük ateşten hatlarıyla belirdi yüreğinde, AŞK... Media'nın doğusundan, bin yıl öncesinden Baba Tahire'nin sözleri gelip kondu dudaklarına, dili dolaşmaya başladı mısralarda:

(*dil:yürek)

"Aslan mısın kaplan mısın/ Ey dil ey dil*

Benle hep kavgalısın/ Ey dil ey dil

Tutsam, kanımı dökerim

Ki görem ne renksin/ Ey dil ey dil

...

Dert ile yanmamışım, derman ne?

Ölüm ile yanmamışım figan ne?

Salsam gül gibi ve gitsem

Böyle olan başıma yağmur ne?

...

Kim ki derdi yoksa ölsün evvela

Aşktan dertsiz kalp çürüsün evvela

Sabah güle diyordu bülbül

Aşksız olanlar ölsün evvela"

"Ey bülbül" dedi Gelincik, "gel de kon yüreğime..."

Konuver ki, kanatlarında taşıdığın isyan isyan aşkların tohumlarını serp. Serp ki, aşkın kızıl gülü açsın benim de... Ne demiş, ne güzel söylemiş Baba Tahire ey bülbül...

...

Kim aşksa korkmaz candan

Korkmaz aşık zincir ve zindandan

...

Tıpkı özgürlük devrimimiz gibi, öyle değil mi bülbül? Ki o'dur bizleri zindanlarda korkusuz ve özgür kılan, yenilmez ve ölümsüz kılan, ölümden ve zindandan!!" Zin'in ay aydınlık teninde, kollarında buldu kendini. Mem'ini düşledi, hiç yüzünü görmediği... Belkide hiç göremeyeceği... Belki de bir gün...

Kendine geldi birden! Neden şimdi, tam da böyle bir anda düşüvermişti aklına? Çözemedi kendisi de... Aşkı yaşamamıştı hiç... Elbette bir sınır örmemişti yüreğinin çevresine. Özellikle kaçmış da değildi... Üstelik, bir ara, dokunacak gibi olmuştu; ama... Belki de zamanı değildi! "Mevsimim değildi belki" öyle düşündü Gelincik... Sonra derin bir uykuya daldı...

Sabah güneşin sarı sıcak öpüşleriyle uyandıığında hiç olmadığı kadar dinç ve güçlü duyumsadı kendisini. Ağzından çıkan ilk sözcük "Asla!" oldu. Olanca çılgınlığıyla seslendi tenindeki ve beyindeki kuşatmaya ve asimilasyon muhafızlarına "Ne düşlerimi, ne şarkılarımı, ne bilincimi ne de yüreğimi teslim alamayacaksınız. Nasıl karşı konulamıyorsa ve konulamazsa özgürlük isyanımıza; nasıl durdurulamıyorsa ve durdurulamazsa isyanımızın zafere yürüyüşü, devrimimiz nasıl yıkıyor, dağıtıyorsa örülen tuzakları, ihanetleri, kuşatmaları; isyan benim, devrim benim, yeneceğim..."

Kimse duymadı kendisini; yüreğinden yükselen sesi, tenindeki, beyindeki ve beton-demir yığını ötesindeki muhafızlar duymuştu sadece...

Gelincik daha da sıkı sarıldı çalışmalarına. Bilinci, sesi, düşleri ve kalemi hiç susmuyor, durmuyor, yorulmuyor, doymuyordu. Ya klan oluyordu gecelerce, Media'nın çınarları yaslıyorlardı başlarını sesinde yankılanan hasretlere, boyun eğmeyen isyanlara, yarım kalan aşklara veya hiç başlamayan, başlayamayan, yürekte bir kor gibi taşınan. Ya çırak oluyordu çocukları ve gençleri sürüklüyordu peşi sıra güneşli özgür günlere, ya da bir tek söz oluyordu Media'yı sokaklara, kırlara, umuda çağırın... Susmuyor, durmuyor, yorulmuyordu, tıpkı bir ırmak gibi, kah derin koyaklarda seke seke a-

kıyor, kah ovalarca kıvrıla kıvrıla dans edercesine akıyor, kah kanatlanırcasına, göğe uzanırcasına çavlan olup coşuyor.... O'nu kopardıklarını sanmışlardı ya Media'nın akışından, oysa şimdi asla dokunamayacakları, uzanamayacakları, durduramayacakları bir akışa dönüştürdüler Gelincik'in özgürlük devrimine akışındaki yerini. Üstelik, Gelincik, Anatolia'nın özgürlük ve sınıfsız bir yaşama akışını daha iyi tanımıştı. Birleşen, damla damla karışıp çoğalan küçük akarsular gibi, bilincindeki ayrı gibi görünen Media ve Anatolia ırmaklarının arasında ilerliyor, kanallar açıyordu... Gelincik okuyor, öğreniyordu... Daha çok öğrendikçe bildiği her şeyi yeniden ele alıyordu; yüreğinden bilincine düşlerinden şarkılarına kendini yeniden yaratıyordu adeta...

Gelincik düşünüyordu, düşünüyordu...

"Tıpkı bir ırmak gibiyiz. Aynı deryalara akan. Tıpkı bir ırmak gibiyiz; bir zaman bir yerde ayrılmak zorunda kalan. Defalarca kuşatıldık, göl olduk. Ama her defasında yardım kuşatmayı; durmadık, durdurulamadık. Defalarca vurulduk, toprak altına çekildik. Ama durmadık, durdurulamadık. Ovalarca tuzaklarda yayılıp sancılarla kıvrıla kıvrıla, bildik akmasını, durmadık, durdurulamadık. Dizilince önümüze sıra sıra uçurumlar, rüzgar gibi kanatlandık; tıpkı bir ırmak gibi akmasını bildik... Evet farklıydı akışımızın hızı, farklıydı yeniden can verdiğimiz yürekler, ayağa kaldırdığımız bakışlar, ezgiler kattığımız sesler, rengarenk bezediğimiz düşler... Ama aynıydı akışımızın kendisi, aynı göğün mavisiydi beslendiğimiz, aynı deryaydı bizi bekleyen...

İrmaklar ki, her damlasının dokunuşuyla toprağın özündeki devinimi nasıl geçirirse harekete ve o topraktaki tohumdan nasıl fişkırtırsa orman deryalarını, dallarında dalgalar gibi rengarenk çiçekleriyle; dokunuşunun her damlasında nasıl taşıyışsa çığlık çığlığa yaşamın sırrını; binlerce yıldır akışının her anında nasıl paylaşmışsa, insanların, kıyılarına gelip düşlerindeki çöle durmuşluğun, rengarenk kırlarca umutlara susuzluğunu ve gidermişse; yüreklerin yarım kalmış sevdalarını damla damla akışıyla ezgilerini; acıların kanayan yaralarını suyunun yumuşaklığıyla sarışını; ayrılıkların keuderli göz yaşlarını akışına katmasını nasıl paylaşmışsa... Kendi akışının sayısız engellerine, tuzaklarına al-dırmadan; ölümlerin ve kıyımların kana bulayışından boğulmadan nasıl paylaşabilmişse, verebilmişse yaşamın gizemini, akışındaki süreklilik gibi daima ilerlemeyi ve vazgeçmemişse vazgeçmemişse, derya düşlerinden, derya şarkılarından -ki bu anlamıdır varoluşunun, varıp o mavi deryalara, katılmak tüm ırmaklarla mavi-liğin bitmeyen şarkılarına...

Öyleyiz biz de, ırmaklar gibi... Genç ömrümüzle binlerce yıllık özelemlerini ve acılarını ve düşlerini, taşımaktayız Anatolia ve Media'nın.

Yıllardır, akışımızın, geçmediği kent, dolanmadığı sokak, sarmadığı ten, sürüklediği yürek, büyütmediği düş kalmadı. En susuz karanlıklarda, soluğumuzla

soluklandı umudu halklarımızın. Düşlerin dahi izi sürülürken kent kent kuşatmalarda, sokak sokak basılan evlerde, namluların gölgesi altında makine başına sürülen ellerde. Köylerin ortasında cıvılcıplak yatırılmışken kar ve buz üzerinde, karanlığında gecenin, umut bizdik öfke biz.. Ne şafak sökerken darağaçlarında susturabildiler soluğumuzun haykırdığı zafer ezgilerimizi, ne de ihanet ve çürümüşlikle örülen dört duvar arasında söndürebildiler dört kibrit çöpüyle tenimizde tutuşturduğumuz özgürlük ateşini... Tutsak alınmış olsa da gökyüzü, zincirlere vurulmuş olsa da yağmurlar, sokaklardan ve kırlardan, alanlardan ve dört duvar arasından yağın nisan yağmurları gibi bahar yüklü kanımızla besledik akışımızı....

Aynı ırmağın kollarıyız biz; her ırmak nasıl birleşirse birleşmek zorundaysa ayrı kalan kollarıyla varmak için deryalara, birleşmeliyiz artık biz de... Oysa, çoktan birleşmiş Media ve Anatolia'nın aşağılanması acısı; kentten kente hiç durmadan sürgün köleler gibi sadece soluk alabilmek adına, düşlerini, umutlarını satmak zorunda kalışın öfkesi. Aynı özlemle ve düşünle, aynı açlık ve soğuk gecelerle sarılırlar birbirlerine. Alanlarda ve fabrikalarda, toprakta ve grev çatışmalarında aynı soluk, tek yürekle aynı sevdâ tek umutla haykırırmaktalar: Her şey bizim olmalı, emeğin ve özgür yarınlığımızın.

Bir, bu ayrı duran isyan isyan akışımızın, devrim devrim coşarak, çoğalarak zaferin deryasına ulaşmasını sağlamak kaldı. Çünkü uzadıkça ayrı akışımız, artıyor, büyüyor kanayışımız. Büyüdükçe kanayışımız gücünden kaybediyor akışımız. Irmak ırmak akan tüm dünya halklarıyla hepimiz yaklaşıyorken deryasına özgür insanlığın, biz en önündeyiz tüm bu akışların.. Ne kuşatmalar, ne barut, ne kan, ne ölüm ne de çocuk-geç kadın-erkek tenimizde eriyen kurşunlar durduramıyor, saptıramıyor akışımızı. Düşmanlarımızın tek umudu, bu ayrı akışımızın sürmesidir. Ki bilirler ne kadar küçük dereciklere bölünürse koca ırmaklar o kadar çok uzatırlar varlıklarını; o kadar uzaklaşır halklarımızın sevdası, emeğin özgürlüğü kuracak dünyası... Tek dehşetleri birleşmesidir Media ve Anatolia'nın akışı..."

Düşünüyordu Gelincik, düşünüyordu. Farkında ve bilincindeydi pek çok şeyin. Ama henüz çok şey de vardı netleştiremediği. Yüreği ve bilincini fırtınalı bir okyanus gibi savurup duran, bazen de fırtına sonrası göğü kucaklamış gibi dümdüz güneşe, martılara ayna olan; ve henüz dört duvar arasında netleştiremeyeceği pek çok soru...

O günden sonra Gelincik'in şarkıları, kırlangıç sürülerinin o harikulade keskin hatları ve çığlıklarıyla süzülmesi gibi mavilikte tanımıyorlarsa hiçbir engeli ve sınırı, öyle aşırıyordu duvarları, tel örgüleri, yayılıyordu surlar kentine, Berfin'e Media'ya....

Hasan İzzettin Dinamo

Hasan İzzettin Dinamo, küçük yaşta babasını Birinci Dünya Savaşında Kars'da kaybeder. Dinamo'nun çocukluğu, iki kız kardeşiyle birlikte öksüzler yurdunda geçer. Bu dönemleri Samsun, Beykoz, Halıcıoğlu, Bigados, Selimpaşa ve Amasya'da öksüzler yurdundaiken ilkokulu bitirip ve diplomasını alır. Ortaokula aynı kentte devam eder. Bir süre sanat okulunda okur, sonra ortaöğrenimini Sivas öğretmen okulunda 1931'de tamamlar.

Hasan İzzettin Dinamo, Goethe'nin Werther'ini ve Faust'unu okur, çok etkilenir. Ardından Shakespeare'nin Hamlet'ini tanır. Faruk Nafiz'in etkili aşk ve memleket şiirlerinden de etkilenir ve Dinamo'nun şiirinde derin izlekler yaratır o dönemde.

Hasan İzzettin Dinamo 1931 yılında öğretmen okulunu bitirdikten sonra Malatya ve Adıyaman'da iki yıl öğretmenlik yapar. Daha sonra Ankara Gazi Eğitim Enstitüsüne Resim İş bölümüne girdi. Burada öğrenciyken TCK'nın 142. maddesine aykırı bulunan Tren adlı şiiri nedeniyle dört yıl ağır hapis cezasına çarptırılır. Cezaevinden çıktıktan sonra 1939'da İstanbul'a gider ve oraya yerleşir.

Hayat denilen kavgaya gözlerini 1909'da Trabzon-Akçaabat'ın Ahanda köyünde açtığında her şeyden habersiz ağlayarak ve gülererek başlar büyümeye, ancak Dinamo daha küçük yaşta öksüz kalır ve yetimhanelerde büyür. Seksen yıllık onurlu yaşamına onbir şiir kitabı, yirmi altı roman ve üç anı kitabı sığdıran Dinamo, aydınlığa olan inancından hiç şüphe etmeden yaşama, tüm zorluklara, baskılara, işkencelere, mahpusluklara, sürgünlere direnmesini bilir ve bugünde aydınlatmaya devam eder. Bir kez daha bize göstermiş oldu, aydının söylemi ile eyleminin tutarlılığının önemini...

Dinamo, on yedi yıl yetimlik, elli dört yıllık yazın emekçiliğinin dört yıl hapislik, yedi yıl sürgünlük ve iki yılda öğretmenlik sığdırdı bir soluk alıp verir gibi seksen yıllık hayatına.

Bu araştırma sürecinde, Dinamo'nun irdelediğim şiir kitapları, Özgürlük Türküsü, Kavga Şiirleri, Karacaahmet Senfonisi, Tuyuğlar, Nazım'dan Meltemler oldu.

Dinamo ilk şiirini henüz on dört yaşındayken yazar. Bu ilk şiiri Mehmet Emin'i hatırlatan bir demirci şiiridir.

Vur demirci demirini boş durma

sen bugün de,

Ocağından dört bir yana

kıvılcımlar saçılınsın.

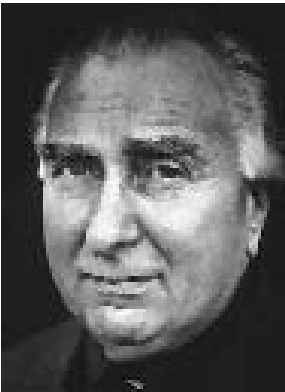
Şimdi yedek o pas tutan altın

örsün önünde.

Sana bolluk ve mutluluk

kapıları açılınsın.

Hasan İzzettin Dinamo'nun ilk şiirleri, Rıza Tevfik, Yusuf Ziya, Orhan Seyfi, Enis Behiç ve benzerlerinin izleklerini taşır, daha sonra bu şairlerin yerini çok etkilendiği Faruk Nafiz alır. Dinamo'nun ilk şiiri 1926 yılında Giresun'da yayımlanan İzler dergisinde yayınlanır.

Atilla Oguz tarafından
Ayışığı Şiir Atölyesi
Çalışması, için hazırlan-
mıştır.

**Sevgilim, seninle bu ıssız yerde
Dilekler saçalım yıldızlara biz.
Aşkımız dolaşsın yine dillerde
Bu akşam koşalım yıldızlara biz**

Hasan İzzettin Dinamo'nun Servet-i Fünun dergisinde 1928'de şiirleri yayımlanır. Bu şiirleri hece ölçüsüyle yazılmış şiirlerdir. 1929 yılı Dinamo için bir dönüm yılı olur. O yıl Nazım Hikmet yurda gelir ve 835 Satır şiir kitabını yayımlar. Bu kitabı okuyan Dinamo bundan önceki bütün şiir denemelerini ve istatlarını sesizce bir kenara atarak, Nazım'ın serbest şiir anlayışını ve ağır bir Nazım izleri taşıyarak şiirlerini örmeye başlar. Bu arada şiirlerini Nazım'a gönderir ve Nazım'dan övgü dolu sözler duyar ve daha bir sıkı sarılır şiire, eski aşk şiirleri yerine artık Dinamo toplumcu gerçekçi konuları yazmaktadır, imgeleri sınıfa adım adım ilerlemektedir.

Hasan İzzettin Dinamo 1942 yılında gittiği askerliğini tam dokuz yılda tamamlar, bu dokuz yıl sürekli firar ve yakalanışlarla geçer. Askere alındığı yıl Yeni Edebiyat'ta yayımlanan şiirleri yüzünden sıkıyönetimce bir yıla mahkum olur ve firar sebepleri de öldürüleceği tehditleri üzerine gelişir. DP. döneminde iyice azgınlaşan faşist baskılar Dinamo'yu köşeye sıkıştırır. Dinamo takma adla fotoğrafçılık üzerine kitaplar yazar. 1956'da 6/7 Eylül olaylarının ardından diğer aydınlarla birlikte olayların sorumluları olarak tutuklanır, evi aranır ve bir çok şiiri ve Vatan Şarkısı adlı roman ve bir kaç çeviri kitabına el konulur ve bir daha geri verilmez. Bu tutukluluk hali altı ay devam eder. Dinamo Deniz Feneri'nden tam yirmi üç yıl sonra nice zorluklara katlanarak Karacaahmet Senfonisi'ni çıkarır. Bu kitaptaki şiirleri 1945 yılında yazdığı şiirlerden oluşur. Dinamo firaridir. Karacaahmet mezarlığında saklanmaktadır. Dinamo'nun bütün yaşamı gibi ölümü de zor bir ayda olur ve 20 Haziran 1989'da güneşin sofrasında yerini alır.

Hasan İzzettin Dinamo'nun eserleri üzerine kısa notlar; İkinci Dünya Savaşından Edebiyat Anıları, Kitap DE Yayınevi tarafından 1984'te yayımlandı.

1939'da çıktığı cezaeviyle başlar Edebiyat Anıları, trende yanından hiç ayırmadığı bavulunu çaldırır ve İstanbul'a iki kanadı kırılmış bir kuş gibi gelir. Bütün yaptıklarını yitirmiş bir sanatçı ruh haliyle İstanbul'da ablasından başka kimsesi yoktur. Dinamo her şeye rağmen yine yüreğine umudu eker ve daha önceki söylemi, eyleminde kararlığıyla yitirdiklerinin daha iyilerini yazabileceğini düşünür. Dinamo fişlenmiş biri olarak iş bulması bir hayli zor olur ve kız kardeşinin aylığıyla Beyoğlu'nda bir bekar odasına yerleştirilir. Öğretmenlik hakkını da sonuna kadar yitirir Dinamo iş bulabilmek amacıyla Nurullah Ataç'a bir mektup yazar. Ataç'la Akşam gazetesinde buluşurlar. Hal-hatır safasından sonra Ataç Nazım'ı sorar Dinamo'ya. Ankara mahpusunda birlikte yattığı Nazım'ı anlatır Ataç'a.

“Ataç'la birlikte, iş bulmak için Tan gazetesine gittik ve Ataç Zekeriya beyle tanıştırdı 'Nazım'ın arkadaşlarından Dimano' diye. Nazım Hikmet'in arkadaşı deyimi anlaşılan adamın midisini bulandırmıştı. Nazım'ın arkadaşı olup da dışarda kalanlar var mı, hem de öyle yüklü cezalar almışlar ki oradan da çıkıp çıkmayacaklarını tanrı bilir”der.

Nazım'ın yediği yirmi sekiz yıl hapis cezası salt sol düşünceyi değil, varlığına güc inandığımız özgür düşünceyi, kafasında taşıdığını sanan bütün yarı aydınları da ürkütmüş ve sindirmişti. Şimdi korku dağları bekliyordu. Mahmut Zekeriya, Nazım Hikmet'in arkadaşı olan birini işe alıp da başını belaya sokamazdı.

“Ataç, beni Büyükkada'daki yazlığına davet etmişti, davete kız kardeşimle birlikte katıldım. Adada bana el yazısıyla yazılmış bir şiir defteri verdi ve 'bak' dedi 'Orhan Veli'nin şiirleri. Onu son zamanlarda dergilerden tanırsın. Onu ünlü bir şair yapmağa karar verdim. Bu şiirleri hele bir gözden geçir. Düşünceni sonra bana söyle. Ben bu çocuğu çok beğeniyorum”

Dinamo şiiirleri inceler; “karşımda şiiirle oynayan bir genç şair buldum. Bunlar, küçük burjuva şairlerine özgü, şairanelikten uzak pasif gerçekçilik, mizah, alay havası içinde oynayan şeylerdi. Yeni bir şey söylemeye çalıştığı bir gerçektir fakat insanoğlunun yaşamakta olduğu çetin ve büyük yaşayışını bir yana bırakarak, onun kırıntı gibi küçümencik yanlarıyla oynuyordu.” Dinamo şiiirleri okuduktan sonra kara bir düşünceyle dalıp gitmişti denizin dalgaları arasına. “Bu şiiirlerin güzel olduklarını nasıl söyleyebilirim. Beni boydan boya yere seren özgürlüksüz dünyadan hiç bir rüzgar esmiyor hiçbir yaprak kıvıldamıyor bu şiiirlerde.”

Daha sonra yanına yaklaşır sorar Ataç, “nasıl buldun şiiirleri” diye, “Üstat mapushaneden yeni çıkmış bir kişiye çok şey ifade etmiyor bu şiiirler. Bunlar düpedüz küçük burjuva şiiirleri.” Ataç “şiiirde sınıf mınif aramam” der ve tartışma uzar gider.

Ataç, Hasan İzzettin’in soyadını da değiştirmesini önerir. Kitap sırasıyla Nazi faşizminin küçük Avrupa devletlerini birer biblo dükkanı gibi ezip çiğnerek Sovyetler ülkesinin sınırlarına dayandığı günlerdir. Bu dönemde Dinamo yersiz yurtsuz, örgütsüz, bir başına dolaşmaktadır Gülhane’nin upuzun çınarları altında.

Kitabın devamında dergi çalışmalarının yanında, yükselen faşizmin ayak sesleri altında, onlarda, birer edebiyat şövalyesi olarak faşizme meydan okumaya hazırlanıyorlardı.

KARACA AHMET SENFONİSİ

Kitap Aralık 1976’da May yayınları tarafından yayımlandı. Bu kitaptaki şiiirleri, azgınlaşan faşist baskıların yıldıramadığı şair Dinamo’nun Karaca Ahmet Mezarlığında saklanmak zorunda kaldığı dönemlerde yazdığı şiiirlerdir. Mezarlıkta yatılır mı? Orada şiiirler yazılır mı, demeyin cevabını yine Dinamo’nun şiiirinden alalım.

Sen nasıl seversin demişler hazreti Hitler’e?

Hasan-Hüseyin nasıl dert anlatsın yezitlere?

Baş vermek üzereyken zavalıcık bir kez daha Kerbela’da

-Anlattığımız üzere balada-

Kırırvermiş Pülümür zindanından kirışı.

Koskoca bir mapushane...

...

Anmış Karaca Ahmet’in karanlık servistanını

Bir karagün dostunun evine dalarcasına

dalmış oraya

Yazmak üzere bu en kara

günlerin destanını

Karaca Ahmet Senfonisi’ndeki şiiirlerin çoğu karamsarlık üzerinedir, bunun da nedeni apaçıktır, az-

gınlaşan faşizm aydınlara göz açtırmaz. Dinamo, yine de şiiirlerinden umudu eksik etmez ve bu umuda sığınarak tekrar yaşama sıkı sıkıya tutunur, Dinamo’nun dizelerine kulak verelim:

Ölüleri bırakıp Karaca Ahmet’de

Çıktım yeryüzüne

Basarak yüzlerce umudumun ölüsüne.

Dünya varmış be birader!

Doğrusu umutsuzda güzelmış dünya.

Umutsuzluk da nemene şey?

Umutsuzluk bile

Kolunda bir tatlı umutla gezer

Dinamo Karaca Ahmet Senfonisi’ndeki şiiirlerini yoğun bir mezar kültürü ve doğaya olan sevgi imgeleleriyle örmüş, son bir dörtlükle Karaca Ahmet Senfonisi’ne veda edelim:

Dikkat et, kalbindeki çarpıntı

Ölümsüzlükten başka nedir?

Sen ey aşk denen şırfıntı

Bil ki ölüm bir meyhanedir

NAZIM’DAN MELTEMLER

Mart 1989’da Gerçek Sanat Yayınları’nda yayımlandı. Dinamo şiiire büyük emekler veren ve yaşadığı dönemi şiiirlerinde imgeleyen bir şairdir. Taze bahar seli gibi yarınlara olan inancını hiç eksik etmez. Dinamo, oldukça yalın yazar ve hayatın gerçeklerinden asla kopmaz, küçük ayrıntıları da büyük olaylarla sentezler ve sürekli yumruğu sıkılı bir vaziyette bekler. Nazım’dan Meltemler, Dinamo’nun Rusya ziyaretinden sonra yoldaşı, kavga arkadaşı, üstadı Nazım’a duyduğu özlemle kaleme aldığı şiiirlerden oluşmaktadır. Bu kitapta gerçek dostluğu, sevgiyi ve hiç çıkarsız, hesapsız sevmeyi bir insanı... memleket gibi, kavga gibi... Dinamo Nazım yoldaşın ölümünü kabullenmez, ancak mezarını ziyaret ettikten sonra şu dizelerle seslenir:

Yoksa o koskoca taşın altında

Gerçekten yatan sen misin Nazım?

Aynı dizelerin devamında ölümsüzlüğün bir anıtı olduğunu düşünür ve Nazım’ın asla ölmeyeceğine inanır.

Demek ölümsüzlüğüyle

sığabildin o kara taşın altına?

Yine bu kitapta 6/7 Eylül olaylarını anlattığı “6/7 Eylül Darağaçları” adlı şiiirinde sistemin faşizan yüzüne inen kara bir tokat gibidir imgeleri... Kısa bir örnek:

İşte zindandayım bir kez daha,

Aknoz, Bayar, Menderes ejderhalarının elinde,

Bugüne bugün

zulmetmek onların tekelinde

KAVGA ŞİİRLERİ

İkinci basımı Haziran 2000'de Yalçın yayınlarınınca yapıldı.

Yıl: 1976

Sevgili okuyucum benim,

Elindeki şiirler,

bilir misin

kaç yangından arta kaldı?

Dönemler farklı olsa da, egemen sistem, her dönem, aynı kanlı yüzüyle saldırır aydına, devrimciye, yeni insana ve düşlerine. Günümüz F Tipi zindanlarında acaba kaç hain pusudan geçiyor düşleri tutsakların... Dinamo'nun şiirleri aslında ülkemiz gerçeğini açığa vuruyor ve okuru, azgınlaşan düşman karşısında uyarıyor:

Bütün düşünen yeryüzü şairleri,

Ülkelerinin rejimlerinden geçtiler ileri,

İmparatorlardan, krallardan, derebeylerden,

Sultanlardan daha ileri vardılar

Evet, insan toplum için çektiği acıların bedelini, yine toplum adına, toplumun geleceğini yücelterek, tarihe hiç bir zaman silinmeyecek kızıl puntolarla bir not düşer ve bu notta yaşar kuşaklar boyu, ancak egemenler tarihin arka sokaklarında fırlatılıp atılırlar, onları bir daha kimse anmaz, tarihin çöplüğünde çürür giderler. Dinamo "Kavga Şiirleri"nde adeta bu günü anlatmaktadır

Belki kontrgerillanın

Mahzende göz çıkarıp kemik kırması.

Düşünmek,

insanoğlunun

sağır duvarlara karşı

pir aşkına kaykırması

TUYUĞLAR

Ekim 1990 Gerçek Sanat Yayınlarından çıktı.

Tuyuğlar Dinamo'nun ölümünden önce yazdığı son şiirleridir. Bu şiirler dörtlükler halinde yazılmış, yaşının ülkemiz koşullarına göre bir hayli ilerlemiş olmasına rağmen Dinamo'nun sesi yine korkusuzdur.

Toplamayı, çarpmayı, bölmeyi öğrendik,

Demegokları dinleyerek gülmeyi öğrendik.

Ekmeğimizin hırsızlarıyla vuruştukça

Kahramanca gülererek ölmeyi öğrendik

Dinamo, dörtlüklerini örerken, insanlığın insanımsı dönemleriyle ilişkilendirip geleceğe aydınlık bir yol çizer.

Homo sapiensin etinde bulduk büyük tehlikeyi
Biledi baltasını korkunçlaştı iyiden iyi.

Bil, insan içindi en keskin baltalar

Yenmemek için öğrendik insan yemeyi!

Dinamo dörtlük yazar da Nazım'ı yazmaz mı?

İşçi davası dedim Nazım'ı düşündüm,

Ekmeğin kavgası dedim Nazım'ı düşündüm.

Sürükledi ötelere düşler düşleri

Cennet sofrası dedim Nazım'ı düşündüm.

Dinamo'yu bölgesel sınırlarla sınırlamak ne mümkün...

İtalyan yarım adası o eski çizme

Bugün unutup Spartaküs'ü yurt oldu

faşizme,

Müziğin, şiirin, resimin, heykelin kızları

Saklanarak arkada diyordu: canını üzme!

Dinamo'nun çok yönlülüğü, sanatına büyük bir zenginlik olarak yansır, şiirlerinde bu yoğunluğu görmek mümkün. Yine Romanları, Anıları oldukça zengin içeriklidir. Yaşamın gerçekleriyle ve birebir yaşadıklarıyla örülüdür Dinamo'nun sanat duvarı.

Dinamo şiirlerini oldukça yalın ve anlaşılır yazar, antik mitolojiyi serper dizelerine ve ayrıksı durmaz, tuvaldeki resimi tamamlayan renk olur. Dinamo'nun şiirlerinde pastoral renkler ağırlıklı bir yere sahiptir, doğasıyla, insanını ve gerçeklerini oldukça iyi sentezler. Dinamo'nun duruşu nettir ve taviz vermez. Şiirleri de taraftır, uğruna hapisler, sürgünler, açlıklar yaşadığı düşüncelerinin eylemiyle söylemi birbirleriyle çelişmez, her ikisi de yağmaya, talana, faşizme karşı ayaklanır.

Dinamo'nun irdelediğim son kitabı Özgürlük Türküsü'nden bir şiirle veda edelim:

Ben şair olmuştum özgürlük

Yalansız riyasız söylüyorum

Senin aşkımdan olmuşum

Ben bacak kadar çocukluğumdan beri

Hep sensizliğin yarattığı

Dayanılmaz serüvenlerin

O korkunç ağusuyla dolmuşum

En son türkümde seni söyleyeceğim.

Bir emperyalist tankı altında

Şair yüreğim ezilirken

Ya da dünyanın en güzel sabahında

Bir duvar dibinde kurşuna dizilirken

Varsın ondan sonra tonton şairler

Çember çevire dursun asfaltında şehrin

Varsın küçümencik aydınlar

Cennet bahçesinde dondurma yesin

Sanırım bu şiir günümüzü ve Dinamo'yu çok iyi anlatmaktadır. Acılar içindeki gülüşünü, gülüşümüze katıyoruz ve sevgi, saygıyla anıyoruz.

Bana arşivini hiç hesapsız, sonuna kadar açan ve paylaşan H.Hüseyin Yalvaç'a sonsuz teşekkürler.

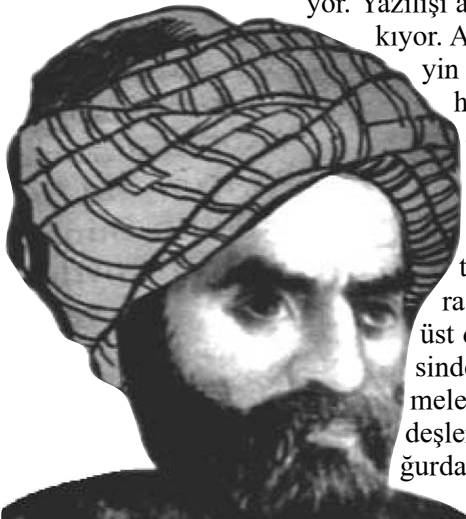
mektup

Ben Kürdistan'da cezaevinde kalan bir yurtseverim. Bir öğleden sonra mazgalda gardiyanla kantin ihtiyaçlarımız için tartışıyoruz. O anda demir kapı açılıyor ve tanımadığım biri içeri giriyor. Şaşıyorum kısa bir an için, bizden habersiz kimdir buraya böyle aniden getirilen diye. Neyse ki yılların tecrübesinden biliyoruz ki bir arkadaştır, herhalde başka bir cezaevinden buraya sevk edilmiştir. “Merhaba, hoş geldin hevi” diye elimi uzattım Kürtçe konuşarak. Fakat, arkadaşın beni anlamadığını ama tahminen hoş geldin dediğimi anlasa da cevap veremediğini halinden anlıyorum. İkimizde de kısa bir iletişimsizlik-şaşıma hali... Neyse ki arkadaş acele kendini tanıttı. “Kürtçe bilmiyorum, siyasi olarak ceza aldım, burada sizden başka siyasi yokmuş ben de geldim,” dedi. Arkadaşın Türkiye devrimci hareketiyle ilgili bir duyumu olmasa da kendini tanıtmamasıyla beni de rahatlattı. Kısa bir sohbetle beraber kanım ısınıyor. Bu dar ve monoton yerde dışarıdan yeni gelen, üstelik hakkında pek bilgi sahibi olmadığım veya bazı genel bilgilerle sınırlı bir camiadan bir insanla tanışmak bende farklı bir heyecana yolaçıyor. Benzer bir heyecanı karşımdakinde de seziyorum. Hatta kendisini benden daha hızlı ve bazı şeyleri öğrenmeye meraklı görüyorum. Özellikle Kürtçe öğrenme isteği, Kürt edebiyatı ve tarihi üzerinde durması, bir Kürt olarak beni çok sevindiriyor. Hakkımızda bu konularda bilgisi az olsa da çok yakınmışız gibi bir duyguya ve sıcaklığa sürüklüyor. Tamamen samimi bir sohbet tarzında ilk gün ve gecenin nasıl geçtiğini anlayamıyorum. Arkadaşın planı hazır, Kürtçe öğrenip tarih ve edebiyatımız hakkında bilgi edinmek ve sonra bazı bilimsel, teorik kitapları okumaya geçmek istiyor.

Hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmaya gözüm kesiyor ve bu isteği zevkli bir görev olarak üzerime alıyorum. İlk fırsatta başlıyoruz çalışmalarına... ekmek, su, git, gel, ben, sen, o, biz, siz, onlar... İş, harflerin söylenişine gelince daha zevkli bir hal alıyor. Kürtçe alfabe 31 harftir. Telaffuz açısından 4 harf Türkçe alfabeden fazladır. Diğerleri aynıdır. Buraya kadar iyi gidiyor. Harfleri tek tek telaffuza geliyoruz. Bazı sesleri arkadaşta telaffuz ettirmek zor oluyor. Arkadaşın halini görünce işin zorluğunu bende yeni anlayıp hissedebiliyorum. İşin daha güzel tarafı, bu harfleri telaffuz ederken, birlikte, teatral bir manzara oluşuyor. Gülüyoruz birbirimize. Mesela, “ker” kelimesini yumuşak telaffuz edersen “sağır”, kalınca edersen “eşek” oluyor. Yazılışı aynı ama telaffuz önemli. Sanki işi biraz zorlaştırıyorum gibi bana bakıyor. Ama benim için işin en zevkli yanlarından biri bu. Çünkü, bence her şeyin amatörlük ve bu nedenle pot kırma dönemleri, biraz insanın çocuksu halini çağrıştıran bir heyecan ve ruh taşıyor. Ve bu tür şeyler hep güzel anılar olarak kalıyor.

Havalandırmada dolaşırken sohbetimiz Kürt edebiyatına geliyor. Arkadaş biliyordur diye biraz kaygıyla anlatıyorum bildiklerimi. Kürt dilinin ustası ve modern Kürt-Latin alfabesini yazan Bedirxan Beyin torunu Celadet Bedirxan'ı biraz anlatıyorum. Bedirxan isyanı ve sonra İstanbul'a sürgün. Osmanlı İmparatorluğu içinde, bazı aile üyelerinin, üst düzey görevlere getirilişi... Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuyla ailesinden bir kısmının onlarla işbirliğine giderek, Kürt halkına sırtını çevirmeleri... Aynı aileden M. Emin Bedirxan ve oğulları olan Celadet ve kardeşleri Kürt halkının ulusal bilinçlenmesi için arayışlara girmeleri... Bu uğurda özellikle Celadet'in tüm varlığını sarfetmesi, çok yoksul bir yaşam sürmesini anlatıyorum.

Ahmede Xani

Söz burada ünlü Kürt şair Cigerxwin'e geliyor. Şeyhliğe, melelerin sahteliğine, dini sömürücülere başkaldırmış bir ateist, kendince bir sosyalist, bir komünisttir. Bu yüzden "Mele Gawır", "Mele Kafır" denilerek, işbirlikçi ruhban sınıfınca aforoz edilmiştir. Aynı şekilde ağalık-beylik sistemine de karşıdır. Fakat 1920-1950 arası Kürtlerde çağdaş bir önderliğin olmaması, varolanların asgari ulusal ama daha çok feodal aşiretçi Kürt önderleri olması, Cigerxwin'i bazı isyancı yurtsever ağalarla yer yer hareket etmeye zorlamıştır. Bunların başında ünlü Haco Ağa gelmektedir. O dönemin en yurtsever, en isyancı Kürt ağalarındandır. Cigerxwin, yer yer onunla hareket etmişse de ideolojik anlamda sosyalist fikirleriyle çokça ters düşmüşlerdir. Dolayısıyla işbirlikçi ağalar kadar olmasa da gazabından yer yer payını almaktadır. Dönemin Kürt sosyalistleriyse, onu, Haco Ağa gibi ulusalçı ağalarla, görece iyi ilişkilerinden dolayı ağalıkla suçlamaktadırlar. Türkiye'de ve daha çok kaldığı Suriyeli Arap sosyalistleri tarafından Kürt ulusal bilincine aşırı vurgu yapmasından dolayı şovenlik ve milliyetçilikle suçlamaktadırlar. Tüm bu kesimlerin etkisi altındaki Kürt halkının bir kısmı da ona önyargılı yaklaşmaktadır. 1959'da Irak'a gidişini anlatırken "Hayat Hikayem" adlı kitabında, yukarıda saydığımız tüm paradoksların ortasında, iki arada bir derede kalmış, hemen her kesimin adeta düşmanlığını kazanmış ama doğrularından taviz vermemiştir. Çok zengin bir yaşam sürme şansı varken, kendisinin yoksul ve yalnız bir insan olduğunu anlatırken, aslında namuslu, onurlu ve bilinçli bir Kürt olmanın ne kadar zor olduğunu anlatmaktadır. Bir yandan insanın gözünü yaşartırken, bir yandan da olağanüstü mücadele gücüne okuyanı hayran bırakmaktadır. Bu yalnız Melenin durumu, o günün şartlarında insana Sokrates'i hatırlatmaktadır. Adeta Kürt halkının Sokrates'i gibi tüm gerici kesimlerle tavizsiz bir mücadele yürütmüştür.

1970'lere gelindiğinde, Cigerxwin'in şiirleri, efsaneleşen Kürt ozanı Şivan Perwer'in sazı ve sesiyle, Kürt halkı arasında sarhoşluk etkisi yaratacak kadar fırtına esercesine söylenmektedir. O dönem, en güçlü parti ve örgütlerin bile, bu kamlar (türkü) kadar halkı etkileyip hareketlendirmediklerini rahatlıkla söyleyebiliriz. Cigerxwin'in şiirlerini, bugün, "Kürt Pavarotti" denilen, bazılarının tek başına orkestra dediği Şivan Perwer'den daha güzel ve etkili kim söyleyebilirdi ki. Ama Şivan Perwer'i de Cigerxwin'in şiirleri dışında hangi şairin şiirleri yaratabilirdi. Kısacası, Şivan'ı Şivan yapan Cigerxwin'in şiirleri, Cigerxwin'i de en iyi tanıtan ve yorumlayan Şivan Perwer'dir desek yeridir. Cigerxwin'in 80 yıllık cefalı hayat tecrübesine dayanarak, ileride gelişecek Kürt ulusal hareketi ve önderliği için madde madde, çizdiği profilin çağdaş özellikler taşıması ve yaşamsallaştırılması da Cigerxwin'in dehasını göstermektedir. Ömrünün sonuna doğru gittiği Stokholm'de yaşama veda eden Cigerxwin, evinin bulunduğu Suriye'nin Kamışlo şehrine cenazesi getirildiğinde, yaşarken çektiği acıların, aforoz edilmelerin özrünü dilercesine, Kürt halkı tarafından 100 bin kişilik kitleyle uğurlanır. Cigerxwin'i Kürt halkının yüce ve onurlu bir üyesi olarak bağrına basmıştır, diyorum. Arkadaş "Cigerxwin gerçekten sosyalist miydi?" diye soruyor. Cigerxwin'in Ey Heval Robson şiirini örnek veriyorum.

Sohbetimize, klasik Kürt edebiyatı dendi mi, önce üç şair akla gelir, diye devam ediyorum. 4-5 metrelik kuyu gibi derin havalandırmada yavaşça volta atarken Feqiye Teyran, Melaye Ciziri, Ahmede Xane bizimle...

Feqiye Teyran, Kürtlerin Hz. Süleyman'ıdır. Kuşların piri veya şahıdır. Bütün kuşların dilinden o anlar ve kuşlar da onun dilinden. Onun sözünden çıkmazlar. Tüm yaşamı maceralar ve efsanelerle doludur. Feqi (medrese öğrencisi) olsa da dini ve tanrı aşkını, en aykırı yaşamsal olaylarla ve materyalist bir felsefeyle bağdaştırmaya çalışarak, herkesin beğenisini zamanın en ünlü Melelerinden (imam) daha fazla kazanmayı da başarmıştır. Mesela, Şexin Senani şiirinde Şex'in (şeyh) 500 öğrencisi var. Ama Şex bir Ermeni kızına aşık oluyor ve aşkı uğruna Hristiyan oluyor. Fakat tüm öğrencileri kendisini bırakmak bir yana, onu gözlerinde

Feqiye Teyran

daha çok büyütüyor, daha çok saygı ve sevgi duyuyorlar. Adeta onu bir aziz, peygamber düzeyinde ululanmış, tanrıyla birleşmiş ya da tanrı aşkına erişmiş görüyorlar. Ve bu, Müslüman olan Kürt halkı arasında Feqi'ye dönük bir sempati doğuruyor. Burada da Feqi aslında Şex'de kendisini anlatmıştır. Yine Ey Ave Av (Ey Su Ey Su) adlı şiirinde bir ayağını Dicle'nin bu tarafına, diğer ayağını öteki tarafına atıyor ve suya soruyor, "Nedir böyle hep akar gidersin sessiz, heybetli ve durmadan. Sırrını söyle." Suyun akmasını durduruyor ve "söyle, söylemezsen bırakmam seni". Su zıvanadan çıkıyor ve tanrıya soruyor; "ben ben olalı, kimse meydan okurcasına, beni böyle durdurmadı ve sırrımı sormadı. Bu kim oluyor, ne cüretle böyle yapıyor." Tanrı da ona, "birşey yapma, o benim en sevdiğim insandır" diyerek, Feqiye arka çıkıyor. Ölümünde de paylaşmıyor. Van Miks (Başkale) doğumludur ama Hizan'da çok kalmış ve orada ölmüştür. Miksliler geliyor ve cenazeyi alacağız diyorlar. Hizan'ın Şandis köylüleri vermiyor. İmam "hepiniz gidin yarın gelin" diyor. Sabah geliyorlar, iki tabut hazırlanmış. Miksliler, açmadan birini alıyor diğeri orada kalıyor. Böylece sorun çözülüyor ama iki tarafta Feqi'nin mezarı bizde diyor. 1200-1300'lü yıllarda yaşadığı söyleniyor. Ama, yine ünlü üçlüden biri olan Melaye Ciziri ile birbirini öven bir "Feqi u Mela" şiirinin olduğu da biliniyor. Melaye Ciziri'nin 1470'lerde doğduğu ve 1550'lere kadar yaşadığına bakılırsa, Feqi'nin de o dönemde yaşadığını söylemek daha gerçekçi olur. Bazı kaynaklarda Feqi'nin 1555'de öldüğü söylenmektedir.

Melaye Ciziri, uzun aruz ölçüsüyle Kürtçe, Farsça, Arapça, Türkçe'yi öyle bir harmanlamış ve Kürtçe dil kuralları ve fonetik-gramer-morfolojisine uyarlamış ki, son derece dahiyane şiirini nakşetmiştir. Tabii ki Feqi'ninkine nazaran daha az anlaşılıyor. Arapça, Farsça, Kürtçe ve Türkçeyi bilenler ancak onun şiirlerini iyi anlayabilirler. Divan edebiyatı şiir türünü, daha Osmanlı İmparatorluğunda öyle bir ekol gelişmemişken yazdığını söylemek yanlış olmasa gerek. Mele'de, daha çok, dünyevi aşk ilahi aşkın gölgesindedir. Ama şiirinin ruhu ve en belirgin yanı aşktır.

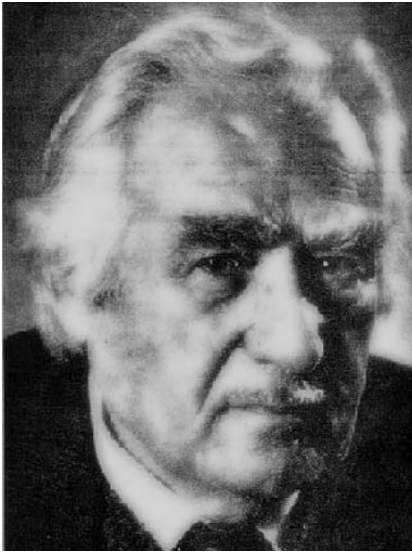
Klasik üçlüden sonra gelen, ama onlardan fazlası olup eksiği olmayansa Ahmede Xani'dir. Yazdığı ünlü Mem u Zin destanında Mem Kürt halkıdır, Zin ise Kürdistan'dır. Geriye kalan 16 destan kahramanı her biri, bir halk veya devlet yönetiminde bulunması gereken kurumsal rollerdir. Bir filozof; o çağda, 1600'lerde, uluslaşmanın ilk başladığı Avrupa'da bile henüz uluslaşma fikri gelişmemişken, Ortadoğu'da A. Xani'nin Mem u Zin'de ulus fikri ortaya atmış olmasını hayretle karşılamakta ve böyle bir öngörünün özel bir araştırmayı gerektirecek kadar önemli olduğunu söylemektedir.

Bu üçlü kadar olmasa da Kürt klasik edebiyatının en önemli şairlerinden Aliye Hariri ve Baba Tahir Uryan'dan da söz ediyoruz biraz. Ama sohbetimiz epey uzadı diye arkadaşı sıkılmış olabileceğimi düşünerek, sohbeti bitiriyorum. Ama arkadaş, "bunların çoğunu bilmiyordum, çok iyi oldu" diyor. Bense bunları herkesin bildiğini düşündüğümünden, arkadaşın bilmediği şeyleri anlattığıma inanmıyorum.

Aradan birkaç saat geçiyor. Akşam oluyor. Kapılar üzerimize kapanınca, daracık odada televizyonla başbaşa kalıyoruz. O esnada arkadaş, "bugün bana anlattıklarınızı, sohbet ettiğimiz gibi yazıya dökersen, dergiye, Önsöz'e göndeririz. Türkiye'li işçilerin, emekçilerin çoğu Kürt halkıyla ilgili tarih, edebiyat ve daha birçok konuyu bilmiyor. Ben bile yıllardır mücadele ediyorum omuz-omuz, size o kadar yakinken birçok şeyi bilmiyorum. Yaz gönderelim, Türk halkının Kürt halkını daha iyi tanınmasında katkısı olur" diyor. Fakat ben hala, Kürt halkının tarihi, kültürü, edebiyatı hakkında, Türkiye'de bu kadar az bilgiye sahip olunacağını kabullenemiyordum. Fakat düşündükçe kabulleniyordum. Bırakalım Türkiyeli işçi-emekçileri, yaşamını mücadeleye adanmış birçok dürüst Kürt insanının bile kendi tarihinden, kültüründen yeterince haberi olmadığını görebiliyorum. Ve arkadaşın dediğine hak vererek, elimden geldikçe, sohbet havasında kalemime sarılıyorum ranzaya otururken...

Melaye Ciziri

Ciğexwîn

Ey Heval Robson

Ey heval Robson dengbêjê cihan
Paşmêrê selam zana û insan
Gernas û rênas, dijminê Dalas
Di ser ava re, di ser çiya re
Rengê te ê reş tê ber çavê me
Dengê te ê xweş xweş tê guhê me
Ev xebata te didî me hêrzan
Kêferata te didî me lerzan
Ev tevgera te ji bona insan
Pir jê ditirsîn axa û dehqan
Xwedî sermiyan ji te ditirsîn
Hemî xanedan ji hev dipirsîn
Dibêjin reşik çawa şiyar bûn?
Destê hev girtin li ber me rabûn
Dalas ditirsî weke Mak-Arsî
Di ber piyan çûn pir tac û kursî
Xwedî sermiyan serê xwe hildan
Dibezin, dilerzin, dicivin, direvin
Ji meydan...

Ey heval Robson!
Ne tenê reşik ketin bin destan
Em jî sipî ne mane perîşan
Reben, belengaz, bindest, çarereş
Birçî û tazî, tev jar û nexweş
Gunhê me çî ye, ne sûc ne sebeb
Ketin bin destan ev Kurd û Erebo
Zencî û Hindî em hemî insan
Kê em hiştine wisa perîşan
Nîzam, nîzam...
Nîzama hovan, ev nîzama xwar
Nîzama faşîst em xistin bin dar
Xwedî sermiyan, dezge koledar
Em kirin bêçar, em kirin bin bar
Kirin tar û mar...
Ey heval Robson,

Derdê min û te, ev derdê giran
Zordestiya ko kete nav cihan
Hin mezin, bilind, dehqan

xanedan,
Hin reben bindest mane perîşan
Ji vî derdê me Markis îngilis
Bûne du rêzan, bûne du hozan
Lênîn Sitalîn rê şanî me dan
Pale şiyar bûn xebat û lebat
Roj hilat, roj hilat...
Xelas bû rojhilat
Roja sor, roja zer
Ji Mosko hate der
Tava xwe da Balqan da Elman
Xwe berdaye ser Çîn, Çîn
Çîna mezin, Çîna giran
Şewqa xwe da Hind
Tev dagirt, cihan...

Ey heval Robson,
Karker û rencber, cotar şiyar bûn
Reben perîşan bi hev re rabûn
Bi tang û bi top, diçin şer û ceng
Li her der qîrîn li her der hewar
Li hawîr bû deng
Dixwazin azadî, serbestî wekhevî
Narevin...

Lê dijmin ditirsî, direvî, direvî..
Çî reşik, çî sipî, belengaz bûn
heval
Dikujin koledar-xwedî gund,
xwedî mal
Berepaş direvin bayloz, xanedan
Malê wan malê wan,
Bû bela serê wan...

Tarîx, tarîx xiste nav sînga wan
Dilê wan, çavê wan,
Ev kelem ev mîz...
Dicivin, dikevin, di şer de direvin
Peykevin peykevin...

Ey heval Robson!
Me divê dinyake ko her kes
dewlemend
Dinya bû buhişt çî bajar çî gund
Ji bo her kesî fersend û mecal
Xwenda û zana, hozan û delal
Qesra me bilind, bexçe xweş û
rind

Em tev de dilxweş li nav dimeşin
Tilûr diqîşin, cobar dixuşin
Çuqlî dihejin, pelik diweşin
Çiya pir bilind, dirêj, girover
Tîrêjê rojê xwe berdane ser
Dinya maye mişt, ji jîn, ji evîn

Xweşî tev dagirt
Her kes, her tişt, her der...

Ey heval Robson
Fermo em herin
Serbest bigerin
Bixun, bînerin
Bibênin bipirsîn
Zorker nemaye ji kê bitirsîn
Sinor nemane çibkin peseport
Dilxweş û rûgeş hemî keç û xort
Li vir xurînî bixun hingivîn
Li Mosko taştê, firavîn li Çîn
Li Newyorkê şîv, li London paşîv
Çî reş çî sipî tev bibin kirîv...
Firek bidin xwe, em herin Merîx
Destê xwe bidin Şêrîn û Zelîx
Zîka riwê te maçkî bimijî
Tîna dilê xwe bi te bikujî
Bêje ezbenî, bêje ezbenî,
Jola dikenî, Zîka dikenî...
Dengê te ê xweş herkes dixwazî
Wî dengê şêrîn...
Bêje ey heval, hevalê delal
Bi saz bi qêrîn...
Bimrî koledar, bimrî zordestî
Bijî azadî, bijî serbestî.

Ey heval Robson!
Ev cîhana xweş
Besî teva ye çî sipî çî reş
Divê derbas kin rû biken û geş
Dewlemend serbilind,

Tev bi hev re rind...
Nemênin sêwî, birçî û tazî
Ne kuştin, ne şer, ne qîr, ne gazî
Bi hev re herin tev kar û xebat
Heşt seet, çar seet, du seet
Pir xweş e xebat
Bo millet û welat,
Ko bibin em bi kinc, bi xwarin
Bi xanî, bi ronî, xwenda û siwar
Li ber hev nanerîn
Bûn heval, bûne dost, bûne yar
Hovîtî nema ye...

Tev xwenda, tev zana, tev şiyar
Ev kevoka selam, pir xweşik pir
ciwan
Bawêşîn, bawêşîn bikî ew li ser
me li insan
Pir xweş e ev cîhan
Tev evîn, tev de jîn
Ax... Cegerxwîn
Pir xweş e ev cîhan...

ahmed arif

1927'de Diyarbakır'ın Hançepek semtindeki Yağcı sokak 7 nolu evde doğmuşum. Asıl soyadımız Önal'dır. Babam Kerkük'lü Arif Hikmet, anam Erbil'li Sare hanım. Babam Kürt değildi. Anam babamın üçüncü hanımı. Yani öz anam Kürttür. Anamın nüfustaki adı Sare. Serahan, Zehrahan, Zöhrehan öteki isimleri. Babasının tek kızı, yedi erkek kardeşi var. Hepsi de ünlü İngiliz Lawrence'nin kiralık katillerince öldürülmüş. Anam ben çok küçükken ölmüş (...) Beni büyüten, emziren, eğiten, adam eden Arife anam, Bingöl'ün Musyan yöresinden soylu bir ailenin kızı" diye anlatır kendi hayatını Ahmed Arif.

Ahmed Arif 1948'de tutuklanır. Palmiro adlı şiiri tanımadığı bir kişi tarafından çok sayıda çoğaltılır ve ele geçer. Bu bir provakasyondur. Ardından 1951'de yeniden tutuklanma... 48'ler davası denilen olay... 141. maddeden yargılanıp iki yıl cezaevi... Ağır işkenceler...

O mapustur ama şiirleri dışarda gizlice elden ele dolaşır... ezberlenir...

Oğlu Filinta babası için, yaşamın hiçbir döneminde grilere yer yoktu, diyor. Onun için bir şey ya siyah ya da beyazdı. Şiirlerindeki o kararlı ve net tutum, bu özelliğinden kaynaklıydı demek ki...

Ahmed Arif şiir yazar ama kalemle kağıda yazılan şiirler değildir. "Yürüyüşte, uykuda, çalışırken yazar. Dostlarına ezberinden okurdu. Çok az şiirini kaleme almıştır. O bir dize için gereken kelimeyi yıllarca bekleyendi. Yüreğinde damıtılıp bitmeyen şiiri şiirden saymaz. Onun için şiir onurdu."

Ahmed Arif'in ikinci kitabı aslında kafasında yazılıp bitmiştir, ama onları kağıda dökmeden aramızdan ayrılmıştır. Onun, yüreğinde damıttığı şiirleri kimbilir ne kadar güzeldi.

ELİF

CİHAN ŞAN

Orhan Gezicinin anısına

Dağların dorukları karlarla kaplıydı. Oysa ben sonbaharda olduğumuzu biliyordum. Şehir merkezi küçük bir kasabayı andırıyordu. Zaman denilen o büyük ayrıntıyı hiçe sayarcasına içimde uyanan sonsuzluk duygusunun nedenini düşünüyordum. Otobüsten ilk indiğim zaman bu şehrin, bu toprakların neden içinde bulunduğu zamanlara karşı baş kaldırdığını, çırıl, çıplak önümde duran doğanın asiliğinde gördüm. İşte bu asilik uçsuz bucaksız topraklar, derin vadiler ve tek katlı toprak evlerin içinde gizliydi.

Yinede garip bir sessizlik vardı...

Beni bırakan körüklü otobüs garajı terk ettiğinde başladı kimsesizliğim. Geniş bir ovanın ortasında yalnızdım. Kum ve çakıl taşı karışımı toprak, giden otobüsün ardından büyük bir toz bulutu oluşturuyordu. İleride yazıhanelerin oraya geldiğinde posbıyıklı, bozkır yanığı suratıyla ve gizliden gizliye takındığı alaycı bakışlarıyla bir adam onu gösterdi bana.

Elif beni bekliyordu.

Dönüp oraya Elif'in durduğu yere baktım. Çıkış kapısının hemen ardındaydı. Vaktin sakin olmasına rağmen, yalancı bir gün ışığının parlaklığı vardı. Geniş gövdeli, yaşlı, ceviz ağaçlarının önünde duruyordu. Gri ve yeşil karışımı renkler hakimdi yol boyu uzanan evlere. Ceviz ve kavak ağaçlarının gölgesi onu bu parlaklıktan koruyordu ya yine de saklayamıyorlardı. Etrafında olup bitenlere karşı kayıtsız, bulunduğu yerin hiçbir özelliğinin olmadığını düşünen bir hali vardı. Başına bağladığı siyah tülbendi, geniş alnını gizliyor fakat iri elmacık kemikleri güzelliğini ele veriyordu. Siyah bez ayakkabıları, basma işlemeli şalvarı, kırmızı entarisi, omuzlarından yanlara doğru dökülen kahve rengi şalıyla, orada öyle, tamamen kendisiyle baş başa duruyordu. Sadeliği, içinde bulunduğu koşullarla mutlak bir uyum içinde olmasına rağmen, yalınlığın ta kendisiydi işte.

Yanına yaklaşıp yüz yüze geldiğimizde yanılmadığımı anlamıştım. Kendisini öpmek için eğildiğimde ani ve alışılmış bir hareket yaptı ve avuçlarıyla tuttu yüzümü. Benim ani hareketimde sağ avuç içini öpmek oldu. Sonra gözlerimden öptü ve yüzüme baktı. (Bu yörenin yaşlı kadınlarının garip bir terbiyesidir bu. El öptürmek ya da el sıkışmak diye bir şey bilmezler. Bu tamamıyla geleneksel bir selamlaşma.)

Onu ilk gördüğümdeydi işte, yüz yüze geldiğimizde dingin ve agresif bir bakışı vardı. Sağ kaşını hafiften yukarıya kaldırmış, mutlak bir inançla değil de tamamen doğallıktan aldığı güçle bakıyordu içime. İri kemikli yüzünde, büyük istekleri, acıları, tattığı hazlar, her zaman genç kalan hırslının dışında, gübrenin, toprağın, nedensiz ve ani bir şekilde yağın sağanak yağmurun kendisi vardı. Doğayla dans etmek için kurgulanmış bedeni, bu bakışlarla beraber, bana ve tüm insanlığa meydan okuyordu. Bunu görebiliyordum. Yıllar önce oğlu Orhan'ın tabutunu tekmelerken de yine bu duyguydu. Çünkü bu gizlenmiş tutkunun kendisiydi.

Xér ama dedi (hoş geldin)

Ne anlamadım !?

Daha yüksek ve sert bir tonla tekrarlardı. Aynı dili konuşamıyorduk. Posbıyıklı adam imdadıma yetişti sonra Elif'e dönüp.

No layık kırmancki nézano (bu çocuk Kürtçe bilmiyor)

Kafasını salladı ve ani bir hareketle arkasını dönüp uzaklaşmaya başladı. Şaşkındım. "Ne oluyor" dedim posbıyıklı adama!?" "Bir şey yok" dedi güle-güle, "onu takip et."

Derin vadiler içerisinde akıp gelen Munzur ırmağını takip ederek Pulur'a (Ovacık) doğru hareket ediyorduk. Yan yana oturuyorduk Elifle. Cam kenarından dışarıyı seyrediyordu.

İsteklerime bağlılığım ölçüsüzdü.

Zamanı ve onun getirdiklerini yok saymak. Geçici heveslerime göre yaşamak ve sadece mevcut an içerisinde saklı olan duyguları keşfetmek belki de amacım. Ama şimdi bunların hiçbir anlamı yok. Çünkü yanımdaki kadın önemsemiyordu beni. Bu benim için yeterince kahredici bir şeydi zaten.

*** **

Derme çatma bir köy evinde 'Elif'le beraberim şimdi. Aramızda sessizliğin hakim olduğu bir konuşma vardı. Dağ görgüsü almış bu kadın, hızlı ve karmaşık hareketleriyle etrafında ki her şeye hakim idi. Sabahları erken kalkardı. Toprağını işler, hayvanlarına bakar ve çok sevdiği kedisiyle ilgilenirdi. Güneşin doğuşuyla beraber kurulu bir saat gibi açılırdı insanların gözleri. Evin çardağına çıkar onları izlerdim. Köylüler topraklarını işlemek için ağır ağır yollara düşerlerdi. Hepsinin elleri büyük ve iş görmeye hazır.

Ben Elif'in yolunu gözler olurdum...

Garip bir duygu ama doğa insana sessizliği ve yalnızlığı öğretiyor. Doğanın bu gücüne karşı koya-mayacağımı artık biliyordum. Sonra, gün batımına doğru O gölgeli yoldan çıka gelirdi Elif. Onun peşinden sürüklenmem başlardı. Aramızdaki bu aşk ilişkisinde bir eşitsizlik vardı. Sanki her şey bu eşitsizliğin bir ürünüymüş gibi gelirdi bana. Kendimi haksızlığa uğramış sayardım. Güneş kızılılaşır. Bir volkan parçası gibi dururdu gökyüzünde. Elif mezarlığın yolunu tutardı. "Dur artık nereye gidiyorsun" derdim öfkeyle. Yüzündeki kayıtsızlık bir cevap olurdu bana.

Bu kayıtsızlığı artık biliyordum...

Tehlikeye tutkun, dingin bir gözüpekliliğin dışında. Benim hüznün diye algıladığım, kimi zaman ise tam tersi bir ifadeyle çocuklaştığı, bu dağ başlarından kopup gelmiş kadınların, oya işlemeli başörtüler içerisinde, karanlıklara bürünmüş. Yüzyıllardır öküzlerle birlikte aynı mağaraya kapatılmış, saklanmış, giz-

lenmiş, balla, kaymakla, kokulu yağlarla beslene beslene bir haz fıçısına dönüşmüş o kara, kapkara kadınlar vermezlerdi benliklerinden ödün. Bu kayıtsızlık sessizliğinden alırdı gücünü. Sandık gibi sert gövdeler, elma yeşili yuvarlak iri göğüsler, çeyiz sandıklarının içinde saklanan basmalar, yazmalar, aynalar, taraklar, akide şekerleri ve siyah beyaz fotoğrafların içinde gizli olurdu yaşanmış saydıkları her ne var ise.

Bilirdim o yine de yolunu tutardı mezarlığın. Yalvarmam, yakarmam kar etmezdi. Elif önde ben arkada o derme çatma evin arkasından geçerek mezarlığa doğru ilerlerdik. Bir köşe başına iliştim. Genç bir mezarın başında durdu Elif. Genç bir adam yatıyordu toprağın koynunda. Orhan yazıyordu taşın üzerinde. Henüz on dokuzunda. Artık tamamen dingin bir haldeydi, omuzlarını çökertmiş, gözleri yine dolmuştu, yaşlı elleriyle sıvazladı mermer taşı, başucuna koyduğu çırayı tutuşturdu. Toprağın yüzeyindeki taşları, nedensiz biten otları özenle temizledi, hamur gibi yoğurdu. Kendi dilinde seslendi Zerdüşt'e, güneş dağların arkasındaydı. Mistik ve dini ayinlerin de ötesinde bir hesaplaşmaydı bu. Tanrı ışığı verdi, toprağı verdi, sonsuzluğu gösterdi, ölümü verdi. "Bildim" dedi Elif. "Anladım" dedi. Minnet duymuyordu. Nedensizdi yaradılış. Çılgınlıktı bu. Genç adamın bedenine işkence yapmışlardı. Ölümle yaşam arasında duruyordu Elif. On dokuz yıldır bekliyordu. Ve zaman niceydi. "Gidelim artık dedim, gidelim buralardan." Sustu. Yavaşça doğruldu. Yüz yüzeydik, avuçlarıyla yüzümü tuttu yine sağ avuç içini öptüm hürmetle, gövdesi benimdeydi.

Dağlar kahve rengindeydi Uzun kavak ağaçlarının arasından geçerken "dur" dedim. Durdu. Omuzlarından tuttum. Kırgındı. "Bak dedim." Dönüp baktı mezarlığa. Karanlıkla aydınlık arası bir tondaydı dünya. Yaktığı ateş hala yanıyordu. Onu görebiliyorduk. Sonra yüzüme baktı ve gülümsedi. Elif gülümsüyordu. Tülden başörtüsünü çıkarmıştı. Saçları kına kızılıydı. Bir kız çocuğu gibi örülmüdü. Şirin bir kız çocuğu gibi.

denizler için ben de birşeyler söylemek istiyorum

MAYIS GÜLLERİ

Delikanlı ömrümün tomurcuğu

Ekin tarlamın fidanı

Nar tanesi

İliklerimdeki delikan

Zorun çılgın çocuğu

Hülyamdaki isyan

Üzengideki sürgün

Serüvenlerin çılgını

Eylemin ustası

Yeldeğirmeni süvarisi

İnancın imgesi

Nişangahtaki göz

Yusufçuk kuşu

Usumdaki bilinç

Sudaki yakamoz

Uslanmayanım

Fikirdaşım

Ahmet

ÖLÜMÜ ÜÇE BÖLDÜK

Deniz GEZMİŞ
Hüseyin İNAN
Yusuf ASLAN
anısına

Biz üç kişiydik acının kollarında.
Yürekllerimiz çırpınırdı bulutları öperken.
Yıldızları dolaştık.

Sırlarını açğa vurmayan gökyüzünün
derinliklerinde.

Körleri aydınlattık arsız karanlıkların
içerisinde.

Sevgiyle doğarken içimizdeki şafaklar.
Şemsiyeler gibi açıldık üstümüze yağın
kirliliğe yağmurlara karşı.

Kara dağlardan fişkırdık kızgın lavlar gibi.
Umutlar aşıladık kurutulan fidanlara.

Biz sadece üç kişiydik.
grecileri emzirdik damarlarımızdan akan
kanlarla

Barikatları devirdik gözlerimizdeki kıvılcımlarla
Anlamli izler bıraktık Anadolu'nun kurak
topraklarında.

öksüz kaldık taş duvarlar tel örgüler arasında

Haksızlığa boyun eğmedik

Elimiz kalkmadı bize kurşun atanlara

Biz sadece üç kişiydik acının kollarında

Haklarımızı aldılar ellerimizden

Kendimizi müdafaa edemedik

Her şeyimizi bölüştük böldük

Bir şafak vaktinde

Üç darağacı

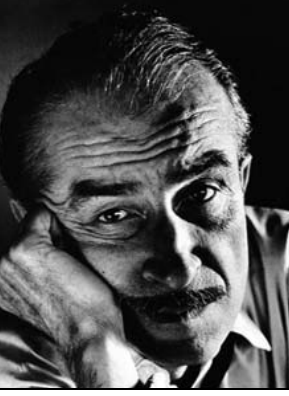
Üç yağlı ilmik

Acı gülüşlerimizle

Biz

Ölümü de üçe böldük.

Muharrem Kütükçü

Orhan Kemal

Gerçek adı "Mehmet Raşit Öğütçü" olan Orhan Kemal 15 Eylül 1914 yılında doğmuş 2 Haziran 1970'de Sofya'da hayata gözlerini kapamıştır.

Adana'nın Ceyhan ilçesinde doğmuşum. Tarih 1914... Babam avukat, çiftçi, gazeteci, sonraları parti lideri. Annem öğretmen.. Beş kardeşin büyüğüyüm. Babamın parti mücadeleleri dolayısıyla birara memleketi terk ederek Suriye ve Lübnan'da gönüüllü sürgün hayatı yaşaması, okulla aramdaki bağı kopardı. Daha doğrusu, ekmeğin okuldan önce geldiğini görerek, çalışmaya başladım. Adana iplik-bez fabrikalarında işçilik, sonraları küçük katiplikler.. Bu arada kendi kendimi yetiştirme çabası. Elime ne geçirdimse okudum. Bilimsel kitaplardan felsefeye, sosyolojiye kadar ne buldumsa. Sanıyorum annemden gelen bir müspet bilimlere karşı eğilimden olacak, metafizikle bağlantım hemen hemen hiç olmadı. Kendi kendimi, müspet bilimlerin ışığı ve doğrultusunda yetiştirmeye çalıştım. Genel olarak Marksizmle ilintim çok sonraları başladı. Nazım Hikmet'e rastladığım sıra Simon seviyesine gelmiş, hatta bir "İslam sosyalizmi"ni ciddi ciddi düşünmeye başlamıştım."

"Yeni konular, hem de dev konular içimde birbirini kovalıyor. Ah vakit, ah ev kirası, kaynayan tencerenin kömürü, odunu, harcı! Bütün bunları düşünmek galiba kuvvetli bir taraf veriyor insana. Ama yeter artık. Hayatı, onun mantığını fazlasıyla belledim. Malzemem o kadar bol ki, işleyebilmek için ev kirası ve ötekilerden uzak zamana ihtiyacım var. Buraya gelersen yeni yepyeni romanlarımın planlarını anlatırım sana. Bu yeni tasavvurların konuları fakir fukaradan çok, bugünün büyük fabrika derebeylerinin, "memleketimiz gelişmesi içindeki oluşları tarihi" diyebileceğimiz şeyler. Çukurova'nın büyük toprak sahipleriyle büyük fabrika sahiplerinin evvelki günü, dünü, bugünü.. Bu üç malumla "yarın"larının ne olacağını okuyucu -eşek değilse anlayacak, hiç olmazsa sezecek."

"Bizde eleştirmeci değil, övgü ya da yergiye marmur şamar oğlanları var, posta tatarları var. Ben onların efendilerinin ağzına..... adamım. Uşakları ya da k...lerine oşt diyecek bile vaktim yok. Diledikleri kampanyayı açıp, diledikleri kadar sürdürmekte serbesttirler. İt ürür kervan yürür. Onlar okunmaz romanların maksatlı övgücülerini. Vazifelerini yapacaklar elbette. Bense namuslu okuyucularına yeni yeni romanlar hazırlayıp yayınlamakta devam edeceğim. Sinirlerim de çok kuvvet-

li. Onun için, yel kayadan ne alır!."

"Bakıyorum da, ne mutlu "romancı"ları var Türkiye'nin!.. Her yandan desteklenirler. Kimi, incir çekirdeğini doldurmaz konuları masal havasına bürüyerek işler, astronomik rakamlara varan telif ücretleri alır, kimi hiç bilmediği konulara el atar, başarısız, tatsız, okuyucuyu canından bezdiren kerpiçler meydana getirir roman adına, övgüler arşı alaya çıkar. Her ikisi de zamanından kaçır konu seçerken. Tarihin karanlıklarından ölü kişiler bulur, icat eder, işlediğini sanır. Hey gidi sanat hey! Güya, tavsiye mektubu, kartvizit, dayı falan kabul etmezdi sanat. Hani? Reklam, haksız beyanlarla okuyucunun kafasını karıştırıp, eğri, doğru, kara, ak, çirkin, güzel, kuzgun şahin gibi gösteriliyor. Kim mi bu dört ayakları üstüne düşenler? Elmalum!..

"Bakıyorum da, yukardaki tiplere yıllardır övgülerin daniskalarını yapmış kaselisler, bana tam tersi davranmışlar. Yazdıklarımı ya görmezlikten gelmişler, ya da alçaltıcı, gözden düşürücü, halkın ilgisine rağmen önemsizmiş gibilerinden kalem oynatmışlar. Neden? Çünkü tarihe kaçmıyorum, yaşadığımız günlerin eleştirisi çıkıyor ortaya! Ben de bilineni yeniden yazıyorum: Adaaam sen de. Kervanı yürütüyoruz ya ona bak!"

Suçlu romanıyla ilgili yorum:

"Suçlu, insanların bozduğu dünyayı gene insanların düzene koyacağına inanan bir yazarın romanıdır her şeyden önce. Suçlu'da insanların insanlara yardımı vardır, arkadaşlık vardır. Aydınlık gerçekçiliktir o. Basit bir gözlemcilik değil. Gerçekten aldığı malzemeye olması gereken'i verir. Bu roman insanları suçlamaz. En kötü insanı bile. En kötü insanın bile bir iyi, bir insanlı, bir acıyan yanını gösterir. Tahir Alangu'nun istediği "Bir paranoyak çocuğun macerasını yazmaya özenilmiştir. Dostoyevski, Zola'ların yapageldiği şeyden kaçınır. Tahir Alangu'nun istediği yapılsaydı, roman basit bir tekrardan öteye geçemezdi. Bense, "Suçlu'da bundan önceki romanlarımda yaptıklarımı aştığıma inanıyorum. Kitap belki de "Romantik bir gerçekçi" havayı taşıyor. Romanın tezi "en fena insanın bile insanların yardımı ile iyi yola gelebilir"dir. Bu romanda karamsarlıktan eser yoktur. İnsanlar iyi-kötü yönleriyle verilmişlerdir. Nihayet iyilikte kötülüğün, iyilik lehine savaşı"

Ben
yani herhangi biri
Doğmuştum milattan bilmem kaç bin yıl önce
Ben doğduğumda
ne marangozun oğlu İsa
ne de nehirleri yaran Musa
doğmamıştı daha
Şimdi milattan sonra bilmem kaç bin yıl sonra
Şimdi İsa'da var Musa'da hatta daha fazlası
Dün
Sırtımı dayadığım kardeşim
Kimi zaman tarlada
Kimi zaman da sahibimin ahırında
gözlerimi kapadım
hülyalara daldım
Çölün ortasındaki bir adam
kaçabilir miydi güneşten
Şimdi aynı arkadaşım
bin yıllar öncesine dayanan
ki bu arkadaşlık
bir makinenin önünde son bulur mu
Ey benim bir gözümün yanında
bin gözü olan
Söyle bana
insan denen bu varlığın
ne söylediğini
Ne tanrılar var şimdi Nemrut'un üstünde
ne de ben varım gerçekte
Sana sesleniyorum
Bir yerine bin gözü olan
benim bir yumruğumun yanında bin yumruğu olan
Aç göğsümü yar kalbimi bir hançer darbesiyle
öyle olsun ki kalbimin içindeki cerahat dökülsün
Binlerce yıllık ızdırap güneşten kaçış bitsin
Ve bulayım ben beni
ben bizi
Bin gözde binbirinci göz
bin yumrukta binbirinci yumruk olayım

Bahri Hazer

Yaz '07

111

*Düşerken çığlıklar bir bir kapılara
Umudunu yitirmişse sevda
yaşanmaya değmez
Gözler bakarken
yürekler görmüyorsa
Dipsiz kuyulara atılan bir taş gibi
yalansız kalıyorsa
emeğin
Ve en kötüsü
umudunu yitirmişse sevda
yaşanmaya değmez
Özgürlük sokağa düşmüşse
değerini yitirmişse değerler
ve liğme liğme dökülüyorsa
hünerler
Umudunu yitirmişse sevda
yaşanmaya değmez
Sözler söz olmaktan çıkmış
kelimeler küllenmişse
renkler artık ısıtmıyorsa yüreği
ormanların gümbürtüsünü beklerken
çalıların hışırtısı bile duyulmuyorsa
ve en kötüsü
umudunu yitirmişse sevda
yaşanmaya değmez*

Nazım AKARSU

ONSOZ

SONSÖZ

DÜNYAYI VERELİM ÇOCUKLARA

Dünyayı verelim çocuklara hiç değilse bir günlüğüne
allı pullu bir balon gibi verelim oynasınlar
oynasınlar türküler söyliyerek yıldızların arasında
dünyayı çocuklara verelim
kocaman bir elma gibi verelim sıcacık bir ekmek
somunu gibi
hiç değilse bir günlüğüne doysunlar
bir günlük de olsa öğrensün dünya arkadaşlığı
çocuklar dünyayı alacak elimizden
ölümsüz ağaçlar diyecekler

N. HİKMET

Merhaba,

Ve hiç büyümeyeceğim
Büyüme de isterdim,
Bir tohumun filizlenmesi gibi
Merhaba,
Bitmemiş bir oyundan kovulmadan
büyümek istedim
Nice sevdaları yaşamak isterdim,
Sevdaya umuda hasret kalmadan...

Merhaba,

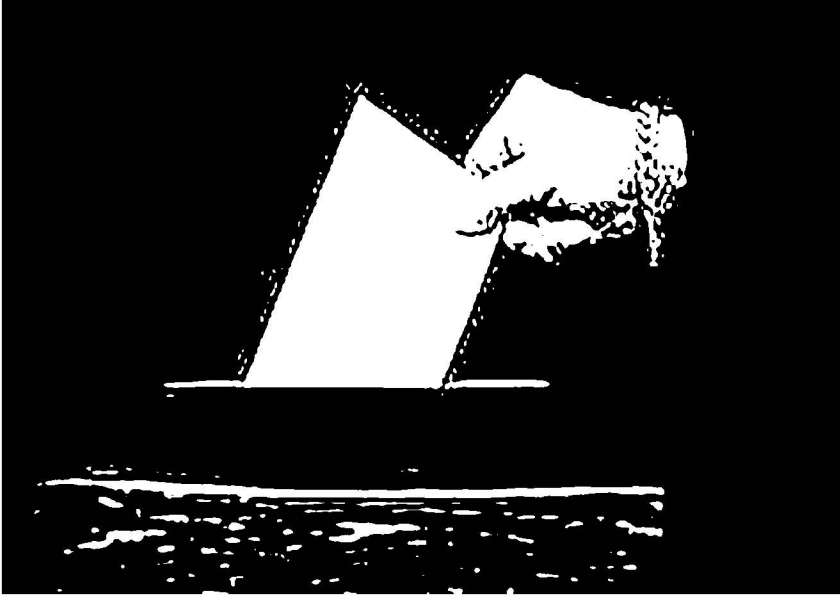
Sana, ona, size merhaba
13 yaşında bir çocuğun sesiyle merhaba
13 yaşındaki bir hedef tahtası edildim
Sana, ona, size, kurpın sesleri
arasından merhaba...
Sesimi duyan yüreklere merhaba

Alper

Ayışığı'nda Cumartesi Söyleşileri

**30 Haziran
2 Temmuz Katliamı Üzerine
14 Temmuz
Seçimler Üzerine
4 Ağustos
Seçim Sonuçları Üzerine
25 Ağustos
Medyanın İnsana Saldırısına
Nasıl Karşı Koyabiliriz**

bu suça ortak olma

Sosyalizm Projesi

**kültür-sanat, eğitim, sağlık,
bilim, iletişim, basın-yayın,
teknoloji, enerji, ekoloji, şehir planlama,
kırsal yerleşim, ulaşım, ayrıklar,
sokak çocukları, gençlik, dinlenme eğlence**

*Ayışığı Sanat Merkezleri olarak düzenleyeceğimiz
4. Konferansımızda yukarıda belirtilen başlıklar altında
sosyalizm projelerimizi paylaşacağız.
18-19 Ağustos tarihlerinde hayallerinizi, düşüncelerinizi,
projelerinizi paylaşmak için sizleri de bekliyoruz.*